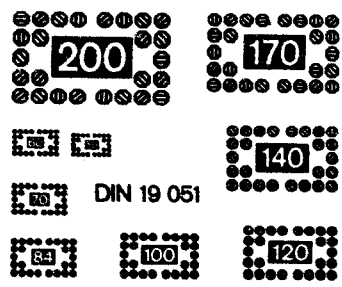

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS 1963-A

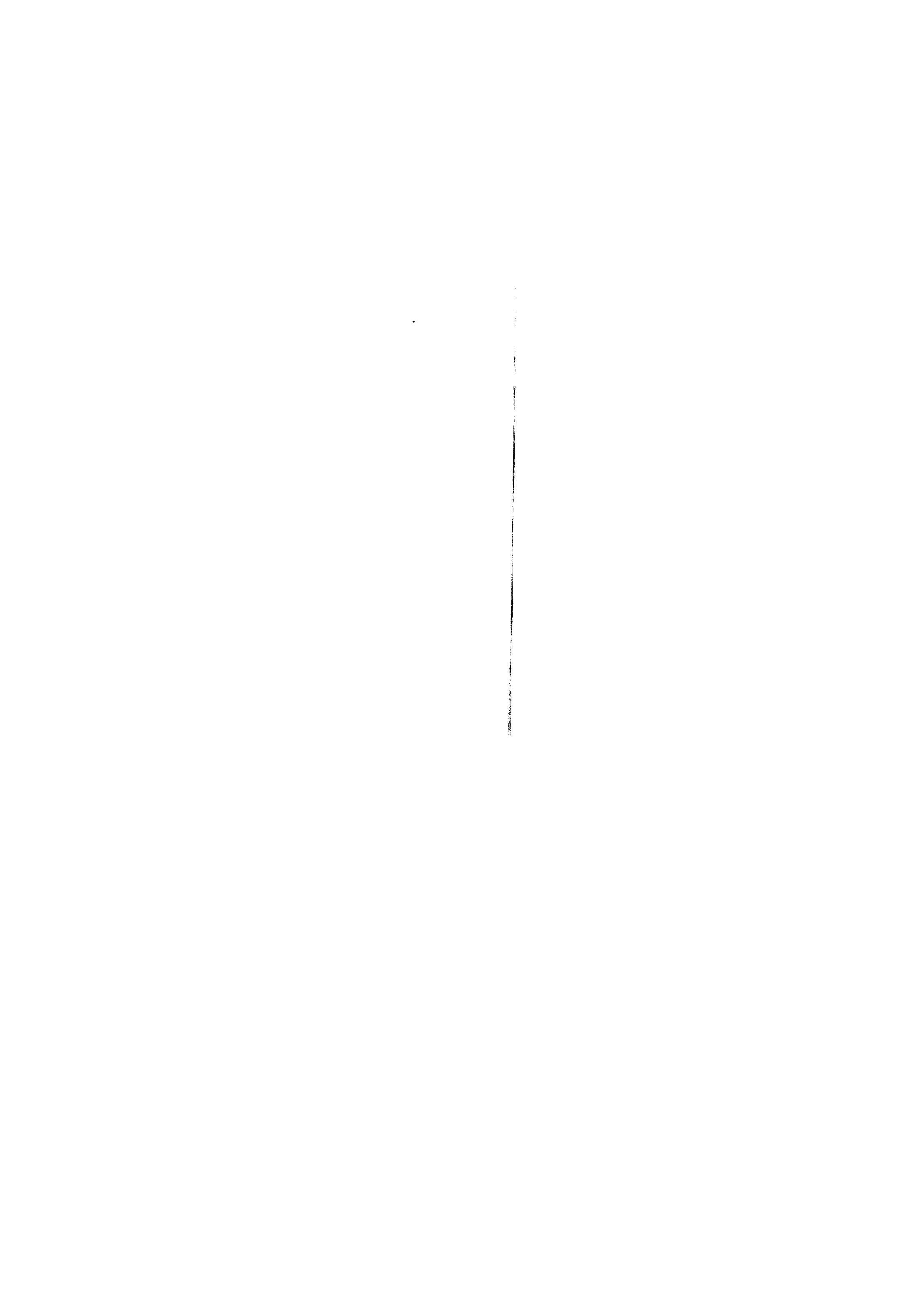
1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1767

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBER ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX,88.

N O V A
ACTA
ERUDITORUM

AD ANNOS
MDCCLXIV et MDCCLXV.

publicata.

Cum Serenissimi Electoris Saxoniae Privilegio.

LIPSIAE

Prostant apud IO. FRID. GLEDITSCHII et
LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romae apud PAGLIARINOS; Venetiis apud IO. BAPT.
ALBRIZZIIUM: Bononiae apud LAELIUM della VOLPE: Parisiis apud
BRIASSONUM; Ultraiecti apud IO. BROEDELETUM; Lugduni Bata-
vorum apud SAM. et IOH. LUCHTMANSIOS; et Amstelodami in
SCHREUDERI et MORTIERII iunior. officinis.

MDCCLXVII.

LECTURIS
SALUTEM.

 Etsi cum Vobiscum a tot annis familiaritatem contraximus, ut neque commendatione aliqua laboris nostri apud Vos opus esse videatur, neque excusatione vel defensione; cum et consilium laicius operis, et quae illud vel adiuvare possint, vel remorari, Vobis omnium maxime perspecta sint: tamen huic quoque Volumini nonnihil praefandum duximus. Ac primum quidem fatemur, tardius illud quam expectatio Vestra fert, publicari; sed iidem tamen operam dabimus, ut quae sequentur Volumina, suo magis, hoc est iusto et maturo tempore, prodeant. Nam id ipsum, quod biennium uno Volumine exhibemus, propterea factum est, ut redeamus in viam, et altero biennii Volumine, quod Annos LXVI. et LXVII. complectetur, et in quo excudendo ferrent operae, intra aliquot menses edito, annus novus LXVIII, eo ordine prodeat, quem olim
Eru-

*Eruditorum Actorum collectores servare con-
fecerunt. De libris porro paucis hoc Vo-
lumine retulimus; sed in his sunt ii, qui mul-
torum aliorum vicem praestare possunt, de qui-
bus adeo copiose et accurate dicendum nobis
erat; ut *Picturae Herculanenses*, ut *WIN-
CKELMANNI, FEBRONII, LAM-
BERTI, MORGAGNI*, et his similium Li-
bri, aut *Exercitationes praeclarae*. Ceterum
bene de his Actis merebitur humanitas et be-
nevolentia *Vestra*, si libros qui in *Gallia, An-
glia, Italia, inter Batavos denique, et ubicum-
que literis honos habetur, publicantur, ad nos
quemadmodum commodum fuerit, miseritis.*
*In nobis neque diligentiam, neque fidem et
candorem, in primisque aequitatem in laudan-
dis virorum doctorum studiis, unquam desidera-
bitis. Quid? quod ipsi intelligitis, ad ornan-
dum hoc opus, per annos iam octoginta qua-
tuor, non levi eruditorum hominum per Euro-
pam commodo, propagatum, tanto plura con-
ferri a nobis posse, quanto maior est eorum,
qui illi favent, in offerendis subsidiis, comitas.*
*Hoc igitur literarum causa agite. Valete.**

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Ianuarii et Februarii Anno MDCCLXIV.

*IUSTINI FEBRONII, ICI, DE STATU ECCLESIAE
et legitima potestate Romani Pontificis Liber singularis,
ad reuniendos dissidentes in religione Christianos
compositus.*

Bullioni, 1763. 1 Alph. 4 pl. in 4to.

Infigne prorsus, ac memoratu dignissimum est, quod hic opus indicamus, non solum ob egregiam atque diffusam doctrinam qua est refertum, sed etiam, atque imprimis, ob novum ac laudabile Auctoris consilium. Ab ipsis sane Lutheri temporibus nemo extitit, qui, in medio quasi coetus Romani gremio, contra abominandos illius abusus, et vanam Pontificis potestatem, tam intelligenter, cum tanto lectionis et doctrinae adparatu, tam denique fortiter disputavit, quam hic personatus Febronius; quam larvam esse Consultissimi *D. Georgii Christophori Nelleri*, S.S. Canonum in Academia Trevirensi Professoris, qui iam aliis libris ad rem numariam medicæ potissimum pertinentibus magnam famam, magno suo merito consecutus est, comperimus. Hic enim vir incomparabilis totus est in eo, ut causas, originem, et incrementa auctoritatis pontificiæ declaret, eam ætioribus limitibus includat, adeoque viam monstrat ad reconciliandos cum sua ecclesia eos, qui dissentiunt; quod, diminuta paullulum

haec potestate facilius obtineri posse putat, quamvis multum adhuc tribuat Pontifici, quod aemo nostrum ei non negabit, ut ex ipsa operis delineatione, quam nunc dabimus, manifestum fiet. Praemissa est epistola ad Pontificem, reges, et principes Christianos, Episcopos, Doctores denique Theologos ac Iuris Canonici, qua singulos monet Auctor, quo animo ad hunc librum legendum accedere debeant, et quomodo de eius consilio iudicare. Ipsum opus, iusto profecto ordine concinnatum, novem constat capitibus. In primo agitur de exteriori forma regiminis, quam in sua Ecclesia Christus Dominus instituit. Inquit hic potissimum in veritatem argumentorum, quibus vulgo statum ecclesiae monarchicum firmare student; quorum duo sint genera, loca nonnulla Scripturae S. male intellecta, imprimis Matth. XVI, 18. et Ioh. XXI. et traditiones. Illa quidem non ad Petrum solum, sed ad omnes ministros ecclesiae pertinere, ex mente Christi, et ipsa adeo quorundam Patrum atque Episcoporum primorum temporum sententia, demonstrat. Hanc vero non tam ex nudis quorundam scriptorum verbis, quam potius ex diuturno et constanti multorum seculorum usu, arcessendam statuit; quamquam ne hoc quidem aliquis nostrum ipsi concedat (§. I-IV.). Ostendit potius, formam ecclesiae non esse monarchicam, ex ipsa Christi intentione, qui potestatem clavium univrsae dedit ecclesiae, quam haec per ministros suos exercet, in quibus primarium ponit Pontificem; (quae tamen quaestio singularem meretur tractationem, ad infringendam falsam auctoris de primatu Petri, et huius imagine, ut fertur, Pontifice, opinionem,) licet ipsi universitati subordinatum haud neget, (§. V. VI.). Gaudebant igitur omnes Apostoli aequali potestate ecclesiastica, ut docent partim ea, quae gesta sunt in Synodo Hierosolymitana, partim disciplina primitivae ecclesiae, cum sub Apostolis, tum sub Episcopis, qui in illorum locum proxime successerint (§. VII.). Quid? in Tridentino Concilio imprimis de forma ecclesiae monarchica quaesitum fuit, neque pro Pontificis causa sententia lata (§. VIII.). Quae omnia satis comprobant, regi hodieque eccle-

clesiam externo Christi auxilio, et ab eius demum directione pendere, quod ecclesia falli non posse dicatur (§. IX.). Certe vulgaris doctrina de facultate Pontificis, qua falli non posse creditur, neque ab omnibus, qui profitentur sacra pontificia, agnoscitur, neque in rerum usu ullam habet utilitatem (§. X.). Alterum iam caput Primatum in ecclesia, eiusque iura, describit. Etli hic monarchiae expertem esse ecclesiam, auctor concedat, tamen primatum in ea obtinere firmiter sibi persuasit. Putat enim, multum interesse ecclesiae, ut primus aliquis sit inter Episcopos, qui, ut ait ipse, *bono communi principaliter intentus, continuo invigilet, ut arceantur profanae novitates, et disciplina ecclesiastica servetur integra.* Quam quidem sententiam iis codicis sacri locis, ubi Petrus primus Apostolorum vocatur, nec non Patrum traditione, studet corroborare (§. I.). Causam igitur ac fundamentum huius dignitatis in unitate ecclesiae conservanda ponit (§. II.), ob quam Christus eam Petro dederit, licet Servator successores eius futuros haud definiverit, quorum designationem partim ab ipsius Petri, partim ab ecclesiae voluntate, quae Romanum Episcopum elegerit primum, pependisse asserit; adeoque huius auctoritate primatum et ad aliam sedem transferri posse (§. III.). Naturam autem et iura ipsa huius officii expositurus, hanc constituit regulam: *Omnia illa et sola esse primogena et essentialia iura Primatus, sine quibus unitas non potest servari.* Inde concludit, Primatum non in sola directione consistere, verum etiam aliquid coactionis in se continere (§. IV.); ecclesiam, cui Primatus annexitur, fieri centrum unitatis omnium ecclesiarum particularium, nihilo tamen secius ab ecclesia Romana recedi, et ad generale Concilium recurri posse (§. V.); ea quae ad ecclesiae statum attinent ubicunque gerantur, ad Romanum Pontificem referenda esse, ut is officio suo perfungi queat (§. VI.); eundem esse tutorem ac vindicem canonum per universam ecclesiam (§. VII.), et gaudere iure, leges universae ecclesiae nomine proponendi (§. VIII.), et cavendi, ne quid novi invalere (§. IX.), atque ut officio suo satisfaciat, legatos ad

omnes ecclesias mittere posse (§. X.); neque tamen hunc principatum esse iurisdictionis, sed ordinis, societatis, et auctoritatis (§. XI.). Atque haec sunt genuina, (ita enim sentit auctor,) veteris Primatus iura, qualis per priora octo secula obtinuerit, (§. XII.) ut ex ipsis actis Conciliorum illorum temporum admodum docte hic demonstratum est. Nunc, quomodo iniuria crescere coeperit Primatus, sequenti capite exponitur. Cum officium Episcoporum quasi commune esset, ita ut Episcopi fines suae provinciae tum possent ex-celere, cum in aliena dioecesi religioni periculum immineret, et huius quoque curam gerere (§. I.), idque interdum etiam a Pontifice Romano, factum esset, male hoc pro iure Pontifici soli proprio venditatum fuit (§. II.). Deinde Praefules Romani multa ex potestate perperam sibi arrogata, aut ex singulari privilegio, vel pacto, in alienis dioecesibus, citra canonum placita egerunt, quae tamen ad exemplum trahi non debent, et quorum diiudicandorum *normam*, ut egregie clarissimus auctor, *non a factis, sed iure sumamus*, necesse est. (§. III.) Porro antiqua ratio iusque excommunicandi non erant effectus iurisdictionis, ut postea censuerunt. Scilicet, cum opus omnino esset, ut mutuam quoddam inter dissipatas ecclesias commercium subsisteret, vix autem fieri posset ut singulae sibi notae essent, magnae quaedam sedes electae sunt, per quas ecclesiae hoc vinculum continuarent. Sic Romana ecclesia erat quidem punctum in quo reliquae ecclesiae convenirent, sed vel ipsa haec communionis ratio praecipua, non a Romana, sed ab universa ecclesia dictatis definebatur. Haec ecclesiarum communioni opposita est earundem excommunicatio. Quod si enim ecclesia aliqua, aut eius episcopus, alterius ecclesiae eiusve episcopi doctrinam, vel disciplinam, ab adprobatis praecipuis recedere animadverteret, huius rei certiore faciebat totam societatem, vel datis literis, vel reiectis a sua communione iis qui inde veniebant. Haec ratione ecclesia Romana, quae propter Primatum sui Antistitis est quasi centrum unitatis, quo schismatis occasio tollatur, alias ecclesias saepe communione priva-

bat,

bat. eodem iure quo quisque alius episcopus, absque ulla iurisdictionis specie. Hinc excommunicatio, sine legitima causa a Pontifice facta, nullam habebat vim, si a tota ecclesia, aut magna eius parte, invalida conferetur (§. IV.). Nec minores errores genuit confusio dignitatis Patriarchae, Romanae sedis adhaerentis, cum iuribus Primatus (§. V.). Praeterea nomina ecclesiae, *sanctae, apostolicae, matris et magistras* reliquarum ecclesiarum, Romanae ecclesiae tributa; nec non honores *capitis ecclesiae et vicarii Christi*, Pontifici proprii, magnam illi auctoritatem conciliarunt, et ad firmandam de sacra monarchia sententiam multum fecerunt, licet vero nullum involvant imperium (§. VI.). Mox relationes de causis dubiis ac gravioribus ad Romanum Pontificem fieri solitae pondus huic auctoritati haud exiguum adiecerunt (§. VII.). Inde natae nimis magnificae et gloriosae Patrum de iuribus ecclesiae Romanae locutiones, quae tamen rei naturam nequitiam mutant (§. VIII.). Praecipuam vero causam potestati pontificiae, fictae epistolae decretales Iudori dederunt, in quibus insignia privilegia Romanae ecclesiae perperam tribuuntur, quorum argumenta auctor brevis recensuit (§. IX.). Haec, licet falsa, maxime confirmata sunt accedente civili Pontificis imperio et potestate, ac Imperatorum et principum liberalitate aucta (§. X.). Unde factum est, ut commentitia haec iura, illis epistolis tradita, etiamnum Romanae vigeant, quid? paullo duriore adhuc, quam olim, pacto exerceantur (§. XI.). Enarratis igitur causis et incrementi nimiae potestatis pontificiae, progreditur auctor capite quarto ad ea iura, quae Pontifici soli servata esse vulgo allerunt, quaeque *causae maiores* vocari solent, quarum vestigium ante quintum seculum haud occurrere diligenter ostendit, licet in gravioris momenti negotiis, nihil extra Pontificis, ut ut Primatus, scientiam agi posse firmiter sibi persuadeat (§. I.). Ita ius causas fidei diiudicandi, non soli Pontifici proprium est, sed singulis quoque episcopis et particularibus Conciliis competit, quae vel possunt opiniones a Pontifice damnatas sub examen vocare. Relinquit tamen auctor Pontifici iudicium

6 NOVA ACTA ERUDITORUM

singulare de iis quaestionibus, quae discordiam in universa ecclesia possint excitare (§. II.). Confirmatio electi episcopi, nec non eiusdem postulatio, genuino iure ad Synodum provincialem, aut ad Metropolitanum pertinent (§. III. IV.). Constitutio Coadiutoris demum exeunte seculo decimo tertio inter causas maiores referri coepta (§. V.). Translationes episcoporum semper auctoritate Synodorum provinciarum factae, demum Pseudo-Isidori fraude Pontifici cesserunt (§. VI.). Idem dicendum de cessione episcoporum (§. VII.), nec non de iure eosdem deponendi (§. VIII.). Ius denique novos episcopatus, metropoles, atque ecclesias primarias constituendi, nulla lege, sed sola consuetudine ad Pontificem pervenit (§. IX. X.). Quibus praemissis, auctor recte concludit, Sedi Romanae nullum omnino ius, quod monarchiam sapiat, adhaerere; quo loco imprimis adversus purpuratum Orsum disputat. Sedet tamen ipsi hoc, in negotiis ad universam ecclesiam spectantibus, Pontificis, tamquam Primatis, auctoritatem, etiam extra Concilium, multum valere, eaque posse illo dissentiente omnino impediri (§. XI.). Cum autem imprimis Pontifici legislativa potestas vulgo tribui solet, tractat de ea auctor capite quinto, quod de legibus ecclesiasticis, earum pro universa ecclesia ferendarum iure, et de provocatione ad Romanum Pontificem, inscribitur. Docet hic, hanc facultatem semper fuisse totius ecclesiae, (rectius dixisset, principis esse in quolibet regno), nunquam vero, neque ab ipso Christo, ut satis inepte adulescentes aulae Romanae ex Luc. XXII, 32. erucere conantur, neque ab ecclesia, soli Pontifici traditam (§. I.). Nullum igitur ei competere ius, in rebus quae disciplinam concernunt, universam ecclesiam legibus adstringendi: quid? ne generalium quidem Conciliorum decreta particulares ecclesias obligare, nisi expresse recepta, atque in provinciis legitimo modo promulgata. Haec tamen Pontificis arbitrio iterum tolli haud posse (§. II.). Id quod probat exemplis, a vigore Decreti Gratiani, Decretalium Gregorii IX, reliquarum partium Corporis Iuris Canonici, Regularum Cancellariae, Bullae Coenae,
et

et Declarationum ut vocant Concilii Tridentini, petitis (§. III.) Amplissimam quidem esse auctoritatem Pontificis, propter Primatum, in dirigenda disciplina ecclesiastica; nullam vero iurisdictionem, quae vulgo a Clericis circumfertur, et confirmatur argumentis minus idoneis, ex decretis nonnullorum Conciliorum, praesertim Tridentini ac Florentini, maligna interpretatione extorsis, quae noster doctissimis rationibus impugnat (§. IV.). Inprimis autem contra eos disputat, qui hanc iurisdictionem ex iure provocationis, quo Pontificem, decepti Synodi Sardicenis placitis, ornant, deducunt. Demonstrat enim, primo novum plane et inauditum quid hoc Concilio esse introductum; deinde, non ius provocationis Pontifici concessum, sed quandam duntaxat decernendae revisionis auctoritatem tributam (§. V.); denique hoc ipsum decretum non ubivis receptum fuisse, propagatum tamen potissimum per falsas decretales Ildori epistolae, et hodie adhuc non sine magno disciplinae ecclesiasticae detrimento servari (§. VI.). Neque fortius praesidium ficti huius iuris in epistolis Gelasii et Nicolai I. Pontificum reperitur. Nam, cuius ibi mentio fit, imploratio Pontificis ab Athanasio, Chrysostomo, et Flaviano facta, non solum provocationis ius non involvit, verum etiam absque ullo iurisdictionis respectu processit (§. VII.). Solent etiam vulgo, licet perperam, multa de insigni Pontificis circa Concilia auctoritate proferri, quae auctor capite sexto sub examen vocat, ubi de Conciliis generalibus sermonem facit. Primo igitur statim loco declarat, iura Conciliorum pugnare cum ficto Pontificis imperio, quem potius illis subiectum esse, Constantiense et Basileense Concilium definiverint, et vel Tridentino haud obscure repetitum sit. Facultatem vero ab huiusmodi legis necessitate aliquem liberandi, (quam auctor nihilo secius Pontifici asserit,) nullum omnino imperium innuere; cum hoc ius etiam Episcopis quodammodo competat, qui non solum consilarii, sed collegae illius haberi debeant, in iudicando ac arbitrando. (At quomodo haec cohaereant, lege aliquem excipere posse absque imperio, id quidem Auctor

vide-

§ NOVA ACTA ERVDITORVM

viderit (§. I.). Mox singula conciliorum iura expositurus, de potestate ea convocandi initium facit. Hoc ius nulla lege, neque divina, neque humana, Pontifici datum, sed in primis octo Conciliis universalibus ab Imperatoribus exercitum, postea vero tacito Principum consensu ad eum, licet nec in perpetuum, nec in omnibus causis, delatum fuisse affirmat (§. II. III.). Deinde dirigendi haec Concilia facultatem modo Imperatores, modo Pontifices exercuerunt, quibus ius proponendi causas, et prima ferendi suffragia, salvo tamen iure Episcoporum, tribuitur (§. IV.). Unde decreta generalium Synodorum non indigent Praefulis Romani confirmatione, quod multis exemplis illustratur (§. V.); nec fuit unquam Pontifex, qui sententiam alicuius Concilii denuo discutere sustinuerit, cum potius Synodi generales saepe in illius decreta inquisiverint (§. VI.). Iam de necessitate ac utilitate Conciliorum disserere instituit (§. VII.), ubi firmissimis argumentis eorum impugnat sententiam, qui decisionem Pontificis, a plurima Episcoporum parte comprobata, pro decreto totius ecclesiae venditant (§. VIII.): cuius opinionis infirmitatem vel controversia de baptismo haereticorum, inter S. Cyprianum et Stephanum Pontificem agitata, arguit (§. IX.). Potius legitimam esse a Romano Pontifice ad generale Concilium provocandi rationem, omnium gentium in huius ecclesiae societate constitutarum iudicio, omni tempore prodito, declaratur (§. X. XI.). Sed hanc ipsam causam esse, ait, cur aula Romana tanto semper studio caverit eiusmodi Synodos, quamvis haec negligentia viam quasi munerit haeresibus magis magisque propagandis. Hinc tot abusu, ecclesiam Romanam deformantium, originem repetendam esse, qui a Tridentino Concilio fuerunt neglecti, et forti indigent medela. Horum longum dat indicem, eosque adeo graves describit, ut sine summa ecclesiae iniuria, ac certissimo salutis aeternae detrimento, a nullo episcopo tolerari queant. Digna certe praecone vox (§. XII. XIII. XIV.). Ipsam quidem ecclesiam illis corrigendis sedulo semper dedisse operam, sed a Romana curia numquam non impeditam fuisse.

fuisse. (§. XV.) Ceterum, quae de iure generalium Conciliorum tradidit, auctoritate purpurati Iuliani, pontificii ad Basileense Concilium Legati et Praefidis, firmat ac illustrat. (§. XVI.) Quantum autem potestatis Pontifex in Conciliis sibi competere clamat, tantum iuris sibi et in Episcopos sumit, quorum auctoritatem Noster, capite sequenti, ex iure divino defendit. Christum namque ait munus Episcoporum instituisse, et iura quaedam huic propria attribuisse, quae ab eorum officio separari nequeant, quod satis sit indicio, omnium ac singulorum parem omnino ex ipsius Christi mente esse auctoritatem. (§. I.) Successisse igitur illos in locum Apostolorum, et gaudere iure ab ipso Deo *ἀπέσως* ipsis concessio. Certe, qui eorum potestatem a Romano Episcopo profectam volunt, aequae ridiculam fovent opinionem, quasi ipsos Apostolos suam potestatem non a Christo, sed a Petro accepisse statuunt. Ac fuit quidem de hoc argumento in Concilio Tridentino quaesitum; litem tamen decisionem metus Curiae Romanae prohibuisse videtur. (§. II.) Singulas vero iuris episcoporum partes ut defendat, ineptam eorum sententiam, qui omnem iurisdictionem, et iura quae vocant dioecesanam, a Pontifice in Episcopos transferri contendunt, detestabilissimis rationibus, ex ipsis veterum Pontificum Conciliorumque testimoniis impugnat, et facultatem, iura, quae Episcopi officio continentur, in aliorum dioecesibus exercendi, illi esse nullam, concludit. (§. III.) Ius quoque beneficia conferendi origine sua ad Episcopos pertinere, et non nisi ferius, ac veri iuris ecclesiastici ignorantia, variisque artibus factum esse, ut illud Pontifici vindicaretur, quamquam postea, Concordatis pactis, fines huic licentiae, etsi ne tum quidem factis iusti ac firmi, poni coeperint. (§. IV.) Eandem potentiam, perperam licet arrogatam, Annatis tamen ansam praebuisse, quarum iniustitiam aperte et docte declarat. (§. V.) Nec magis iure divino et primae ecclesiae ordine Romano Praefuli soli quaedam diiudicanda esse relicta, sed, quicquid iuris nomine in gravioribus delictis sibi arroget ille, partim ab Episcoporum voluntate, partim a regula semel stabilita, Prae-

fulem Romanum in quavis dioecesi aequo plane cum eiusdem Episcopo iure gaudere, repetendum esse. (§. VI.) Suavia igitur sunt, at risu digna, purpurati Lucae, aliorumque, de universali, ut barbari homines sat barbare loquuntur, Pontificis Ordinariatu, deque mendicantium ordini addictorum privilegio, in aliorum dioecesibus confessiones poenitentium audiendi, fomina, cui Episcopos ex ipsarum legum voluntate se opponere posse ostenditur. (§. VII.) Quo et referenda sunt privilegia, quibus quidam monachi a iurisdictione Episcopi sui liberantur. (§. VIII.) Tandem nec ordinis privilegium, quod purpuratos Episcopis dignitate praecedere vult, admit quid horum potestati, quippe ex divina institutione, ut putat Auctor, descendenti. (§. IX.) Ceterum, quomodo Episcopi pristina sua iura recuperare queant, ex Gersonis, Cancellarii, sententia declaratur. (§. X.) Haec vero omnia quae recensuimus, a praestantissimo huius excellentis operis auctore ideo disputata sunt, ut illis praestructis, sanum de libertate ecclesiae recuperanda iudicium ferri possit, quod quidem postremis duobus capitibus absolvitur: quorum altero de libertate ecclesiae, eiusque restaurandae causis, altero de mediis recuperandae libertatis ecclesiasticae, agit. Praecipuam corruptae disciplinae in ecclesia causam in fictis Pseudo Isidori Decretalibus quaerit, ad quarum normam recentiori aevo omnia fere in aula Romana tractari coeperint, (§. I.) etiam neque ab initio potuit, neque etiamnum potest ecclesia Romana ullum praesidium ibi reperire (§. II.) Occurrunt potius multa exempla, quae demonstrant, ecclesiam iura sua interdum ab earum figmentis vindicare non dubitasse, quale quid in conciliis Viennensi et Constantiensi factum legitur. (§. III.) Quamvis igitur ex supposititiis hisce epistolis magna profecto commoda in ecclesiam Romanam redundaverint, illis tamen, fraude iam patefacta, ea uti iure non poterit. (§. IV.) cum nec praescriptionis, nec cessionis, nec possessionis, nec consuetudinis simulacrum aliquid iuret, ipsa mala fide prohibente (§. V.) Unde consequitur, hodie valde opus esse finium regundorum iudicio in auctoritate Pontificis

cis, cui tenebroforum temporum superstitio tanta adiecit incrementa, definienda, cum iam saniora regnent iuris publici ecclesiastici principia. (§. VI.) Cuius consilii eo maior necessitas esse videtur, quo constat certius, nimiam licentiam, quam Pontifex huc usque obtinuit, perniciosam plane esse universae ecclesiae, eiusdemque amicam reconciliationem imprimis impedire. (§. VII.) Quapropter optat Auctor, ut aliis gentibus saltem ad Gallorum libertatem redire liceret; (§. VIII.) quod eo facilius fieri posse putat, quo minus restorationem genuini iuris canonici concordatis a Romana sede cum variis populis iniis prohiberi, (§. IX.) et libertati ecclesiasticae non tam Pontificem, quam curiam Romanam officere ipsi vitum est (§. X.) Ultimo denique loco media, quibus libertas ecclesiastica recuperari possit, proponuntur; in quibus idoneam populi institutionem (§. II.), et libertatem cum concilio generalis, tum etiam conciliorum singulorum gentium, refert (§. III. IV.): quamquam, ut monet acute, haec commodius in monarchia, quam in ceteris regnis obtineri possint, ubi Romana curia facilius turbas excitare queat, imprimis cum quandoque ipsi principes propriae utilitatis causa Pontifici multum soleant indulgere. (§. V.) Hinc suppeditat consilium, ut principes legatos mittant, qui, adhibitis episcopis, de potestate Pontificis in ordinem redigenda deliberent, (§. VI.) cui nec execrationum metus, nec schismatis periculum obflaret, si modo iusta cautione res ageretur, quam auctor certis regulis defuit. (§. VII.) Porro haud exiguum libertatis ecclesiasticae medium in eo ponit, ut principes, exemplo Gallorum, bullas Apostolicas, non nisi a suis ministris sub examen vocatas et approbatas, valere sinant. (§. VIII.) Unde simul aliud profuit, nempe, ut resistatur iustibus Pontificum, qui repugnent legibus ecclesiasticis et consuetudini, aut iuribus episcoporum ac principum detrahaant. (§. IX.) Ubi imprimis utilem depraedicat *appellationem*, ut vocatur, *tamquam ab abusu*, Gallicae ecclesiae usitatam. (§. X.) Ex his omnibus ducit tandem Auctor id, quod toto hoc opere disputare voluit, interessè omnino

ecclesiae ut fervetur Primatus, sed ad legitimos fines redactus. (§. XI.) Nos vero hanc ipsam operam, a doctissimo auctore, cuius insignem rerum, quae formam ecclesiae et leges concernunt, peritiam, singulae non paginae, sed lineae produnt, in tam arduo nec omni periculo libero negotio collocatam, satis mirari quidem et laudare non possumus; neque tamen omnia probare. Multa enim insunt, quae Pontificiam superstitionem adhuc sapere, et cum fine, quem vir egregie cordatus sibi proposuit, minus convenire videntur, ut est tota eius de primatu doctrina, quae, veremur, ne quemlibet nostrum a consilio auctoris persequendo deterreat. At dixit fortassis plura, de quibus liberius cogitare, quam scribere duxit, memor illius, raram esse temporum felicitatem, ubi sentire quae velis, et quae sentias dicere liceat. Sane prudentis Medici est, inveterati ac pertinacis morbi, non omnem subito vim reprimere, sed variis remediis lenitam sensim sopire, atque ita tandem evertere.

CAROLI ANDREAE BELII D. ET PROF. PUBL.
in Acad. Lips. de Ottone II. Granseio, Basileensi Episcopo,
caedis Alberti I. Rom. Regis particeps, disquisitio historica.

Qui Adolphum regem, ut regno potiretur, aemulus, A. MCCXCVIII. sua manu interemerat, Albertum, Rudolphi Habsburgici primogenitum, romanorum regem, Ducem Austriae, decennio post, inter Rufam et Arulam, fluvios, propter Bruggam oppidum et Vindonissam, Kal. Maii A. MCCCVIII. violenta morte interiisse, de hoc nemo dubitat, et est scriptorum indubiae fidei testimoniis comprobatum a). Neque de sicariis ullum est dubium. Primum impe-

a) ALB. ARGENTIN. Chron. ad a. 1308. Urstifus seu CHRISTIAN. WVRSTISEN, Basler Chronik ad h. a. p. 151. MARQV. HERGOTT, (qui, dum haec scribimus,

impetum fecit ex fratre Rudolfo nepos, Iohannes posthumus *b)*, novendecim annorum adolescens, spei plenus, prodigus, ut sunt in ista aetate. Successere coniurati, *Rudolfus de Warth, Rudolfus de Palma c)*, *Waltherus de Eschinbach, Conradus de Tägerfeld*: quorum quisque, quo erat avidior caedis, hoc instabat magis. Hi igitur perimendi regis consilium exequuti sunt: quis dederit, haud quaquam exploratum est. Erat in Alberto furiosa quaedam, augendi dominatus, atque insatiabilis cupido. Hanc tota vita, sed eo potissimum tempore, quo regnavit, multis modis prodidit, videbaturque cum numero liberorum crescere. Atque huc illa in Hollandiam, adversus Ioannem de Avennis, Hannoveriae Comitem, quam Lambacherus descripsit, expeditio; huc illa cum Electoribus de Rhenanis vectigalibus disceptatio; huc Bohemia, Misnia, Helvetia denique impetita, pertinet: quae quidem hic circumscripte dixisse sufficit. Talem principem, cetera potentem consilio, et fortem, invidiosum fuisse, et cinctum quasi hostibus, nemini potest mirum videri; et tamen, si unum hominem exceperis, de quo mox dicemus, nemo vitae eius parasse insidias ante, quam isti sicarii supervenirent, legitur. Anne igitur percussores isti, quod con-

B 3

filium

mus, diem suum ob. *Genealog. Aug. gent. Habsp.* T. I. p. 203. 204. Qui sunt in *MYRATORII Scr. rer. Ital.* Tomo IX. editi, *FERRETVS VICENTINVS Historiae* L. III. extr. et *FR. FRANC. PIPINVS, Ord. Praedicator. Chron.* L. IV. c. 47. ab ill. *OLENSCHLAGERO Histor. Sec. XIV.* excitati, fere talia habent, quae fidae narrationi Alberti Argentinenfis contraria sunt, videnturque ab his Italis, ex incertis vulgi sermonibus, male confarcinata fuisse.

- b)* Posthumum adpellat *BIRKENIVS*: et videtur fuisse.
- c)* *ALB. ARGENT.* Udalricum; et recentissimus *Histor. Helvet. Scriptor*, incomparabilis *WATTEWILLIUS*, de Balme nominat, P. I. L. I. extr. e formula proscriptio- nis coniuratorum, quae est in *Bernensi tabulario.*

filium exequuti sunt, ipsi invenerunt? Ita videtur: nam etiam publice de iniquitate regis conquesti sunt. Et de Ioanne quidem Habsburgico, eiusque asseclis, ita ALBERTUS ARGENTINENSIS d): *Ioannes autem dux, fratruelis regis, quem rex in curia sua cum filiis suis nutrit, offerens munitiones domini de Kiburg ad se spectare, tanquam matri suae per Rudolphum regem olim morganatico iure donatum, libenter habuisset sua: instans ferventer, ut sibi saltem munitiones aliquas assignasset. Ad quod cum rex induci nequiret, et insuper multos Baronum bonis suis et iuribus spolaret, et instante frequenter regina, ut liberos suos sibi commendatos haberet, ac ipsius Ioannis prodigalitate nimiam accusante: tandem ipse Ioannes dux, cum Baronibus Rudolfo de Warth, Walthero de Eschbach, et Udalrico de Palma, regem interficere cogitavit. Paulo post idem scriptor: Rege existente apud locum suum Balnearum (Baden,) ac Ioanne Episcopo Argentinenfi rogante regem, ut praedicti duci de munitionibus suis aliquid assignaret: rege vero respondente, quod vellet ipsi duci committere centum galatas in expeditionem regis versus Bohemiam, et post reverfionem vellet sibi aliqua assignare; hocque per Episcopum ad ducem perlato: dux dicens, se nihil habere, et commiffionem gentis sibi faciendam esse onerosam, Episcopo respondit, se mortem et suam ablationem ad paria iudicare. Tali vero haec satis docent, etiam potissimum ad scribenda caecos Alberti sit: tamen, si, quae paullo ante caecos Alberti Basileae acciderunt, cum his, quae consecuta sunt, comparas, ve simile sit, etiam *Ottone II. Grandaeum*, Baroem Burgundum, Basileensium Episcopum, si non confilio, certe exemplo atque auctoritate, participem eius criminis fuisse. Sed altius res omnis petenda est, ut fides dictis constet.*

Vetus erat, cum Basileensium Episcopis, Comitum Habsburgiorum controversia. Inde a decimo seculo multis aucti regionibus et eparchiis Praefules illi, magnoe erant

ia

d) Chron. l. c. p. 113. sq. quae repetit WURSTISEN, in *Basler Chronik*, L. III. c. 5. p. 150.

in Helvetia potestatis e), magnarum opum, quae et Burgundiae regum liberalitate in primis creverant. Inde orta, ut fit in tali fortuna, maiorum fames; cui explendae, quae maxime opportuna viderentur, ea Episcopi appetebant. Igitur incurrerunt in vicinorum omnium invidiam, quae bellorum fomes fuit. Erat Rudolphi Habsburgici aetate, inde ab a. 1262. Episcopus Henricus III. Comes Neoburgensis, Ulrichi filius, et gentis suae potentia, et affinitatibus, ferox. Hic, quod Basileam atque Neoburgum ad Rhenum redigere sub potestatem conaretur f), a Rudolfo Comite diuturno bello pressus, non, nisi post multas utrinque clades, pacem a. 1269. obtinuit. Sed recrudit bellum triennio post, Episcopo, quicquid poterat ditiorum, in omni circum agro, coeunte: Habsburgio contra, istam, tot novis accessionibus, crescentem in dies vicini Praefulsi potentiam extimescente g). Ad Basileam tandem debellatam est. Rudolfus, magno collecto exercitu h), obidione claudit urbem eam, liberatam periculo cum interitura videbatur, evocato ab Electoribus ad regendam Germaniam Rudolfo i). Pace per

e) v. *Basilea Sacra*, p. 135. seqq. WATTEVILLE, *hist. de la Confédération Helvétique*, T. I. p. 106. sequ.

f) WURSTISEN l. c. l. II. c. 20. de ROO *Annal.* L. I. BASILEA SACRA p. 238. sequ.

g) Nescimus, unde VOLTARIUS hauserit, quae de hoc bello in *Annal. Imperii* T. I. p. 301. prodidit, gestum a Rudolfo fuisse *en faveur de l'Abbé de St. Gal.* Et si enim erant in exercitu Rudolphi auxiliares copiae istius Abbatis; tamen erant et aliorum, neque propterea bellum istorum causa gestum est.

h) Mit einem gewaltigen Oberländischen Zeug ait WURSTISEN l. c. cap. 21.

i) Hoc nuntio accepto exclamavit Episcopus: *sede fortiter domine Deus, vel locum occupabit Rudolfus tuum*, ALB. ARGENTIN. *Chron.* p. 100.

per arbitros composita, Brisacum Episcopo cessit, Imperio Neoburgum.

Mortuo Rudolfo rege, Petrus II. Medicinae Doctor, quod ad curandum non venisset comitatus morte pedisequa, Basileensium Episcopus a Bonifacio VIII. P. M. constituitur. *In hac nova dignitate*, (utimur verbis P. Claudii Sudani, Iesuitae *k*), Petrus Adolfo Nassovio fidelem gratamque operam praestitit. Anno siquidem ineunte 1292. salutato ab Ordinibus Imperii in Caesarem Adolfo, Colmaria, Alberti Austriaci confisa potentiae, eoque rebellem se opposuit, dum armis subigaretur. Quod et factum ope singulari, et opportunis suppetiis Argentini, atque Basileens. Episcopi. — Ea res auxit tristem inter finitimos et antiquam similitatem; neque poterat non displicere Alberto, Adolphi aemulo, Basileenses vicinos consilia secutos, quae manifeste odium Habsburgicae domus proderent.

Et videbatur odium hoc crescere, redeunte ad Albertum, Adolfo interrento, dignitate regia. *Emt Petrus anno 1295.* (iterum verba sunt SUDANI) a Friderico Toggenburgensi Leucostobulum, vulgo Lichstaliuum, arcem Honbergensem, et villam Esfenehr in Alsatia, indignante quidem Alberto Imperatore, qui haec sibi et haereditariis ditionibus Ergoviae adhaerere cupiebat. Quam emtionem in opprobrium regis factam esse, ALBERTUS ARGENTINENSIS, manifeste innuit *l*): *Habuit rex tractatum emendi oppidum Lichsal a Comite de Honberg. Comes autem, obmisso rege, vendidit et tradidit idem oppidum eidem Episcopo et Ecclesiae Basileensi, quae hodie tenet illud. Ex quo rex contra Episcopum, Capitulum, Ecclesiam, et civitatem Basileensem, commotus fuit odio capitali.*

Commotus rei istius indignitate Albertus, memor veterum iniuriarum, quas et ipse olim ab Episcopis Basileensibus, et Rudolphus pater, accepisset, ei, qui Petro, (Clementis V. P. M. beneficio Archiepiscopatum Moguntinensem conse-

k) *Basil. Sacrae p. 254. conf. ALBERT. ARGENT. l. c. p. 109. extr. WVRSTISEN l. c. p. 145. et 148.*

l) *l. c. p. 113. conf. WATTEVILLE l. c. p. 107.*

consecuto.) in Basileensi cathedra successerat. *Ottoni II. Granseio*, in feudorum possessionem introductionem, quae erat a rege petenda, negare constituit. *Hic Otto* (verba sunt *ALBERTI ARGENTIN. m) Episcopus*, cum rex ipsum nollet de suis regalibus investire, ET ALIAS ESSET INFESTVS EIDEM, quadam vice rege existente Basileae in curia Monachorum in monte *S. Petri*, assumtis servitoribus suis, accessit regem, ac genu flexus coram eo, per *Hugonem ad Solem*, scientem gallicum, per regem se petiit investiri, Rex enim Gallicum, Episcopus vero Teutonicum nesciverunt. Venit autem Episcopus eo animo, quod si eum renuisset investire, QVOD EVM VOLVIT OCCIDISSE. Petente ergo *Hugone in Teutonico* a rege Episcopum humiliter investiri; rege vero respondente vulgariter, quid vellet iste Scholaisticus? Episcopus non intelligens dictum regis, sed credens eum recusasse preces suas, iratus dixit: qui dit? in gallico. Hugo vero videns furiam Episcopi, erat enim iuvenis et animosus, mansuete dixit Episcopo, in Gallico: Domine, Dominus noster rex dicit, quod eras libenter velit vos investire, et omnia facere, ad quae Ecclesiae Basileensi tenetur. Et Episcopus inclinans se, dixit: grammaer si (grand merci,) et recessit. Rex videns motum Episcopi, post recessum Episcopi illico recessit, non ingrediens amplius Basileam, sed contra illos durius est incensus. Hic igitur est ille sicarius Episcopus, qui iam anno 1307. caedem regi Alberto intentaverat, Hugonis prudentia non interveniente, regem, nil tale veritum, certo mansuram. Conseceleratam hanc Episcopi istius mentem neque Bruitrutani Iesuitae negare auli sunt. Ita enim rem omnem narrant n): *Episc. Otto Granseius*, turpissimo, quod in Caesarem coxerat, facinore, nomen et famam longe obscuravit. Causa meditatae caedis fuit, repulsa illa, et mora longior, qua Imperator Albertus petita concedere ipsi iura regalia abnuebat.

Qua-

m) Chron pag. 113. WYRSISEN l. c. p. 149. Et. Epit hist. Basl. p. 184. WATTEWILLE, l. c. p. 107.

n) SVDANI Basl. Sacrae, quam ediderunt, p. 256. seq.

Quare vindictae cupiditate incensus Otho, consilium capit dignitate sua indignissimum, et facinorosis quibusque ac profligatae vitae confcleratis abominandum. Praesentem se ipse Imperatori sistere, suarumque ditiorum, quas Imperii beneficio obnoxias habebat, confirmationem urgere statuit: quae si negaretur, nihil certius quam Albertum mox confodiendum. Datur itaque aditus et alloqui cum Caesare copia, per interpretem Hugonem a Sole, sive Basileensem primum, quem animi sui propositum haud prorsus celaverat: — Albertus interim de periculo commonefactus, summo mane egressus, in Ergoviam secessit, ubi cum suis de Praefulis nefario consilio conqueritur, vindicta conceptae animo caedis in tempus magis idoneum dilata. Furor hominis, audito regis properato discessu, facile divinando adsequimur. Et debebat ei fuga victimae atrox omen videri. Tamen, ut palpum stupidae plebi obruderet, iram se regis extimescere mentitus, observato tempore, ita scribunt Bruntrutani Iesuitae o), quo Elisabetha, Alberti coniux, praeter Basileae suburbium Rheinfeldam peteret, currum adequitans, eam sibi conciliatricem parabat. Hic, male acceptus, poenas quodammodo luit impii consilii. Aulici enim, qui Augustam comitabantur, ex composito, ab aditu et colloquio Episcopum prohibebant p): singulariter vero quidam nomine Conradus ex familia Mönch carucarios equos ad cursum flagris identidem impellens. Ita luto respersus et ludibrio habitus, re frustra tentata, Basileam tristis q) revertitur Otho.

Dum haec fiunt, Albertus rex, bello Praesulem petit, ineunte anno MCCCVIII. et castrum Fürstenstein, Wernheri et Ioannis de Raperg, per suos obsidet r). Inter haec, Calendis

o) *Basl. Saerae* p. 258. conf. *WVRSISEN* l. c. p. 149.

p) *Ibid. ALB. ARGENTIN.* l. c. p. 114.

q) Sine dubio eo sensu, quo Horatius tristes iras pro duris atque acerbis dixit, a quibus vehementer timeas.

r) Ita *ALBERTVS ARGENT.* l. c. p. 113. *WVRSISEN*, pag. 149. ei arci praefectos, Wernherum de Rotberg, et Nicolaum Zer Künden, nominat.

dis Maii, ut paullo ante diximus, rex interimitur. Mirum, illa ipsa nocte, quae caedem eam consecuta est, *cum obsessi in Fürstenstein se mane voluissent captos dedisse, in crepusculo venientem nuncium, in vertice montis clamasse: domine de Rapperg, rex est occisus* 1). Quid ex hoc tam festinato tamque opportuno obsessis nuncio, (soluta enim repente obsidio fuit,) coniciias? certe sicariorum consilia Episcopum, eiusque aëcles, non penitus ignorasse. Basileenses, comperto regem interuisse, seditionem fecerunt 2): Praeful autem, *apprehensens panerium civium, (verba sunt Argent. Alberti,) curiam Monachorum ad S. Petrum u) accessit, et ingressus omnis populus, Monachis et eorum hoeris per muros et cloacas fugatis, omnia pretiosa domus tollens, quinquaginta plaustra vini effundens, non quieuit, quousque omnia sunt destructa*. Secuta clientum regis, Scalariorum et Monachorum, cum omni progenie, proscriptio x): nimirum, ut omnis Alberti regis memoria Basileae deleteretur. Ut memoria caedis superesset, diligenter cavit Episcopus; nam sicariorum vnus, Rudolfus de Palma, (*qui faciem regis et caput gladio diviserat, scribente Argentinensi Alberto,*) diu Basileae in domo Conversarum latuit; quod Othonem Praefulem latere potuisse vix est credibile.

C 2

Regi-

1) ALB. ARGENTIN. p. 115. WVRSTISEN pag. 151. BASIL. s. p. 259.

2) ALB. ARGENTIN. l. c. WVRSTISEN l. c.

u) Fuit illa ipsa domus inclutae gentis Monachorum (der Mönche,) in qua hospitantem nuper Albertum interimere Episcopus constituerat. Hic igitur, quod iam sanguinem principis fundere non poterat, effudit Monachorum vina, atque omnem domum, praë moerore, depraedatus est. Conf. not. q.) Atque haec SYDANVS prudenter reticuit, neque Bruntrutani sodales meminere, forte memores, *nihil interesse inter fusorem et probatorem, et nihil referre, utrum volueris fieri, an gaudeas factum*. Cicero *Phil. II. cap. 12.*

x) ALB. ARGENT. WVRSTISEN et SYDANVS ll. cc.

Regina deinceps percussores regis ad internecionem persequente, Episcopum sibi et suis reconciliauit y): vel quod ipsa, a cuius aditu cum contumelia prohibitus nuper fuerat, vim ab eo metueret; vel quod putaret, quae est Urthsi sententia, ni conciliaretur, defensorem sicariorum futurum. Igitur pecunia cum eo transegit. *Episcopus autem Otto z), qui initio occisionis regis bene potuisset agere facta sua, recepta pecunia, cum regina et eius liberis concordavit.* Sed non diu laetus fuit de hac pecunia Otto Episcopus. In itinere Italico, Henrici Lucelburgii regis comes, extinctus est, non sine propinati veneni suspitione a).

Atque his quidem diligenter pensatis, probabile omnino fit, Ottonem Episcopum, quod iam antea diximus, caedis Alberti regis multis modis participem fuisse. Secuti sumus fidem Scriptorum omni exceptione maiorum, atque in his Iesuitarum potissimum, quibus, de Episcopo necem regi minante testantibus, omnino putamus credi oportere. Ceterum, si cui haec coniectura nostra displiceat, eam vehementer rogamus ut cogitet, futuros quibus placeat propterea, quod in istorum temporum historia, bene multa, non, nisi per coniecturam, allequi datum est.

ULPHILAE VERSIO GOTHICA NONNULLIORUM capitum Epistolae Pauli ad Romanos; e litura codicis cuiusdam manuscripti rescripti, qui in Augusta apud Guelpherbytanos Bibliotheca adseruatur, eruit et commentatus est FRANCISCUS ANTONIUS KNITTEL, Metropol. Ecclesiae apud Guelpherbytanos Diaconus.

Librum

y) WVRSTISEN pag. 151. auf dass sie ihre Macht wider ihres Herrn und Vaters Mörder desto füglich erwenden könnten.

z) ALB. ARGENT. pag. 115. verba sunt.

a) BASIL. SACR. pag. 261.

Librum hunc excudi curavit principale apud Brunovicenses Orphanotropheum, 1762. quaternis
c. figg. aen.

Ita vero dissolvit Reverendus editor nomen, quod promissa (in his *Novis Actis Eruditor.* anni 1758. pag. 669 etc. et anni 1760. pag. 613 etc.) Ulphilae interpretatione in capita quaedam epistolae ad Romanos, contraxerat. Audiverat Rev. *Knittelius*, ab Illustr. D. *de Praun*, Brunovicensis Ducatus Vice Cancellario, esse in Bibliotheca Guelpherbytana Codicem Originum Isidori, recriptum in fragmentis Ulphilanae Versionis epistolae ad Romanos, litura fere deletis. Quem, cum nactus esset, cognovit, Ulphilana eadem lingua, et iisdem fere litteris scripta esse, quae in *Codice Suecorum Argenteo* extant, vid. p. 317. quarumque specimina aeri incisa exhibet Tab. I, II, et VIII. Erant vero saepenumero ipsa litterarum vestigia vetustate et litura ita extincta, ut plane non, aut certe non sine maximo labore legi possent; quare in eiusmodi locis eruendis hoc consilium sequutus est V. Clar. ut ea tantummodo in apographum referret, quae in ipso autographo ita superessent, ut in oculos caderent, clareque perspicui possent. (*Praefat.* pag. 11.) Atque sic tandem prodit Fragmentum Versionis Gothicae epistolae ad Romanos, quod complectitur loca haec.

Rom. XI, 33-36. XII, 1-5, et 17-21. XIII, 1-5. XIV, 9-20. XV, 3-13. impressa pag. 4-51. Addita est in opposito latere uniuscuiusque paginae Versio Gothorum latina, et verba graeca subiecta sunt, quae eidem respondeant. Versio illa latina scripta fuerat ad latus Versionis Gothicae, per cola et commata, eamque vetustissimam esse e litterarum forma recte colligit *Knittelius* p. 386. putatque eam in Italia scriptam esse; cur non in Hispania? Ab Ulphilana eam interdum discrepare, observavit pag. 392. Nos hic pauca notabimus.

Rom. XI, 33. Ulphilana habet *quiva unuspillodu*, quam inenarrabilia; Gothica latina: *quam scrutabilia*, profecto
C 3 non

non ex lectionis varietate, sed manifesto vitio, voculam IN absumsit M in *quam*, legendumque *inscrutabilia*.

Rom. XII, 2. Ulphilana vertit: *thamma aiwa*, huic seculo. Gothica latina: *huic mundo*. In graecis est: τῷ αἰῶνι τῆς γῆς, adeoque hic nulla est lectionis varietas. Nam Gothica vox *aiwa*, uti latinorum *aevum*, germanorum *ewig*, formata ex graeca αἰών, notatque *aeternitatem, mundum, homines, seculum*. Sic in Schilt. Gloss. *ewa* aeternitas.

Rom. XII, 3. Ulphilana: *du waila frathjan garjammeh swaswe goth gadailida*, ad recte sapiendum, unicuique sicut Deus distribuit. Gothica latina: *Sapere ad prudentiam, ET unicuique sicut divisit dominus*. Manifestum est illud ET post *frathjan*, Gothice *jah* scriptum, extitisse, aut certe ex alliteratione a librario lectum fuisse. Quidquid praeferre placuerit, nulla inde oritur lectionis varietas, sed merum vitium interpretis.

Rom. XII, 17. *coram Hominibus* habet Latina; sed Ulphilana addit praeterea *omnibus*, quod est in graeco; apparet, istud *omnibus*, ob similitudinem litterarum cum *hominibus*, incuria librarii excidisse.

Rom. XII, 18. *quod ex vobis EST*; sic habet Latina. Ulphilana tantum: *us iswis* omisso *ist*, quod vel inter dictandum, vel ex ingenio assumit librarius.

Rom. XII, 19. In verbis δάτε τόπον τῆ ὄρη Ulphilana addit τῆ θεῆ, ex mero interpretamento, uti v. 3. διὰ τῆς χάριτος τῆ θεῆ. Gothica Latina hoc omittit, quod constaret librario, in notissimo hoc loco vocem *Dei* a textu ipso abesse.

Rom. XV, 12. Gothica Latina: *Et iterum Esaias ait: ET erit radix etc.* Istud ET nec Ulphilana habet, nec textus graecus; equidem crediderim illud ex sequentis lineae initio transcriptum, recteque post *Iesse* collocandum esse; sic consentientes habebimus Ulphilanam et graecum textum.

Nobis quidem diligentius hanc rem considerantibus, probabile videtur, hanc versionem latinam, non e graeco textu, aut alia quadam versione latina factam esse, sed ex ipsa

ipsa Gothica versione Ulphilae. Ulphilanam e graeco translata recte statuit Rev. Knittelius; Variantes eius lectiones, parvi momenti, omnes exhibet pag. 362. etc. His praemisit Glossarium vocum Gothicarum p. 323-361, ubi p. 323. *afka* vitiose impressum est pro *aftra*.

Versionem Gothicam excipiunt fragmenta IV. Evangeliorum *graei Codicis Guelpherbytani A*, qui e coenobio Weissenburgensi in Bibliothecam augustam Guelpherbytanam pervenerat. Coniicit editor, indiciis satis certis, hunc codicem Seculo VI. scriptum fuisse (pag. 299.). Scripturae specimen exhibet Tabula III. Litterae sunt unciales: verba ipsa, spatiis nullis seiuncta, carent accentibus spiritibusque, ita ut in litteris ipsis, et modo scribendi, maxima inter hunc et Alexandrinum codicem intercedat similitudo. (p. 279.) Particulae istis fragmentis comprehensae, hae sunt: Matth. I, 11-21. III, 13-17. IV, 1-18. X, 7-19. et 42. XI, 1-11. XIII, 40-50. XIV, 15-36. XV, 1-3. XV, 29-39. Marci I, 2-10. III, 5-17. XIV, 13-24. XIV, 48-61. XV, 19-35. Lucae I, 1-13. II, 9-20. VI, 21-42. VII, 32-50. VIII, 1-2. VIII, 31-50. IX, 26-36. X, 36-42. XI, 1-4. XII, 34-45. XIV, 14-25. XV, 13-32. XVI, 1-22. XVIII, 13-39. XX, 21-47. XX, 1-3. XXII, 3-16. XXIII, 20-32. XXIII, 45-56. XXIV, 14-37. Iohannis I, 29-41. II, 13-25. XXI, 1-11. Excudi ista curavit R. Editor p. 55-100. Commentario illustravit p. 271. seqq. Nos e multis, quae de scriptura observavit Vir doctissimus, hoc inprimis lectoribus commendamus, quod de Θ monuit pag. 281. Θ enim plurimis locis in Codd. Guelpherbytani A et B, et in Galeni Codice MSto, apparet sine lineola in medio, adeo ut prorsus referat formam $\tau\delta$ O. Idem in Hippocratis Codicibus olim observarat Galenus; unde efficitur, nullum esse pondus litis, quam in loco I Tim, III, 16. moverat Alexandrinus codex. Obiter hoc dicimus adversus Wetstenium. Ad marginem huius codicis numeri Ammoniani scripti reperiuntur, quos interdum varietatis causam praebuisse statu-

tuit

tuit R. Knittelius, putatque, quantum quidem iudicamus, recte, esse in his numeris insignem lectionum variantium fontem. Utitur illustrandi causa exemplo Matth. III, 16. ubi Codex Cantabrigiensis legit: πνεῦμα τῆ θεῆ καταβαίνοντα ὡσεὶ περιεργάζει. Millius putabat, ortam esse hanc lectionem forte ad exprimendam Spiritus S. personam, uti Ioh. XV, 26. XVI, 13. Wetstenius, cuius stomacho hoc non conveniebat, putabat masculinum genus in καταβαίνοντα inde repetendum esse, quod apud Latinos, ad quorum codices ista lectio referta sit, spiritus sit generis masculini. Optime has nugas explodit Rev. Knittelius, hoc argumento, quod in tali mutatione librarius utriusque linguae peritus esse debuerit, adeoque de mutatione ne cogitare quidem potuerit. Quare existimat, huic loco Canonum Eusebii numerum α adscriptum fuisse hoc modo:

θεῆ καταβαίνον α

Librarium τὸ α textus partem existimasse, ubi τ inter ν et α evanuerit, adeoque καταβαίνοντα expressisse. Ingeniose factis, atque etiam probabiliter; Millii sententia exemplis, quae protuli, nititur: nec tamen vera. Equidem libens facio cum R. Knittelio, quamquam nullius codicis exemplo docuerit, esse in isto loco et post illud ipsum verbum Canonis Eusebii numerum α, quod fieri debebat ad lectionem hanc, quae sane est magni momenti, recte examinandam. Quare celeberrimi Editoris coniecturam critico argumento confirmabo. Centum annis ante Eusebium, Ammonius Alexandrinus, ex quatuor Evangeliiis inter se collatis, atque apte dispositis, integram Historiam Evangelicam confecerat, ipsumque Evangeliorum textum in margine exempli sui numeris distinxerat, ut Diatessaron esset. Ipsae Sectiunculae eadem sunt, quas hodieque in Codicum margine interiori adpelas videmus, observante Millio Proleg. N. T. n. 738. scilicet in Evangelio Matthaei, 355. Marci, 236. Lucae, 342. Iohannis, 232. Quem codicem Ammonianum, quam natus esset Eusebius, vidit hoc modo omnes Evangeliorum particulas ad decem classes revocari posse, ita ut in prima tabu-

tabula essent particulae, in quibus *quatuor Evangelistae* concordant, in secunda *Matth. Marc. Luc.* in tertia *Matth. Luc. Ioh.* in quarta *Matth. Marc. Ioh.* in quinta *Matth. Luc.* in sexta *Matth. Marc.* in septima *Matth. Ioh.* in octava *Marc. Luc.* in nona *Luc. Ioh.* in decima denique illae particulae, quae cuique Evangelistae *peculiares* sunt. Et sic quidem Ammonianis numeris Eusebius suffixit, in margine Evangeliorum, unam e primis alphabeti literis, quae tabulam indicaret, ad quam numerus ille esset referendus; unde v. c. *Matth. III, 16.* ad marginem scriptum est $\overline{\alpha\delta}$ nec quicquam

facilius, quam ut α , cuius vim ignoraret librarius, ad $\kappa\alpha\tau\omicron\beta\alpha\acute{\iota}\nu\omicron\nu$ assumeretur.

Sed veniamus ad tertium Codicem, quem Guelpherbytanum B vocavit Eruditissimus Knittelius. Is quamquam a superiori differt, accedit tamen litterarum similitudine ad ipsum Alexandrinum codicem, quod patet quoque e specimenibus utriusque, ab Editore Tab. III. et IX. exhibitis. Continet Guelpherbytanus B particulas has: Luc. IV, 34-44. V, 1. VI, 10-26. XII, 5-43. XV, 14-31. XVII, 34-36. XVIII, 1-15. XVIII, 34-43. XIX, 1-11. XIX, 47-48. XX, 1-17. XX, 34-47. XXI, 1-8. XXII, 27-46. XXIII, 30-49. Iohann. XII, 3-20. XIV, 3-22. Extant haec fragmenta p. 105-117. Variantes eorum lectiones, supposito Milliano textu, recensentur p. 309-314. quas Critici in suo exemplo notabunt. Memoranda prae caeteris omisio vocis $\acute{\upsilon}\gamma\eta\varsigma$ Luc. VI, 10. quam temere illatam isti loco dudum existimavimus; quicquid enim significet, id iam verbo $\acute{\alpha}\pi\omicron\kappa\alpha\tau\epsilon\varsigma\acute{\alpha}\beta\eta$ expressum erat. Vetusissimas esse codicis huius lectiones, patet in primis e consensu cum Alexandrino codice, et cum Vulgata. Vnde omisum $\acute{\upsilon}\mu\omega\acute{\nu}$ Luc. XII, 22. Sic Luc. VI, 18. in formula $\omicron\iota\ \acute{\omicron}\chi\lambda\acute{\alpha}\mu\epsilon\nu\omicron\iota\ \acute{\upsilon}\pi\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\acute{\alpha}\tau\omega\nu\ \acute{\alpha}\kappa\alpha\theta\acute{\alpha}\rho\tau\omega\nu\ \kappa\alpha\iota\ \iota\theta\epsilon\rho\acute{\alpha}\pi\epsilon\upsilon\omicron\nu\tau\omicron$, legit rectius. cum vetustissimis membranis: $\omicron\iota\ \acute{\omicron}\chi\lambda\acute{\alpha}\mu\epsilon\nu\omicron\iota\ \acute{\alpha}\pi\omicron\ \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\acute{\alpha}\tau\omega\nu\ \acute{\alpha}\kappa\alpha\theta\acute{\alpha}\rho\tau\omega\nu\ \iota\theta\epsilon\rho\acute{\alpha}\pi\epsilon\upsilon\omicron\nu\tau\omicron$. Sensus est: *In primis vero, qui a genis malis vexarentur ita, ut immundi redderentur, sanati sunt.* Quam interpre-

terpretationem, qui non assequerentur, librarii, ante ἐθεσα-
 πεύοντο, καὶ addiderunt, ne ἐθεσαπεύοντο ad πνεύματα pertine-
 ret. Immo agit locus de hominibus per genium malum mor-
 bo affectis tali, qui ipsos immundos redderet, atque ab omni cum
 reliquis hominibus commercio arceret. Tales erant quidam
 leprosi, vel qui morbo vetiti in sepulchris larem haberent, vel epile-
 ptici et lunatici turpes, qui horrida membrorum gesticulatione vul-
 gus arcerent et in terrorem conuicerent. Multo minus hunc
 locum intellexit librarius codicis Lipsiensis, qui legit ἐθεσα-
 πεύοντο ἅπαντες, qua posteriore voce cavere voluit, ne quis in
 obsessis immundis morbum suspicaretur. In loco parum dif-
 ficili, Luc. VI, 23. Guelph. B. pro: κατὰ ταῦτα ἐποίουν legit:
 τὰ αὐτὰ εἰ in quo est glossema: nam Matthaeus V, 12. sim-
 pliciter habet ἔτω. Nihil mutat Guelpherbyt. A.

Luc. XII, 15. G. B. addit πάσης ante πλεονεξίας, uti alii
 Codd. multi, imprimis Alex. et Vulgata. Recte tamen illud
 explicandi studio additum putant Millius Proleg. n. 373. et
 Bengelius ad h. l. Talia interpretamenta frequentia esse in
 hoc codice, patet quoque e Luc. XII, 15, ubi pro τῶν ὑπαρ-
 χόντων αὐτοῦ habet facilius αὐτῶ. Traiectiones verborum,
 Lucae propriae, frequenter immutantur; v. c. Luc. XII, 35.
 legit: ἔσωσαν αἱ δούλεις ὑμῶν περιεζωσμέναι. Luc. XII, 37. ha-
 bet: ἔς ὃ κύριος ἔλθῃ etc. adde Luc. XIX, 11. XX, 9. XXI, 3.
 XXII, 34. Vicissim fuguntur v. Luc. XIX, 8.

Luc. XVIII, 14. pro ἡ ἐκεῖνος Guelpherbytani B et A le-
 gunt ἡ γὰρ ἐκεῖνος, quod recte, auctoritate aliorum codicum,
 praefendum putaverat Millius.

Luc. XVIII, 41. Gu. B habet: ο λέγων τί σοι. Vide-
 tur in litura fuisse vox Ἰησῆς, pleniusque sic legendus hic lo-
 cus: ὁ Ἰησῆς, λέγων τί σοι θέλεις ποιῆσαι; sic legunt Bodt. 4. 5.
 L. M. I. Perf. Otiose quidem hoc additum, uti saepe in
 Evangelis.

Luc. XIX, 4. recte legit ἐκεῖνης, uti vetustissimi Codd.
 pro δι' ἐκεῖνης. Similiter occurrit ποίας Luc. V, 19.

Luc. XX, 39. legit τῶν σαδουκαίων, quae interpolatio nata
 est e v. 27. Guelph. A. recte habet: τῶν γραμματείων. Ce-
 terum

terum, illa in scriptura, quamvis ab hoc loco aliena, confirmat observationem Drusii in Praeteritis, qui recte statuit, Σαδσκαίς per simplex δ scribendos esse.

Luc. XX, 45. peculiaris huic codici est lectio εἶπε πρὸς αὐτούς: glossema.

Ioh. XII, 7. legit cum aliis multis: ἴνα εἰς τὴν ἡμέραν τῆ ἐνταφιασμῶ με τηρήσῃ αὐτό: quam lectionem probavit quoque et illustravit Millius in Prolegom. n. 431.

Ioh. XIV, 4. delet posterius οἴδατε: Pariter tollit repetitionem verbi γνώσκω v. 7. legitque μεῖς ἀν ἤδατε.

Ioh. XIV, 22. pro: τί γέγονεν legit: καὶ τί γέγονεν, consentientibus quoque aliis scriptis: scilicet id graece esset: τί ἀρα γέγονεν, ὅτε etc. uti Cicero loquitur. *Quid igitur accidit, cur consilium mutarem.*

Habebamus multo plura hic dicenda, si diutius lectores morari animus fuisset. Liceat nunc, quid nobis de utroque codice graeco videatur, palam profiteri. Codex Guelpherbytanus B scriptus est ab homine docto, nec ex vulgata emendatus, sed e graeco codice factus; quod ipsum comprobant mutatae verborum graecorum traiectiones; consentit plerumque cum vetustissimis optimisque codicibus, recteque habetur in primariis codicibus. Eadem fere dici possent de Cod. Guelph. A, si hoc tantum exceperis, quod librarius, cuius manu scriptus fuit, linguae graecae fere expers fuisse videatur, quod multis patet vitiis, v. c. γαρματαιων pro γαρματιών etc.

Pergimus ad fragmenta Galeni, in eodem codice Iſidori rescripto obvia, de quibus exposuit R. Knittelius p. 253-262. Manus inest vetusta, sine verborum intervallis, adeoque probabiliter e Sec. VII. repetenda. Comparatur iste codex cum Colbertino num. 3084 insignito, et scripturae specimen exhibetur Tab. VI, Sp. III, IV. Collata fuerunt haec fragmenta ex parte cum Galeni editione Aldina, qua olim usus fuit Iosephus Scaliger, quoque nunc in Guelpherbyтана Bibliotheca servatur, cum notis magni illius viri mag-

gini adscriptis. Nos ista omnia curiosius indaganda futuro Galeni editori relinquimus.

Extant praeterea in eodem codice folia quaedam fragmentorum Versionis *Vulgatae* veteris Testamenti, quorum specimen e Iud. VIII, 15-18. Tabula quinta aeri incidi curavit Rev. Editor.

Sequuntur has particulas alius Codicis *Vulgatae* Veteris Testamenti folio VIII, a superioribus diversa, quod patet etiam e scripturae specimine Tab. VI. Specimine I. exhibito.

Restat nunc, ut de commentario dicamus, quo totum istud opus illustrare instituit R. Editor. Complectitur Capita novem.

Cap. I. Sect. I. *De magno codicum, manu antiqua scriptorum, u. i, in cognoscendo vero textus N. T. ingenio* § 1-14.

Complectitur haec Sectio multa lectu dignissima, liberalis doctrinae cupidis summopere commendanda. Liceat tamen monere de loco 2 Theff III, 14. quem Auctor p. 137. et 138. explicat sic, ut verba *διὰ τῆς ἐπιστολῆς τῶν σημειῶσθαι*, vertat: *una cum redditione huius meae secundae, ad vos datae epistolae, i. e. quando remittitis hanc epistolam, inobsequentem hanc indicate.* At alienam esse hanc explicationem, et duram, nec ex 1 Cor. XVI, 3. confirmandam, nemo non videt. Immo vero illustris hic tenendus est hebraismus, quem sequuti, comma istud interpretamur sic: *per hanc epistolam istum notate, τῆς ἐπιστολῆς* dictum pro: *ταύτης τῆς ἐπιστολῆς*, uti saepe, v. c. 1 Theff. V, 27. *σημειῶν* notandi et castigandi vim habet, uti Substantivum apud Alexandrinos interpretes Num. XXVI, 6. coll. fontt. Ceterum fateri cogimur, vehementer nobis displicuisse demonstrationem Probabilium mathematicam p. 163. etc. sine ulla necessitate et utilitate institutam; sensus internus hic sufficit; nec ullus unquam criticus de probabilitatis regulis, quae hic demonstrantur, dubitavit.

Sect. II *Tradit vias nondum satis notas, nec tritas, indagandarum novarum varietatis in Textu sacro causarum.* p. 197-220.

Prima est e diplomatibus, in quibus saepe occurrunt loca litterarum sacrarum. Sed parum tuta nobis videtur haec via,

via, quum saepissime non ipsa verba, sed sententiae tantum vim in talibus scriptis expressam fuisse constat. Praeterea patet, ista omnia e vulgata manasse.

Altera est e codd. rescriptis, qui saepenumero exhibent loca sacra N. T. recentiori scriptura oppressa. Tales codices multos in Guelpherbytana Bibliotheca superesse docuit Auctor p. 205. eorumque descriptionem criticam dedit in Appendice huius operis Num. 1.

Cap. II. *Exponit de ingenio et fatis codicis rescripti Isidori apud Guelpherbytanos, cuius fragmenta pristina supra indicavimus. Extat haec descriptio historica p. 220-249.*

Cap. III. *Differit de textibus, quos praeter Gothicum, duosque IV. Evangeliorum graecos, exhibet litura codicis rescripti Isidori, p. 249-271. Recensetur hic foliorum numerus, scriptura etc. de quibus supra egimus.*

Cap. IV. *Recensetur graecus Codex Guelpherbytanus A. p. 271-299.*

Cap. V. *Recensetur Guelpherbytanus B. p. 299-315.*

Cap. VI. *Gothicus Codex illustratur Commentario et Glossario p. 315-418. ostendit R. Editor, satis probabiliter, sixcos Codicis Carolini esse eosdem cum Euthalianis p. 381-384.*

Disputatum fuit inter viros doctos, an Ulphiana evangeliorum versio e graeco textu facta sit? quod quidem Bengelius in Appar. Crit. p. 408. invidis argumentis ostendit, Wetstenioque probavit: addi potest etiam Clariss. HARE in Ulphila illustrato. Idem ostendit R. Knittelus de versione Gothica epistolae ad Romanos, ex ipsa lectionis varietate, atque deinceps.

Cap. VII. *docet Gothicam et quidem Ulphilanam versionem esse, quam in Carolino Argentoraeque codice legimus, p. 418-453. Mirifice nobis placuit haec Sectio.*

Cap. VIII. *Refutat obiectiones a Maturino Veyssiere de la Croze propositas, pag. 453-495. Extant istae obiectiones in Theol. Epist. Crotian. T. III. p. 78-95. in Epistola ad Iohannem Chamberlaynium scripta, eoque redeunt, ut credat vir ille doctus, eam versionem N. T. quae vulgo Gothica ha-*

beatum, nullam aliam esse nisi Francicam veterem. Quam coniecturam examinat et confutat Rev. Knittelius, quemadmodum etiam a Ven. Ernestio refutata fuit in institutione interpretis N. T. p. 107.

Cap. IX. *Offendit utilitatem Vershonis Gothicae generatim, et huius quidem Codicis Carolini sigillatim p. 496-506.*

Sed haec breviter indicasse sufficiat; non possumus fati mirari ac celebrare summam Seren. Ducis Brunovicentis liberalitatem et indulgentiam, qua contigit, ut veneranda illa Antiquitatis monumenta typis describerentur. Quumque sub tanto et tali Principe nunquam possit Reverendo editori deesse occasio, ex amplissimo Thesauro Guelpherbytano plura proferendi rei criticae et literariae praesidia; rogamus eum publico nomine, ut in difficili hoc labore pergat, nostrumque seculum illustrius reddat, idque eo magis rogamus, quo magis ipsius eruditionem exquisitissimam, rei criticae peritiam, ingeniumque felicissimum, ex hoc ipso libro peripeverunt atque intellexerunt boni omnes.

FRIDER. SAM. DE SCHMIDT, S. MARCI. BADA-Darlacensis Consil. Aulici, Acad. Paris. Lugdun. Monsp. Tolos. Nemaus. Londin. etc. Socii, Opuscula, quibus res Antiquae, praecipue Aegyptiacae, explantur.

Carlsruhe 1765. Alph. 1. plagg. 3. in 8.

Liber hic, nitidissimis formis impressus, Commentationibus V. absolvitur, quarum tres priores iam antea in Excerpto totius Italicae et Helveticae litteraturae A. 1759. et 1760. typis mandatae fuerunt, reliquae nunc primum prodeunt. Prima est Dissertatio *de Zodiaci nostri origine Aegyptia*, ad societatem Antiquariorum Londinensem scripta, quam doctissimis observationibus refertam, nunc breviter recensebimus. Creditum fuit olim *signa Zodiaci ipso stellarum situ eas efficere imagines*, quae vulgo ipsis tribui solent; ea enim est plerumque Philosophorum et Astronomorum indoles, ut in origine rerum indaganda

subtri.

subtilitatem ingenii sequantur, Historiam veterem fere contemnant, saltem non consulant. Illustris auctor errorem illum, a Salmatio in libro de annis climactericis proscriptum, pariter explodit, idemque iudicandum ait de illis, qui a Siderum orbis signiferi figuram repetant a vi, quam in hunc terrarum orbem transfundere videantur. Ostendit porro, originem Zodiaci frustra quaeri in apothecosi florum Jacobi Patriarchae: expendit deinde Macrobi et Gogueti sententias: denique suam proponit celeberrimus auctor. *Macrobi* sententia, quam nostra aetate plurimum ornavit *Pluchius* Abbas, eo redit, ut dicat, signa Zodiaci *niti varia siderum ad solem relatione*, quam philosophica arte explicabat Macrobius, ita quidem, ut omnino primis rerum inventoribus tribui nequeat, quum sit a sensibus nimis seimecta, nec nisi coniecturis superstructa. *Goguetus* in Dissertatione de Sideribus, (quae exstat in Originibus legum, artium, et scientiarum, quae prodire franco gallico idiomate Hagae Com. 1758 T. II. p. 731-780.) statuit signa Zodiaci debere doctis Astronomis, qui ante inventas litteras, quum vellent doctrinam de sideribus regulis adstringere, hieroglyphicis figuris uterentur. Verum istam quoque coniecturam recte impugnat illustris Schmidt, nec omnino apparet, quid commoverit viros doctos vetustae antiquitatis, ad describendam formis hieroglyphicis astronomiam, quarum, si quis usus fuit privatis, certe non nisi in monumentis sepulchralibus locum habuit. Sequitur deinde ipsius Schmidii coniecturas, quae haec est, ut statuat *Graecos Zodiacum nostrum ab Aegyptiis accepisse, qui quodlibet signum Deo cuidam consecrarent*. Scilicet, totum discrimen, quod in hac re inter Graecos et Aegyptios intercedit, a fabulis et mythologia repetendum videtur, ad quam singulae constellationes referbantur. Jam, quis nescit, innumeras istas fabulas, et apud alias gentes alias fuisse. Habet Zodiacus Aegyptiorum Decanos, h. e. praesides orbis signiferi 36, quorum tres unicuique signo praepositi fuerunt, quos vide in Salmatii libro de annis climactericis. Coniecturam suam recte firmat auctor Macrobi, Manethonis, et Luciani exemplis; utitur quoque numis ineditis, Hadriani et Antonini tempore in Aegypto culis, qui graeca Zo-

diaci

diaci signa exhibent. Constat, Aegyptios deorum imperium sedemque in Planetarum orbibus et Zodiaco collocasse, unde universa ipsorum Astrologia repetenda videtur. Sic *Aries* Iovi Ammoni sacer, quem Praesidem habebant aequinoctii verni, in Arietis signo collocati. Confirmat hanc opinionem tabula Isiaca. Ceterum haud dixerim, Pascha in aequinoctio verno, in contumeliam idololatriae institutum fuisse, ut eadem anni tempestate, qua Aegyptii Ammonem maxime colerent, Aries huic numini sacer a Iudaeis caederetur. Rabbinicas nugae nimis redolet eiusmodi explicatio. Immo iam *Abrahami* tempore in usu fuisse immolationem arietis, docet literarum S. exemplum, nec aliud videtur sacrificium fuisse, unde vestes datae *Adamo* et *Evae*. Quae Tacitus Hist. V, 4. contraria habet, inficitiam hominis et levitatem fati probant.

Taurus Apin referre videtur Schmidio, recte quidem, si Lucianum audias; ad Venorem pertinere videtur Manilio.

Gemini Aegyptiis sunt Horus et Harpocrates, fratres; Graecis Castor et Pollux.

Cancer Anubidi apud Aegyptios, Mercurio, quod idem est, apud Graecos, sacer fuit. Erat stella canis.

Leonis sidus Osiridi, i. e. Soli, sacrum habuerunt Aegyptii, quumque Sole istud signum transeunte, amplior sit Nili exundatio, accidit ut in veteribus monumentis exprimerentur leones, et effigies hominum leonis capite insignitae, aquam Nili in vasculis gestantes.

Virginem putarunt Isidem, Horo suo ubera admoventem. Fuit illa Osiridis uxor. Inde Sphinx composita ex Leone et Virgine, qua Aegyptii indicabant exundationem Nili, Sole haec signa transeunte abundantissimam. Quo etiam pertinet Gryphus. Spica virgini tributa, vel recentius adiecta fuit, vel certe apud Aegyptios non mensis tempus significavit, sed hoc, quo Nili fit exundatio, unde pendet Aegypti fertilitas.

Libra aequinoctiis exprimendis apta visa.

Scorpius apud Aegyptios occurrit in hieroglyphicis; apud Romanos Marti sacer fuit, quem cum Typhone Aegyptiorum erudite confert illustris Editor.

Sagit-

Sagittarius pariter conspicitur in hieroglyphicis a celeb. Pocockio editis.

Capricornus Aegyptiis fuit Hircus Mendesius, i. e. Pan.

Aquarius Canopo sacer, in memoriam inventi Osiridis in astra relatus fuit.

Pisium sidus recte ad Venerem pertinere censetur, et in vetustis Aegyptiorum Obeliscis conspicitur.

Secunda huius Voluminis Dissertatio est de *Cepis et Alliis, ab Aegyptiis cultis*. Magnus in huius cultus historia est veterum dissensus, cui mederi studuit auctor, ita ut primum veterum loca de hac re afferret; deinde cepas uni Nomo Aegypti, unique deo sacras fuisse ostenderet, nec tamen quodlibet ceparum genus, sed unum tantum. Quærit denique de origine istius cultus. Putat Diodorus nec non Plutarchus, Aegyptios non religione, sed horrore commotos, a cepis abstinuisse. Sed istos, quo minus omnino sequaris, impedit luculentum exemplum Num. XI, §. nec non laudes ceparum Aegyptiacarum, quæ in itinerariis leguntur, ad contrariam sententiam nos abire iubent. Cepis et alliis altos fuisse operarios, in construendis Pyramidibus adhibitos, docent testimonia Herodoti, Plinii etc. Haud tamen negari potest, alicubi ceparum usum vetitum fuisse. Scilicet Sacerdotes Aegyptii cuique Pago singulare Numen, Plantas, et animalia propria dicaverant, adeo ut exceptis paucis bestiis, quæ ubique colerentur, cæteræ omnes in eis tantum regionibus gratæ essent, ubi numinis, cui dicatæ essent, cultus vigeret. Sic *Pelufiotis* Copa, quod Luciani, Sexti, Gellii, aliorumque testimoniis egregie demonstravit Schmidius. Erat illa marina, Typhonis sacra, ob vim acrem, ignitam, urentemque. Hanc itaque etsi cæteris Aegyptiis odiosam, Pelusiotæ, Typhonis cultui addicti, honore divino prosequi debuerunt. At cæteris Cepis, hac sola specie excepta, Aegyptiis utilicuit.

Progredimur ad tertiam Dissertationem, de *Orphi et Amphionis nominibus Aegyptiis*, quæ nobis mirifice placuit. Florus s. *Orus* s. *OR* Aegyptiorum, unus idemque est cum *Apolline* Graecorum (Herod. II, 1 § 6.). Inde utriusque tenera ætas, radiis distinctum caput, Aurigæ demque flagra, solis insignia, tribuuntur. Quare Florapollis appellatus fuit idem deus, notante Eu-

statio ad H. IV, 332. Simile nomen est Hermanubis; Anubis enim, uti iam dictum, est Mercurius; qua occasione egregie carpitur Passerius, qui ebraicæ originis hanc vocem crediderat. *Gphe* et *Gpho* generare denotat Coptis; unde *Orpheus* est Hori f. Apollinis filius, esseque istud nomen cum illo *Origenis*, quo frequenter uti sunt Aegyptii, plane eiusdem indolis. Ac profecto de sententiâ quoque veterum Graecorum, Orpheus Apollinis e Calliope filius habitus fuit.

Jupiter Aegyptiis veteribus *Amun* dictus (Herod. II, 41.) unde Thebae vocatae *No Ammon*, i. e. *Διόσπιδος*, quod recte expriesserunt Alexandrini interpretes Ier. XLVI, 25. *Ezech.* XXX, 15. Atque sic veteres *Amphionem* filium *Iovis* ex *Antiope* habuerunt. Eum condidisse ferunt Thebas Boeotiae, cognomines illis, quae in superiori Aegypto Iovi Ammoni sacrae fuere. Firmat illustris Schmidius, quae de Orphei et Amphionis ortu dixerat, egregio Pausaniae loco.

Quarta Dissertatio agit de *commerciis et navigationibus Ptolemaeorum*, praemio ornata ab Academia Parisiensi anno 1762. Vetusissimis Aegyptiis nulla fuere commercia, nec navigationes ad gentes externas, quod constantiorem existimarent eam felicitatem, quae bonis legibus, ipsiusque patriae divitiis contineretur, aliena bona, mores, et religiones metuerent. *Plammenytichus* primus *Graecos* amare, eorumque cum suis commercia tueri coepit. Deinde quum Alexander M. *Tyrum* destruxisset, omnis fere commercii praecipuam sedem, suisque itineribus maria et terras vix antea cognitae mercatoribus patefecisset, commercia cum Graecis multo magis exercita fuerunt; ipsaque Alexandria aedificata, centrum commercii totius terrarum orbis. Habes primam originem et occasionem splendidae sub Ptolemaeis navigationis, quam ipsam aliquot Sectionibus persequitur celeberr. auctor.

Prima est de *institutiis Ptolemaeorum, quibus commercia et navigationem Aegyptiorum adiuverent*. Iam ante Ptolemaeos constructa fuerat Alexandria, loco commercii et navigationi opportuno aptissimoque, urbs, quae vivendi amoenitate, et habitandi commoditate, quamplurimos incolas brevi tempore nacta est. Ei adiungenda *Pharus*, sub Ptolemaeo Philadelpho, a Sostrato

to Cinidio aedificata, fidum nautis praesidium. Accedit *Fossa Regum*, opus stupendum, cuius etiamnum quaedam vestigia super sunt, quod Nilum Mari rubro iungeret, ut facillima esset e mari Mediterraneo ad Arabicum Sinum Indosque navigatio. Commercia interna adiuta *Canalibus plurimis*, ad Maeoticum Lacum ducentibus, maximeque necessariis et utilibus, ob Lacus istius cum Alexandria coniunctionem. Praeterea in primis memoranda est *via Copto Berenicen ducens*, quae Ptolemaeis debetur, a Ptolemaeo Philadelpho confecta, qui etiam aquarum penuriae in istis locis egregie prospexit. Idem rex *navium praestantia*, et copia, praeficos superavit, adeo ut Nilus et Mediterraneum mare *variae formae* navibus, et coriaceis, et papyraceis, et ligneis, maxime magnitudinis, et instructissimis, abundarent. Neque id neglexerunt Successores; imo Philopator fertur extruxisse *navem ordinum quadraginta*, aliamque, cuius longitudo esset *dimidii stadii*, latitudo maior quam triginta, altitudo parum a quadraginta cubitis abesset. Epiphanes Romanos iussit *classem, qualem velint*, a se petere; unde liquet summa omnis generis navium abundantia.

Secunda Sectio exponit *de commerciis Ptolemaeorum in mari rubro et Oceano*, quae quidem, potissimum Indicis mercibus, maxima fuere sub Ptolemaeo Philadelpho, eiusque filio Ptolemaeo Evergete, in quo, quicquid Lagidarum virtuti superesset, fere extinctum est. Quale enim eumque fuerit postea Aegyptiorum sub regibus commercium, id luxum potius et avaritiam fatiatie videtur, non opes et potentiam imperii auxisse. Quid effici potuerit, si boni Aegyptiis contigissent reges, id patet e splendido Romanorum in istis regionibus commercio, tanta, ut quatuordecim classes mercatorum maxime in Indiam navigarent, omnisque generis merces suavissimas et praestantissimas undique afferrent. At quaeritur, quales fuerint *limites commercii Ptolemaeorum navalis*? Illustris Schmidius utitur loco Plinii, quo totus ille cursus describitur, indeque colligit, quod sub Ptolemaeis mercatores non videantur *ultra Malabaricos oras navigasse*, neque circumvillae oras Coromandelias. Proxime Aegyptus commercium sinit cum *Toprobanis*, hisque cum *Seribus* aliisque gentibus Indicis. Habuerunt quoque faciles *Baryg-*

tas, gentem haud procul ab Indi ostiis habitantem, terrestre commercium cum disitis Indiae gentibus exercentem, et *Sesatar*, annuatim Thinarum merces petentes. Maximum lucrum pepererunt *testudines, ebur, margaritae, sericum, lanae*, ex animalibus; porro e plantis, *Linum Indicum, telaeque inde contextae, Othonia, Filum, Sindones, Carpasum, Saccharum, Nardus spicata*, quae est optima, *Costum*, forte non idem cum nostro, *Milobathri Indici folia* suavissimi odoris, *Gummi Bdellium, Caryophili aromatici, Myrrha, piper, Ebena pretiosissima, Cardamomum*; e mineralibus *Adamas Indicus, Carbunculi, Hyacinthi, Opali, Saphiri, Callais, Amethysti, Sardae, Onyches, Achates, Crystalli, Marrha*, quae ex India, vel praecipue e Parthorum Provinciis afferebatur, (de qua optime exposuit beatus noster Christianus in libello de Murrinis veterum,) *Amianthus, Elestrum*, de quo egit Gesnerus Tomo III. Actorum Goettingensium. Auri argentiue commercium Ptolemaeis cum Indis intercesisse, recte negatur. Verfabatur autem omnis illa mercatura in mercibus commutandis, quas Aegyptii ad Indos transfulissent. Inter quas praecipue commemoranda *Vitra, Chrysolithi, Vestes variae, Melilotus*, merces Aegypto indigenae, et *argentum, stannum, plumbum, Sandaracca Graecorum, Stibium, Arsenicum, Purpura, Corallium, vinum* denique; quas merces Aegyptii aliunde advehebant.

Haec de Indicis. Sequitur de commerciis *Aegyptiorum Troglodytico-Aethiopicis*. Magna est de Troglodytarum finibus inter viros doctos controversia, de qua sigillatim explicare haud placuit celeb. Schmidio, quum ad quaestionem propositam sufficiat statuere, quod sub Ptolemaeis Aegypti finibus gens illa comprehensa fuerit. Praecipua istius gentis fedes fuit *in littore sinus Arabici*, unde maximum cum Indis commercium habuit sub Ptolemaeo Philadelpho, qui et ipse tres in illa regione extruxit urbes, portusque, Berenices, matris, nomine insignes. Misit rex Satyrum in terram Troglodytarum, qui tandem cum successoribus in *Topazion*, Insula, serpentes, quibus scatebat, destruxit, hominesque ibi collocavit, qui *gemmis* quaerendis operam darent. Per urbes a Ptolemaeis aedificatas, patuit Troglodytis commercium cum *Aethiopicis*, i. e. cum incolis earum regio.

gionum, quae hodie respondent regno Nubiae, Abyssinae, Adulis, et Oris Zanguebar. Utebantur isti ad transferendas merces partim *suu Arabico*, partim etiam *Nilo*; quod itidem sub Romanis factum, ubi praecipuum fuit *eboris* commercium. Aueta fuit haec mercatura sub Ptolemaeo Evergeta primo, Philadelphi f. quod patet e *Monumento Adulitano*, i. e. e Sella Marmorea, Marti in Adule Aethiopiae consecrata, quae continet descriptionem gestorum Evergetae I, eiusque Patris Philadelphi, in N. Patrum Collectione Tom. II. Hic dicendum foret de *Ophir*, et commercio ibi instituto; nec tamen constat, ubinam terrarum illud situm fuerit. Paulo clarius exponere licet quales fuerint *merces Troglodytico Aethiopiae*, quamquam haec quoque res coniecturis nitatur. Praecipua vero genera sunt: *ebur*, *Rhinocerotum cornua*, *Hippopotamorum coria*, *Tifludinum pretiosorum integumenta*, *Sphingia*, i. e. Cebi et Cynocephali, species fimiaram Troglodyticarum, *Mancipia*, *Aurum non signatum* (unde Berenice, urbs Troglodytica, Panchryfos dicta.) *aromata*, *herbarum radices*, et *gemmae multae*. Quas merces Aegyptii commutarunt cum vestibus, vasculis aureis, argenteis, aeneis, vitreisque, lanceis, securibus, frumento denique et frugibus, oleo vinoque.

Pergimus ad *Arabica Ptolemaeorum commercia*. Quum sub Ptolemaeis minus quam sub Romanis, in Indiam navigarent Aegyptii, accidit, ut in *Feliciae Arabiae* emporiis, non modo Arabicae, sed etiam Indicae merces, cum *occidentalibus* permutarentur. Illo Arabum commercio locupletata fuit *Cava Syria*, Ptolemaeo Philometori subiecta. Sunt autem merces Arabiae praecipuae *aurum*, *aromata*, eorumque in primis *Casia*, *Thus*, *Myrrha*, et *Cinnamomum*, fructus *Parinna*, *Smaragdi*, *Berylli*, *Opali*, *Sardonyles*, *Topazii*, *Callais*, *Amethysti*, *Hincinthis viles*, *Achates* et *Molochites*, *marmor Lygdinum*, *margaritae*, *Tifludines* et *Cinnabari*. Pro eiusmodi mercibus Arabes vicissim fuebant *Styracem* a Syris et equos; ab Indis *crocum* et *othonia*; ab Aegyptiis praeter pecuniam *Abollas*, *Lodices*, vestes ex lino fabricatas, et aliunde per commercium Alexandrinum, *Stannum*, *Aes*, et maxime *Ferrum*, *Purpuram*, *Vasa egregia*, *caelata opera*, *statuas*.

Tertia Sectio agit de commerciis et navigationibus Ptolemaeorum in mari mediterraneo. Sunt qui omne Aegyptiorum cum Occidentis populis commercium prorsus negent, neque id nisi Carthaginensibus tribui posse credant. Sed probabilior est contraria sententia quam ipse amplectitur Schmidius. Primum enim Diodorus Sic. docet, Rhodios animis ad Ptolemaeum I. inclinasse, lucri causa, quod Aegyptiis mercatoribus deberent. Solebant enim ipsi Aegyptum adire, ibique suas cum peregrinis mercibus commutare. Inprimis vero inde deportarunt frumentum, quo maxime abundabat Aegyptus. Porro Cyprus in potestate regum Aegypti fuit, inde a Ptolemaeo I. usque ad Auletem, mox a Romanis expugnata, Aegyptiisque ad breve tempus redita, donec iterum in Romanorum ditionem redigeretur. Quae Insula, quum silvis ubique referta sit, videtur Aegyptiis navium materiam praebuisse, neque hanc tantum, sed unguenta quoque, lapides pretiosos, aes Cyprium, vinaque optima. Cretaenses vero, quamquam Aegypto parum distent, illo certe tempore, de quo quaeritur, non mercaturam, sed militiam et quaevis piratarum flagitia exercuisse videntur. Verum Cyclades Insulas, earumque inprimis Delum, optimi vini et praestantissimarum mercium copia repletae, divitiis suis Aegyptiorum felicitatem auxisse, eo certius est, quum illo ipso tempore in potestate Ptolemaeorum fuerint, quod praeter Theocritum, ex Adulitano monumento luculeter apparet. Quid quod Graeci quoque multi, iam inde a Pliametychi temporibus, in Aegyptum transferint, quod de Cariis et Ionibus affirmant Diodorus et Herodotus. Quare, quum isti inde ab antiquissimis temporibus in Aegypto laudem habuerint, nonne probabile est, eos maxima et opulentissima commercia instituisse? Praeterea Pamphyliam, Lyciam, Cariam, et interdum quoque Ciliciam, classibus, quas in his oris tenerent, subditas sibi habuerunt Ptolemaei; nec tamen commercia ibi videntur exercuisse, nisi exigua admodum; immo securitatis potius causa orae istius piratas, quantum fieri posset, coercere studebant. Iam quod ad Corinthios et Athenienses attinet, quum fuerint omnis generis mercatura celeberrimi, et sub Philadelpho Aegyptiis, pariter ac Lacedaemoniis, foedere iuncti, nonne recte dixeris cum Schmidio, ipsis quoque commercio-

rum

rum cum Aegyptiis societatem intercessisse? Alioquin unde Ptolemaeo Philadelpa vasa Corinthio? unde apud eundem in pompa celeberrima repraesentatio Corinthi? Nec *Puteolanum* cum Romanis commercium omittendum putamus, quod in primis Auletes auxit. In Libya vero et Mauritania quae, Aegyptiis quoque subiectae fuerunt, omnia commercia Carthaginensibus relicta videntur. *Palaestinam* Aegyptiis aequae subditam fuisse sub Ptolemaeis, nemo opinor dubitabit, qui divisionem ab Alexandri M. Successoribus institutam norit. Inde igitur Aegyptiis *vina, ligna, balsamum etc.*

Ex his colligit auctor summam regum *divitias*, affertque locum Ciceronis e Strabone, quo Auletiae reditus aestimantur *12000 amplius Talentorum.*

Quaerit deinde, quantus fuerit *urbium* Aegypti numerus? Secundum Theocritum plures quam 30000. Recte quidem, modo teneas, exiguam casarum tentoriorumque societatem, *urbis* nomine apud Orientis populos insigniri.

Quarta Sectione differitur *de mercibus Aegypti.* Hic primum quaerit Illustris auctor de *pecunia Ptolemaeorum*, docetque, tunc adhibitos fuisse numos a variis urbibus percussos, et vel capitibus regum insignes, vel certe eorum nominibus signatos. Maximam lucri materiam praebuerunt *equi, muli, asini, camelus, pisces*, cum recentes, tum sale conditi, *acetum, olea, sifamina et ricina, Linum*, quo etiam Iudaei usi sunt ad vestimenta sacra. *Goffipium, Vestes variae*, textura et tinctoria insignes *frumenta, legumina, Lotus, Colocasia*, variique generis *gemmae*, inter quas omnino memorantur *Smaragdi, marmora et lapides pretiosissimi*, quorum praecipuae species sunt, *alabastrites, porphyrites, Niger Thebanus, Bosaltes, Obsidianus, Ophites, Memphites, Elephantinus, Syenites, Numidicus s. Lybicus, Arabicus albus.* Porro utilitatis et lucri haud parum Aegyptiis attulere *Salia, Vitra*, (unde fiebant amphorae, vasa, calices etc. nec non gemmae factitiae, et factitia Murrhina vasa), *Unguenta, Charta* denique *papyracea.* Istius chartae materiam, et recte conficiendae modum, egregie illustravit Schmidius e Plinio.

Absolvitur haec tota collectio quinta Dissertatione, de *Inscriptionibus Narbonensibus.* Nemini dubium esse potest, quin mul-

multae etiamnum supersint inscriptiones nondum editae. Illustris Schmidius, e magna illarum copia, quas ipse vidit, hoc specimine eas tantum exhibet, quas in nobilissima Galliarum urbe, *Narbone Martio*, Decumanorum Colonia, descripsit. Apud L. B. Abbatem de *Breteuil*, Montis Albani Episcopum, duos reperit libros MStos, alterum: *Les Antiquités de Narbonne par le Sieur Lafont, Bourgeois du dit Narbonne en 1700*, forma octava maiori, omnibus inscriptionibus Narbonensibus refertum; alterum ab illius fratre confectum: *Narbonne ancienne par Messire Jérôme Lafont, Prêtre etc.* quaternis tribus maioribus Voluminibus, ubi, quidquid veteres scriptores lapidesque antiqui de Narbone Martio tradunt, egregie declaratur. Cuius docuit Schmidium, prioris libri inscriptiones depravatas et vitiose descriptas fuisse ab homine, qui coniecturis indulgeret. Quum difficillimum sit scire, quinam Tituli editi sint necne, Ill. editor egregie adiutus fuit *manuscripto opere Seguierii*, qui immenso labore conscripsit *indicem, ubi primo intuitu, ordine optimo, omnes Inscriptiones apud quosvis auctores obvias reperire licet*: qui praestantissimus liber, utinam propediem typis vulgaretur! Ceterum, ipsae inscriptiones hic impressae non sunt omne alicuius momenti. Pleraeque sunt sepulchrales; decima tertia est matrimonialis. Et tertia patet, veteres aequae ac recentiores, Diversorum *animalium Insignia* appendisse; memoratur *H. spitalis a Gallo Gallinaceo*, idemque nobiscum sensit S P O S I T S Miscell. 199. In ultimo lapide habes exemplum Praepositionis *ex* per *EX* scriptae, uti quoque *uxor* et alia. Multae variantes lectiones ex hoc scripturae genere, aliisque similibus, tenere effictae fuerunt.

Ceterum vix dici potest, quantum in dilucidandis obscuris istis quaestionibus effecerit admirabilis celeberrimi Schmidii industria; tantum profecto, ut omnis generis eruditi viri ex hoc doctissimo libro quam plurimum discendo proficere possint.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii et Aprilis Anno MDCCLXIV.

LE PITTURE ANTICHE D'ERCOLANO E
CONTORNI CON QUALCHE SPIE-
GAZIONE, etc.

i. e.

*PICTURAE ANTIQUAE EX HERCULANO ET
vicinis locis erutæ, atque in æs incisæ, cum animad-
versionibus. TOMUS II.*

Neapoli 1760. etypogr. regia, charta max. pagg. 339.
tabb. 60.

Compotes votorum sumus, quæ nostra est felicitas, tum a nobis factorum, quum, quæ Tomo primo Picturarum Herculanensium continentur, indicaremus. Iam enim secundus Tomus in lucem prodiit, eadem magnificentia regia, qua primus, ad illustrandas antiquitates, literas, atque bonas artes, non parum collaturus. Si primus Tomus habuit, quæ voluptate lectores, et admiratione tam magnifici tamque regii operis, perfunderent, ut profecto habuit: etiam in hoc secundo quamplurima repertum iri confidimus, quæ et voluptatem illam et admirationem alant et augeant. Plurimum

rimum splendoris gratiaeque huic Tomo, non secus ac superiori, addit imago Caroli, Hispaniarum et Indiarum regis, quae est a manu Philippi Morghenii, summi artificis. Unicuique multo erit iucundissimum, oculis iterum iterumque relegere os illius regis, qui aliis super alia beneficiis, si que maximis, rem literariam cumulat. Sequitur Praefatio, ex qua primo intelligimus, fuisse Venetum quendam Romae, Iosephum Guerram, qui picturas a se elaboratas diceret esse e museo regio Herculaneses, ea-que plurimo venderet. Id quod initio suspicioni locum dedit, fuisse Neapoli, qui prodita fide picturas Herculaneses surreptas Romam transmississent. Devocati nonnulli sunt in suspensionem: sed fraus artificis Romani detecta, omnes et suspensionem et periculo liberavit. Nunc quatuor picturae Guerrae in museo regio omnium oculis expositae sunt, quibus additum est nomen impostoris, et brevis narratio facti. Sed praecipua praefationis pars est ea, quae numum exhibet a. 1759. inventum, qui, quia aureus est, et primae magnitudinis, esse unicus sui generis existimatur doctissimis interpretibus, et a nemine visus. Conspicitur in eo caput Augusti laureatum cum inscriptione: Caesar Augustus Divi F. Pater patriae. In parte averfa legitur: Imp. XV; unde auctores coniciunt, numum A. V. C. 758. percussum fuisse, eique occasionem dedisse victoriam a Tiberio in Germania reportatam. In eadem averfa est mulier longam vellem induta, habens arcum in sinistra, dextra ad humeros usque extensa. Infra mulierem legitur SICIL. Monent doctissimi auctores, eandem averfam compluribus in numis, iisque fatis vulgaribus exhiberi, apud Parutam et Mezzabarbam, adduntque, Patinum, Valliantium, et Haverkampium, in eo convenire, mulierem istam esse vel Dianam, vel Proserpinam, vel Cererem, quum tria haec nomina sint unius eiusdemque Deae, teste Cicero- ne, et Servio. Hinc factum, ut Diana non Latonae, sed Ce- reris filia putaretur, et ut in Sicilia nata, et ut Ortygia cubi- le Dianae diceretur. An Ciceronis aliquod testimonium eo- rum sententiam confirmet, qui unius Deae nomina esse Dia-
nam,

nam, Proserpinam, Cererem dicunt, subdubitamus. Parumque abest, quin vetustiore auctorem esse, qui hoc affirmet, quam Apuleium M. XI. sub init., negemus. Ceterum numos huius typi alii aliter explicant. Valiantius eos honoribus Augusti consecratos putat, ob compositas res Siciliae: Haverkampius ad victorias Augusti Siculas, atque illam potissimum, qua Pompeii classis anno V.C. 710. ad Mylas attrita est, refert: Herculaneuses Academici ad poema Augusti de Sicilia compositum, de quo Sueton. 85. Tres istas explicationes confutandas sibi sumit nuper Iosephus Khell e S. I. in libello de numismate Augusti aureo formae maxime, ex rudibus Herculani eruto, Viennae 1765. quem nuper in his Actis descripsimus. Qui quam acutus est in patefaciendis difficultatibus, quae opinionibus triumvirorum illorum obflare videntur, tam ingeniose commouetur novam explicationem. Epigraphen SICIL. quam inferior pars numi habet, non insulae nomen putat, sed Aedilis, qui signum dedicavit. Legit: Sextus ICILIUS. Aut per SICIL. intelligendum putat Siciliam Coronam ex Dionis XLVI p. 368 edit. Steph. Postremo, ne in Harduanismi suspitionem vocetur, vereri videtur. Sequuntur ipsae picturae, quarum, ut in primo Tomo, sic in hoc duplex genus est, alterum maiorum, quarum argumenta et enarrantur, et in subiectis notis uberius explicantur: alterum minorum, quae vel narrationibus picturarum argumenta persequentibus praepositae, vel iisdem subiectae, vel maioribus tabulis adiunctae sunt. Videamus ordinem maiorum. Primum sub adspectum cadunt novem historicae, vel si mavis, mythologicae, quae Apollinem cuncta-que Musas exhibeat praeter Euterpon. Sequuntur duae, quarum argumentum est obscurum et incertum: post duae, in quibus Bacchus et infans et adultus: tres, in quarum duabus est Ariadne a Theseo deserta, in tertia eadem Ariadne, cui Bacchus supervenit dormienti: una, in qua Numen aliquod et mulier oculis subiecit: ultra viginti, quae ad sacra vel Bacchi, vel Iidis, vel aliorum Numinum pertinent: una, quae supplicium Marlyae ab Apolline victi exhibet: tres, mulierum ala-

tarum; nonnullae, geniorum occupationes et lusus exprimentes, praeter multas architectonicas, et miscellanei argumenti nonnullas.

In prima tabula, uti diximus, est Apollo, throno insidens singularis structurae, tenensque dextra citharam, sinistra supra caput reflexa. Caput cingit laurea. Prope thronum est laureus ramus. Longa vestis colore viridi descendit per humeros in dextrum latus, tegitque corpus posticum, relicta omni parte anteriore corporis nuda. Sandalia tegunt pedes. Verisimile est, pictori animum fuisse, depingere Apollinem Musagetem. Quae in adiectis animadversionibus leguntur, pertinent partim ad consuetudinem Deos vario situ pingendi, ita, ut nunc stent, nunc sedeant, nunc ambulent: partim ad structuram throni vel solii, cui Dii insidere solent, quod interdum basin habet, dictum *κλίστρων*: interdum etiam anaclinterium seu adminiculum dorso reclinando. Itali vocant *Spalliera*. Reliquae observationes pertinent ad differentiam citharae et lyrae, ad numerum chordarum in cithara, quae nunc septem, nunc undecim chordarum est. Vulgo quidem Apollini cithara septem tantum chordarum tribuitur, ob causas, quas Callimachus h. in *Delum* 253, et Spanhemius ad hunc locum adfert; sed in hac pictura Apollinis cithara est undecim chordarum. Inter insignia Apollinis praecipuum est laurus, cuius rei causa redditur, item cur eadem laurus conveniat et poetis, et vaticinatoribus. Cur Apollo fingatur seminudus, traditur ex *Cupero* in *Harpocrate* p. 74. sq.

Apollinem sequuntur Musae omnes, excepta Euterpe, cuius picturam casus aliquis ita abolevit, ut nihil relictum fuerit, quod pictoris manus imitaretur. Musarum unaquaeque habet notas quasdam et velut insignia, quibus agnoscere facile possit, et a ceteris discerni. Plurima eorum pingendo etiam exprimi ita possunt, ut, si quis versus illos, qui a nonnullis Ausonio tribuuntur, memoria teneat,

*Chio gesta canens transactis tempora reddit,
Melpomene tragico proclamat moesta boatu, etc.*

is facile possit eas internoscere. Quis non Melpomenen agnoscat persona tragica et clava: Thalamia persona comica et pedo: Euterpen tibia: Terpsichoren cithara: Erato psalterio: Polyhymniam manu ad os admota: Uranien sphaera coelesti? Reliquas duas, Clio et Calliopen, paullo difficilius est internoscere, quum neutra ullum aliud insigne habeat, quam librum, quem utraque manu praefert. Sed quum auctores in assignando cuique Musae symbolo variant, incertumque relinquunt id, quo quaeque Musa agnosci debet: visum pictori ἀσφαλῆα intuentium consulere volenti, nomina Musarum omnium picturis addere, praeterquam Uraniae. Quod igitur antea semper difficillimum fuit, ut Musae, sive quaeque insigni, agnoscerentur, id in posterum facilius foret, si sumere possemus, pictorem Herculansensem ab omni errore immunem fuisse. Sed sumi hoc vix potest, ut Montfaucon docet A. E. I, 3, 5. ostenditque, quanta sit discrepantia multorum doctorum, qui de Musis exposuere, Cuperi et Schotti in Apotheosi Homeri, Haverkampii in explicatione numismatum Antonii Musae, Gronovii in Thes. T. I. tab. C. T. II. tab. 21. Sponii denique in Miscell. E. A. Sect. II. art. 9.

Clio igitur vix a Melpomene discerneres, nisi volumini, quod sinistra tenet, addita essent haec verba: ΚΛΕΙΩ ΙΣΤΟΡΙΑΝ, nempe ἱστορία vel ἱστορία. Ei volumini affixum est pittacium h. e. tabella vel schedula, quam doctissimi interpretes intersuisse putant vel argumento libri, auctorisque nomini indicando, vel etiam voluminibus tanquam vinculo quodam constringendis. Descriptioni Cliae additae sunt observationes, non ingratae futurae iis, qui cognoscere volent numerum Musarum, diversasque de hoc numero auctorum sententias, nomina porro Musarum et cognomina, natales earum et genus, sacra denique iis facta, et inventa, et munera, et vestitum et mundum. Etsi Deae severiores, laudemque cultitatis appetentes, fere simplices solent esse munditiis, ut Minerva, ut Diana, ut fortasse aliae: pictor tamen hoc loco, et Clio, et aliis nonnullis Musis, cultum tribuit exquisitiorum,

rem, fimbriatas vestes, inaures, armillasque, Musis, inquam, quarum castitas et perpetua virginitas a plerisque celebratur. Dixeris ergo, Musas similes plerarumque puellarum et fuisse et non fuisse: fuisse, quod φιλόκοσμοι essent, non fuisse, quod non tam aliis, quam sibi, libenter ornarentur. Non silentio tamen praetereundum, quod et docti interpretes picturarum Herculaneensium monent, dubium esse controversumque, quod de perpetua Musarum virginitate multi tradiderint. Eam quidem diserte novem illis sororibus tribuit Diodor. Sic. IV, 7. Lucianus vero Dial. Deor. XIX. earum castitatem ipsius Cupidinis testimonio adiuvat. Accedit incerti auctoris epigramma in Anthol. I, 7, ubi miranti Veneri, se Cupidinem adversus Musas armaturam, nostra virtus, illae respondent, ab armis insidiisque Cupidinis satis tuta est. Fuit, qui, festivam perpetuae huius virginitatis rationem redditurus, diceret, doctas illas virgines semper fuisse tam pauperculas, ut nemo inveniretur, qui eas indotatas vellet ducere. Interim vix ulla in novenario earum numero reperitur, e qua non aliquis furtivis amoribus conceptus legitur. Wesselingius ad Diodor. IV, 7. Sic Clius et Magneri filii feruntur Ialemus et Hymenaeus: sic Melpomenes et Acheloi Sirenes filiae: sic Calliope et Oeagni Orpheus filius: sic aliarum alii, quos Eustathius in Homer. p. 830. et Fretzes ad Hesiodi Op. et D. p. 7. recensent. Quas duas sententias specie pugnantes esse, sibi que contrarias, non re, facile ostendemus. Qui Musas ἀι-πρεβες dicunt, aut πρεβες ἀιθελαις, non fortasse ignorant, Musis esse suos filios, sed interpretantur eos non proprie sic dictos filios, sed allegorice. Quicumque vel canendi peritia, vel carminis pangendi excelleret, Musarum filius dicebatur. Hoc sensit igitur Orpheus Calliope filius, hoc sensu Uraniae filius Linus, et sic porro. Huius igitur explicationis allegoricae remedio, facile novem Musis perpetuae virginitatis decus asseres, et furtivorum amorum dedecus ab his amovebis.

Clio sequitur Thalia, quam quia ostendit, ac veluti signo indicat, pedum et persona comica, sicut Melpomeneu clava et persona tragica: opportune doctissimi explanatores personarum comicarum tragicarumque differentiam tradunt ex Polluce IV, 133. et 149. Quumque Thalam praeter ceteras fimbriata etiam vestis ornet: de hoc vestium genere iidem docti viri disputant, Ferrariumque sequuti, vestium extremitates diversas a fimbriis faciunt, docentque, extremitates, seu oras, infittasque, et limbos, esse quorumlibet vestimentorum, non vero fimbrias, hasque esse in extrema vestimenti parte fila quaedam, floccosque dependentes, quae Italis *frangie* dicuntur: graecis fimbrias esse *βουκόλλης* et *κροκόλλης*, vestium vero extremitates *κροκόπεδα*. Haec igitur saepe male exponuntur *fimbriae*. In aegide *Θυσαυκόλλης* Minervae apud Homer. IA, E. 738. fimbrias putant fuisse floccos ipsos pellis caprae Amaltheae, et hos floccos, simplicitati et ruditati heroicorum temporum convenientes, dedisse postea fimbriatis vestibus occasionem.

Ubi ad Terpsichoren ventum est, ostenditur, huic Musae convenire lyricam poelin. Phurnutus c. XIV. post aliquot etymologias satis ineptas, nonnullis Terpsichore, addit, ita dictam fortassis hanc Musam fuisse, quod veteres choros instituerint Diis, et in honorem horum eruditissimi quique carmina composuerint. Inde Herculaneses Interpretes verisimile putant, artificem in hac pictura Terpsichorae tribuisse lyram, non modo ut pulsaret eam, sed etiam ut ad lyram simul cantaret, eamque esse potius citharoedam quam citharistriam, potius lyroedam, sit venia verbis, quam lyristriam. Ad ultimum adferuntur quaedam, quae pertinent ad lyrae citharaeque differentiam, quae aut parva est, aut nulla, aut difficilis explicatu. Illud certum est, lyram pro cithara, citharam pro lyra, saepissime poni.

Pulcherrima pictura expressa est Musa, quae ab amore nomen habet, Erato. Vestita est tunica coloris rosei, habente fimbrias caeruleas. Exterior vestis est coloris praesini. Infra imaginem scripta leguntur verba: ΠΑΤΩ. + ΛΑ-
ΤΡΙΑΝ.

ΤΡΙΑΝ. Tangit simul digitis simul plectro instrumentum musicum, quod inscriptionem intuenti videri possit psalterium novem chordarum, etsi instrumentum hic depictum differt a psalterio priscis auctoribus descripto. Praesidet igitur Erato arti psallendi, hoc est, vel chordas psalterii digitis folis impellendi, vel simul cantandi et saltandi. Ex variis, quae ad hanc descriptionem doctissimi interpretes observant, praecipue dignae sunt, in quas mens et cogitatio convertatur, literae minusculae in inscriptione ϵ et ω , item \dagger pro Ψ . Montefalconius in Palaeogr. observat, \dagger pro Ψ non nisi in MSCtis Seculi VIII. et IX. esse obvium. Sed huius picturae antiquitas haud dubie est maior. Dignum attentione et hoc, quod addunt, sequentem versum ex Eurip. Antiope v. 77. a Polybio citatum I, 35. Resinae in pariete hoc modo scriptum fuisse inventum:

ὡς ἔννο φὸν θυλευμα τας πολλὰς χεῖρας νικᾷ.

cuius generis versus et sententias solitas scribi observant in publicis etiam operibus, ex Lampridii Alex. Sev. c. 51. Haec multum conferre possunt ad dirimendam de antiquitate literarum minuscularum et accentuum controversiam, Sicut autem huic Musae psallendi artem in hac tabula tribuit pictor, ita eandem illi et Petronius Afranius et Aufonius tribuere videntur. A quibus dissentire videtur nescio quis in Anthologia, qui Erato dicit inventricem hymnorum sacrorum. Nec tamen revera dissentit fortasse, quia hac mente nostram Musam dicit sacrorum hymnorum inventricem, quatenus illi ad psalterium canerentur. Nec Virgilius *A.* VII, 39. dissentit, ubi cantaturus antiquum Latii statum, Erato invocat. Erato enim ibi ponitur pro quacunque Musa, ut Servius docet. Postea traditur, quae sit potestas vocum $\psi\alpha\lambda\lambda\epsilon\iota\nu$, $\psi\alpha\lambda\mu\acute{o}\varsigma$ et $\psi\acute{\alpha}\lambda\epsilon\iota\varsigma$. Fuit inter doctissimos interpretes, qui coniceret, sonum citharae ideo dici $\psi\alpha\lambda\mu\acute{o}\nu$, quia Apollo monochordum, hoc est, simplicissimum et antiquissimum genus citharae, invenerit ex arcu sororis Dianae, et huic rei testimonio esse locum Censorini de die natali cap. XXII. Sed finge, monochordum, eo quo dictum

dictum est, modo ab Apolline inventum fuisse: finge porro huius rei testem Cenforinum esse; nos quidem ea mentis acie non sumus, ut videre possimus, qui ea res efficere potuerit, ut sonus citharæ diceretur *ψαλμός*. Quid? si Cenforinus id ne testatur quidem? Nos non fugit, in eadem causa ad testimonium Cenforini confugere Franc. Blanchini de tribus generibus instrumentorum musicae veterum organicae c. II. ab init. p. 25. Sed id non tam Cenforinus, quam incertus scriptor videtur testari, cuius fragmentum olim Cenforini esse creditum est, et cum Cenforino, de die natali, continente libro impressum, postea autem a Ludov. Carrione ab eo separatum, et correctius auctiusque editum. Huius igitur scriptoris cap. XII. p. 145. haec sunt verba: *Quas (intensiones organi) animadvertisse cum resonantia suavitatis in arcu sororis Apollinem tradunt, et intendisse protinus citharam, tum notasse, quod adstrictiora fila nervorum in acumen excitarentur, gravibus responderent remissa: inde fecisse tres primas, gravem, mediam, et acutam, seu hypaten, mesen, et neten.* Quae verba si accurate perpendas, ne ei quidem rei testimonio sunt, cui ex opinione auctoris testimonio esse videntur. Quis enim sermo hic de monochordo? Sermo est de intensionibus organi, quae initio tres, postea plures fuere. Tres illas primas intensiones, nempe hypaten, mesen, et neten, ait auctor, Apollinem animadvertisse in arcu sororis.

Iam quomodo nostra Erato differet a Terpsichore? Utraque manu tenet instrumentum lyrae citharæve simile. Docti interpretes de expedienda hac quaestione multum laborant, nec tamen ita eam expediunt, quin inter se dissentiant, remque in dubio relinquunt.

Polyhymnia sequitur, quae nec instrumento nec alia re ulla valde insignis est. Prae se fert tantum gestum, indicem dextrae ori admoventis. Qui gestus est signum silentii. Itaque pictor voluisse videtur Musam exprimere, quae sensa animi, sine voce, solo gestu aperiat. Infra Musam scripta sunt verba: ΠΙΟΑΤΜΝΙΑ ΜΥΘΟΥΣ, quae verba et nomen Μυσαε docent, et artem, quam illa profitetur. Si gestum

stum spectes, quo Musa depicta est, simulque mentem convertas ad verba, quae artem eius exprimunt, verisimile reperies, Polyhymniam esse artis pantomimicae praesidem. Quoniam haec Musa cuncta gestu exprimit, cuncta quasi tacendo dicit, videtur doctis interpretibus cum Haverkampio esse eadem, quae a Numa Tacita dicitur, apud Plut. in Numa p. 65. Sed viderint, quomodo se defendant adversus eos, qui Tacitam illam Numae Numen Romanorum proprium, neque aliud, quam Mutam, putant, quam et Laram, et Larundam, nonnulli etiam Maniam, dictam volunt. Ipse Plutarchus l. c. Tacitam etiam Mutam dixisse videtur. Unam, inquit, Camenarum praecipue colendam praecepit Romanis, *Τακίταν προσαγορεύσας, ὅτιον σιωπηλὴν ἢ νέαν*. Vix enim dubitem, ultimam vocem esse corruptam, et pro ea substituendam *ἐναὴν*, i. e. Mutam. Quod ad notationem nominis *Polyhymnia*, ut latine fere exprimitur, seu *Πολύμνια* vel *Πολύμνεια*, ut plerumque graece: docti interpretes sequuntur Plutarchum, Lucianum, Fulgentium, addo Scholiasten Horatii Cruquianum, qui *Πολύμνεια* esse *μνήμην* seu *μνήαν πολλῶν* volunt. Taciturnitatem autem Musae memoriae praesidi convenire putant, rati, non alio consilio a Pythagoraeis observatam *ἔχεμυθίαν* fuisse, quam ut memoriae confuleretur. Fueritne tale consilium Pythagorae, aliquot annorum silentium discipulis praecipienti, incertum putamus, hoc interim largientes, remotis sensuum perceptionibus, silentio et tranquillitate non modo phantasiam et attentionem ali posse, sed et memoriam, et, si omnibus peraeque silendum fuit, qui quidem essent ex eorum classe, quibus *ἔχεμυθία* praecepta esset, hoc ipso silentio multas sensuum perceptiones sublatas fuisse, quae interturbare cogitantes potuissent. Restat, ut indicemus, cur ex mente doctissimorum interpretum Musa chironomiae praeses a memoria nomen acceperit, et cur eidem tribuantur *μύθοι*. Scilicet Chironomi et pantomimi est, omnem antiquam historiam nosse, et Lucianus non vult a saltatore seu pantomimo quicquam eorum ignorari, quae vel ab Homero, vel Hesiodo scripta sunt:

funt: et Plutarchus disertè Polyhymniae tribuit historiam: neque historia vero, neque quae Homerus Hesiodusque cecinere, nisi memoria adiuvante, disci possunt. Et quia pantomini antiquas fabulas exprimere gesticulando solebant, et teste Cypriano ep. 103. verba manibus expedire, ut defalarentur fabulosae antiquitatis libidines, rectè pictor Polyhymniae *μυθῶν* tribuit.

Veniamus ad obscuriorem picturam, cuiusque interpretatio paullo difficilior est. Talem exhibet Tabula X. tres figuras oculis obiectans, duas Numinum quorundam, tertiam mulieris mortalis. Divinitatem duorum prodit nimbus radiatus. Mulieris caput non nimbus radiatus, sed corona seu oleagina, seu laurea, exornat. Ex rupe propinqua fenex ita prospicit, ut videatur omnem corporum muliebrium, fere ex toto nudorum, venustatem oculis pererrare. Manus pedum tenet, caput corona querna cingitur, ut opinio intuentibus iniiciatur, Numen esse aliquod silvestre. Non inutile erit interpretari picturam volentibus animadvertere, facies omnium trium figurarum similitudinem quandam inter se habere, mediam tamen potius viri quam mulieris videri.

Nimbus radiatus, qui duorum Numinum caput ambit, doctissimis interpretibus occasionem suppeditat, aliqua de nimbo, seu luce, quae Deorum capita ambit, adferendi, simulque Scaligeri, aliorumque, qui Scaligerum sequuntur, sententiam improbant, existimantium, statuarum capitibus apud veteres lunulas addi solitas fuisse, ne avium stercore inquinarentur: Christianos hoc postea aliorum traxisse, et honoris causa id factum existimasse, moremque inde ortum esse, sanctorum virorum imagines pingendi cum lunulis vel orbibus caput ambientibus, ad indicandam coelestem eorum excellentiam. Hoc posterius iam Kusterus ad Aristoph. Av. 1114. in dubium revocavit, quia iam apud veteres graecos simulacra Deorum Dearumque circulo radiato honoris causa ornari solerent. Lucian. de Dea Syria c. 32. p. 478. et in Timone c. 51. p. 165. Qui de nimbis exponunt, varie peccare

care videntur: primo illi, qui, a quarto demum seculo, imaginum capitibus radiatos orbiculos impositos scribunt, quos et pictura Herculaneensis, et Plin. Paneg. LII. et Lucianus, alique, ut taceam numos veteres, refellunt: secundo illi, qui nimbum olim meretricum tegumentum fuisse, post autem additum sanctis spiritibus, angelis, divisque beatis autumant, qui nimbum caput ambientem cum nimbo in fronte feminarum, h. e. cum fascia illa, qua frontis magnitudo imminuebatur, confundunt, quae tamen fascia et ipsa non modo meretricum erat, sed et omnium formae studiofarum: tertio, qui nimbos, coronasque radiatas, et orbiculos illos, qui interdum capita imaginum tegunt, non satis distinguunt. Orbiculi illi sine radiis videntur esse illi ipsi, quos Aristophanes Av. 1114. *μῆνξ* et *μηρίκξ* vocat. Hi sunt illi orbiculi, quos Scaliger ad Catal. p. 211. scribit imaginibus statuisque additos, ne desuper ab avibus conspurcarentur, adductus auctoritate Scholiastae Aristophanis, immo Aristophanis ipsius. Scaligerum sequuntur plures, Grotius, Spanhemius, Figrelus, et ipse T. Hemsterhusius ad Luciani Timonem c. 51, qui non ideo tantum additos contendit, ne ab avibus conspurcarentur, verum etiam honoris divinitatisque significandae causa. Videndum, an hoc quicquid est controversiae componi possit, si dicatur, orbiculos illos, tabulasque seu circulares seu semicirculares, eo solo consilio adiectas statuis, ne maculas traherent, sed nimbos radiosque honoris causa. Iam si pictores fuere, ut fuere, qui imaginibus *μηρίκξ*, seu orbiculatas tabellas sine radiis, imponerent, quibus ab avibus pluvisque nil periculi esset, videtur Scaligeri sententia non improbanda, qua pictores imperitiae infimulantur. Si porro verisimile est, Romanos monetarios statuarum, vel recens dedicatarum, vel refectarum, memoriam in pecunia etiam apud posteros conservare voluisse, ut ostendit le Beau dans l'histoire de l'Academie royale des inscriptions et belles lettres T. XXI. p. 333: apparet ratio, cur etiam in numismatibus bene multis conspiciantur illi orbiculi sine radiis, capitibus imaginum circumpositi.

positi. Ceterum magnopere in explicanda hac pictura interpretes fluctuant. Aliis huius conspectus figurae in mentem revocavit iudicium Paridis, aliis Tiresiam, aliis Actaeonem, qui lavanti Dianae supervenit, aliis tres Gratias, aliis Solem, Dianam, Auroram cum patre Hyperione, vel cum Pane Deo naturae. Nonnulli tres Gorgonas videre sibi visi sunt, sorores excellenti pulchritudine insignes, quarum duae immortales et senectutis expertes feruntur, tertia mortalis. Hi, Gorgones duae, inquit, cum capite radiato sunt Stheno et Euryale, utraque immortalis: tertia Medusa, cuius caput radii non ambiunt, quippe quae est mortalis. Senex propinqua e rupe prospectans est Atlas, visa Medusa in montem conversus, quippe quem pictor ita expressit, ut dimidia ex parte homo, dimidia mons esse videatur. Quae haud procul Gorgonibus apparent arbores, horti Hesperidum erunt. Sed potior explicatio visa est ipsis interpretibus, quae picturam refert ad Dianam, Callisto, et Iovem, quem alii in Dianam, alii in Apollinem conversum scribunt, quum frui Callisto pulchritudine vellet: vel ad Dianam, Callisto, et Apollinem, quia sunt qui ab Apolline compressam Callisto tradant. Ex horum sententia alterum Numen Diana, alterum vel Iupiter erit, Dianam mentiens, vel Apollo: nympa denique Callisto, cui oleagina vel etiam laurea corona conveniet, quia oliva non modo pacis et victoriae symbolum est, sed etiam castitatis: laurus autem Veneri contraria esse creditur.

Aequè incertum est, quid Tabula XI. oculis obiiciat. Pictoris manus expressit tres mulieres, quarum esse princeps videtur, quae sedet superiorem corporis partem nuda, inferius velata veste alba, cum pallio coloris violacei, cui dextrum brachium ad manum usque involutum est, qua capillos tenet, quasi eos compositura, sinistro brachio innitente vasi, quod color indicat ex metallo esse. Ex auribus dependent inaures, armillae aureae ornant carpum, sandalia pedes. Reliquarum duarum altera sedens habet vestem violaceam, cum palla caerulea, quae omne corpus, praeter-

terquam sinistram manum, operit: caput velat albus pannus, pedem calceus. Altera stat vestem caeruleam cum manica induta, quae sinistrum totum brachium tegit. Dimidia fere dextri brachii pars est nuda. Vestis exterior coloris est subrubentis. Tegumenta capitis sunt vela flava, in medio capite nodo non indecore constricta. Ornant et ipsam in-aures.

Si sumseris, mulierem feminudam esse Venerem, non sine veri specie dicere poteris, reliquas duas esse Iunonem et Minervam, in porticu quadam inter se colloquentes. Cui explicationi aliquid verisimilitudinis adfert locus Apollonii Rhodii III, 7 - 112. quem locum credas pictoris animo ob-
 verfatum fuisse, quum huic tabulae pingendae manum ad-
 move-ret. Ibi quum Iason ad petendum aureum vellus in
 Colchidem navigasset, videreturque tantas difficultates adi-
 turus, ut periculum esset, ne ausis suis excideret: is Iuno-
 nis Venerisque auxilio non parum sublevatus fuit. Hae
 enim Deae de Iasone sollicitae Venerem adeunt, eamque ro-
 gant, Cupidini ediceret, ut Medeam telis peteret, eamque
 amore Iasonis fauciam redderet. Sic enim certum habe-
 bant, incepta eius prospera futura. Duo potissimum ex-
 pressa sunt, narrationi poetae consentanea, primo amoenis-
 sima porticus, deinde Venus manibus circumligans comas,
 Nam in porticu colloquium trium Dearum fuisse habitum
 Apollonius v. 39. ait, Veneremque comis pectine digeren-
 dis intentam fuisse, sed intrantibus Deabus destitisse ince-
 pto, et capillos manibus circumligasse v. 45. sq. Si insigne
 aliquod additum a pictore esset, quo Minerva, quo Iuno,
 quo Venus agnosci posset, dicerem huic explicationi parum
 ad certitudinem deesse. Sed ut talia insignia non adsint,
 Venerem tamen nuditate, studio se ornandi, et vase unguen-
 tario, cui innititur: Iunonem gravitate vultus: Palladem ha-
 bitu modesto, vultuque virginaliter verecundo, fere agno-
 scas. Venus confidet in sede humiliore: hospitum sedes
 excellentior, instructaque scabello suppede, cui familia apud
 Homerum *Il.* IX, 199. *Od.* I, 136. invenias. Iuno quum
 ver-

verba faciat, recte a pictore stans expressa est. Forte etiam ideo sedentis habitu est Pallas, Iuno stantis, quia pictor significare voluit, quod apud Apollonium est v. 111, nempe Iunonem finito colloquio primam surrexisse, postea Palladem. Haec sunt fere, quibus lucis aliquid per picturam obscuram ambiguamque fundant doctissimi interpretes.

Tabula XII. haud dubie ante oculos ponitur educatio Bacchi. Apparent in ea tres Nymphae, Bacchi fortasse nutrices, duae adstantes arbori, tertia fronte coronata, et laevum latus pelle tecta parvulo Baccho racemum porrigit, versus quem ille utranque manum porrigit, et ut prehendere possit, ab educatore suo Sileno in altum tollitur. Prope Silenum asinus iacet dormiens, isque coronatus, cui sella dossuaria imposita est, non absimilis clitellis illis, quas nostro tempore usus recepit. Pedes habent eum fixum, ut plantae oculis pateant, quae videntur soleis ferreis munitae esse. Harum enim usum fuisse antiquissimum facile quidem largimur doctis interpretibus; sed eas tamen ab illis, quibus hodie utimur, diversas fuisse, putamus prope demonstratum contra H. Vossium a Gesnero in lexico rustico h. v. Illud certum, soleas illas fuisse velut calceamenta quaedam, quae, prout via vel scruposa et aspera erat, vel mollis, ita vel induerentur iumentis, vel exuerentur: fuisse autem soleas illas clavis suppositas, et affixas ipsis unguibus, hoc incertum. Sed ad picturam redeo. Ex alia parte panthera lambit cymbalum, cuius oram ambiunt orbiculi quidam, seu tintinnabula. Mercurius porro seminudus et forma iuvenili sedet, seu in dolio, seu in seria: sinistra lyrae chordas tangit, dextra plectrum tenet: in capite habet petasum alatum, in pedibus talaria seu alata calceamenta, quibus manum admovet Satyrus, quasi laxaturus. Is renidens Bacchum digito monstrat. Post Mercurium surgit columna.

Praecipuae observationes, quae ad hanc descriptionem adferuntur, pertinent ad clitellas et ephippia, item ad vasa vinaria veterum. De antiquitate eorum, qui consulantur, digni sunt Iac. Godofredus ad C. Th. et Montefalconius, et
Lipius

Lipfius de Militia. Quibus addimus Hermannum Hugonem de Milit. Eqv. I, 4. Ehippium, apud vetustiffimos auctores, est operimentum equorum ex pannis, corio, pellibus, ut docet Fabretti de Col. Trai. c. 1, quae imponebantur dorso equorum, ut iis eques commodius infideret. Qui ehippia nostris similia ad Neronis tempora, immo Nerone multo antiquiora, referunt, his nec Dio LXIII, 13. nec Xenophon περὶ ἵππων, favet: interim ea esse Theodosio Magno ipsoque Traiano antiquiora, praesens pictura arguere videtur. Cernere est in ea fellam hodiernis fellis ex toto similem, nisi quod in ea nec antilenam, nec postilenam, nec cingulam animadvertas. Fuere inter doctos interpretes, quibus videretur haec fella esse ex genere astrabarum, quibus uterentur et mulieres et senes, et quicumque commodius et mollius federe vellent. Idem observant, non temere prope asinum depictam esse petram. Nam qui saltu equos asinosque incendere non poterant, adhibere solebant suppedanea saxa, quorum loco nunc sunt stapiae, v. Herm. Hugo de Milit. Eqv. I, 4. De industria additus est a pictore Mercurius, utpote cuius opera usus est Iupiter in educando Baccho, teste Apollodoro III, 4. 3. Is quum dolio infideat, nascitur occasio, quaedam de veterum vasis vinariis, deque materia eorum, et forma, ex Montefalconio, aliisque adferendi. Quaedam veterum vasa vinaria similia fuisse hodiernis, nempe lignea, circulisque cincta, patet ex Plin. XIV, 21. Strabo V. pag. 334. refert, Galliae Cisalpinae incolis fuisse πῆδες ὑδατὸς μετὰς ὀκίων. Quae verba vulgo exponuntur per *dolia ex ligno acedibus maiora*. Malleus cum doctis interpretibus exponi: *dolia ex ligno maiora, quam ut in cellas vinarias transferri possint*. Apuleius Met. IX. p. 219. mentionem doliorum facit ita magnorum, ut in ea descenderetur, testaceorum tamen eorundem, et ita levium, ut unus homo tale dolium collo suo portare possit. Quae narratio a Cicerone *petulant* merito dicitur. Cur tandem columna addita sit in hac pictura, incertum est. Forte, ut alias, sic etiam hic est columna symbolum divinitatis. Illud certum
vide.

videtur, non posse illas columnas, quas Bacchus vicis Indis constituisse fertur, respici in pictura, quae Bacchum puerum et educandum exhibet, nisi, ut prolepsis poetarum et historicorum admittimus, sic etiam pictorum admiramus.

Tabula XIV. et XV. exhibent Ariadnē a Theseo in insula Naxo desertam. Ariadnē hic inret capillo incomito, turbidoque e somno. Collum ornat monile: orbiculi aurei ambiunt brachia, et ima crura prope talos, quales orbiculi vocantur periscelides, et per ironiam muliebres compedes, qui saepe confundi soleat cum vinculis pedum, ut observat Rubenius de re vestiaria 16. Vulgo periscelides definiuntur *ornamenta crurum*. Sed haec pictura ostendit accuratius, locum illis fuisse prope talum, nisi dicas, eas hic per somnum loco suo fuisse motas, et v. c. ex medio crure ad talos usque demissas. Ariadnē porro in hac pictura innotat vestium surgentis e lecto, qui est in leore mari sub alta rupe, id quod exprimit etiam Ovidius Her. X. 25. Rota sit et nodat dimidium corpus, amovenda ab eo calcitram lida. Ipso vultu prae se fert stuporem et dolorem, sicut eam Catullus describit de Nuptiis Pel. et. Thet. Theseum exprimit aliquis intentus regendae navi, in qua praeter vela multosque rudentes occurrunt aplustri, et catalroma in puppi, et attentione imprimis digna duo gubernacula.

In notis varia leguntur de lectis veterum, de differentiis culcitae et tori, de *κατακλιμα*, de anaclysteris lectorum, pulvillisque et cervicalibus, luxuque veterum in his. Repudiant doctissimi emendationem Casauboni ad Athenaeum VI, p. 255. pro *κατακλιμα* legendis *κατακλιμα*. Sed velle, difficultatem sustulissent, quae est in lectione vulgari, docuissentque, quis tapetum usus esse possit ad vitandum illud incommodum, quod vestes stragulae intempertate in faciem cadentes parant. Praeterea studiosi antiquitatis reperient quaedam de opertoriis in lecto cubantium et vestibus stragulis, de sindone, de modio navis, qui in hac pictura conspicuus est, de aplustri, de catalromate, et denique de duobus unius navis gubernaculis, de quibus Schef-

ferus. Cui addimus Graevium ad Hes. *Eg.* 45. et Perizonium ad Aelian. V. II. IX, 40. Fit eorum mentio Aët. XXVII, 14.

Etiam in tabula XV. Ariadne surgit e lecto seminuda, armillis aureis ornata magnae latitudinis, item inauribus et monili ex margaritis grandibus. Adstat ei Cupido alatus, manantes lacrimas dextra extergens, sinistra habens iacula, et arcum, sed arcum nervo carentem. Post Ariadnen conspicitur mulier alata, cuius caput velamento quodam tegitur, quae sinistram Ariadnes humero imponit, dextra autem navem monstrat, quae remis velisque nititur in altum. In litore gubernaculum iacet, quod fortasse a Theseo fugam praecipitante per oblivionem relictum est. Difficile dictu est, quaeenam mulier illa alata sit, quae post Ariadnen stans tendit versus navem digitum. Sententiae Doctorum Herculaneorum super ea variant. Aliis ea Diana, aliis Minerva, aliis Victoria, aliis Venus, aliis Cura, aliis Nemesis videtur. Qui esse Minervam volunt, suae opinioni Proclus in Chrestomathia favere putant, qui, Minervam et Liberum Theseo in insula Dia apparuisse, tradit. Sed haec explicatio maius pondus habitura esset, si vel Proclus, vel alius tradidisset, Minervam etiam Ariadnae apparuisse. Quibus, eam esse Dianam, placet, Homerum producunt, qui *Od.* XI, 320. Ariadnae in insula Dia, seu Naxo, detentam a Diana tradit, Bacchi indicio. Sed narratio Homeri nimis brevis, et idcirco obscurior est, ad quam intelligendam interprete opus est. Quod si consulas Pseudodidymum et Eustathium, reperies, ex eorum opinione hoc sibi Homerum voluisse, Ariadnen a Dionysio fuisse accusatam impietatis, quod in ipso Dianae templo sui copiam fecisset Theseo, et idcirco a Dea fuisse interemtam. Homeri igitur testimonium hanc sententiam nihil adiuvabit. Qui mulierem nihil aliud denotare putant, quam curam et sollicitudinem infelicis Ariadae, ad Virgilium Hyginumque et Horatium provocant, quorum hic Curam alatum faciat, illi autem de eadem tanquam Dea loquantur. Restat eorum opinio, quibus

bus mulier illa alata esse **Nemesis** videtur, Dea illa ulrix facinorum impiorum, praesertim vero infelicitate amantium, cuius simulacrum apud Smyrnaeos fuisse alatum observat Pausanias I, 33. Pluribus de hac exponunt Ammian. Marcell. XIV, 11. Broukhuf. ad Tibull. I, 6. l. fin. Haec Dea consolandae Ariadnes causa monstrat digito navem Thesei fuga se subducentis, navisque ferruginea vela. Nec fortasse valde erres, si eam ita verba facientem ad Ariadnae facias: *Huc usque omnia ex animi sententia gessit Theseus: Minotaurum occidit: incolans ex labyrintho evasit. Iam ultra sortem suam effertur, iam lesivit rebus tam secundis. Tempus est, ut huic felicitati modum ponam. Ecce tibi atra navis vela! Offundam eius animo mandatorum paternorum oblivionem. Negliget atra vela tollere, et in locum eorum candida substituire. Sic patris iacturam faciet: sic gaudia eius lacta contaminabuntur.* Dederat scilicet abenti filio mandata pater, ut, si salvus rediret, navis vela candida haberet, sin minus, atra. Quae mandata quum per oblivionem Theseus neglexisset, Aegeus, inspectis atris velis, ratus filium perisse, se praecipitavit in mare, id quod et Catullus et Plotarchus in Theseo testantur.

Quam explicationem ut praesertim probes, complura te adducere poterunt, vela navis, nigro et ferrugineo colore depicta, alae, quae mulieri affixae sunt, vultus illius gestusque minax, quod stat Ariadnae post tergum, quod denique **galeata** esse videtur. Nam Nemesis dicitur et Ὀπίς, ut est apud Phurnutum c. 13. ἀπὸ τοῦ λαβῆσαι ὀπίσθην, quod fallat nos a **tergo** stans. Et hanc ipsam ob causam videri in eam etiam **galea** convenire, cuius fortasse eadem vis, quae **galeae** Plutonis, ut illam gestans Dea, quoscumque velit, videat, ipsa conspicua nemini. Haec Nemesis est Dea superbis, vanis ostentatoribus, et improba spe maxima quaeque appetentibus, protervisque hominibus, et in alios iniuriosis, infestissima. Hinc ei cubitum et frenum tribuitur, quibus unumquemque quasi admonet, ne quid immoderate effrenateque vel dicat, vel faciat. Quam in rem duo elegantissima

tissima epigrammata leguntur in Anthologiae l. I. c. εἰς Ἰαπίδα p. 50. et l. IV. c. εἰς τὴν ἀγαμέμνονα pag. 474. quae Graevius Lect. Hesiod. c. XIV. ad Ege. v. 694. et illustrat, et emendat. Cupido in hac pictura habet arcum sine nervo, quo indicatur, Amoris nullam amplius esse vim. Apud Ovidium Amor. III, 9, 7. everfa Cupidinis pharetra, eiusdem fracti arcus, et extinctae faces, hoc idem significant. Quam tres Cupidines a veteribus commemorantur, Ἔως, Ἀντίως, Δυσίως, seu ut apud Servium est Δυσίως, sitique Ἔως amorē accendere, Ἀντίως amorē mutuum conciliare, Δυσίως autem infelicem et periculi plenum amorē immittere, vel ut Heinſius lect. Theocr. c. IV. explicat, ad amorē libidinēque nimiam concitare: quaeri potest, qualis hic sit Cupido? Quae quaestio ut facilius expedi possit, facit Pausanias I, 30, qui Ἀντίωρα δαίμονα vocat Timagorae, contempti amatoris, ἀλάστορα, h. e. crudelē ultorem.

Tabula XVI. eadem Ariadue subiicitur oculis cum duplicibus armillis, cum torque aureo, sub tentorio ad radices arboris placide dormiens. Ea caput vitta alba velatum inclinat cervicali candido; dextrum vero eius brachium protensum in capite recumbit, sinistro leniter in lectum labente. Nondum experrecta est somno, cuius opportunitate ulius Theseus eam deseruit. Offendit dormientem et praeter opinionem invenit Bacchus formosus, coronatus pampinis et uvis. Dorsum operit ruber longusque pannus. Crura cothurni ambiunt. Baccho s. comitem dat educator Silenus, manu tenens longum thyrsū. Apparet etiam multitudo bacchantium, partim duplices tibias, partim cistas mysticas habentium, satisque longo intervallo ab Ariadue disiunctarum. Ariaduae Satyrus adstet operimenta dextra amovens, quibus nuditas eius velata fuerat. Silenus velut admirabundus legit oculis venustates pulchri corporis. Ipse Bacchus velut alienata mente vultum figit in formoso corpore, quod ei sinistra monstrat puerulus alatus, dextra eadem admota, quasi, ut propius accedat, admonens. In quibus

quibus omnibus, sicut, quantum ars possit, pictoris manus offendit, ita pari artificio expressus est Faunus, qui post rupem stans tam iucundo spectaculo pascit oculos, risuque animi laetitiam fatetur. Faunum diximus; sed quum nulla nota sub adspicuum veniat, quae in Faunum potius, quam aliam quocumque, conveniat; quum porro vix dignoscatur, utrius sit sexu; fuere ex interpretibus alii, qui hic Glaucum Neptuni et Naiadis filium sibi videre viderentur, Ariadnes amatorem in Naxo, Bacchi-que rivalem, de quo Athen. VII. pag. 297. alii vero, mulierculam esse rati, qui hic nympham Psalacantham agnoscerent, Bacchi amicam, qua concubatrice Bacchus Ariadnes nuptiis potitus est, ut est apud Ptolem. Hephaestionem I. V. p. 323. Ceterum, similem huic picturam describit Pausan. I. 20. Philostratus Icon. I. 15. Consentanea eidem referunt Hygin. l. 43. Nonnus Dionys. XLVII, 271. Ovidius M. VIII. 176. Catullus de Nupt. Pel. et Thet. Plutarchus in Uli. p. 9.

In tabula XVII. Numen aliquod oculis obicitur, et iuvenula mulier. Numen seu pilae seu arae incumbit, velaturque veste rubra, eaque longa. Pedes eius ad mediam eius flavis velamentis muniti sunt. Caput laevum nimbus cingit, promissi sunt et flavi capilli: taenia seu vitta coeret capillos. Arcus non tensus in dextra est, et pharetra humi prope pilam iacet. Iuvenula, cuius flavi capilli utriusque humero infunduntur, viridi fronde coronata est, tenetque sinistra lauri ramum. Habet pepulum subtilissimum, quod in dextro brachio quatuor fibulae constringunt. Dimidium brachii dextri, et pars pectoris, sunt nuda. E cervicibus castella aurea pendula ad pectus usque producitur. Pallium gestat coloris aurei, quod in amplum sedile demittitur, cui insidet, et cui dextra iungitur. Sedet delectis in terram oculis, vultuque prae se fert modestiam et verecundiam. Vincula coriacea, quae velamenta pedum vinciunt, sunt coloris rubri.

Haud facile dixeris, ecquid mens pictoris subicere oculo spectatoris voluerit. Quaecumque in pictura occur-

runt, ea cuncta aeque in Apollinem ac Dianam conveniunt, palla aurata, vestis talaris, cothurni, arcus cum pharetra, capilli longi et flavi, taenia, et reliqua. Nec hoc mirum. Similitudo tanta in antiquis monumentis inter Dianam Apollinemque deprehenditur, seu perpetuae juventutis florem, seu pulchritudinem, seu munia, seu cognomina, seu exercitia, seu formam denique vultumque et habitum corporis spectes, ut, si alter careat lyra aut alio insigni, altera lunae crescentis imagine, vix distingui possint. Quidam antiquarii explicantes numismata, in quibus mulier nuda cum cithara, incumbens pilae, conspicitur, non aliam quam Apollinem forma puellari effictum agnoscunt, Trifanum nempe, Vailantius, et Schottus. Multo difficilius est certo dicere, quae nam sit muliercula sedens. Itaque fluctuant docti interpretes, et nunc de Helena, nunc de Iphigenia, nunc de Polyxena, nunc de Cassandra cogitant. Subscriptores fortasse nonnullos illi habebunt, qui sedentem mulierculam cum capillis fluentibus, coronatam lauro, lauri etiam ramum manu tenentem, volunt esse Cassandram, discentem, Apolline magistro, divinationem. Ut Servius ad *A. II. 247.* alique docent, Apollo Cassandrae amore exarserat, et haec Deo concubitus sui copiam promiserat ea lege, si sibi ab eo futurorum scientia praestaretur. Hinc ille modestus et verecundus puellae risus, hinc ille amictus, hinc denique illa illecebrosa et minime probanda nuditas humeri, brachii, pettoris. Scilicet vafra et insidiosa puella de industria iis vestibus induta erat, quae corporis dotes nec inviderent oculis amatoris, nec obicerent, ut eo magis incenderet Apollinem, artemque vaticinandi facilius per blandam quandam nec ingratham vim Deo extorqueret, iungendo fallaci concubitus promisso eam oris corporisque speciem, quae et suis votis subservire posset, et Apollinem capere. Qui Numen in hac pictura non Apollinem esse, sed Dianam, putant, hi pharetram non ad Numen, sed ad puellam sedentem referunt, quae, nuptiarum cupida, relinquendum Dianae consortium sciens, deposita ad imam aram pharetra, supplex a Dea veniam

niam impunitatemque precetur, exemplo puellae a Daphnide in transversam aëthe apud Theocr. XXVII. 63.

In tabula XVIII. mulier sacrificat Baccho, cuius subfuscum simulacrum alto stylobatae, qui videtur ex marmore rubro esse, insistit. Bacchum prodit caput mitratum, iuvenilis ac prope puellaris facies, cantharus potorius, et thyrsus. Post Bacchi simulacrum surgit marmor striatum, sed truncum et mutilum ita, ut, cui usui ex mente pictoris serviat, iudicare non possit. Sequitur aedificium, cuius tria ornamenta ex parte tecti surgentia sunt notabilia, quae sunt instar acroteriorum. Suggrundium praeter solitum, et prope ultra modum, prominere. Sacra facientis mulieris crinis est simplex, et in unum nodum collectus. Corpus operit pallium candidum, vestisque sub pectore zona constricta.

De usu Zonae docti interpretes monent, consulendum esse Catullum 68. Callimachum epigr. 40. Vossium ad Catullum, aliosque. Quibus addimus V. ill. Jul. Carolum Schlägerum in diss. de Diana *Διοζώω*, et Io. Schraderum ad Musæi v. 272. c. 20. p. 340. quo nemo luculentius hoc argumentum persequutus est.

Tabula XIX. certamen Marsyae et Apollinis eximie depictum exhibet, vel potius huius certaminis eventum. In eleganti sella Apollo, victor coronatus, insidet pulvillo, in cuius capitibus sunt tiliac et quasi in fila divisae appendices. Dextra plectrum, sinistra citharam tenet. Lateri eius haeret Musa, coronata et ipsa, et vestem acu pictam induta. Manibus tenet sertum e frondibus contextum, quasi citharam victricem coronaturam. Genibus Apollinis accidit supplex Olympus, ut precibus poenam ab infelici suo praecoptore amohatur. Adstat tortor, manu cultrum tenens, Marsyae cutem, si crudelem hanc sententiam pronunciasset victor, detracturus. Duae tibiae, quarum in ima parte sunt paxilli illi, quibus immixtis foramina obturari solebant, fascia quadam instructae, saxo cuidam incumbentes humi iacent, quasi contentui essent, aut esse deberent. Denique senex cum capillo circa caput negligenter reiecto, vultuque tristitiam

tiam prodens est Marfyas victus, vestem exutus, religatusque ad arborem, manibus post tergum revinctis, ut mox deglubatur, et pelle nudatus misere pereat.

Antiquitatis cognoscendae cupidis cupiditatem explebunt additae observationes, quibus docetur, quibus parentibus natus fuerit Marfyas, quinam certaminis iudices federint, Satyrusne dicendus Marfyas sit, an Sileus, qua in re et auctores variant, et gemmae; porro, quomodo Apollo victor discesserit, et an iudices eius ab omni iniquitatis suspicione immunes fuerint. Nec praetermittuntur, quae scire iuvat de vestibus acu pictis, seu opere barbarico, de Phrygionibus, seu barbaricariis: de loco certaminis, Celaenae in Phrygia, an Nisa, de more instrumenta musica victorum coronandi frondibus, qui duobus Statii locis Theb. VI, 366. Sylv. VIII, 34. lucem adfert. Ceterum pictor Musam suam phrygio habitu induit, ut indicaret, se iis accedere, qui locum certaminis Celaenas putant. Quod ad tortorem carnificemque attinet, hunc plurimi ab Apolline distingunt, et nunc barbarum vocant, nunc Scytham, e. g. Martial. X, 62. sed alii Apollinem ipsum carnificis munia obeuntem faciunt. Ministri publici graece dicuntur *τοξόται, σπυρίνοι, σκόβαί, βλάβηται*. Qua occasione defenditur Hyginus contra Salmasium, qui omnes alios praeter Hyginum docere ait, ab ipso Apolline Marfyam excoriatum, Hyginum autem Scythae munus excoriantis Marfyae imposuisse, ex male intellecto vocabulo *ἀποσκόβαται*. Quem et interpretes Hygini, et nostra pictura refellunt.

Tabulae XX-XXIX. pertinent fere ad choros bacchantium, ad sacrificia, ad pompas, et mysteria bacchica. Bacchicas ceremonias repraesentari, multa iudicio sunt, thyrsus, tibiae, cithara, tympana, cymbala, hedera, patera, arca, vas potorium, catillus ficibus plenus, corona et pampinea, et myrtea, et ex frondibus contexta, daduchiae, tigris, serpens, saltationes etc.

Tabulam XXV. verisimile putant docti interpretes ad sacra Cabirorum pertinere: simulque monent, ad explicandas

das huius generis tabulas multum conferre eos posse, qui de ritu Bacchanalium, de mysteriis Cereris et Bacchi, de Dionysii exposuerint, tanquam Demsterum ad Rosinum, Castellatum de Festis Graec., Nicolai de ritu Bacchanalium, Eggelingium de Mysteriis Cereris et Bacchi. Quibus addimus Marmora Taurinensia P. I. pag. 29. 118. et Christian. Gottlieb. Schwarzium in Miscell. politioris humanitatis c. III. et IV, quorum illud est de gemma antiqua sacrificium Bacchi, hoc vero de antiquo marmore pompam Bacchanantium referente. Thyrsus quidem non semper in his occurrit: sed multa supersunt monumenta, in quibus nec ipse Bacchus, nec Bacchi comites thyrsum gerunt. Euripides memorat Βάκχος ἀθύρσας.

Tabula XX. repraesentari mansionem, seu pausam, coniciunt interpretes Herculenses, de qua Salmasius ad Caracallam c. IX. Pescennium c. VI.

Non praetereunda hoc loco est hypothesis, quam docti interpretes examinandam proponunt, quae tam late patet, ut, si admitti posset, plurimis veterum monumentis, in quibus ad solemnes Deorum pompas pertinentia proponuntur, pluribusque auctorum locis explicandis, inserviret. Coniectura, seu hypothesis, haec est: *In pompis Deorum, spectatim Bacchi, discurrere promiscue solebant et virgines honestae, et matronae graves, et mulieres inhonestae: sed non omnes promiscue admittebantur ad ministerium, ad sacerdotium, et ad arcana. Iam quum in monumentis ad Bacchum spectantibus obviam sint mulieres nunc calceatae, nunc discalceatae, nunc solutis crinibus, nunc in nodum collectis, capite nunc nudo, nunc velato: credibile est, quarum et caput et pedes velamentum aliquod omni ex parte operiret, fuisse sacerdotes anus, quae haberent caput fasciola cinctum, pedesque non ex toto nudos, sed sandalio duntaxat soleaque munitos, fuisse ministras sacrorum iuniores: si quae denique pompam comitarentur nudis pedibus, quomocunque velato*

capite, aut non velato, has fuisse de profana turba: nisi forte secundum Diodorum IV, 3. statuere malis, mulieres, quae veras Maenadas Bacchasque imitentur, fuisse crinibus solutis et passis, virgines vero matronasque severiores in nodum collectis. Qui comparabunt hanc hypothesein cum locis auctorum veterum, et cum antiquis monumentis, quantum ei sit dandum, facile animadvertent.

Tabula XXIV. videtur summus mysteriorum bacchicorum gradus exprimi, nempe *ἰσοπτεία*, de qua Meursius, van Dale, et Casaubonus. Si quis *ἰσοπτείαν* a pictore expressam ideo neget, quia fuerit ritus arcanus, quem nec mysta ullus, nec epopta, vulgare auderet: huic facile occurras et obstes. Primo apud Cretenses talia secreta divulgare licitum: Diodor. V, 77. Deinde hic non exprimitur ipsa *ἰσοπτεία*, sed *ἰσοπτείας* duntaxat symbola. Tertio illi, qui pro religione scripsere, et apologias edidere, multa mysteriorum illorum arcana et symbola patefacere potuerunt, et reapse patefecerunt: Tertullianus adv. Valentin. c. 1. Theodoretus Th. VII. Arnobius V. Clemens denique Alexandrin. Protrept. p. 14. et Firmicus c. XIV. XX. Addunt Herculanenses interpretes, contigisse fortasse hoc loco pictori idem, quod olim Æschylo, ut casu inscius et imprudens nonnulla ad mysteria pertinentia evulgaret. Clem. Alex. Strom. II. Meurs. Eleusin. c. XX. Sed Æschylum huius generis quaedam evulgasse, iudicaverunt initiati. Quærent vero fortasse nonnulli, quinam nunc sint illi initiati, qui hic pictorem talia penicillo expressisse iudicent.

Tabula XXX. præter alias etiam picturam Aglaïdis exhibere videtur, quam Ælianus V. H. I, 26. et Athenæus X, 3. p. 415. non aliter, ac hic artifex pinxit, describunt. Dicunt eam tuba cantasse, comam habuisse apposititiam, et cristam in capite. Haec omnia sunt ab artifice in hac pictura expressa. Addunt, fuisse mulierem voracem, quae duodecim

cim libras carnis, et quatuor choenices panis vorare consueffet, potare autem congium vini. In pictura eo est corporis habitu, ea magnitudine et robore, ut facile credas, et voracitatis tantae et bibacitatis eam fuisse.

In tabula XXXI. quatuor diversae sunt picturae. In earum prima templum videtur expressum, idque vittis ornatum, et septum quoddam in templi atrio. Ibi mulier videtur in eo esse, ut herbas floresque offerat alicui Numini, fortasse Iunoni Lucinae. Iam vero huic Iunoni flores herbaeque a mulieribus gravidis offerri solebant; Ovid. Fast. III, 254. Sunt, qui flores hic pictos esse lilia putent, quibus favet Clemens Alex. Paed. II, 8, ubi Iunonem ait liliis delectari. Videtur porro mulier ista resoluto crine esse. Iam vero gravidarum erat, Iunonem Lucinam resoluto crine precari: Ovid. Fast. l. c. Serv. ad Æ. IV, § 18. Ad alterum tabulae latus similis huic mulier exhibetur. Duabus his mulieribus interiecta pictura est, quae ostendit Deam aliquam solutis crinibus, coronatam fronde, vittatam, tenentem cornu copiae sinistra, dextra autem pateram. Hanc Deam esse Concordiam coniciunt interpretes. Etsi enim Felicitas, Pax, Securitas, Hilaritas, Cybele, Terra, et quicquid abundantiam adfert, fere exprimitur cum notissimo illo cornu Amaltheae symbolo: in Concordiam tamen non modo hoc cornu, sed et reliqua omnia, quae hic cernuntur, convenire videntur, patera, cuius usus in sacris libationibus pacis firmandae causa factis, habitus sedentis, vitta, et corona e frondibus.

Tabula XXXII. figuras duorum iuvenum habet inter se simillimorum, seu colorem et vestimenta spectes, seu coronas laureas, seu ramum lauri lemniscatum, quem uterque sinistra tenet. Vix eos discerneres, nisi alter dextra pateram teneret, vel vas paterae simile, alter autem volumen vel quiddam volumini simile.

Interpretum nonnullorum haec est sententia, ut picturam interpretandam putent de victore certaminum publicorum, seu pugillatus, seu luctae. Freti sunt auctoritatibus potissimum Pausaniae, Servii, Pindari, qui partim coronarum agonalium seu lemniscatarum mentionem faciunt, partim victoribus taenias et phialas tribuunt. Quibus placet, volumen esse id, quod alter manu tenet, dicunt, poetam victorem ab artifice esse expressum, adduntque, coronam lauream, et ramum lemniscatum ei rei esse argumento. Aufon. ep. 20. et Scalig. Lect. Aufon. I, 10. Contra hunc Scaligerum ostenditur, non modo in agonibus Capitolinis, sed etiam in ludis Olympicis, locum fuisse taeniae, et palmae, et certamina poetica fuisse in numero ludorum Graeciae. Faber Agon. I, 3, et 26. Ceterum, volumen non modo indicare professionem poetae potest, sed etiam praemium a poeta reportatum: Gell. XVIII, 2. Solebant etiam poetae in victoriae reportatae memoriam volumen aliquod dedicare in aliquo templo: Plutarch. Sympof. V, 2.

Tabula XXXIII. quatuor picturas proponit, duas mulierum, totidemque virorum, haud dubie sacrificantium. Ut sacrificantes putes, adducere te poterunt velata capita, crines soluti, nudi pedes, vestes fimbriatae, coronae ex frondibus, vasa denique sacrificalia, quae manibus tenent omnes.

Tabula XXXIV. duo exhibet, primo hermaphroditum, cuius dextra decenter attollit pallium album, quod ex capite defluens operit hermaphroditum dimidia prope ex parte, ita, ut et muliebri pectus, et pars illa, qua sexus agnoscitur, pateant oculis. Sinistram ornat aliquid, quod frondis hederæ, quam Plinius XXIV, 10. ciffon erythranon vocat, speciem prae se fert. Secundo eadem tabula exhibet iuvenem amabili et amoena facie, ex toto nudum. Dextra tenet ramum oleae: oleae frondes ambiunt promissos capillos

los et fluentes. Sinistra discum tenet, quem aliquid replet, quod difficulter discernas. Ex disco pendet mantile seu mappa. Id, cui pedes insunt, etsi mancum est, esse tamen ornamentum architectonicum dixeris. Capiti insitit columella, quae miro modo terminatur. Tales frondes, vel talia folia, quae hic hermaphroditi sinistra tenet, passim inveniuntur apud Augustinum in gemmis antiquis, et apud alios. Sunt, qui habellum putent esse, cuius usus aliquis fuerit in balneis: sunt etiam, qui ad perforium esse velint. Alii id comparant cum hederæ, alii cum nymphææ aquaticæ folio, quæ herba vim habere creditur Venerem extinguendi: Plin. XXV, 7. Cum huius generis frondibus hermaphroditi sæpe observantur in labris balneorum, seu in foliis, nempe in lacubus illis depressis, in quos lavandi causa descenditur. Docti interpretes tales frondes partim putant vicem præstitisse habellorum, partim indicare effeminatam quandam molliem. Ut sic putent, dicunt se adduci iis, quæ habet Schol. Aristoph. ad Acharn. 144. et Pausan. Corinth. 13. Nescio tamen, an inde satis tuto colligi possit, portare manu frondes apud veteres fuisse signum libidinorum, et amoribus lascivis nimio plus ferventium. Nam Bentleyi coniectura fortasse non est improbanda, in Callimachi versu, quem Scholiastes allegat, pro *Φύλλοις* legentis *Φλοιοῖς*. Aequè incertum est, an ex consuetudine portandi hederæ frondes nata sit significatio parum honesta verbi *κισσοφορεῖν*. Qui Baccho eiusque cultui dediti erant, thyrsum et hederam gestare solebant. Unde *κισσοφορεῖν* est bacchari, bacchanalia vivere: v. Heusingerus ad Plut. de liberor. educ. c. VII. Hoc sensu Libanius in *Ψόγω Ἀισχίνου*. p. 108. dicit, Aeschini gratum fuisse, si *κισσοφόρος* audiret. Quo sensu vetulae apud Demosthenem *περὶ σεφείας* Aeschinem appellarunt *ἑξαρχον καὶ προηγμένον, καὶ κισσοφόρον*, facile nunc patet. Rubeii emendatio *κισσοφόρος* legentis pro *κισσοφόρος*, Aeschini non congruit, si cistæ sunt *κισσοφόροι*. Nam canephorî in Bacchanalibus erant feminae: Valef. ad Maullac. p. 202.

Ceterum in balneis utriusque sexui communibus fuisse statuas Hermaphroditorum, Anthol. IV. 12, 42. docet. Et huius ipsius fortasse hermaphroditi fuit statua in quodam balneo. Alteram huius tabulae figuram sunt nonnulli, qui Pelopem putent, ludorum Olympicorum auctorem, in quibus victores solebant olea coronari: plurimis tamen hic exprimi Camillus videbitur, sacrificiorum minister. Quid columella sibi velit, quam caput sustinet, Vitruvio doctore discas, qui VI, 10. de variis rebus verba faciens, quae aedificio venustatem decusque concilient, *quemadmodum*, inquit, *mulieres solatae ex marmore, quin pro columnis in opere statuuntur, dici solent caryatides, ita, si qua virili figura signa mutulos aut coronas sustinent, telamones vel Atlantes appellantur.*

Simillimas inter se, et praecedentibus duabus omni fere ex parte congruentes picturas tres ante oculos ponit tabula XXXV. Tres istae figurae omnes peraeque nudaee et coronatae, et caput fasciis cinctae, tenent ramum oleaginum, prima quidem manu dextra, reliquae duae sinistra. Dextram primae onerat discus: sinistram reliquarum canistrum, in quo aliquid est, quod, colore fere delecto, discernere non licet. Capita eodem modo terminantur, nisi quod in figurae primae capite duo harpagnetuli cum annulo conspiciuntur. Infillunt omnes basibus inter se similibus, quae tamen quid exprimant, vix dixeris.

Duplicem viam in explicandis hisce figuris doctissimi enarratores ingrediuntur: alii Camillos pictos volunt, alii victores ludorum gymnicorum. Qui Camillos volunt, contendunt in disco canistroque vas esse aliquod sacrum, vel aliud quid ad sacrificia pertinens. Cui explicationi auctoritas accedit a nuditate ministrorum, de qua Saubertus, et Stuckius, et Begerus Th. Brand. p. 143. Possunt etiam in canistro esse partes victimae farina consperae, Diisque offerendae. Constat enim, apud Graecos Romanosque alias vi-

ctimae

Stimae partes Diis oblatas, alias sacerdotibus, ministrisque sacris, tanquam parasitis, cerycibus, victimariis, fuisse distributas, Athen. VI, 8. Aristoph. Plut. 1186. aliquas reliquias porro domum missas, alias amicis, Theocr. V. 139. Dionys. Hal. A. R. VII. Ad sacra porro peragenda legi solebant iuvenes formosi, Apollon. Rhod. I, 406. Qui dicunt, hic pictos esse ludorum gymnycorum victores, his convenire dicunt oleam et taeniam, denique id, quod manu tenent, esse praemium victoriae. Praemia enim non tantum coronae, sed et paterae, aliaque aurea vasa, vestes, pecunia, Pausan. de Coron. V, 7, et 14. VI, 5. De harpaginetulis, h. e. instrumentis in summitate aduncis, quibus capi aliquid rapique potest, dicta quaedam sunt ad Tab. XXXIX. n. 12. voluminis primi. Quod ad telamones attinet, alii putant, hoc non nisi arbitrio pictoris deberi, quod telamones isti terminentur aliqua ancora: alii vero quatuor istas statuas fuisse in triclinio, vel porticu quadam dispositas, annulos autem istos inservisse transmittendis funibus et sustinendis velis, aulaeisque, quibus et porticus et triclinia exornarentur et operirentur, Plin. XIII, 9.

Tabula XXXVI. exhibet columnam, vel potius partem columnae, ex marmore viridi, cui tabula quaedam imposta est, in qua stat caper colore aureo. Surgunt eodem loco duae aliae columnae, sed subtiliores. Parvo intervallo apparet columna striata, et inferius portae alicuius arcus. Ex latere opposito est alia columna, variis frondibus ornata, dein alia pars columnae striatae. Ex alto pendet scutum cum encarpo, hoc est, ornamento, quod florum frondiumque implexus contextusque efficit, taeniis, seu fasciis dependentibus. In medio cernitur muliercula, coronata hedera, capillis in humeros fluentibus. Sinistra tenere pulvinulum videtur, in quo cistula, cui mulier dextram imponit. Sub pedibus eiusdem mulieris est spatium quadrilaterum oblongum, in quo duo sunt galli, ramus palmae, et vasculum.

Simu-

Simulacrum capri nonnullis opinionem attulit, in hac pictura repraesentari aliquod templum Bacchi, cui caper gratissima victima. Scuta in fastigiis vel frontibus sacrarum aedium fuisse posita, docet Pausanias V, 10. et 12. Docent et alii. Mos etiam antiquus, suspendere scuta subaëtorum hostium in templis, Pausan. X, 11. item scuta, in quibus imago devicti hostis, Liv. XXV, 24. Denique scuta, in quibus maiorum imagines, et personarum illustrium, Plin. XXXV, 2. Mulier hedera coronata fortasse in eo est, ut sacra Baccho faciat. Pulvinulum vero illum non male dixeris pulvinar sacrum, quale in lectisterniis circa altaria Deorum, velut epulandi causa, sterni solebat, in quo imago vel statua Numinis collocaretur. Casaub. ad Suetonii Jul. 76. Duo galli infra mulierem conspicui, seque invicem petentes, quibus palma interiacet, exprimunt fortasse certamen gallorum galinaceorum, seu illud spectaculum, de quo Plin. X, 21. Aelian. V. H. II, 28.

Tabula XXXIX. habet figuram alatum, cuius collum ornat monile gemmatum, manus vero armillae itidem geminis distinctae. Est ex parte pallio albo velata. Pedes soleae muniunt, quas rubra vincula iisdem innectunt. Sinistra tenet pateram, dextra vasculum, cuius operculum refert sphingem.

Hanc alatum mulierem alii Heben putant, de qua Homerus, Pausanias, et Strabo, alii Victoriam. Qui hanc pictam existimant, vas illud, quod in dextra est, pertinere dicunt ad sacras lustrationes et sacrificia, quibus post reportatam victoriam gratus animus declararetur. Addunt ex Feitho A. H. 1, 6, veteres manus abluisse cum alias in re sacra, tum post victoriam: Sphingem porro in hac figura videri aliquod mysterium indicare, Sueton. Aug. L. Quin ex hac ipsa Sphinge nonnullis doctissimorum interpretum nata est suspicio, agi hic de victoria viribus ingenii, non viribus corporis, reportata, mulieremque alatum fortasse dicendam esse Vacunam, a Sabinis cultam, eorumque propriam, qui sapientia

tia vincunt. Porphyrio ad Hor. Epist. I, 10, 49. Varro de L. L. IV. Gyrald. Synt. de Diis X. p. 323. Sed haec tamen non satis certa.

Vix vero dubites, mulierem alatum in tabula XL. conspicuam, gestumque ad similitudinem volantis componentem, esse Victoriā. Habet solutos humerisque infusos crines, sed non sine lege, in fronte certe compositos. Vestis eius longa, distinctaque, et candida. Strophium vel fascia peëtoralis tumorem mammillarum cohibet. Nudi sunt pedes. Sinistra manus scutum tenet; dextra coronam querceam splendentem auro nativo.

Ut Victoriā esse videatur, faciunt alae, volatus, Strophium, vestis alba, scutum, corona quercea, cuncta a pictore ei adiuncta. Primo alatum Victoriā exhibent quamplurima antiqua monumenta. Volantem secundo facit Ausonius. Quando et quomodo alas acceperit, tradit Athenaeus. Quis primus alatum pinxerit, docet Schol. Aristoph. Av. 575. Tertio Prudentius adv. Symmachum II. Victoriā dicit viraginem nudo suspensam pede, strophioque revinctam. Quarto vestem albam albasque alas illi tribuit Silius Ital. XV, 99. Quinto saepissime victoriā observes altera manu coronam, palmam altera, praeferre, scutumque vel ad latus habere, vel in manu: Beger. Th. Brand. p. 743-751. 807.

In tabula XLI. stylobates, cui incumbit hasta praelonga, sustinet scutum, exhibens effigiem Palladis, gladio victum et prostratum Pallantem obruncantis. Scutum portat Genius chlamyde amictus. Ante stylobaten est ara flammam fundens, cui liquorem ex patera inspergit Victoriā alata et coronata, et ex parte candido panno cincta, nudum habens brachium dextrum totum, nudam mammillam dextram, nudos denique pedes. Sinistra tenet galeam aurei coloris cum crista rubra. Ex altera parte conspectui se praebet Genius velatus violaceo panno, a cinctu usque ad medium femur.

mur. Sinistra portare videtur pateram herbis plenam, dextra autem arae admovet ovem. Post stylobaten apparet aedificium cum oleis arboribus.

Quae huic descriptioni adiectae sunt observationes, earum praecipuae hae sunt. Frequenter quidem occurrere Palladem hastatam, sed raro Palladem cum gladio; Albricum tamen de D. I. c. VIII eam facere *gladio accinctam*: deinde a Pallante gigante, quem hoc loco Pallas obtruncat, distinguendum esse Pallantem, quem ferunt Palladis patrem: porro propriam Palladi esse aegida, seu scutum, seu clypeum, poetasque aegida videri pro clypeo ponere, et si aegis sit proprie thorax potius, quam clypeus, et quidem thorax, in cuius medio sit Gorgus caput, veteresque hoc caput nunc in scuto ponere, nunc in thorace: denique Victoriam a Pallade vix differre, quum utriusque pater feratur Iupiter, quum utraque existimetur ex capite Iovis nata: ad ultimum, galeam in capite, scutum, hastamque, esse fere ea, quibus Minerva agnoscatur. Quarentibus, cur pictor iuvenem fecerit arae admoventem victimam? respondetur, artificem fortasse respexisse id, quod tradat Pausanias, in templo Minervae Cranaeae sacris praefuisse aliquem ex impuberum numero delectum, annis quinque perpetuis sacerdotio fungentem, seque eo abdicantem ubi pubescere coeperit. Alias non diffidentur, a pictoribus Genios effingi, ad exprimenda diversa officia et ministeria cuiuscunque artis et exercitii. Sacra autem Minerva facta etiam ove, probant ex Homero. Tandem rationem reddituri, cur hic aedificium cum oleis pictum sit, hoc aedificium dicunt designare posse arcem Minervae Victoriae apud Pausan. I, 22 et 42 hanc enim arcem cinctam oleastris fuisse, Meurs. Cecrop. IV. Posse etiam designare templum Minervae, vel habitationem ministrorum.

Tabula XLIV, tres diversas picturas obicit oculis. In prima vides Venerem maritima. Deae collum ornat monile,

le, brachia duplices armillae. Velum partim defluit in aquam, partim eum videtur praestare usum, quem velum navis. Equo marino ita vehitur, ut pedum plantae aquae superficiem feri-
 riant. Frenorum alterum dextra Veneris tenet, alterum sinistra unius ex Amoris, cuius in dextra cistella est. Post Deam volat alius Amor, umbellam manu praefereus, quasi Deam a solis ardoribus ea defensus. Praecedunt prior delphinus, posterior Triton iuvenis, cuius in dextra est buc-
 cina, in sinistra aliud instrumentum. In secunda pictura duo Amores hircis inequitant, altera manu habenas mode-
 rantes, altera flagellum tenentes. Ab utraque extremitate surgunt metae ex frondibus. In tertia pictura duo pu-
 miliones conspiciuntur, pugillatu se exercentes, quorum al-
 ter humi prostratus, sublata manu se victum fatetur, alter pugnoscens arcte vehementerque comprimit, quasi ictus plures in adversarium ingesturus. In utraque extremitate sunt va-
 sa collocata cum duabus palnis. Prope vasorum alterum humi iacet patera. Quae ad has picturas explicandas affe-
 runtur, pertinent ad Venerem *πρωτιαν* seu marinam, et ana-
 dyomenen, quam poetae et artifices saepe fingunt per mare vehi nunc conchae insidentem, nunc tritonibus, nunc etiam delphino insistentem: Beger. Thef. Br. p. 178. 197. Pictu-
 ra Veneris hic eiusmodi est, ut lucem adferre possit Claudi-
 no de Nupt. Honor. v. 152. Cistella, quam alter Amorum manu praefert, est fortasse vas unguentarium, quod certe Claudianus Amoris tribuit, Epithalam. Pallad. et Celer. Quemadmodum hic alter Amorum umbella solis ardores a Venere arcet, sic Apuleius Met. IV. p. 157. comitatum Ve-
 neris describens, Tritonum aliquem serico tegmine flagran-
 tia: solis oblitere ait. Instrumentum, quod Tritonis in si-
 nistra est, aliqui pro remo, aliqui pro conto, aut simili instru-
 mento, aperiendis syrtibus navibusque movendis idoneo, agnoscunt, moti verbis Virgilii *Ae.* I. 149. V. 208.

Cupido hircis inequitans hic fere exprimitur, ut in Anthol. I. 33, 28. et apud Beger. Th. Br. p. 176. Non
 K 2. iudi-

indignum memoria est, quod Hesychius scribit, regum filios primum doctos fuisse inequitare hircis. Cognoscendi cupidi, quae de more manum tollendi, ab illis observari solito, qui se victos fatebantur, leguntur, amandantur ad Theocritum Idyll. XXII. v. 128. et Fabrum Agonist. I, 8. offenditurque, hunc morem Ciceronem respicere apud Laetant. III, 28.

Tabula XLVI. opus architectonicum obicit oculis miro modo constructum, in quo praecipue animum in se convertit elephas, qui pullo elephantino seu animali alius generis proboscidem admovet, veluti eum complectens, et perlusum attollens. Integumentum reticulatum non modo animalis totum corpus usque ad pedes velat, sed etiam proboscidem ipsam.

Aedificium in hac pictura doctis interpretibus portio videtur esse theatri. Constat saepe usum aliquem in theatris fuisse elephantorum, nunc cum hominibus, nunc cum aliis ferocibus bestiis pugnantium, nunc per catadromum, seu per extentos funes spectaculi causa ambulantium, nunc cum animalculis minutis ludentium, nunc a spectatoribus proboscide stipem accipientium, id quod locum fecit ioco Augusti Suet. LIII. De more elephantos lorica tam ferrea, quam aurea, muniendi, tam adversus arma hostilia, quam luxus causa, Spanhem. de U. et P. N. diff. III. Interim quod in elephantis loricae speciem prae se fert, non tam lorica esse videtur, quam cutis ipsa eorum cancellata, ut eam Plinius VIII, 10. nominat.

In tabula XLVII. vel atrium videtur expressum esse, vel vestibulum cum grandi et magnifica corona, quam fabri etiam cornicem appellant, de qua Vitruv. II, 8. Eius in medio suspensum est sentum, in quo capitis effigies adumbratim subobscoreque picta videtur. Consuete autem veteres,

teres scuta seu clypeos suspendere cum imaginibus maiorum, nunc in loco sacro et publico, nunc in atriis privatarum aedium, patet ex Plin. XXXV, 3. Senec. de Benef. III, 28. aliisque.

In tabula XLVIII. vides duo rustica aedificia. Prope primum est mulier habens in manu longam perticam, et duo pueri, item aliquis cum tegumento capitis, habens humero impositum ligam incurvum, ex cuius duabus extremitatibus bina receptacula instar faccorum pendent.

Longa pertica mulieris est fortasse *παρτεία*, id est pertica fructibus ex arbore decutiendis, Pollux VII, 46. X, 129. Ligam incurvum cum duobus facculis pendulis est *ἀνὰ δόρυ* Aristophanis Ran. 8. Cuius generis ligna in antiquis monumentis nunc habent pendulas crumenas, nunc uncos, aut corrigias. Hidorus *porticula* et *portitoria* dici ait.

In tabulis LI. LII. LIII. LIV. octo sunt picturae orbiculatae, quarum prima oculis obicit mare, aedificia, homines, naves, vasa etc. Doctis interpretibus inde occasio nascitur verba faciendi de luxu et insania illorum Romanorum, qui iactis ultra litus in mare molibus aedificabant, item de nimio studio villas habendi piscinasque, de quo Macrobius, Plinius, Varro, Vitruvius. Addimus Horatium II. od. 15. od. 18. III. od. 1. Secunda pictura varia exhibet aedificia, in quorum alio urna, in alio praeter urnam etiam fertum, et aliquot homines, qui manu praeferunt pateras. Credibile est, aedificia huius generis esse monumenta sepulchralia, seu urnas cinerarias, et ferta et pateras reputes, seu consuetudinem sepulera ad litus vel ad ripam construendi. In tertia pictura sunt aedificia cum turribus itidem in mari posita, columnisque innitentia. In litore est templum, ex cuius fastigio surgit ornamentum floris instar, et quod Vitruvius IV, 7. *florem* nominat. In quinta pictura, quae est tabulae LIII.

praeter multa alia etiam ambulatio conteſta, ſeu cryptoporticus exprimi videtur, cui oppoſitas dicas ambulationes apertas et ſub dio, quas Vitruvius ambulationes hypaethras vocat. A cryptoporticu Sidonius II. ep. 2: videtur hypodromum diſtinguere. Hypodromus eſt fortaſſe deambulacrum, non undique, ſed ex parte conteſtum, habens et teſtum et columnas, ſed nec muros nec parietes. Cryptoporticus clauſa eſt ab utroque latere, habens parietes cum fenestris, ut Plinius diſerte dicit II, 17. v. Iuven. IV, 5. VII, 178. Porticus vero, ſeu ambulationi, ſeu geſtationi deſtinatae, ſolebant eſſe circulares, v. Graev. de vill. antiqu. ſtructura c. 8. In eadem pictura clariffimi auctores ſibi obſervare videntur *tonfillas*, id eſt, palos dolatos in acumen, et cuspide praeferratos, qui conſigebantur in litore, navis religandae cauſa, v. Feſtus.

Denique ibidem cernitur aedificium, quod ad ſeptizonium ſimilitudine accedit, de quo Suetonii interpretes ad Tit. c. I. Septima pictura, quae eſt tabulae LIV. completitur et alia aedificia, et porticum magnam, eamque lateribus apertis in mari aedificatam, quam interpretes coniciunt eſſe vel ambulationem, vel geſtationem apertam, vel xyſtum exercitiis gymnasticis inſervientem. In ultima denique pictura orbiculata ſub adſpectum cadunt duo templa, quorum in ſaltigio videtur eſſe cornu copiae, fortaſſe ad denotandam rerum abundantiam, quae oram iſtam maritimam beat. Sed poteſt etiam aliquid eſſe, quod candelabri vicem praeflet, ſuper quo accenſi noctu ignes navigantium curſum regerent. Inter duo templa ſurgit alta trabes, cuius in vertice eſt rotula. Huius trabis in litore erectae idem videtur uſus eſſe, qui mali in navibus. Malum autem cum aliis uſibus inſervire, tum pro ſpecula eſſe conſtat, Liv. XXX, 20. Ovid. M. III, 615. Feſtus in *Corbita*: *corbitae dicuntur naves onerariae: quod in malo earum ſummo pro ſigno corbes ſolerent ſuſpendi.* Unde Dacierius ad Feſtum in

in *Simpludaria*, a *corbitis* dictos putat *corbitores*, qui per corbitarum h. e. navigiorum malos reperiunt ad vela legenda, vel ad aliud quid: quos Scaliger potius *corvitores*, id est, *cernuntores* dicendos existimat. Erunt igitur, qui rotulam illam hic esse corbem, vel vice corbis, arbitrentur. Sed quum duo illa templa sint fortasse sepulchra, trabs media inter illa poterit indicare defunctorum obitum in loco peregrino, v. Potter. IV. 7. qui ad Theocriti Idyll. XXIV. quod inscribitur *Ἐγαστής* v. 30. provocat, rectius provocaturus ad Idyll. XXII, quod inscribitur *Δίσκουρος* v. 207. sq. Aliquo intervallo in campo ingens aedificium est, cum porticibus trium contignationum, ut dicere possis *δῶμα τείσερον* cum Luca Act. XX, 9. Fuisse veteribus talia aedificia, tales etiam porticus, patet ex Liv. XXI, 62. Philostr. Icon. I. praef.

Tabula LV. exhibet portum magnificentum, multis aedificiis cinctum, cum porticibus et turribus: prorsus ita constructum, ut Vitruv. V, 12. praecipit. In primo maris sinu sunt tres cymbae: cymba etiam est in ipsis secundi sinus faucibus, qui portum efficit, cuius in medio sunt quatuor navigia velis ciliciis, ut videtur, operta, ad arcendum vel solem, vel pluviam. Varro de R. R. II, 11. Ex uno eorum navigiorum senex quidam innitens baculo in litus descendit per ponticulum *ἀποβάθραν*, vel *ἀναβάθραν*, vel etiam *διαβάθραν*, Pollux 1, 93. Ab utroque portus latere sunt duae moles, inaedificatae arcibus grandibus in mari, quarum latera parietibus cancellatis munita sunt. Ornatus causa, versus extremitatem utriusque est porta. Primae portae insunt duo Tritones, tenentes altera manu buccinam, altera contum vel faculam. In porta altera videri possit esse figura Scyllae, canibus succinctae. Tum vero hic portus esse Siciliae dicendus esset, aut Scyllaei promontorii, oppidique vicini. In litore statuae quaedam columnis sunt impositae, partim muliebris, partim virilis formae, exprimen-

mentes forte Deos, Deasque marinas. Prima statua est procul dubio Priapi λιμενίτου. Anthol. I, 56 epigr. IV. XII. In extremitate molis in mare iactae, fluctibusque oppositae, est Hermes, vel potius Hermula cum petaso. Mercurio locum in portu tribui, tanquam Deo ἑμπολάϊω, nemini mirum videbitur. Sunt inter doctissimos explanatores, qui portum Ostiensem a Claudio Caesare extructum Sueton. Claud. 20. pictum putent: sunt etiam, qui sinum in litore Campano, qui *Crater* dicitur: sunt denique, qui utrumque parum verisimile existiment. In portu Ostiensi fuisse templa et statuas Portumni, Fortunae, Bacchi, Spoi, Felicitatis, et alias, colligas ex monumentis antiquis Ostiae repertis. Sed de reliquis dicemus proxime.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Maii et Iunii Anno MDCCCLXIV.

LE PITTURE ANTICHE D'ERCOLANO E
CONTORNI CON QUALCHE SPIE-
GAZIONE, etc.

i. e.

*PICTURAE ANTIQUAE EX HERCULANO ET
vicinis locis erutae, atque in aes incisae, cum animad-
versionibus. TOMUS II.*

Neapoli 1760. e typogr. regia, charta max. pagg. 339.
tabb. 60.

Recensio altera.

Tabula LVI. LVII. LVIII. continet effigies diversarum rerum mensis apponendarum, avis cristatae, leporis, malorum, lucanicae, anseris, granati aperti, cuius generis picturae xenia dicuntur Vitruv. VI, 10. In una earum avis ita est pendula, ut rostrum eius annulus transeat, annulus autem clavo haereat. Unde apparet, non fuisse veteribus illos orbiculos aereos vel ferreos incognitos, ita factos, ut duae extremitates et divelli possent, et coniungi. Circites dicuntur tales annuli Festo et Varroni. Tales fuere Galorum apud Diodor. Sic. V, 27. In medio picturae, quae

L

est

est Tabulae LIX, apparet intuentibus ara quadrata, cum accenso foco, et iam in altum spargente flammam. Super basi, utriusque arae lateri adstant duae ibides, et circum aram sunt undecim homines diversae aetatis, diversi sexus, et habitus, diversorum etiam gestuum. Inter quos praecipue oculos in se convertit mulier nixa genibus, candida tunica, vestis exterior rubra, eaque fimbriata, amicta, dextra praeferebat sistrum, sinistra patet haud dubie frugibus, spicis, herbis plenam. Capite est coronato: crines habet solutos, pedesque non secus ac reliquorum adstantium sunt nudi. Post eam stat puella, dextra tenens vas sacrificale, habens in capite canistrum, quod sinistra sustinet. Prope hanc duae sunt mulieres, altera solutis crinibus, raso capite altera, tenens sinistra ramulum, dextra sistrum. Ea est nuda ad cincturam usque, unde albus pannus pendet, operiens eam pedibus tenus. Ex altera parte oculis occurrit senex submissis genibus, et manibus supinis versus coelum sublatis preces faciens. Senex iste est calvus: dimidium eius corpus nudum, reliqua pars eaque inferior, panno albo velata. Senis huius tergo adstant tres homines vestiti, inter quos est primo mulier, dextra tenens lignum aliquod fissum, cuius tres haetae sunt transversae, quod videtur instrumentum musicum esse, idque argutum et sonorum, forte *κάλαμος χιζόμενος* Schol. Aristoph. ad N. 259. aut *διζυξ χαλκός*, cuius meminit Nonnus, v. Scalig. in Copam Virg. in Append. p. 520. Salmast. ad Vopiscum p. 492. vel species sistrum. Eadem mulier sinistra tenet herbam vel ramulum. Praeter eam adstant puella et senex, porro alia puella, nulli negotio intenta, porro mulier, seu tuba seu tibia canens, denique mulier sinistra tenens trium annulorum catenam, dextra autem instrumentum simile circello, quem tanquam dimetiens transt haeta, et quem ambiunt tintinnabula. Sequitur templum: in quod qua aditus est, sunt quinque gradus, duae columnae, et epistylum. Templo contigui a duobus lateribus duo muri, et arboretum. Inter arbores est palma. Columnas ambit hedera. Superiori parti
cuius.

cuiusvis columnae additus est palmae ramus. Corona frondea pendet ex templo medio. In templo ipso ex hominibus sex duo sinistra concutiunt, tertius cymbalum pulsat, quartus tollit indicem dextrae, quasi admonens arcani celandi. Quinta persona est puella, quae aut digitis gesticulatur, aut instrumento aliquo sonos musicos edit. Ad ultimum et sexto conspiciendum se praebet homo barbatus, colore fusco, caput frondibus cinctus, veste violacea, eaque arcata, et tam alte succincta velatus, ut brachia, ut pedes, crura, ipsaque femora nudentur. Praebet speciem saltantis. Vix dubites, hanc picturam ad sacra Iliaca pertinere. Ex ea lucem accipit locus Apuleii M. XI, ubi pompam Iliacam describit. Catenam illam quatuor annulorum, quam mulieris sinistra tenet, lucem aliquam adfert Lucretio II, 630. ubi legimus, tales catenas usitatas Curetibus fuisse in festo magnae matris. Ibi interpretes *ludere catenas* explicant, *per manus recte data inter se ludere et in numerum saltare, et formare quasi catenam, vel catenas in choreis ducendis imitari.* Sed videntur Curetes manibus veras catenas ferreas tenuisse, quas saltantes tangerent quaterentque, ut strepitum quendam harmonicum ederent. Haec consuetudo proprie usurpata in sacris Magnae Matris potuit locum etiam habere in Iliadis sacris, quam nonnulli esse ipsam Magnam Matrem putant. Si circellus ille, quem tintinnabula ambiunt, per cuius medium bacillus, tanquam dimetiens, transit, crotalum est, id quod locus Io. Sarrisberiensis verisimile facit, ut docti interpretes observant: diversae formae crotala fuerint necesse est. Nam in marmore antiquo pompam Bacchantium referente, quod Schwarzius explicat in Miscell. politioris humanitatis p. 95, occurrit Baccha crotalifera, quae utraque manu crotala percutit, quae non sphaerulae figuram habent, sed composita esse videntur ex duobus calamis seu bacillis, vel aereis, vel ligneis, ex altera parte coeuntibus, ex altera divaricantibus. Quo loco de crotalis uberius et distinctius, quantum scimus, quam quisquam alius, exposuit Schwarzius, docuitque crotala fuisse instrumenta, quae digitis percussa raucum sonum

ederent, vocemque ciconiae imitarentur; deinde ex arundine calamisque scissis fuisse facta, interdum etiam ex testa, ligno, aere; denique convenisse quodammodo cum parvis illis instrumentis musicis, quae *castagnettes* a Gallis vocantur; ad ultimum diversa instrumenta fuisse crotala, cymbala, et scabilla. Sed erunt, qui sibi videre videantur in pictura nostra non tam crotalum, quam discum illum crotalophoron, quem describit Franc. Blanchini de tribus generibus instrumentorum musicae veterum organicae p. 58. Secundum hunc discus crotalophoros est vas concavum, laucis discive formam habens, cuius ora foraminibus pervia est, ex quibus tintinnabula pendent, ut sonus acutus tintinnabulorum iungatur sono gravi aeris ipsius seu disci. Idem Blanchini exhibet imaginem talis disci crotalophori, in quo, non secus ac nostra in pictura, novem tintinnabula numerare licet. Fuit inter doctos interpretes, qui coniceret, hac pictura exhiberi chorum Iliacum, cuius mentionem faciat Apuleius M. XI.

Tabula ultima, quae est LX, non secus ac superior, ad sacra Iliaca pertinet. In medio est ara, quam ambit encarpus. Arae imposita sunt ligna. Ei adstat minister Iliacus, tenens manu flabellum, cuiusmodi et hodie occurrunt, accensurus focum iam flammam fundentem. Lateri huius haeret alius minister velatus longa et adstricta et candida veste brevis manicis habente. Praefert dextra longum baculum, sinistra autem instrumentum simile ensi cum longo capulo. Adstant complures alii, diversae aetatis, sexus, et habitus, qui partim tibias inflant, partim ramulum, sistrum, cymbium, manu tenent. Ad utrumque templi latus duae sphinges, florem loti in capite habentes, comparent. Circa aram sunt ibides etc.

Vestem illam adstrictam cum brevibus manicis comparant docti interpretes cum veste nivea et cataclista Apuleii M. XI, qua Iliaci amicti esse dicuntur. Monent, Beroaldum *vestem totam vel flammam* interpretari *vestem undique clausam*, et sic dici a *κατακλιτήν*; vel *vestem mutulam, quae careat manicis*, et sic

fic dici a *κατακλῆν*. Sed longe aliter accepit *vestem catacliam* Salmalius ad Tertullian. de pallio p. 176. sq. et vir doctus ad Callim. fragm. XVI. p. 238. Nempe *κατάκλεισα* dicuntur, quaecunque pretiosa sunt, ut servari diligentius et clausa teneri mereantur. Hinc puellae virgines *κατάκλεισαι*, hinc meretrices *κατάκλεισαι*, hinc denique *βιβλία κατάκλεισα*. Quam explicationem viros doctos putem multum praeposuituros Beroaldinae.

Inter minores picturas, quae ornamenti causa vel praepositae narrationibus in capite, vel subiectae, digna est quae consideretur ea, quae praemittitur narrationi tabulae secundae.

In ea exprimitur cistula cylindracea, quae scripta continet, posito ad latus operculo. Alia parte sacculus est clausus, alia sunt monetae vel calculi. Sub adpectum etiam cadit liber bipatens, seu tabellae duplices seu diptychae, cum nonnullis characteribus, qui discerni nequeunt: praeterea alius liber, vel plures libri clausi. Nobis eorum coniectura quam proxime ad verum videtur accedere, qui sibi in hac pictura videre videntur tabellam librariam cum capitulo, hoc est, tabellam, in qua pueri scribunt, literasque discunt, cuius forma quadrata esse solebat, quaeque in summa parte appendiculam habebat, seu capitulum, saepe perforatum, ut posset suspendi. Varro de R. R. III, 5, 10. Haec omnia conveniunt huic picturae, si foramen excipias, quippe quod haud apparet. Neque magnopere repugnarem, si quis diceret, cistulam istam libris plenam esse capsam, sacculum esse loculum calculis refertum, et tabulam esse tabulam loculatam, lineis distinctam, ad usum ducendorum calculorum. De capsula Horat. I. Sat. 4, 22. et alibi. De loculis tabulae idem Horatius I. Sat. 6, 74. quo loco loculi et tabula duo esse diversa possunt, loculi calculorum, et tabula, in qua calculi ordinantur; possunt vero etiam per *ἢν διὰ δύοιν* esse tabula loculata. Hoc sensu accepit Gesnerus: illo Scholiaste. Hac explicatione admitta dicerem, pictorem omnem supellestem literariam pueri ad scholam euntis oculis voluisse

luisse subicere, capsam, calculos, loculos, tabulam literariam.

Tabulae IX. elegantissima pictura praeponitur, in cuius medio duo vasa rotunda visuntur, alterum alteri adiunctum, et opercula eorum, et calamus scriptorius, qui ex altera parte solo, ex altera vasi, incumbit. Prope ista vasa utrinque sunt duo libri, alter semiapertus, in quo sunt aliquot lineae seu versus characterum, qui videntur esse latini, si omnes ex paucis aestimes, qui satis distingui possunt: alter est liber oblongus apertus, in quo itidem sunt characteres, quos non internoscas. Visitur etiam instrumentum triangulare.

Credibile est, vas istud esse asservando liquori, vel pigmento, cuius ope literae papyro vel chartae inscribi solent, et quod vulgo atramentarium, graece *μελανοδοχείον* vel *μέλανος δοχείον* dicitur. Ut ex multis veterum monumentis constat, eius figura apud veteres fere cylindracea, vel polygonna. Ad literas atramento exprimendas utebantur veteres calamo vel canna, qualis hic depicta est: quales calami Celso calami *scriptorii*, Apuleio *chartarii*, dicuntur. Plinius XIV, 16. Calami Aegyptii, inquit, maxime et Cnidii, chartis serviunt. Clemens Alexandrinus Strom. V. calamum appellat *χαίτην*, quia calamus Aegyptius est species iunci. A calamo theca calamaria dicitur, in qua calami conduntur, Sueton. Claud. 35. Martial. XIV, 19. Talis theca vasculum illud clausum esse videtur, cui inmititur calamus hic pictus. Fuere tamen, qui sibi videre hic viderentur vas liquore aliquo a superiore diverso, et forte rubro plenum, quo constat veteres usos fuisse in titulis librorum, et speciatim legum. Unde libri rubricati apud Petron. c. 46. In primo versu libri semiaperti legitur *quisquis*, in penultimo *maxima*, in ultimo *cura*. Literae q, u, r, s expressae sunt minuscule characteres. Id quod conferre aliquid potest ad definiendam aetatem, primumque usum literarum minuscularum apud Latinos. Qua de re se in posterum pluribus exposituros interpretes promittunt. Verum est, nec in numismatis, nec
mar-

marmoribus, nec in MSCTis primi post natum Christum seculi, vel characteres minores occurrere, vel signa accentuum. Sed exinde haud quaquam cogi docent docti interpretes, quod multi sumunt, veteribus minorum literarum accentuumque signa plane fuisse ignota. Si consideres, Aristophanem Byzantinum spirituum accentuumque primum ferri auctorem, si perpendas, quid de usu accentuum diserte Athenaeus et Plutarchus dicant: recte fortasse statues, non vulgo ab omnibus signa ista admitti fuisse, sed a grammaticis duntaxat in ludis literariis usurpata, v. Hermannus Hugo de prima scrib. or. et ad eum Trotzius. An in marmoribus latinis aetate Augusti accentus occurrant, quaerit Norisius Cenot. Pisan. p. 488. Historiam autem aetatemque minuscularum literarum tradit Diplomatica P. P. S. Mauri T. I. p. L. c. 15. et ult., ut mittam Montefalconium in Palaeographia graeca. Negari nequit, minorum literarum vestigia non modo in numismatis tertii seculi inveniri, sed et ante Augusti aetatem, ut fuisse veteribus duo scribendi genera videantur, antiquissimum, ad quod pertinent characteres maiusculi, quorum usus fuit in monumentis publicis, et apud eos, qui vellent eleganter scribere: recentius, ad quod minores literarum figurae pertinent, quarum usus apud eos, qui elegantiam non magnopere curarent.

Quod ad duo libros, oblongum et cylindraceum, attinet, alterum esse interpretes putant tabulam vel ligneam, vel alius materiae, alterum autem papyrum vel chartam. Attentione dignum est, duas tabulas esse inter se coniunctas, unde fortasse non male colligas, quemadmodum diptycha constant duabus paginis vel tabellis, ita polyptycha composita ex pluribus tabellis fuisse, ita, ut vincula quaedam annulive extremitatem unius iungerent extremitati alterius in eum modum, ut tabellae explicatae efficerent longam seriem, implicatae autem altera alteram operiret. Unde lux Martial. VII, 44. XIV, 4 et 6. Instrumentum triangulare sunt, qui putent librum esse in trianguli vel Δ figuram complicatum, cuiusmodi liber dicitur *δελτος* vel *δελτίον*.

riov. Sed sunt etiam, qui velint esse thecam vel receptaculum, in quo conderetur stilus plumbeus, scalpellum, aliaque huius generis instrumenta, de quibus Montefalconius in *Palaeographia*, Trotzius ad Hugonem, et Pollux *X*, 59.

Tabulae XI. subiiciuntur duae Sphinges, trahentes parvum vehiculum, in quo sisrum et hydria, hoc est, sacra suppellex, cuius usus in sacris Isiacis.

Tab. XII. inter alias picturas abaco insidet figura, quae oculis obicit superiorem partem corporis muliebris, tenentis manibus cynum, et desinentis in encarpum. Coniiciunt interpretes esse Ledam. Subiicitur eidem tabulae aquila, quae oculos coniicit in vas aliquod sphaericum, cinctum frondibus; quas frondes aliqui volunt esse querceas, hoc est, arboris Iovi sacrae, cui aquila consecrata est. Vas autem illud sphaericum pertinere dicunt ad Iovem Brontontem. Apud Boissardum Iupiter Tonans seu Brontontes manibus tenet vas rotundum cum duobus manubriis, cui inscripta sunt verba: Iovi Sancto Brontonti. Montefalconius *I*, 2, 3. hoc vas referendum existimat ad strepitum tonitruum, qui similis esse sono videtur, quem tale vas edit percussum. Cuius Antiquarii explicationem videtur nostra pictura adiuvere. De vasis aeneis, quorum usus in theatro ad sonitum faciendum Vitruv. *V*, 5. Pollux *IV*, 127, 130. Schol. Aristoph. ad *N*. Ex duabus picturis, quae tabulae XVI. praemittitur, altera Isidem exhibet cum capite vaccae. Dea sisrum dextra praefert, idque figurae insolitae: sinistra autem pateram cum frugibus. Ante pedes habet instrumentum bifurcum, quod docti interpretes referendum coniiciunt ad artem agrimensorum, quam artem in Aegypto natam esse inundationibus Nili constat. In mensa Isiaca, aliisque monumentis Aegyptiis, multa instrumenta similia reperiuntur. Clem. Alexandrinus *Strom. V*. inter alia hieroglyphica nominat etiam *δικαιοσύνης πήχυν*.

Tabulae XVIII. et XXVI. praeponuntur, tabulae vero XXV. subiiciuntur picturae, quae videntur praemia victoribus in ludis publicis data oculis subiicere, v. c. discum, vasa,

tor-

torquem, vestes, mala, palmas, coronas etc. Quae tabulae XXVI. praepositur, praeter tripodas exhibet vasa, coronam, ramum palmae, et fontem salientem ex marmore. Quae-
rentibus, quid sibi fons saliens velit inter praemia victori-
bus data, Herculaneses interpretes doctissimi respondent,
athletas post exercitia sua et certamina se abluere consuevis-
se, ut quum in gymnasiis loca fuerint lavationi destinata,
credibile esse, pictorem eo respexisse.

In enarrandis illis, quae hoc secundo volumine con-
tinentur, fuimus paullo longiores. Sed quum praeclarum
istud opus paucissimorum sit in manibus, quumque multos
esse norimus, qui picturarum argumenta sibi plenius decla-
rari cupiant; visum est horum desiderio obsecundare. Non
igitur veremur, ne nostra haec opera aut nimia, aut putida
lectoribus videatur. Si qui sunt, qui cupiditate quadam
etiam ad ea cognoscenda ferantur, quae reliquis pictura-
rum illarum voluminibus continentur; his spem haud dubie
suavissimam facimus, hoc vobis curae fore, ut exponendis
illis, quae tertium volumen et sequentia complectuntur, bre-
vi tempore eorum cupiditatem expleamus.

*DE NOVA EDITIONE HESIODI ADORNANDA
consilium IO. BERNHARDI KOEHLERI, AA. M. Phil.
et Histor. in Acad. Kilon. Prof. Publ. Extraord. Acad.
Historicae Goettingensis, et Regiae, quae ibidem
est, Societatis Teutonicae sodalis.*

Ne cui in adeunda ea, quae AUGUSTISSIMI PRIN-
CIPIS beneficio, superiori iam anno mihi demandata
est Professione Philosophiae et Historiarum Extraordinaria,
malum omen facere videar, praefando aliquid de *Hesiodo*,
poeta. Neque enim hoc in historico reprehendendum
existimo, quod sit poeta, quod poetas amet ac di-
ligenter legat; modo ne ipse in historia scribenda inge-
nio suo nimium indulgeat. Verum et hanc vim habeat, ve-
M hemeu-

hementer opto, disputatio mea apud studiosos literarum, et historiae in primis, ut studia humanitatis, linguam Graecam maxime, et criticam artem, magis amare et colere incipiant. In his enim literis historiae infinitum quantum praesidii atque ornamenti positum est, tametsi nostra fere aetate ab ea solent esse seiunctae.

Mallem equidem, me hoc tempore aliquid scripsisse, quod felicem illam, de qua alio loco et tempore dicere constitui, literarum Arabicarum cum studio historiae coniunctionem insigni quodam exemplo doceret, vel de *laktis*, *Viris in Oriente Muhammedano ab eruditione illustribus*, fidem meam in praefatione ad *Abulfedae tabulam Syriae* datam liberalisse. Sed utrumque prohibuit typorum Arabicorum in hac urbe defectus. Potuissem quoque, quod magis cum disciplinae meae rationibus convenire videbatur, consilium meum, quod dudum animo volvi, de edendis *Chroniis Slavicis Helmodi et Continuatorum a)* breviter exponere; sed mihi ipsi, fateor, dubium est, an unquam hosce Scriptores sim editurus. Tametsi enim in eo laborem utilem ac necessarium suscepturus videor, et collationem *Helmodi* ac maioris partis *Arnoldi* cum duobus Codd. MSS. iam confeci, neque aliis subsidiis destituor: me tamen vix unquam hisce curis abstrahi patiar a studiis meis Graecis atque Arabi-

a) Hoc loco non possum quin gratus commemorem summe Reverendi ac Perillustri *I. C. H. Dreyeri*, Lubecae meae ac literarum decoris, singularem erga me benevolentiam. Ille enim, dum mihi, ne consilium meum de edendis hisce Scriptoribus abiiciam, vehementer auctor est, benevole mecum communicavit librum rarissimum, *Chronicon Slavicum Germanicum, Helmodi Chronici continuationem*, cuius interpretationem latinam edidit *Lindenbrogius* in *Script. Rer. Septentr.* p. 189. sqq. Eleganter de hoc libro et textu authentico Germanico exposuit Illustriss. *de Westphalen* in praef. Tomi III. *Monum. ined.* p. 2. sq.

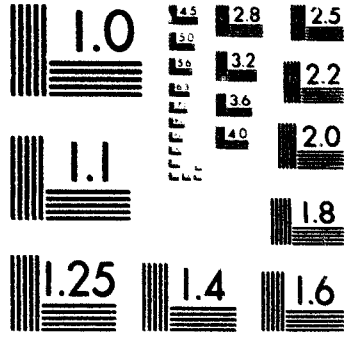
Arabicis, mihi quidem multo iucundioribus. Exponam igitur, post breve de *Hesiodo* eiusque editionibus iudicium, de consilio meo novae editionis adornandae, quo intelligatur, cui maxime studiorum generi otii, quantum a publicis negotiis vacuo contingeret, impendere statuerim.

De aetate *Hesiodi* multum iam a veteribus disputatum fuit, neque nos quidquam certi habere existimo. Ego quidem nescio, malimne cum *Scaligero* patre b) iis accedere, qui *Hesiodum* ipso *Homero* antiquiorem faciunt, quam qui iuniorem. Nam ratio, quam nuper ingressus est *Lud. Kusterus* c), de aetate *Homeri* atque *Hesiodi* ex ingenio Scriptorum utriusque iudicandi, mihi quidem parum certa videtur. *Homero* autem ait, ob maiorem simplicitatem, remotiorem vetustatem redolere. Contiorem esse *Hesiodum* et rotundiorum *Homero*, cui proinde *Dionysius Halicarnassensis*, emundatae naris criticus, ὀνομάτων λιτότητα καὶ ἰμμελεῆ σύνταξιν tribuat. Atque ego fere contra existimo, ornatum maiorem inesse *Homero*, simplicitatem *Hesiodo*; tametsi haec ipsa summam suavitatem habet atque elegantiam. Quauquam in ea argumenti diversitate, quae in carminibus utriusque obtinet, genus dicendi non poterat nisi diversissimum esse. Ita enim raro admodum assurgit *Hesiodus*, aequalis ubique ac temperata oratio; contra *Homerus* semper altius petit. Alia iam ratio est in *sento Herculis*, ubi *Hesiodus* quoque pro argumenti dignitate sublimior est, atque ornatior. Caetera in utroque eadem. Uterque ad consuetudinem orientalem proxime accedunt, sed propius forte *Homero* *Hesiodus*. Sed hoc mihi in primis apud *Hesiodum* in amoribus est, quod tota eius oratio virtutem quasi spirare videtur; adeo plenus est morum praecipis veris ac splendidis ille ἀνὴρ ἀγαθός καὶ Μούσων φίλος, uti eleganter vocatur *Dioni Christostomo* d).

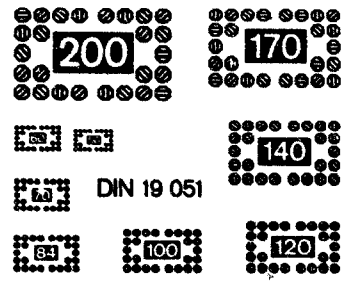
M 2

Sed

b) *Poetices* p. 24. c) in *Hist. Crit. Hom.* p. 11.
d) *Orat. XII.* p. 199. d.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
 NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1767

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBER ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX.88.

Sed vix quisquam est Scriptorum Graecorum, in quo cum emendando, tum explicando, minus praestitum sit a Viris eruditissimis. Solus enim, qui optime de Ascræo voto meritis, *Graevius* est, Vir elegantissimus sane, sed qui tamen cum reliqua elegantia etiam hanc habebat, ut negligentissimus esset. Itaque in varietatibus ex Codicibus suis notandis summam diligentiam adhibuisse non videtur. Quaedam etiam loca obscura et male adfecta plane non attigit, neque ex versione latina omnes errores sustulit e). Mihi quidem lectiones eius *Hesiodae* non tam *Hesiodi* causa, quam quod plenae sunt pulcherrimarum observationum, legendae videntur. Elegantes quoque sunt, quas *Graevius* lectionibus suis adiecit, *Fr. Gueti* emendationes in *Hesiodum*, et haud raro a Codicibus meis firmatas vidi.

Qui vero post *Graevium* ad *Hesiodum* accessit, *Clericus*, mediocris admodum doctrinae Vir, ac summae temeritatis, nihil praeclari in eo vel explicando, vel emendando praestitit.

- e) Apponam unicam exemplam, ubi consuetudinis orientalis ignoratio decepit *Graevium*. Statim in initio *Operum et Dierum* v. 13. de duplici contentionum genere legimus:

διὰ δ' ἀνδρα θυμὸν ἔχουσιν,

quod ante *Graevium* vertebatur: in diversa autem animum distrahunt. *Graevius* vero peius etiam, ni fallor, vertit: diversa autem sentientem animum habent. Pro quo me iudice debuerat: sunt vero maxime inter se diversa. Nam *θυμὸς* hic plane ita, ut frequenter Hebraeorum et Arabum *قلوب*, adhibetur, ut commode per ipse verti possit. Atque ita *διὰ δ' ἀνδρα θυμὸν ἔχουσιν* idem plane est, ac si scriptum esset *διὰ δ' ἀνδρα ἑαυτὰς ἔχουσι*. Hoc sensu apud *Pindarum* quoque *ψυχή* legitur, *Olymp. od. II. v. 143. ἀπὸ πάντων ἀδικῶν ἔχειν ψυχάν*, est se ab omni iniustitia abstinere.

stitit, sed indigne infamiae suae monumentum posuit f). Ac vix melius de *Hesiodo* meritis est *Robinsonus*, Anglus, qui novissimo *Hesiodum* cum notis variorum edidit Oxon. a. 1739. quatenus. Nam haec eius recensio, praeter chartae ac literarum elegantiam et splendorem, vix habet quo commendetur. Vicia enim *Clerico* aliisque commissa, pleraque religiose servavit, neque ipse, praeter variantes codicum quorundam lectiones, de suo, quod momentum haberet, adiecit.

Nuperrime autem praeclare de *Hesiodo* meritis est *Dav. Ruhnkensius*, excellentis ingenii et doctrinae Vir, qui in priori sua *Epistola Critica ad L. C. Valckenarium V. C.* scripta, varias quoque ad *Hesiodum* emendationes protulit. Atque huius Viri opera in primis in detegendis versibus spuris est versata. Quam provinciam semper, licet eleganter, nonnunquam tamen et in *Hesiodo*, et in *Callimacho*, nimis subtiliter administrasse videtur. Rationem enim, qua plerumque ad versum aliquem tanquam *ὑποβολιμαίων*, efficiendum utitur Vir doctissimus, quod in praecedenti versu eadem sententia, tametsi minus explicite, legitur, vereor, ut aliis probet, iis maxime, qui cum Hebraeorum poetis maiorem familiaritatem contraxere. Etenim solent et Graeci antiquissimi poetae ita *ἰσχυρίζεσθαι*, et prorsus illo membrorum parallelismo uti, quem in Hebraeis eleganter nos docuit *Lowthius g*).

M 3

Ve

f) Quam turpiter se in *Hesiodo* dederit *Clericus*, ut e participiis et adiectivis nomina propria, ex integris populis singulos homines, e genitivis nominativos fecerit, variis exemplis ostendit praceptor meus, de studiis meis longe meritissimus, S. R. *Ernestius* in oratione de institutis Criticorum in studiis Theologiae imitandis, *Opusc. Orat.* p. 46.

g) de *Poesi Hebr.* Praef. XLX.

Verum me, ut de nova editione *Hesiodi* cogitarem, in quam etiam veteres poetae interpretes legerentur, maxime impulit *Heinsiana* editio maior, de qua tanquam valde vitiosa queri videram Viros eruditos, atque ipse ita non uno in loco cognoveram. Sed ut rectius de hac editione iudicari possit, altius repetendum ac paucis explicandum videtur, quaenam *Hesiodi* editiones *Heinsianam* praecesserint.

Prima igitur editio, quae veteres interpretes adiunctos habet, Veneta est, quae a. 1537. ex officina Io. Franc. Trincavelli quaternis prodiit, elegans et emendata, quam saepe praeter rem deferuisse recentiores editores, passim notatum est Viris eruditis h).

Hanc dein excepit Basileensis editio anni 1542. octonis, in qua teste *Fabricio* i), *scholia Graeca pleniora quam in priori, sed longe minus emendata, et augmentis quibusdam non uno in loco interpolata potius quam suppleta, et hinc inde vitiosa atque corrupta, adiunctis Io. Tzetzae scholiis, latine versis a G. Henischio.* Sed utriusque huius editionis potiundae, et cum *Heinsiana* conferendae facultas mihi nondum ulla contigit. *Trincavellianam* editionem sese olim, ex codice manuscripto suppletam, vidisse in Bibliotheca Gottorpiensi inter libros Wowerianos, narrat *Fabricius*. Eius libri, quem nunc in Bibliotheca Regia Hafniensi esse suspicor, ut mihi aliquando copia fiat, vehementer equidem opto.

Secuta est post alteram item Basileensem editionem anni 1574. cum solo *Tzetzae* commentario ad calcem libri, Dan.

h) v. *Seldenum ad marmora Oxon.* pag. 36. fin. Memini etiam τὸν πάλιν *Hemsterhusium*, in notis ad *Lucianum*, qui nunc ad manus non est, passim veterem hanc *Trincavellianam* recensionem contra *Heinsianam* in partes vocare.

i) *Bibl. Graecae* lib. II. c. VIII. p. 382.

Dan. Heinsii recensio Lugd. Bat. a. 1603. 4. in quo Viro nescio quid magis mirer. Quem enim neque ab ingenio, neque ab eruditione destitutum fuisse, omnia, quae scripta reliquit, loquuntur; eum tamen de plerisque, quos edidit, scriptoribus pessime meritum, et qui ipse erat neque inelegans poeta, eum saepe simplicissima ac pulcherrima poetarum loca non assecutum video. Quod postremo loco dixi, id, ne quis dubitet, uno exemplo probabo; ex scuto *Herculis Hesiodo* petito. In elegantissimo illo poemate, postquam, quas in illo clypeo terra monstrabat imagines terribiles adspectu, cruore ac caedibus omnia plena depinxit poeta, v. 200. ad coelum transit:

Ἐν δ' ἦν ἀθανάτων ἱερὸς χορὸς ἐν δ' ἄρα μέσῳ
Ἴμερόεν κισθάριζεν Ἀητοῦς καὶ Διὸς υἱὸς
Χρυσεΐη Φόρμυγγι θεῶν δ' ἔδος, αἶγνος Ὀλυμπος.

Quid quaeso pulchrius unquam fingi possit? Supra illa terris, tumultus, mortium ac malorum omnium spectacula picti erant sacer immortalium Deorum chorus, in cuius medio fidibus sonabat Apollo, Deorumque sedes, tranquillum et purum a nubibus coelum. Atque hanc tam iucundam tam excellentem imaginem nobis oblitteravit *Heinsius*! *Scribendum*, ait, *omnino existimo*: θεῶν δ' ἔδος αἶγνος Ὀλυμπος. *Cis-lum frangebatur*, Ὀλυμπος αἶγνος, id est, ἡχώ μεγάλην ἀποτελεῖ, *resonabat*. Nihil certe, si literas spectes, elegantius; si sensum, nihil absurdius. Qui enim pingi poterat ille resonans Olympus? Sed tamen, quod magis mirabere, haec emendatio *Heinsiana*, omni codicum auctoritate destituta, quam nec meorum codicum quisquam probat, assensum tulit elegantissimi *Graevii*, a quo in ipsum, quem vocant, textum est recepta, et religiose eam servarunt posteriores editores, *Clericus* et *Robinsonus*. Atque hoc modo suavissima imago ex *Hesiodo* est ciecta.

Verum,

Verum, ut in viam redeamus, Graeca etiam scholia vetera ut emendatiora dederit *Heinsiana* recensio, quam *Venetana* aut *Basilienfis*, ne nova negligentia veterem auxerit. Ipse quidem, quam parum eleganter provinciam Critici administraverit, testis est. *Cum saepe*, ait, *integræ pericommationis et periodis, quae idem notarent, hae editiones differrent; ea quae meliora nobis videbantur, ex Basilienfi retinimus: caetera secundum Venetam emendavimus. Quorum singulorum in notis rationem reddere nec potuimus, nec volumus.* Mox etiam sese libere proficitur ex *Grammaticorum schola non esse*; quo nihil, credo, verius unquam dixit. Igitur pro lubidine textum constituit et emendavit *Heinsius*, adiecit, lectori, quid in libris suis legeretur, non monito, quae sibi deesse viderentur, et quae non probaret, induxit. In quo pessime egit: omnem enim, quae ex lectione antiqua, quaeque ex sua emendatione sint, cognoscendi facultatem lectoribus eripuit.

Igitur in consilium *Hesiodi* cum scholiis iterum edendi coniecto, nuper in itinere literario princeps cura fuit, *Heinsianae* editionis ex codicibus scriptis, dum veteribus editionibus destitutor, emendandae. Sed in Belgio et Anglia agentem aliae curae, Arabicae maxime et *Abulfedae*, ita alligatum tenebant, ut quod *Hesiodo* impenderem otii nihil contingeret. Itaque codices MSS. *Hesiodi* inspicere mihi non licebat. Quanquam neque ex libris scriptis, quos servat Bibliotheca *Leidensis*, et quorum maximam partem faciunt *Franc. Nansii* dictata et notae ad *Hesiodum*, multum praesidii expectabam. Codicum autem *Britannicorum* variantes lectiones dedit in editione sua *Robinsonus*.

Neque tamen nihil praesidii ad *Hesiodum* spero ex *Britannia*. Londini enim quum agerem, *Antonii Askew*, M. D. Viri longe doctissimi, singulari erga literarum studiosos benevolentiam ego quoque expertus sum, quam non potui, quin hoc loco publice gratus praedicarem. Varios inter et iucun-

iucundos sermones, in quibus multi in primis erant de b. Gesnero, Viro ipsi amicissimo, et praeceptore meo de me longe meritissimo, expono ei consilium meum de Hesiodo edendo, et magnopere rogo, ut quocumque modo posset, meam de Alcaeo vate bene merendi voluntatem iuaret. Tum Vir humanissimus, quem iure merito a b. Gesnero Φιλανθρωπώτατον vocari memini, monstrare mihi veterem Hesiodi codicem chartaceum, et opem suam in enotandis variis lectionibus et scholiis, si qua inedita forent, describendis, prolixè polliceri. Quam codicis collationem quin mihi praestiturus sit Vir doctissimus, atque ita ut iam de variis atque optimis Graecis scriptoribus, et nuper de patre poeseos Orpheo, et de historiae parente Herodoto, praeclare meritis est, ita etiam de Hesiodo, elegantissimo poeta, et omnis virtutis ac sapientiae optimo magistro, sit meriturus, nullus equidem dubito.

Sed Lutetiae Parisiorum (dulce mihi nomen ob dies ibi iucunde, nec inutiliter, uti spero, peractos,) ultra duos menses soli Hesiodo tribui. Ibi vero in Bibliotheca Regia, qua nescio an praestantior et optimis quibusque libris abundans magis in orbe ulla sit, plures Hesiodi Codices MSS. prae oculis habui, et varietates diligenter enotavi. In quo cum grati animi testificatione praedicanda mihi est Virorum doctissimorum, qui Regi a Bibliotheca sunt, Capperonnerii et Beioti liberalitas in libris suppeditandis. Sed hos, quos dixi, codices, paucis nunc recensabo.

Igitur ille, cuius indicem literam A feci, inter Graecos codices in 4. est liber chartaceus, saeculo, ut videtur, XIII. scriptus, continens (1) Hesiodi Theogoniam cum scholiis quibusdam in marg: (2) Opera et Dies cum paucis annotationibus, (μετὰ τινῶν ἀποσημειώσεων ἐλίγων ἐν τῷ μεγάλῳ καὶ μετὰ ψυχραγωγίων). Utraque haec scholia in Catalogo inedita dici, valde miror, quum sint excerpta ex Moschopuli scho-

scholiis. (3) Scholia in *Theogoniam*, ea, quae *Hirnslo* vetera dicuntur, (4) Scholia in *Opera et Dies Moschopuli*, (5) Scholia in *Theogoniam Diaconi*, (6) *Procli* scholia in *ἔργα καὶ ἡμέρας*. (7) *Eustathii* commentarius in loca selecta *Dionysii Periegetae*. (8) Ipse *Dionysus* cum paraphrasi, quae hic, quod ἐν παρτίδῳ observare liceat, integra est.

Codex 2772, quem littera B. designo, saeculo circiter XIII. in charta dentata scriptus, habet (1) *Hesiodi opera et dies* cum *Moschopuli* scholiis, (2) *Scutum Herculis* cum scholiis, vel paraphrasi potius inedita, nescio an *Moschopuli*, haud contemnenda, sed in versu 415. deficiente, (4) Scholia in *Theogoniam* inedita quidem, sed tota allegorica et nullius pretii, (5) *Dionysum Perieg.* cum commentario inedito. Sed paraphrasis illius, quam nondum evulgatam dixi, et totam eo consilio, ut editioni meae adicerem, exscripsi, specimen apponam ipsum initium: Ἡ Ἀλκμήνη ἡ εἶη καὶ ἡ Θυμωσία καὶ αἰεθὶς ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἡλεκτρώωνος τοῦ σοβούοντος καὶ ἀπεδιώκοντος τὸν λαὸν τῶν πολεμίων, καταλείψας τοὺς δόμους τοὺς πατρικοὺς καὶ τὴν πατρίδα αὐτῆς τὴν Τίρυνθα, ἦλθεν εἰς τὰς Θήβας εἰς τὸν πολεμικὸν Ἀμφιτρώωνος ἧτις δὴ ἕνεκα (l. ἐνίκ.) τὸ γένος πασῶν τῶν γυναικῶν, ἐν Θεωρίᾳ καὶ μεγαίρει. κατὰ φρόνησιν δὲ οὐκ ἐφιλονέκει αὐτῇ τις ἀπὸ τῶν γυναικῶν τούτων, ἃς σθηταὶ ἀπὸ Θητῶν ἐγέννησαν. καὶ ἀπὸ τῆς κῆθεν καὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἀπὸ βλεφάρων τε τῶν μελάνων τοιοῦτον κάλλος ἔπνεεν, ὅπῳ ἀπὸ τῆς πολυχρύσου Ἀφροδίτης. Ἡ δὲ Ἀλκμήνη, καίπερ δυσὰ ἔμμορφος τοιαύτη, ἐτίμα τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ὥσπερ οὐκ ἐτίμα τὸν ἴδιον ἄνδρα τις τῶν γυναικῶν. Οὕτως (l. οὕτως) μὲν αὐτῆς τὸν ἀγαθὸν πατέρα Ἡλεκτρώωνος ἀπέκτεινεν ἰσχυρῶς δαμάσας ὁ Ἀμφιτρώων, ἀργισθεὶς χάριν τῶν Ἡλεκτρωονείων βοῶν. καταλείψας δὲ ὁ Ἀμφιτρώων τὴν πατρί-

πατρὶδα αὐτῶν εἰς Θηβὰς ἀπελθὼν ἰκέτευσε τοὺς Θηβαίους, δέ-
 ξασθαι αὐτὸν ἐν ταῖς Θηβαίαις, ὅταν ὁ Ἀμφικτύων ἐκτίσῃ οἰκίαν,
 καὶ κάτω σὺν (l. κατὰ) τῇ ἑσθιασμίᾳ Ἀλκμήνῃ χωρὶς Φι-
 λότῃτος καὶ συνοσίχῃ ἐπιθυμήσει. οὐ γὰρ κατελίμπετον αὐτὸν ἢ
 Ἀλκμήνῃ περὶ αὐτῆς πρὸ τῶν φονέων τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς
 αὐτῆς ἐκτείναντας (l. κασιγνήτους). οὐ γὰρ ὑπῆρχεν αὐτῶν δευμέ-
 νων πρῶτον συνουσιασθῆναι τῇ ἐυμόρφῳ Ἀλκμήνῃ. πρὶν ἢ ἰμωρή-
 σοι καὶ ἰκδιμήσοι τὸν φόνον τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἀλκμήνης τῆς
 ἰδίας γυναῖκος.

Codex 2773. cuius siglam feci literam C, membrana-
 ceus, omniumque, quos inspexi, antiquissimus, saeculi ut
 opinor XII., et bonae notae, *Hesiodi Opera et Dies* cum
Io. Tzetzae scholiis complectitur. In fine libri pauca fo-
 lia sunt, in quibus *scutum Herculis* alia manu scriptum legi-
 tur, cum parte scholiorum, quae in editione *Heinsiana Tze-
 tzae*, nescio quam vere, tribuuntur. Sed haec mihi pa-
 rum profuere: neque enim poema ipsum integrum, et li-
 terarum ductus ita fugientes, ut haud raro oculos meos
 effugerent.

Codex 2072., cui literam D indicem dedi, continet
 primum *Epitesti Enchiridion* cum *Simplicis commentario*, post
Tzetzae scholia in *Hesiodi opera et dies*, quibus inferuntur
 nonnunquam scholia *Procli*. Codex est chartaceus, et valde
 recens, CCCC circiter annorum, cuius collatio tamen mi-
 hi non inutilis fuit.

Codex 2833., quem litera E notat, praeter alios mi-
 nores poetas habet quoque *Hesiodi* carmina, quae seta-
 tem tulere, omnia cum scholiis non multis, ex editis ex-
 cerptis. In *scuto Herculis* quaedam sunt inedita. Membra-
 naceus liber est, sed recens, saeculo, credo, XIV. et ele-
 gan-

gantissime scriptus, ac quod huic plerumque coniunctum est admodum vitiose. Atque hos codices omnes integros cum *Heinfiana* recensione contuli.

Exstant, non ignoro, plures scripti *Hesiodi* codices in illa Bibliothecarum Regina, quorum alios sciens, alios invitus atque coactus praetermisi. Ex illo genere est Codex 2776. profus recens, in quo est integer *Hesiodus* cum paucis *Moschopuli* scholiis, non ineditis, uti perperam in Catalogo vocantur. Ad *Tzetzæ* scholia emendanda aliquando haud parum praelidii exspectabam a codice 2780., cui in Catalogo inesse dicuntur scholia illa ab editis multum diversa. Verum unius alteriusque folii collatio me docebat, non esse haec sola *Tzetzæ* scholia, sed cum *Moschopuli* scholiis permixta, neque *Tzetzæ* omnia integra, sed varie mutata; multa aliis verbis concisius elata, haud pauca omissa, in his omnia in *Hesiodum* et *Proclum* dictoria, et pessimos versus, quos magno numero effudit stultus ille grammaticus, quo nemo unquam doctori uibratici titulo dignior vixit: quasdam etiam notulas grammaticas, nec *Tzetzæ*, nec *Moschopuli*, aliunde adiectas. Caeterum codex est chartaceus, ac plane recens.

At hoc perindigne fero, quod mihi non licuerit Codicem 2771. uti. In causa erat praeter temporis angustias negligentia, qua contextus est Regiae Bibliothecae Catalogus. Nam post *Opera et Dies Hesiodi*, eiusque poematis interpretes, cum Codd. MSS. iam collata, non unus codex mihi occurrebat, qui in Catalogo *Theogoniae* dicebatur, et erat τῆς ἑξῆς καὶ ἑμῆς. Tum vero ad hoc poema iterum cum his Codicibus conferendum tempus non erat. Atque sic ille, quem modo dixi Codex 2771., in Catalogo pro *Theogonia* cum scholiis *Procli* laudatur, qui nihil, quantum constat, in *Theogoniam* scripsit; sed libro ipso inspecto videbam, esse *Opera et Dies*, cum *Procli* scholiis, nisi quod in primo folio

folio recentioris scripturae sunt *M. shopuli* scholia. Codex autem antiquissimus est, saeculo, ut videtur, decimo in membrana et accurate scriptus, cuius lectiones si mihi aliquando procuraret Vir doctus, officium mihi praestaret longe gratissimum. Atque haec habui de codicibus *Hesiodi* scriptis dicere.

Sed nec silentio involvendum mihi est beneficium, quod me novissime adfecit *H. S. Reimarus*, Vir summus, quem ob elegantem ac eximiam eruditionem omnemque humanitatem dici vix potest quanti faciam. Ille vero, postquam a me, quid molirer, accepit, his ipsis diebus, quo est in literas amore, humanissime ad me misit *Hesiodi* editionem *Heinsianam* maiorem, cum variis notis atque emendationibus magni illius foceri sui, *Fabricii*. De quibus quid faciam, nondum certo constitui. Ea quidem, quae in initiis carminum scriptae sunt, maximam partem in *Bibliotheca* eius *Graeca* leguntur: sed caeterae *Fabricianae* animadversiones sintne ex parte tantum typis subiiciendae, dubitari potest. Sunt enim, quae tanto *Viro*, quem auctorem omnium bonarum rerum memini a *Gesnero* in scholis vocari, indignae videantur. Et nonnulla a *Fabricio* iuvene scripta, colligo ex diversitate scripturae. Hanc tamen legem mihi faciam, ut omnes maioris momenti annotationes, et emendationes in primis, ipse licet in eas iam inciderim, cum *Fabriciani* nominis mentione exhibeam; atque omni modo bene et in literarum commodum *Fabricianis* animadversionibus utendo, me gratum pro beneficio *Cel. Reimari* monstrare emtar.

Ceterum, qui contra morem civium meorum in *Hesiodo* edendo lente admodum festinare constitui, hoc iam magno studio feci, ac porro faciam, ut ex antiquis scriptoribus, quaecumque reperire possim, verba *Hesiodica* colligam, quo cum reliquarum *Hesiodi* numerum maiorem ac plenorem efficiam, tum ipsis carminibus, vel medicinae aliquid, vel lucis

afferam. Qua quidem in re haud parum iuvabor Indicibus *Bibliothecae Graecae Fabricianae* insertis. Utar vero, quantum fieri poterit, prioribus scriptorum editionibus, nondum ad vulgatas *Hesiodi iudaeus*, quod in posterioribus haud raro factum est, correctis. Nec minus diligenter adhibebo ipsius *Hesiodi* editiones antiquiores, in primis vero principem *Aldinam* ^{k)}, quam primum modo ea uti contingeret, quam prorsus neglexisse videntur recentiores editores.

Nihil iam superesse videtur, quam ut operae nostrae in *Hesiodum* collatae, atque emendationum specimina proferamus; verum et tempore et spatio excludimur. Sed hoc nobis videtur vere posse affirmare, vetera ad *Hesiodum* scholia, et *Tzetzae* in primis, infinitis locis ope codicum a nobis esse instaurata. Expectare vero lectores nostros iubemus, donec veteres *Hesiodi* editiones nacti, et in maiori, quam nunc sumus, subsidiorum copia collocati, exquisitius aliquid ac magis elaboratum proferre possimus.

GUR

k) Initium nempe *Hesiodi* edendi factum est ab *Aldo Manutio*, qui Venetiis a. 1495. (non 1491. ut in *Fabricii Bibl. Gr.* Vol. I. pag. 382. operarum, credo, vitio legitur.) uno maioris formae volumine, cum aliis poetis Graecis, postremo loco *Hesiodum* edidit. Ipsi quidem Londini in Bibliotheca *Ant. Askew*, V. C. hanc editionem prae oculis habuimus, atque haec in fine libri legimus: *Impressum Venetiis characteribus ac studio Aldi Manutii, Romani — 1495. mensis Februarii.* Neque post tam paucos annos repetitum existimamus.

*GUIDONIS FERRARII S. I. INSCRIPTIO-
nes, Epistolae, Dissertationes.*

Mediolani, 1765. typis Marellianis. Vol. I. pl. 13.
Vol. II. pl. 18. Vol. III. pl. 18. in 8.

Nomen Ferrarii iam aliis operibus illustratum est, quae ad historiam Italiae pertinent, nobilitatumque in primis libro, qui res ab Eugenio bello Pannonico et Italico gestas complectitur. Neque hi, quos indicamus, libri, omnino indigni sunt Viri fama, nisi quod in primo non semper verae eloquentiae regulas observavit, et in reliquis ad minutias delapsus est. Praefixa est libro priori, qui Inscriptiones continet, Io. Baptistae Nogherae S. I. de Inscriptionibus commentarius, capitibus XVI. absolutus. In his docet auctor: inscriptio quid sit, qualis esse debeat, quot sint inscriptionum genera, quae sint inscriptiones numariae, quae lapidariae breviores, quae eius generis longiores, quae paullum a stili simplicitate recedant, quae et qualia sint Elogia, quo aevo sive Inscriptiones, sive Elogia facta sint, qua item auctoritate, publicane an privata, quo modo sint explicandae siglae seu notae in inscriptionibus et elogiis, qui sit modus scribendi utraque, quae inscriptionibus suis affinia, ut Senatusconsulta, mandata, leges, fasti: qui auctores, inscriptionum omne genus collegerint et illustraverint: quid de inscriptionibus Gallica et Italica lingua exaratis sentiendum sit. Breviter haec omnia exponuntur, nec omnino mal.

Sequuntur inscriptiones ipsae, hoc ordine collocatae, ut se invicem excipiant opera publica, gratulationes publicae, adventus publici, pompae funebres, pompae solennes, oppida, fasti, picturae, vota, legata, Epitaphia, privata, scholastica. Quaedam harum inscriptionum eo consilio scriptae fuerunt, ut monumentis certis adderentur. De reliquis non

non poterit adscribere verba ex praefatione. „Usque omnes fuerint, nescio; relinquatur enim postulantium arbitrio, ut corrigerent, uterentur, aut secus, denique, quicquid iis videretur, facerent. Hoc tamen certo scio, Inscriptiones aliquot unice confectas fuisse, ut propositae essent exemplo discipulis, argumento sumto e re nata. Auctor enim multos annos, quod per laterum gracilitatem licuit, rhetoricam docens, discipulos hoc etiam genere exercendos statuebat.“ Ex his enim verbis facile intelligitur, quid de multis harum inscriptionum sentiendum sit. Quod ad reliquas attinet, multo illae meliores sunt, quam expectavimus, cognitae tot Italarum inepto studio argutiarum captandarum, et ingenio ostentandi in inscriptionibus componendis. Adest plerumque laudabilis brevitatis, placet sermo Romanus, non infelici imitatione expressus. Sed fortasse hoc melius patebit, additis a nobis aliquot inscriptionum exemplis, licet, commoditatis causa, parvis litteris a nobis exaratis. Prima inscriptio pertinet ad Nosocomium Mediolani exstructum:

Barnabas Vicecomes Med. Dom.

Instituit

Franciscus Sfortia Vicec. Dux IV.

Urbanis omnibus Nosocomis

Orphanotrophis Xenodochiis

Eorumque redditibus adiectis

Ditavit amplavitque.

Altera spectat ad cursum in urbis muris patefactum Mediolani:

Comite Ioanne Luca Pallavicino

Gubernante Insubrium

In urbis muris

Directi anfractus exaequatum solum

Pate-

Patescunt Cusae Satas arboris
Arae et Subsellia ex coepite
Adornata civibus.

Tertio titulo Virgini Mariae sacellum consecratum est:

Tibi Salutiferae
Superum Reginae
Sacellum posuimus
In oppidi introitum
Uti tu morbos visos invisasque
A nobis et frugibus et pecibus arceas.

Marellius in praefatione aliud quoque Inscriptionum volumen pollicetur, a Ferrario compositarum. „Remunere hortet inquit, si quidem licuerit extorquere ab Auctore volumen alterum Inscriptionum, quo per factos perpetros exhibetur Regnum militare M. Theresiae Augustae, cui etiam Nepotiano stilo et more audio adiecisse Vitas excellentium Imperatorum, qui postremo hoc bello Reginae Augustae operam praeclaram praestiterunt.“ Felicem praedicabimus auctorem, si Nepotianae orationis suavitatem et elegantiam assequi potuerit, remittemusque illi lubenter totum, quod minatur, Inscriptionum volumen.

Altera pars complectitur Epistolas XXII. quae ad antiquitates Insubriae pertinent, et *Lettere Lombarde* inscriptae sunt. Sed sunt in iis multa subtilius, quam utiliter, disputata, quaeque adeo parum interest cognosse eum, qui non illarum regionum civis sit. Praeterea etiam non pauca occurrunt, quae mox in *tertia* parte repetuntur copiosius. In illa, de antiquis nominibus fluminis Padi, de patria Petri Lombardi, atque imprimis de antiquitatibus Novariae agitur. Inde multa proferuntur, quae antiquissimae Novariensi historiae aliquam lucem affundunt.

*Tertia pars habet dissertationes XVI. latino sermone conscriptas, quarum argumentum breviter enarrabimus. In prima auctor de nomine et conditore urbis Novariae exponit, ita, ut recenscat, qui potissimum urbem a fluvio cognomine appellatam putent, quae fides habenda sit tabulae Peutingerianae ostendat, Agoniae fluvio Novariensi nomen a populis Agonibus fuisse doceat, notitiam huius gentis det, addatque, Novariensium urbem primum dictam esse Ariam, atque paullo post, quia resecta fuerit, Novam Ariam, sive Novariam: Ariae vero nomen fuisse impositum ab Hercule conditore. Argumentum Dissert. II. de Herculis in Insu-
briam adventu huc redit. Hercules non est persona ficta: ex Herculum multitudine orta obscuritas, et ex Graecorum levitate, qui Graecum Herculem variis fabulis deformaverunt: a Graecis Latini acceperunt fabulas, atque hinc magna Alcidis fama per totam Italiam dispersa est: Hercules fere totus confictus et conflatus est ex Samfone et Iosua: Monumenta Alcidis Italica fabulosa sunt: Alcides nec venit, nec potuit in Italiam pervenire. Dissert. III. est eiusdem argumenti. Nempe, confutato Huetii systemate, qui, quotquot nomine Herculis insigniti fuerint, Iosuae personam constituere contendit, haec statuuntur. Hercules in Hispania cultus est Phoenicius: cur idem vocetur Aegyptius: non duo sunt Hercules Phoenicii, ut Vossius existimat: Phoenicius Hercules est aequalis Mofi: Circa, vel paulo ante Iosuae expeditionem in Palaestinam, Hercules migravit in Africam eum Phoenicibus seu Cananaeis: cur Cananaei Phoeniciorum nomen assumerint, undeque id partum: quamdiu in Africa manserit Cananaeorum nomen: Hercules in Africa monumenta: quo loco Hercules in Hispaniam traiecerit: cur columnas ad fretum statuisse dicatur: a quibus Gaditanum Herculi templum exstructum: Hercules ex Hispania per Gallias in Italiam descendit; non per Graias, sed maritimas Alpes, et per Ligurum fines; adventus eius in Insu-
briam: quae de Herculis Phoenicii expeditione in Italiam tradun-*

traduntur, non minus fidem merentur, quam multa alia: monumenta et coloniae ab Hercule relictæ in Italia. In Diss. IV. agitur de praelii loco inter Mariam et Cimbrum in agro Novariensi. Omnium sententias de uno eodemque loco convenire ostenditur, Raudiusque campus, ignotus Geographis, designatur. Sequitur Diss. V. de Vicecomitum origine, principatu, propagine. Ab Heriprando, qui florebat a. 1036. in posteros transmissum Vicecomitum cognomen: Heriprandi et Othonis filii virtus: ab Othone coeptum stemma gentilitium Anguis infantem evomentis: Guido et Otho II. Othonis I. filius, et Nepos Curte Masini donantur: Ubertus fil. Otho Archiepiscopus Mediolanensis, et Andreottus Uberti filii; Theobaldus, Andreotti filius, Matthaeus Magnus, et Ubertus, auctor propaginis Dominorum Somae filii Theobaldi etc. In Dissert. VI. tractatur idem argumentum de origine Vicecomitum, sive de Ubertina stirpe. In Diss. VII. enarratur origo Angleriae: in VIII. de aliquot oppidis Verbani lacus, eique fere adiacentibus in ora Novariensi. Oppida sunt: Arona, Fontanetum, Suna, Palantia, Intratium; sequuntur insulae Borromaeae et lacus S. Iulii. De origine Orobiorum in Diss. IX. et in X. et XI. de Insubrum origine agitur. Opinio auctoris huic redit: *Sumbrium*, oppidum Insubriae antiquissimum, Insubrum innuere originem, quam nemo veterum tradidit. Præce *Umbri* hi populi vocati, quod nomen Umbros inferiores significet: Insubres igitur sunt ex Umbris orti. Umbri vero fuerunt ex primis Italiae incolis, qui in Italiam advenientes in Insubria primum confederunt, et locis fluviisque nomina dederunt, quae postea in Etruriam Umbriamque transierunt. Umbri erant Celtæ; hinc in Italiam allata lingua Celtica, atque etiam in latinam linguam transmissa. At vero ex Insubria transcederunt Umbri in transpadanas regiones, atque in Liguriam, cui nomen Celticum dederunt, e loci natura. Coniectura est, e Liguria Umbros in propinquas Galliae regiones, et in Etruriam

se explicuisse, usque ad Tiberim, atque ex illis ortos Aborigines. Quae sequuntur quinque dissertationes, continent disputationes de Insubriae late sumtae fluminibus et lacubus, de incolis Vallium ad latam Insubriam pertinentium, de veteri urbe Laude Pompeia, de Marii Gerundo, quo nomine appellabatur antiquus lacus in tractu praesertim Laudensi; de Severi et Boetii supplicii loco.

GODOFREDI HEINSII, MATHEM. IN ACAD.
Lips. Prof. Publ. Ordin. de Eclipsi Solis d. 1. April.
1764. Lipsiae observata Commentatio.

Rerum uranicarum cultores, qui, data occasione, potiora coeli phaenomena pro viribus observare satagunt, saepissime obstacula offendunt, quae studium laudabile coertere valent. Paucissimi eam consequuntur felicitatem, qua observatorio prospectus, liberi et suppellectile astronomica copiosa instructi observationes commode prosequi possint. Plerisque denegatur eiusmodi felicitas; qui tamen animum idcirco non abiciunt, sed impedimenta ex defectu illorum subsidiorum oblata, quantum vires permittunt, remove allaborant. Interim delectum sic instituendo saepissime fieri solet, ut instrumenta et methodus observandi eligi debeant, quae forsitan observator non adhibuisset, si clementiores ipsi concessae fuissent conditiones. Similibus angustiis premebar, cum insignis illa Eclipsis Solaris d. 1. April. temp. civil. an. 1764. incideret. Imbecillitas valetudinis, qua adhuc affligabar, observationem Eclipsis ex habitaculo meo instituere exigebat, quod autem situ suo respectu Solis tempore Eclipsis ita comparatum erat, ut plerisque operationibus solummodo per fenestras sub tecto constructas locus concederetur; quam conditionem, ob nimiam Solis super horizonte altitudinem, varia comitabantur in-

commo-

commoda. Sic usus instrumentorum mole laborantia cessabat; atque ad observationem initii et finis Eclipsis solummodo Tubus astronomicus 6. ped. adhiberi potuit, cuius tamen praestantia et distinctissima representatio eventum pollicebatur exoptatissimum. In hoc Tubo est, secundum mensuram Paris. duodecimalem, distantia lentis obiectivae a lente oculari = 5. ped. 11. dig. 8. lineae. Soli cet. quando Solem ope vitri atro colore tincti distinctissime conspicerem mihi licet; distantia autem foci principalis lentis ocularis = 2. dig. 10. lin. sic ut tubus obiecta secundum diametrum proxime 24. vicibus amplificet.

Hoc instrumento d. 1. April. temp. civil.

Momenta	tempore vero
Initiū Eclipsis	10 ^h . 6'. 32" ante merid.
Finis - - -	1. 5. 54. post merid.

quoad ipsum Solis et Lunae contactum tanta exactitudine consecutus sum, quantum in observationibus eiusmodi, alio tempore habitis, vix unquam allequi mihi licuit. Maxima coeli serenitas negotium optime iuvabat, quae etiam, per plures dies continua, explorationem status duorum horologiorum oscillatoriorum respectu temporis veri, ope altitudinum Solis respondentium, bene concessit.

Sic quidem momenta Eclipsis potiora feliciter innotuerunt. Ne autem phasium observatio negligetur, si quidem inservire potuisset alius Tubus 6. ped. micrometro Kirshiano instructus. Cum autem tum ex constitutione instrumenti, tum ex commoda eius ob nimiam Solis altitudinem dispositione, facile praeviderem, errorem fere dimidii minuti primi circuli maximi evitari vix posse, usum eius abstinui. Surrogavi ergo in locum istius *Maximum telescopicam portatilem*, quae scopum propius attingere pollicebatur; periculum facturus, quantum exactitudinem in dimensione phasium, ope istius, sperare liceat. Solis imago, quam

quam per Tubum astronomicum vitrum semipellucidum excipiebat, situ erecto, vitro inter Tubum et oculum posito, distincta et bene terminata apparebat, lata secundum diametrum 4. dig. 2 $\frac{1}{2}$ lin. mensurae Paris, duodecimalis. Ut autem Machina, cuius dispositionem, ob nimiam Solis altitudinem, loci conditio nonnihil molestam reddebat, usum commodum et expeditum concederet, relinquendo methodum consuetam, qua circulus observatorius in digitos eclipticos divisus adhiberi solet, constitutum fuit, imaginem Solis in vitro semipellucido, machina interim immota, leniter motam proficere, et ope circini scalaeque geometricae, partim distantiam cornuum, vel chordam defectus, partim latitudinem maximam portiois disci solaris non obscuratae, (quam partem lucidam vocare licet,) in electa eclipsis phasi metiri, pro eo, ut haec vel illa operatio certior videretur. Eiusmodi dimensionibus imprimis occupatus erat Vir generosissimus et illustris Dn. de *Kregel*, Serenissimo Electori Saxoniae a Consiliis Camerae per Provincias, qui rogatu meo benevolens mihi succurrere voluit, cum manum, ex adversa valetudine tremulam, ob periculum erroris nimii, admovere ipse non auderem. Ad singulas dimensiones dato signo, Socius tempus horologii (ad tempus solare probati) annotabat respondens, quod numero partium scalae geometricae ex dimensione cognito in Tabula statim adscriptum fuit. Quemadmodum autem dimensiones sic institutae usurarentur, nisi diameter imaginis solaris in vitro semipellucido machinae innotuerit; de ea per partes scalae eiusdem geometricae solcite mensuranda diebus 30. et 31. Mart. nec non d. 1. April. omnem operam adhibuimus. Repetitis saepissime operationibus, diameter ista, consensu exoptato, = 365. partibus dictae scalae deprehensa est; ad quam ergo phasium dimensiones semper comparare licebit.

En Tabulam observationum et dimensionum in memoratis scalae partibus peractarum, una cum tempore vero unicuique dimensionem respondente.

Ordo

MENSIS MAII ET IUN. A. MDCCLXXIV. 211

Ordo obser- vationum.	Tempus verum d. i. April. temp. civil. an. 1764.		Distantia corpuum. in partibus scalae	Pars lucida.
	ante meridiem			
Initium	10 ^{h.}	6'. 58"	—	—
1		11. 3	115	—
2		12. 36	137	—
3		14. 13	151	—
4		15. 58	160	—
5		17. 37	—	319
6		19. 27	185	—
7		21. 29	—	296
8		24. 34	218	—
9		26. 24	—	283
10		30. 0	245	—
11		32. 24	—	259
12		38. 46	278	—
13		40. 41	—	225
14		47. 22	—	202
15		58. 24	—	163
16	11 ^{h.}	1'. 3"	—	151
17		3. 46	327	—
18		7. 43	—	128
19		11. 59	—	111
20		14. 30	—	105
21		17. 0	—	97
22		20. 52	—	83
23		26. 17	—	64
24		28. 44	—	58
25		32. 26	—	57
26		37. 12	—	57
27		40. 48	—	63
28		54. 23	—	99
29		58. 18	—	110
30	0 ^{h.}	1. 25	—	124

31	0.	9.	34	—	148
32		15.	11	—	174
33		21.	38	—	198
34		24.	33	295	—
35		26.	21	—	212
36		32.	39	—	235
37		33.	49	267	—
38		42.	41	—	276
39		43.	51	229	—
40		45.	24	—	283
41		49.	15	207	—
42		50.	25	198	—
43		51.	27	189	—
44		52.	44	186	—
45		54.	6	171	—
46		55.	17	165	—
47		57.	21	155	—
48		59.	3	135	—
49	1 ^h .	0.	5	126	—
50		1.	54	109	—
Finis.	I.	5.	31	—	—

Si momenta initii et finis Eclipsis ope machinae helioscop. annotata cum his compares, quae immediata per Tubum 6. ped. observatio supra docuit, discrepantiam aliquam apprehendes. Initium nempe serius in machina contigit, quam in Tubo; finis autem citius ibi, quam hic. At discrimen hoc mirum videri nequit, si expendatur, quam exacte Tubus momenta ista patefecerit; cum e contrario conditio representationis in machina initium tunc demum sensui subicere potuerit, postquam Luna limbum imaginis solaris iam nonnulli penetrasset; finem autem indicaverit, cum adhuc limbus lunae cum margine imaginis solaris confunderetur.

Ue

Ut valor partium scalae geometricae in partibus circuli maximi innotescat, diameter imaginis solaris = 365. part. scalae componi tantummodo debet cum diametro Solis apparente, quam *P. Hell.* in Ephemeridibus ad an. 1764. die Eclipsis = 32'. 5" vel 1925", assignavit. Hoc modo duabus scalae partibus proxime 10½ secund. respondent; quare, cum errorem, qui forsan in dimensione phasis committi potuisset, duas scalae partes excedere vix suspicari liceat, prout examina repetita comprobarunt, praerogativa eiusmodi dimensionis prae usu micrometri Kirchiani supra nominati sufficienter constat.

Expedit iam ex observationibus consignatis methodo plana inquirere in *Tempus obscurationis maximae*. Si durante Eclipsi diameter lunae apparens, quae variabilis alias est secundum diversas altitudines, ad sensum constantis magnitudinis accipiatur, atque semita centri lunae apparens per discum Solis rectilinea statuatur, habebitur tempus obscurationis maximae, sumendo numerum medium arithmetice proportionalem inter momenta initii et finis Eclipsis. Sic dantur ex observatione ope

Tubi 6. ped.	machinae heliof.
Initium 10 ^h . 6' 32"	10 ^h . 6' 58"
Finis 1. 5. 54	1. 5. 31 quare
Obscur. max. 11. 36. 13	11. 36. 14½

Si e contrario curvatura semitae centri lunae per discum Solis attendatur, quae ex variabilitate parallaxis secundum altitudines provenire solet: tempus obscurationis maximae nonnihil diversum a iam definito prodire potest, etiamsi diameter lunae apparens ad sensum constans retineatur. Ut igitur approximando istud tempus propius cognoscatur, partem semitae curvae lunaris in vicinia obscurationis maximae instar rectae considerare licebit, si modo tempus motus per istam partem tres horae quadrantes non, vel

P

non

non multum, excedat. Si enim partes lucidae ante et post obscurationem maximam darentur aequales, ex temporibus adscriptis capiendo medium arithmetice proportionale innotesceret tempus obscurationis maximae. Cum autem raro eiusmodi partes lucidae aequales obtineantur, ad electam partem lucidam ex uno latere obscurationis maximae ope interpolationis quaeri potest respondens aequalis ex altero latere una cum tempore, quod huic convenit; reliqua deinde peraguntur ut ante. Exemplum rem declarabit. Electa sit in observ. 19. pars lucida = 110. cum adscripto tempore 11^h. 58'. 18". Quia in obs. 19. tempori 11^h. 11'. 59". pars lucida = 111. et in obs. 20. tempori 11^h. 14'. 30". pars = 105. respondet; schema calculi hoc erit:

$$\begin{array}{r}
 \text{I} \left\{ \begin{array}{l} 111 \text{ - - - - } 11^{\text{h}}. 11'. 59'' \\ 110 \text{ - - - - } \text{ } \end{array} \right\} x \\
 \hline
 \begin{array}{r} 105 \text{ - - - - } 11. 14. 30 \\ 6 \qquad \qquad \qquad 0. 2. 31. (= 151'') \end{array}
 \end{array}$$

Inferendo iam, 6: 1 = 151: x, dabitur x = 25". et inde tempus 11^h. 12'. 24", quod ad partem lucidam = 110. ante obscurationem maximam quadrat; quare cum ad partem lucidam assumptam = 110. post obscur. maximam pertineat tempus 11^h. 58'. 18". sumendo medium innotescet tempus obscur. maximae = 11^h. 35'. 21". Hoc modo obtinui

ex observ.	Tempus obscur. max.
31. 16. 18 - -	11 ^h . 35'. 44 ¹ / ₂
30. 18. 19 - -	11. 35. 9
29. 19. 20 - -	11. 35. 21
28. 20. 21 - -	11. 35. 23
medium	11. 35. 24
quod ab eo	11. 36. 13 ex initio et
sine Eclips. petito	0. 0. 49 deficit.

Caven-

Cavendum in eiusmodi deductionibus, ne partes lucidae aequales nimis vicinae ad obscur. maximam accipiantur, cum lenta tunc earum mutatio aberrationem notabiliorem producere valeat.

Quoniam tempus obscur. max. inter observationes 25. 26. cadit, quarum utraque partem lucidam = 57. notat; recte sumi potest numerus 57. pro parte lucida minima in obscuratione maxima, quae comparata cum diametro imaginis solaris (= 365.) patefaciet *Quantitatem Eclipsis* in digitis et minutis eclipticis = 10. dig. 8. min. fere, ex analogia, $365 : 365 - 57. = 12. \text{ dig.} : \text{quantitatem quaesitam.}$

Tanta obscuratio concessit dimensionem *diametri disci lunaris* intra imaginem solarem in machina heliose, conspicuae. Inventa est ista repetito examine = 340. part. scalae, cum statim post diameter imaginis solaris adhuc = 365. part. scalae deprehenderetur, tanta scilicet, quanta ex observationibus d. 30. et 31. Mart. iam innotuerat. Posita, ut supra, diametro Solis appar. = 1925". circ. max. ex analogia $365 : 340 = 1925 : \text{quaes.}$ habebitur *diameter lunae apparens* = 793". = 29'. 53". ad altit. 42. grad. circiter alliganda. P. *Hell* in *Ephem.* ad an. 1764. p. 7.

ponit diam. lunae horiz. = 19'. 40"
 sumto augmento eius ad alt. 40° = 0. 19. invenietur
 diam. ☾ ex calculo in alt. 42° = 29. 59.

6 secund. maior ea, quam observatio docuit. Diminutio haec diam. ☾. in Eclipsibus solaribus solennis, nonnihil minor ea, quam alias Tubi immediate monstrari solent, ex hac forsitan ratione minor prodiit, quod lumen imaginis solaris in machina heliose. distinctum quidem, sed debile fuerit. Ceterum, ex conservata diametro imaginis solaris circa

obscur. maximam patet, illam non subiectam fuisse dilatationi, cuiusmodi augmentum in Eclipsi Solis d. 25. Iulii 1748. insigni annotarunt observatores.

*ANALECTA MEDII AEVI AD ILLUSTRANDA
Iura et Res Germanicas. Edidit, praefatus est, Sum-
maria praefixit, et Notulas adpersit, D. FRANC.
DOMINICUS HAEBERLIN, Seren. Duc. Brunsv.
Luneb. Consil. Aul. in Acad. Julia Carolina Helmstad.
Antecessor Primar. Iuris Publ. et Historiar. Prof. P. O.
Acad. Bibliothec. Reg. Soc. Scientiar. Goetting. et
aliarum Collega exterus.*

Norimberg. et Lipsiae, impensis Car. Felseckeri
A. MDCCLXIII. 2 Alph. 7. pl. in 8.

Nullum a renatis inde literis Seculum protrahendorum in lucem monumentorum, quae medii aevi historiam illustrarent, adeo studiosum ac ferax fuit, quam hoc ipsum quod vivimus; et quod maxime exoptatum accidit, Germaniae imprimis nostrae, vetustioris illius multisque tenebris obscuratae, res, iura, viri clariores, renovata quodammodo et in vitam reducta horum scriptorum beneficio videntur. Sed in amplissimam hanc messem licet multam falcem immiserint, restant tamen non minus copiosa analecta, quae decerpere diligentia virorum doctorum atque intelligentium possit. In horum laudabili consortio nomen hoc tempore profitetur Illustris *Haebelinus*, historiae patriae consultissimus, editisque libris, non minus eruditus quam utilibus, dudum nobilitatus. Nam cum ipsi benignior fortuna non contemnendum monumentorum eius-
modi,

modi, de quibus diximus, apparatus concesserit, hoc ille nunc agere incipit, ut eius usum ad alios quoque, qui Germanicae historiae amore tenentur, transferat. Ac huic quidem Volumini designationem *primi Tomi* non adiecit; sed spem tamen quam certissimam facit, plures Tomos subsequuturos esse, et alteri cuivis Tomo indicem locupletissimum subiectum iri. Argumentum autem eorum hoc modo instituit moderari, ut praecipue diplomata et chartas alias Saeculorum quae decimum sextum antecesserunt, proferat; ex hoc tamen ipso Saeculo nonnunquam, nexus gratia, nonnullas interspergat. Editurus est etiam Chronica et Scriptores medii aevi, vel ad hunc diem latentes, vel longe emendatioris, quam ab aliis excusi sunt, et si nimis prolixi sint, varias tantum lectiones in illos suppeditabit. Neque primarias accurati Editoris dotes in hoc viro quam desideraverit. Diligenter enim ad singula monumenta annotat, num ex archetypo edantur, an vero ex apographo. Maximam eorum partem ex autographis ipse descripsit, et quae ex aliis exemplis desumpta sunt, ea saepius cum libris antiquis contulit. Ingenio aut conjecturae nihil omnino in edendo tribuit; ut adeo, si lacunae quaedam in chartis vetustis sese obtulerint, easdem expresserit, nisi cum ex alia charta similis argumenti expleri possent. Diplomati cuique indicem breviusculum, *Summaria* vocant, praefixit, subinde et animadversiones adiecit, quibus vel orationis genus latinum, quod medio aevo viguit, vel historiam ipsam, vel denique lectionem aliquam impeditam luce perfundit.

Iam quae hoc Tomo continentur, breviter edifferamus. I. *Codex variorum diplomatum, chartarum, confederationum, transactionum, etc. res Hanseaticas concernentium. Liber I. Privilegia Regum Angliae, mercatoribus Hanseae Teutonicae concessa, a Num 1. XXIV. cum appendice quadruplici. Ex Cod. chartaceo medii Saeculi XV.*

Pleraque inedita sunt, et *Rymeri* ipsius diligentiam effugerunt. Faciunt inprimis ad confirmanda ea, quae viri docti, *Werdenhagenius* et *Willebrandtius*, de florentissima *Hanse Teutonicae Societate mercatoria* commentati sunt.

II. *Codex variorum Diplomatum, Chartarum, Confederationum, et aliorum Documentorum, ad illustrandas res Coloniaenses et Westphalicas, potissimum vero urbis Sufati, a Num. I LXVI. Accedit Appendix duplex, continens Statuta Sufatensia latina, tum vetustissima, tum paulo recentiora, pag. 217-532.* Haec quoque, si a paucis discolleris, primum nunc in lucem prodeunt. Plurimum ex iis utilitatis capient *Historiae Westphalicae* inprimis studiosi; ne de urbe Sufatensi dicamus, quae mirum quantum iisdem illustratur. De huius urbis antiquitate et celebritate, deque Statutis eius, quaedam lectu digna disputat doctiss. Editor in praefatione.

III. *Farrago miscellaneorum diplomatum, chartarum et documentorum, ad illustrandas res Brunsvico-Luneburgicas, a Num. I-X. pag. 533-568.* Tria horum diplomatum saepius quidem iam edita sunt, sed admodum vitiose merito igitur accuratius hoc loco recusa sunt. Est in his secundum, quod, observante Ill. *Haebelino*, admonere possit monumentorum talium editores, ut providam curam omnem in iis describendis adhibeant. Diuturnam litem sustinuit ante paucos annos Ducale Convictorium Academiae Iuliae Carolinae cum Reverendiss. et Seren. Abbate Principe Gandensensi super decimis in villa *Bornhuseni*; quaerente hac Abbatia Principali praesidium causae suae in falsa huius diplomatis pag. 542. lectione, ubi primi editores, *Hahnus* et *Harenbergus*, Viri Clariss. contra fidem autentici exempli, pro *Bunishusen* substituerant *Burnhusen*. Sed tandem iusta causa, et veritas lectionis, vicit. Verum inter haec diplomata gratissimum inprimis historiae patriae amantibus esse

esse debet, quod tertio loco legitur, *Fragmentum Conventionis inter ENGELBERTUM, Episcopum Mindensem, et MAGNUM, DUCEM SAXONIAE*: tanto certe gratius, quo rariores occurrunt chartae, a *Ducibus Saxoniae Billunganis* profectae. Membranam, cui haec Conventio inscripta est, tegumentum alii Codici praebentem, in Bibliotheca Academiae Helmstadiensis reperit *Io. Ludov. Lewini Gebhardi*, Historici inter nos clari, filius, Codices illos cum *Celeb. Haebelino* evolvens. Hic tamen, primigenium esse hoc diploma, inter annos 1070. et 1080. referendum, non existimat, licet apographum, ad hanc aetatem proxime accedens, esse videatur. Dolendum autem est, hanc chartam *Magni Ducis* mancam tantum superesse, ex qua alioquin accuratior notitia patrimonii *Billunganicis* visurgim hauriri posset. — Dignum etiam est quod commemoretur ultimum huius Sectionis III. Documentum, p. 505. *Paulini Chappe*, Consiliiarii, Ambasiatoris, et Procuratoris Gener. Sereniss. Regis Cypri, *Litterae indulgentiarum impressae, datae Gofrido Becker, Presbytero Verdenfis Dioecesis in Luneborch*, A. C. 1455. propterea quod inter prima typographicae artis specimina referendum est, videturque *Gebhardo*, quem supra laudavimus, et qui nuper diem suum obiit, Moguntiae a. 1452. excusum esse, licet annum 1455. prae se ferat. De quo alii iudicent.

IV. *Excerpta quaedam ex Visionibus Godeschalci, e Cod. MS. membranaceo Biblioth. Acad. Helmst. accurate descripta, cum annotatione omiffarum, interpolatarum, corruptarum, et vitiosarum lectionum editionis Leibnitianae Scriptor. Rev. Brunsvic. T. I. Num. LXI. pag. 870 875.* Ex iis, quae primum ex his *Visionibus* hominis fanatici eduntur, nonnihil lucis accipere historia Holfatica potest.

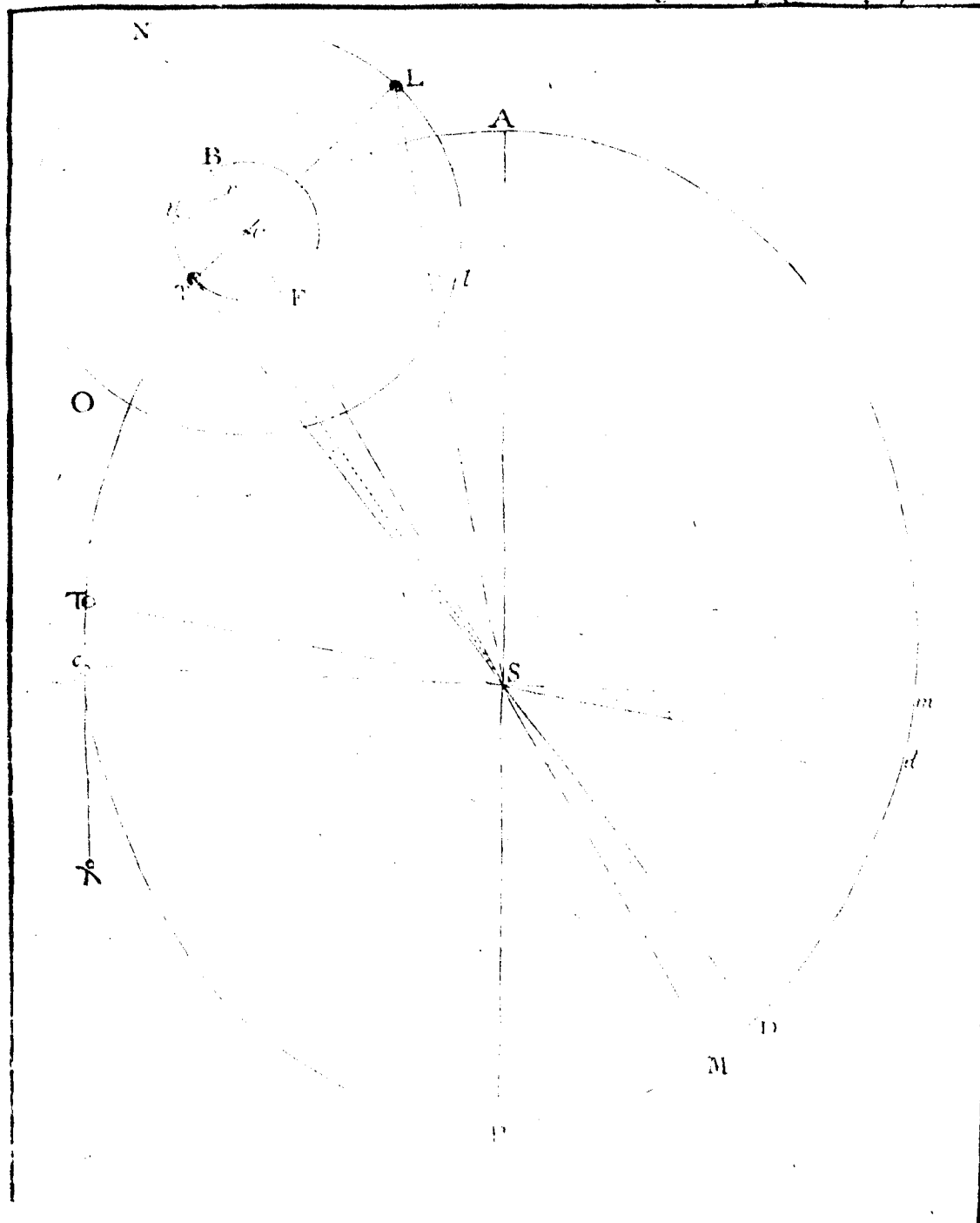
V. *Lectiones variantes, emendationes, et supplementa ad Alberti Stadenfis Chronicon, edit. Reineccianae, Helmstad. 1637.*
ex

F20 NOVA ACTA ERUDITORUM etc.

ex Cod. MS. *Membranaceo Biblioth. Academ. Helmstad.* Per eam occasionem de ipso Codice Helmst. huius chronici multa egregie monet Editor Celeb. docetque, eum, si non in ipso Coenobio Mariano Stadenfi, certe in Archiepiscopatu Bremensi scriptum, et Seculo XV. in coenobio Ordinis Praedicatorum Lubecensi fuisse. Ipsam lectionum harum collectionem debemus Clar. *Meynio*, Bibliothec. Augustae Guelpherbyt. et Archivi Ducalis Commentariensi, qui eam, desiderante *Scheidio*, magno nuper historicae doctrinae damno mortuo, instituerat.

Succedit denique Index chronologicus diplomatum et chartarum, quae hoc Tomo exhibentur; ex quo insipientibus patebit, antiquissimum in eo diploma esse anni 974. nimirum *Otonis II. Imp. confirmantis Gerbergae*, Abbatissae Gandensium, donationes monasterio S. Mariae in Gandersheim factas, et nonnullas donationes addentis. Neque tacendum nobis est, inde a p. 228. plura sigilla aeri inscripta proponi: (in his sigillum *Eriæ Regis Daniae*, de a. 1232.) digna eruditi spectatoris oculo. His omnibus Ill. *Huebertini* donis grati fruente, quid aliud optemus, quam ut quae pollicitus est, plura Volumina, brevi subsequantur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Julii et Aug. Anno MDCCLXIV.

DE MENSTRUA SOLIS PARALLAXI SENIS OBSERVATA, Exercitatio Astronomica, habita in Collegio Romano Soc. Iesu a PP. eiusdem Societatis, Anno MDCCLXIV,

Romæ, typis Generosi Salomoni, Superiorum permisso.

Menstrua Solis Parallaxis, aberratio scilicet motus Solis Tab. I
ex Lunæ actione synodico lunari mense, maiori saltem ex parte, circumscripta, quam Senis, bonarum artium studiis florentissima Urbe, paucis abhinc annis observavimus, huius exercitationis argumentum esto.

I.

Parallaxim menstruam Solis unum esse ex Newtonianæ Theoriæ consecutariis, neminem latet a). Sic enim Sol in S, atque ACPM ellipsis, quam in Copernicana hypothese Kepleriana lege describeret punctum C, si massæ Telluris ac Lunæ in eo coalescerent. Intelligatur iam Luna ita separari a tellure T, atque ad debitam ab ea distantiam removeri in L, ut C sit commune centrum gravitatis Telluris ac Lunæ: perget punctum C quam proxime describere eandem ellipsin. Cum autem Luna circa commune centrum
gravi-

a) Princ. Math. lib. 3. Prop. 13.

gravitatis revolvatur in curva LNO, tellus illi similem curvam TFB circa idem centrum describere cogitur.

II.

Ponatur facilitatis gratia, ex hac separatione nihil turbari motum centri gravitatis, illudque pergere, ut antea, in ellipsi ACPM: Tellus, quae circa illud revolvitur, fiet Satelles Planetae invisibilis, nempe centri gravitatis C, illudque nunc praecedet, nunc subsequetur, pro diversa Lunae positione: praecedet a novilunio ad plenilunium, subsequetur a plenilunio ad novilunium: ex quo fit, ut motus Solis videatur in ellipsi ex centro gravitatis C, non vero ex centro telluris. Ut igitur obtineatur locus Solis geocentricus, aliquid addendum, vel subducendum est a loco Solis viso ex communi centro gravitatis, (quem barocentricum liceat appellare), angulus nempe, quem constituunt rectae SC, ST, ex centro Solis ad centrum gravitatis et telluris ductae.

III.

Verum commune gravitatis centrum Lunae ac telluris ellipsim circa Solem tanquam focum accurate non describit; nam licet singulae terrestres atque lunaris materiae particulae gravitate polleant in reciproca duplicata ratione suae distantiae a Sole, summa tamen gravitatum omnium non est reciproce proportionalis quadrato distantiae centri gravitatis a Sole, et virium directiones non sunt per SC, neque per rectas ipsi parallelas, quanquam ab ea ratione, ac directionibus parum admodum recedatur: hinc motus Solis e communi gravitatis centro visus non est in ellipsi. Ex hac, atque ex superiori causa, quarum utraque ex Lunae actione pendet, illa enim sublata evanescit utraque, confurgit aequatiuncula, ad motum Solis accurate obtinendum omnino necessaria, si vera sint a Newtono tradita.

IV.

IV.

Neque in Copernicana tantum hypothese locum habet quaestio, utrum huiusmodi aequatio in Astronomiam sit introducenda: nam si quis contenderet, focum ellipsis a Sole descriptae non locari in centro telluris immobilis, sed in puncto aliquo tellurem inter et Lunam, ac pro diverso trium horum corporum positu subinde turbari Solis ellipsim, rem affirmaret saltem, neque rationi, neque observationibus hactenus habitis contrariam, ex qua idem prodiret effectus: observationes proinde circa Solem in opportunis Lunae positionibus essent instituendae, ad hypothesei examinandam. Ut tamen res facilius et clarius percipi possit, eam in Copernicano systemate expendemus.

V.

Ab Astronomis diu neglecta fuit in suis tabulis haec parallaxis, neque, ut ait Alembertius, in eorum oculos, dum observarent, incurrit a): ex quo satis intelligitur, quanta sit tenuitatis, quantaque inde aequationum observationibus confirmandi difficultas.

VI.

Iamdiu optabam, ut quis Astronomiae peritus hanc sane arduam provinciam susciperet, mihi enim omni Astronomica suppellectili destituto, res erat inter eas, quae fieri non possunt, adnumeranda. At cum circa Solstitium aestivum A. 1754, ut amico morem gererem, ad observandum

Q 2

a) Recherches sur le Système du Monde. Paris 1754. Tom. II. n. 194. Il ne me paroît pas, que les Astronomes se soient aperçus jusqu'ici d'une telle inégalité, qui donneroit 22" d'équation en tout.

Et n. 196. Cette dernière équation, qui donneroit 22" de différence dans l'équation du centre, paroît avoir jusqu'ici totalement échappé aux Astronomes.

dum me contulisset in Meridiana linea, quae Senis est in aula Physio criticorum, a doctissimo atque immortalis famae viro, Pyrro Gabriellio, eius Academiae conditore, ante annos quinquaginta descripta, praeter expectationem instrumentum ad rem definiendam visum fuit non ineptum. Data igitur mihi humanissime a Physio criticis aulam frequentandi facultate, pro qua libellum hunc qualemcumque perpetuum extare volo grati animi monumentum, observare coepi mense Augusto. Post triennium ex Frisio didici, Parallaxim hanc, quam investigabam, a Nicolao Caillio fuisse observatam, quin adderetur quidquam praeterea *b)*. Summa perfusus sum voluptate, ut cognovi, meas cum tanti Astronomi observationibus, saltem quoad rem ipsam, cohaerere: duorum autem Observatorum consensus, quorum neuter de altero quidquam cogitaverat, in re diverso instrumentorum genere, diversaque methodo, ut coniciebam, explorata, omnem dubitationi locum mihi praecludebat. Observationes nihilominus per aliud triennium sum prosequutus, quo exacto Senis discessi, ut parallaxis quantitatem, si fieri posset, definirem, atque in re adeo subtili ac delicata mihi plenius satisfacerem. Quandoquidem aliquid ad materiam exercitationi subministrandam de more promendum est, eas hic exponere opportunum duxi, ubi pauca praemonero.

VII.

Eulerus mensura Solis parallaxi primus usus est in suis tabulis Solaribus *c)*, eamque in quadraturis Lunae cum Sole, in quibus maxima est, statuit $15''$, ac semper proportionalem suae distantiae Lunae a proxima Syzygia: tunc autem rationem tantum habuit motus telluris circa commune gravitatis centrum, neglecta altera aequationis parte, utpote minoris momenti: ea vero ex data ratione distantiarum
Lunae

b) De Motu diurno Terrae p. 21. Pisis 1756.

c) Opusc. Var. Arg. Berolini A. 1746.

MENSIS IULII ET AUG. A. MDCCLXIV. 145

Lunae ac Solis a terra, sive parallaxibus horizontalibus Solis et Lunae, ac simul ratione massarum Lunae ac Telluris, facile sic definitur.

Moveatur centrum gravitatis C circa Solem S , sitque Luna L in quadratura cum Sole. Ex ratione rectarum ST , TL , innotescet angulus TSL : cum vero anguli satis exigui TSL , TSC , sint ut rectae TL , TC , eaeque sint ex natura centri gravitatis, ut summa massarum Telluris et Lunae ad Lunae massam, in eadem ratione erit angulus TSL ad maximam parallaxim mensuram TSC . Vel inventa ex parallaxi horizontali Lunae recta TL in semidiamentris terrestribus, in iisdem ex data massarum ratione determinetur TC : deinde fiat ut semidiamentris terrestris ad TC , ita parallaxis horizontalis Solis ad maximam mensuram TSC . Hinc posita distantia Lunae TL semidiamentrorum 60 , et massa Lunae ad terrestrem ut 1 ad 39 , quemadmodum proxime statuit Newtonus, erit TC semidiamentrorum $1\frac{1}{2}$, quare si parallaxis horizontalis Solis fuerit $10''$, erit mensura in quadraturis $15''$, ut Eulerus tradidit in suis tabulis.

Pro reliquis Lunae positionibus describatur circa C circulus $TzBF$, ac posita Luna in l , sit Tellus in t , ducaturque tz perpendicularis CB . Etsi propter Lunae orbitam non circulem Tellus circulum non describat circa C , quia tamen in perexiguis quantitatibus, de quibus agitur, circularis figura omnino insensibiliter aberrat a vera, circulo sine sensibili errore uti possumus. Propter rectas igitur ST , Sz quam proxime aequales anguli perexigui TSC , tSC , erunt ut TC , tz , id est ut sinus distantiae Lunae a proxima Syzygia.

VIII.

Verum cum animadverteret, commune gravitatis centrum in ellipsi accurate non moveri, rem iterum examini
Q 3
subie-

subiecit *d*). Post calculos, quos ipse Eulerus *maxime complicatos* fatetur, parallaxim rursus statuit proportionalem finui distantiae Lunae a proxima Syzygia, maximam vero in quadraturis in triplici determinat hypothese rationis massae Lunaris ad terrestrem, nempe 1:39, 1:49, 1:62: in prima Parallaxis maxima est 20". 25''; in altera 16". 38''; in tertia 13". 14'' *e*), posita ubique Solis Parallaxi horizontali 13", ac distantia Lunae a terra semidiametrorum terrestrium 60. Ex his secundae potius adhaerendum censet.

A praecedentibus vix differunt Parallaxes hac secunda methodo determinatae; nam iisdem positis elementis neglectaque turbatione motus centri gravitatis, in prima hypothese prodit parallaxis maxima 19". 30''; in secunda 15". 55''; in tertia 12". 23'', quae a superioribus discrepant minus quam integro minuto secundo. Turbatio proinde motus centri gravitatis ab Eulero in computum deducta pro insensibili haberi potest.

IX.

Eandem materiam tractavit Alembertius *f*), ac totus in eo est, ut ostendat, in formula, in qua exhibentur variationes motus terrestis ex Lunae actione, terminos omnes esse insensibiles, praeter unicum, a quo eadem descendit solutio, ac tradita num. 7. Deinde assumptis parallaxi horizontali Solis 15", distantia Lunae a Terra semidiametrorum 60, ac massarum ratione 1:79, infert maximam parallaxim mensuram 11" circiter, quam tamen putat aequo maiorem: huius duplum, nempe 22", est summa ex duabus maximis parallaxibus contrariis, quam Astronomorum oculos ad annum usque 1754 ait effugisse (5). Confirmat haec solutio insen-

d) Acad. Petrop. a. 1747. et 1748. pag. 418. Petropoli 1750. *e*) Ibid. §. 13.

f) Recherches sur le Système du Monde. Tom. II. n. 194.

infensibilitatem turbationis motus centri gravitatis, quam etiam demonstrat Boscovichius g). Quid simile prae oculis habuisse videtur Newtonus, cum ait, *commune centrum gravitatis Terrae et Lunae Ellipsin circa Solem in umbilico positum percurrit, et radio ad Solem ducto areas in eadem temporibus proportionales describit h).*

X.

Circa eandem terrestris motus inaequalitatem versatus est etiam Clairautius, qui eccentricitatem quoque terrestris orbitae ab aliis neglectam expendit i), atque ex sua generali solutione problematis trium corporum reperit aequationem propter Lunae actionem loco Solis applicandam esse

$$+ 0,005361 \chi \sin. t + 0,001281 \chi \sin. (t + \alpha) \\ - 0,001195 \chi \sin. (t - \alpha)$$

In qua formula t est distantia media Lunae a Sole, α anomalia media Solis, coefficientes numerici pendent ab elementis satis certis, eccentricitate nempe orbitae terrestris, motu medio tum Solis, tum Lunae a Sole, atque huius motu anomalistico: quantitatem vero χ ingrediuntur parallaxis horizontalis tum Lunae, tum Solis, ac ratio inter massas Telluris ac Lunae: satis proinde incerta est. Positis parallaxi horizontali Solis $10''$, Lunae $3402''$, massa lunari ad terrestrem ut 1 ad 40, fit $0,005361 \chi = 14'', 53$, ex quo per regulam auream reliqui termini definiiri possunt. At post transitum Veneris per discum Solis huius parallaxis media deprimenda est ad $8'', 65$, mire consentientibus observationibus 11 circa ultimum interiorem contactum, comparatis cum eodem ad Caput Bonae Spei observato, et 9 circa totalem

g) Stay Philos. suppl. n. 518.

h) Princ. Math. lib. 3. prop. 13.

i) Com. Acad. Paris. an. 1754. pag. 521. Paris. 1759.

lem durationem k). Imminuta parallaxi horizontali Solis minui debent in ratione 1000 ad 86; termini omnes eius formulae, quae proinde in hanc convertetur:

$$12'', 57. \text{Sin. } t + 3'' \text{Sin. } (t+z) - 2'', 8 \text{Sin. } (t-z)$$

XI.

Ex iis, quae a praestantissimis hisce viris accepimus, quibus in Theoriae atque Analysis peritia praestuleris neminem, duo facile est intelligere: primum, vix fieri posse, ut aequatio $20''$ excedat; alterum, infra eum terminum esse valde incertam, quod a ratione lunaris massae ad terrestrem non satis comperta oritur, atque a variis circa horizontalem Solis parallaxim opinionibus; cum enim haec scribebant, ea multo magis, quam nostris hisce temporibus, incerta erat. Res itaque ad examen per observationes est revocanda.

XII.

In Parisiensis Academiae commentariis ann. 1750 ¹⁾ integrum habetur opusculum Nicolai Caillii, in quo de mensura Solis Parallaxi agitur per observationes investiganda, atque novem exhibentur coniugationum paria, quibus ductus in suis Astronomicis elementis eam ponit $10''$, vel $12''$

^{k)} Philof. Transf. a. 1762. pag. 611. In Ephemeridibus an. 1764. a Patre Maximiliano Hell, S. I. Caesareo Astronomo, Vindobonae vulgatis pag. 220. habetur tabula, in qua Planmanus, qui congressum Veneris cum Sole observavit Caieneburgi in Finnonia, exhibet Parallaxes Solis ex pluribus observationibus contactuum Veneris cum eius limbo, eamque statuit in ipso transitu momento $8'', 21$, adeoque parallaxis media fiet $8'', 33$. Priorem amplexus sum, propter consensum observationum duplicis generis.

¹⁾ Parif. 1754.

12" m) addita regula a Typographo corrupta, *Ut radius est ad finem duplae distantiae Lunae a Sole; ita sunt 10" ad aequationem quaesitam; in qua delenda omnino est vox illa duplae.*

At Clairautius in opusculo, de quo meminimus num. 10, coniugationibus novem, quae eadem sunt cum iis, quas modo memoravimus, quatuor quidem, quoad unicam observationem, reliquae vero quoad utramque, alias addidit decem ex observationibus Caillii ad Caput Bonae Spei, et in Insula Borbonia; atque ope suae formulae parallaxim in quadraturis definit, ex prioribus 6", 3, ex posterioribus 9", 9, ex omnibus mediam 8", 2: quia vero has illis praestare arbitratur, eam ultimo statuit 8", 7. Post haec parallaxim minuit ipse Caillius, eamque posuit in Astronomia n) 8", 5, at in Tabulis o) 7", 7; quibus rationibus ductus adeo minuerit, me prorsus latet.

Haec sunt, quae reperire mihi licuit: omnia vero, dum observarem, me latuerunt, praeter Euleri solares tabulas, atque Caillii Astronomiam: magno enim studiorum detrimento fero admodum in nostras regiones huiusmodi libri deferuntur.

XIII.

Methodus parallaxim hanc observandi duplex esse potest, longitudes nempe Solis, vel distantias eius a vertice investigando, dum Luna est circa utramque quadraturam. Observetur longitudo Solis S, dum Luna est v. g. in prima quadratura in L, ductisque per S rectis, TD, CM, longitudo Solis geocentrica excedet barocentricam angulo MSD, qui aequatur parallaxi TSC: translato deinde centro gravitatis in c, ac Luna in alteram quadraturam in λ, ductisque ut

m) § 759. Paris. 1755. n) § 759. Paris. 1761.
o) Paris. 1758.

ut antea rectis τd , cm , longitudo geocentrica deficiet a barocentrica angulo mSd , sive τSc . Sol itaque a prima ad alteram quadraturam minus in longitudinem promotus videbitur ex Tellure, quam ex centro gravitatis. Oppositum contingeret, si prima observatio instituta fuisset in secunda quadratura. Ex accuratioribus tabulis, in quibus nulla mensurae Parallax habetur ratio, vel illa omissa, investigetur differentia inter longitudes Solis tempore observationum, eaque addatur longitudini primo observatae, et siquidem nullus fuerit tum in computo, tum in observationibus error, longitudo Solis ex computo, atque ex prima observatione excedet longitudinem secundo observatam in primo casu, deficiet in altero: excessus, vel defectus, erit summa angulorum, id est parallaxium TSC , τSc . Hac methodo usus est Caillius, apud quem fufe exposita videri potest.

Altera methodus ex priori descendit: variata enim longitudo Solis variatur et declinatio, atque hinc meridiana Solis a vertice distantia: haec proinde observata in una quadratura augeatur, vel minuatur, prout tabulae docent, ad obtinendam distantiam in altera quadratura; huius differentia ab observata erit summa parallaxium in declinationem, a qua erui poterit parallax in longitudinem. Verum satis lubrica est haec methodus, nisi plurimae adhibeantur cautiones: qua ratione me gesserim, intelligetur, postquam indicavero, in quo Senensis meridiana praestet, in quo deficiat.

XIV.

Ex plurimis observationibus circa Solstitium aestivum, et paucis aliquot circa hyemale, per sexennium illud comperi, binarum observationum errores $10''$ concludi: nam Solstitiales altitudines ex singulis observationibus circa idem Solstitium erutae nunquam inter se discreparunt magis, quam $10''$. In hoc quidem singulare aliquid mihi videtur habere Senensis meridiana, quod neque in Bononiensi, neque in Roma-

Romana est reperire, licet illa sit quadruplo circiter, haec triplo maior; nam in Bononiensi anno 1729. occurrunt observatione: die 20. ac 21 Iunii, ex quibus Solstitiales altitudines prodeunt 34" discrepantes *p*): in Romana vero anno 1702 occurrit discrimen 28" inter altitudines Solstitiales ex observationibus d. 18. et 24 Iunii *q*), atque in neutra defunt differentiae 10" maiores. Quin et altissimum Gnomonem Florentinum 15 fere partibus maiorem hac in re prope modum aequat: etenim ex observationibus d. 20. et 24. Iunii ann. 1756, quae aere sereno ac tranquillo habitae sunt, ac certae notantur, duplex prodit Eclipticae obliquitas discrepans 9" *r*).

Adeo mira mihi videtur haec Senensis meridianae proprietates, ut mihi ipsi vix crederem, nisi aptae occurrerent causae. Ceteris omissis praecipuam arbitror foraminis amplitudinem: eius diameter in Bononiensi ac Romana aequat millesimam radii partem, in Florentina millesimam octingentesimam, at in nostra quatuor millesimas. Imago scilicet Solis, propter maiorem luminis copiam, multo vividior in suis limitibus, est minus incerta.

Praetereundum tamen non est, extra Solstitia errorum limites esse aliquanto ampliores, quod et in aliis Gnomonibus accidere video, sive id oriatur ex elementis, quae ad observationes comparandas in computo posita, vel neglecta fuere, sive ex aliis causis; nunquam enim defunt, quae exiguas quantitates clam adiiciant, vel detrahant.

Neque in marmoribus, neque in virga ferrea, in qua meridiana linea consignata est, neque in laminae positione

R 2

per

p) Manfr. de Gnom. Bon. cap. 15.

q) Blanch. Astr. obs. pag. 27.

r) Ximenes del Gnom. Florent. pag. 305, 307, 319.

per foramen Solarem radium traicientis, aut marmore, cui cochlearum ope illa est commissa, sensibilis apparet luxatio.

XV.

Sua tamen illi non desunt vitia, quibus nullum huiusmodi instrumentum, praesertim post longum a prima constructione annorum intervallum, carere arbitror. Perpendiculum ab initio lineae aliquantulum deflebat; circa horizontalem vero in plano meridiani positionem illud statuere possum, ab ea parum admodum aberrare; de his vero multum non fui sollicitus; nam methodus, qua uti deinceps, ab iis vitiis depravari non poterat, nisi forent enormia, quae certe non sunt.

Illud unice mihi diligentissime praestandum fuit, ut lineae divisionem corrigerem, quam sensibilibus inaequalem animadverti. Vix ullum est instrumentum adeo accurate divisum, ut examini subiectum correctione nulla indigere deprehendatur. Neque in hoc accusandus est Gabriellus, qui cum sexagenarius esset, ac pluribus aliis curis distentus, (medicinam enim tanta cum laude profitebatur, ut etiam nunc in omnium ore versetur,) alienae diligentiae nonnulla committere coactus fuit. Circino itaque virga instructo, cui micrometrum erat adnexum, bis distantiam inter proxima quaeque puncta metitus sum, atque excessum, vel defectum a centesima radii parte, quam etiam diligenter examinaveram, ad futuros usus in tabellam retuli.

XVI.

Ex hac meridiana lineae descriptione illud facile intelligitur, ad vitandos errores, qui ex eius vitiis manare possunt, observandas fuisse distantias Solis a vertice, cum Sol versaretur circa idem meridiana punctum, easque solas inter se comparandas; ita enim fit, ut errores, qui ex depravato instrumento oriri possunt, vel omnino de medio tollan-

tollantur, vel minuantur plurimum. Sumptis enim tangentibus ex eodem meridianae puncto, quantum ex enumeratis vitiis illae augentur in una observatione, tantundem fere augentur in altera: differentia proinde inter observatas distantias a vertice, cuius solum hic habenda est ratio, eadem fere omnino est, ac si in accuratissimo instrumento fuisset observata. Quod si contigerit, in secunda observatione tangentes metiri non ex eodem puncto, ac in prima, sed ex alterutro ex proximis, cognito divisionis errore, facile erit et ipsam observationem corrigere. Hinc aliquando factum est, ut in tabula prima eidem diei duplex adscripta sit distantia Solis a vertice, una quidem sumptis tangentibus ex uno puncto, altera vero ex altero, prout comparandae observationes requirunt.

XVII.

At praeterea curandum est, ut observationes mutuo comparandae fiant circa oppositas Lunae quadraturas. Hinc primo in mentem venit observationibus uti integro quadriennio distantibus; nam Sole ad idem fere Eclipticae punctum post quadriennium redeunte, Luna ad locum priori circiter oppositum transit; adeoque si prima observatio fiat circa unam quadraturam, altera continget circa alteram. Sed terruit diuturnitas temporis, quae plura opponere potuisset impedimenta, quibus observationum series abrumperetur. Statui proinde observationes comparare integro tantum anno, vel communi, vel bissextili distantes; nam licet summa maximarum Parallaxium non obtineatur, ad eam tamen licet accedere.

Illud hic habetur utilitatis, ut parallaxis altitudinis, et refractio negligi possint, neque multum timendum sit ab huius inconstantia, cuius quoque vitandae gratia statueram uti solis observationibus, supra quadragesimum altitudinis gradum; sed casu factum est, ut omnes excefferint quadragesimum quartum. Si quid etiam in Apogaei longitudine,

vel aequatione maxima centri Solis, vel Eclipticae obliquitate in tabulis erratum est, redeunte Sole ad eundem fere anomaliae atque Eclipticae punctum, error in declinationis differentia fit prorsus insensibilis.

Cum summam rei subtilitatem intelligerem, nihil eorum omisi, quae ad accurate observandum hoc in genere adhiberi solent; illud praesertim praecavens, ne mens in eam cogitationem descenderet, utrum maior, an minor distantia Solis a vertice in data observatione parallaxi faveret, ne aliqua in alterutram sententiam animi propensio oculorum iudicium secum abriperet.

XVIII.

Observationes omnes Coelo ac Sole satis claro habitas, dubiis tamen, atque incertis reiectis, ex quibus sensibilibus aliqua parallaxis derivari possit, in primam tabulam retuli, in qua etiam consignavi elementa calculi instituendi ad eam ex observationibus determinandam. In prima tabulae columna habetur observationum ordo: in secunda menses ac dies: in tertia meridiana puncta, ex quibus tangentes utriusque limbi desumptae sunt: in quarta distantiae apparentes centri Solis a vertice ex observatione, prout eas Gnomon exhibuit: in quinta longitudo Solis ex Ephemeridibus Bononiensibus meridiei medio congruens: in sexta aequatio longitudini Solis applicanda, de qua mox dicam: in septima longitudes Solis per eam aequationem correctae, omisso signis, et gradibus, petendis ex columna quinta, ad brevioris formam tabulae conciliandam: in octava distantia media Solis a Luna: in nona anomalia media Solis. Quod ad aequationem columnae sextae attinet, ea desumpta est ex tabulis Caillii: nam licet longitudes Solis computatae sint ex optimis tabulis Patris Nicassii Grammatici, quia tamen in iis habetur ratio solius aequationis centri, corrigendas duxi per tres aequationes, inaequalis nempe praecellio:

cessionis aequinoctiorum, ac turbationis motus telluris ex actionibus Iovis ac Veneris, quarum summam in columna sexta consignavi, neglecta quadam secundae aequatiunculae parte, quae, praeterquam quod est satis exigua, parallaxiam menstruam nunc auget, nunc minuit.

XIX.

Antequam ad ipsam observationum comparisonem accedo, animadvertendum, quod si Sol versetur in signis ascendentibus, ac prima observatio habeatur circa primam quadraturam, parallaxis auget distantiam Solis a vertice in secunda observatione: id est, si ex data longitudine correcta in utraque observatione invenatur differentia declinationis, eaque addatur distantiae Solis a vertice primo observatae, vel subducatur, prout secunda longitudo minor vel maior est prima, prodibit distantia Solis a vertice post annum observanda: a Parallaxi autem mensura fiet, ut ea distantia in secunda observatione aliquanto maior deprehendatur. Si alterutra tantum ex hisce duabus conditionibus in contrariam mutetur, parallaxis minuit distantiam, si utraque, rursus auget: prorsus ut in multiplicatione, in qua eadem signa positivam quantitatem procreant, diversa negativam. Ex doctrina sphaerica, et motus Solaris, haec facile patent.

XX.

In distantis Solis a vertice comparandis haec servavi.

Primum, eas observationes selegi diebus 365, vel 366 distantes, quibus idem adscriptum est meridiana punctum.

Secundum, ex longitudine media Solis inter correctas, quae utrique observationi congruunt, angulum Eclipticae cum parallelo Aequatoris determinavi.

Tertium,

Tertium, ex eo angulo differentiam declinationis sequenti analogia inveni; ut radius ad finem anguli eclipticae cum parallelo, ita differentia longitudinis ad differentiam declinationis.

Quartum, inventam declinationis differentiam distantiae Solis a vertice in prima observatione adieci, vel ab eadem subduxi, ut Solis motus postulabat.

Quintum, distantiam ex prima observatione, et computo, comparavi cum distantia in secunda observatione; nam remotis erroribus differentia est summa parallaxium Solis in declinationem in prima et secunda observatione. Exemplum rem clarius ostendet.

Invenienda sit summa parallaxium die 8. Aug. ann. 1754. ac die 9. Aug. ann. 1755.

Longitudo media Solis inter adscriptas hisce diebus est Sign. 4. 16. 2', cui congruit angulus eclipticae cum parallelo Gr. 17. 22', ac longitudinum differentia est 2633", cuius logarithmus = 3.42045

Log. Sin. 17. 22' = 9.47492

Summa = 12.89537

cui facta subtractione Logarithmi radii respondent 786" = 13'. 6" addenda distantiae Solis a vertice primo observatae, quae proinde ex prima observatione, et computo, erit Gr. 27. 23'. 8" deficiens a distantia secundo observata 20", quae constituent summam quaesitam parallaxium.

In primam tabulae secundae partem eas coniugationes conieci, in quibus effectus parallaxis est augere distantiam Solis a vertice in secunda observatione: in alteram vero eiusdem tabulae partem eas, in quibus distantia minuitur. In prima Tabulae columna occurrit coniugationum ordo;

ordo; in secunda observationes, quae singulas coniugationes constituunt; in tertia angulus eclipticae cum parallelo aequatoris; in quarta differentia declinationis distantiae a vertice primo observatae addenda, vel subducenda, prout notatur signo +, vel —; in quinta distantia Solis a vertice primo observata aucta, vel imminuta differentia declinationis; in sexta distantia Solis a vertice secundo observata; in septima differentia inter utramque notata signo +, si parallaxi faveat, at signo —, si contraria sit.

XXI.

Ex hac tabula facile est haec colligere: primum, coniugationes 49 parallaxi favere, tantum 13 esse contrarias; alterum, ex illis 24 excedere 7", ex istis nullam; tertium, priorum summam esse 360", posteriorum 57".

Tantum inter haec discrimen ex fortuitis erroribus oriri non posse, manifestum est: rem autem omnem attente perpendenti etiam illud patebit, nullam errorem esse causam, vel in observationibus, vel in instrumento, vel in computo, quae ut plurimum quid parallaxi simile parere possit: est quidem causa, quae illam fere perpetuo minuit, de qua dicam num. 23, atque aliae praeterea sunt, quae distantiam Solis a vertice augere possunt in una coniugationum serie; at eadem illae minuunt in altera: huiusmodi praesertim sunt obliquitatis eclipticae variatio, et motus aliquis in Gnomone inter unam et alteram observationem.

Ea fuerit utraque causa, et si quae sunt aliae, ut reliquis omnibus remotis distantiam Solis a vertice auxerint, dum parallaxis eam augere debet: in sequenti Lunatione, in qua parallaxis distantiam minuit, augebunt item; non enim facile brevi temporis spatio in contrarias mutantur: quare si cum parallaxi conspirarunt in una observationum coniugatione, eidem contrariae debuerunt esse in altera:

S cum

cum vero unius seriei coniugationes coniugationibus alterius intermixtae sint, augmentum imminutione compensari debuit, vel saltem multo minus esse, quam doceant observationes. Motus autem huiusmodi fingere, ut in copiosa earundem serie ad plures annos producta distantiam Solis a vertice plerumque auxerint, vel minuerint, ut parallaxis requirit, rem esset omnino prodigio similem comminisci.

XXII.

Etsi haec parallaxim menstruam mihi omnino demonstrarent, ad eius tamen magnitudinem accurate definiendam aequae apta non esse video, propter nimiam errorum evagationem, atque unius seriei discrepantiam ab altera. Experiri nihilominus volui, quid ex iis prodiret, sperans, observationum copiam, atque annorum sex intervallum singulorum defectibus mederi posse. In hac autem investigatione usus sum regula falsae positionis: ex arbitraria nimirum parallaxi eam in singulis observationum paribus definivi; deinde ex summa parallaxium omnium, ex computo, atque earundem summa ex observatione, per regulam auream veram determinavi.

Utendum hac in re censui formula Clairautii tradita num. 10, quia rem videtur expendisse omnium curatissime: eam tamen in hanc converti $12''$, $57 \text{ Sin. } t+2''$, $9 \text{ Sin. } (t+z) - 1''$, $9 \text{ Sin. } (t-z)$, ut eadem tabula inveniundo secundo ac tertio termino inservire posset, quod computum expeditiorem reddit, nec ullius momenti parit errorem. Summam duarum parallaxium in longitudinem, quae semper contrariae sunt, minui in ratione radii ad sinum anguli eclipticae cum parallelo, ut obtinerem summam parallaxium in declinationem. Utrumque summarum genus continet Tabula tertia.

XXIII.

XXIII.

In prima coniugationum serie summa parallaxium omnium ex observatione est 71'', ex compute 210'', 6, in secunda ex observatione 232'', ex compute 235'', 8, quod ostendit, constantes formulae quantitates esse minuendas. Antequam tamen id fiat, primo reiiciatur coniugatio 29, quae a reliquis omnibus plus aequo aberrat, et summa parallaxium in secunda serie fiet ex observatione 213'', ex compute 277'', 2: secundo corrigendus est error quidam propter latitudinem Lunae in compute neglectam; molestissimum enim fuisset in singulis coniugationibus eius rationem habere.

XXIV.

Haecenus centra Telluris, Lunae, et gravitatis, in eodem plano cum centro Solis, sive in ecliptica, posuimus: at cum Luna in illius plano non revolvatur, neque curva a Tellure descripta circa commune centrum gravitatis iacet in ecliptica, quam ipsum centrum percurrit, sed extra illam vagatur nunc ad Boream, nunc ad Austrum: ex quo fit, ut Sole Tellure visus extra eclipticam appareat, ac latitudinem aliquam acquirat, quod ante Newtoni theoriam nefas fuisset pronuntiare. Quid iam in computum hinc manaverit, expendamus.

Mutuo comparentur observationes, in quibus parallaxis auget distantiam Solis a vertice, atque in prima observatione Luna latitudinem habeat australem; Tellus acquirit latitudinem borealem, adeoque Solem videt cum latitudine australi, id est ceteris paribus magis distantem a vertice, quam si tellus in ipsa ecliptica iaceret. In secunda observatione post annum Luna latitudinem habeat borealem, ut plerumque contingere debet; Tellus in hemisphaerio australi depressa Solem conspiciet cum latitudine boreali, adeoque vertici propiorem. Ab una itaque observatione ad alteram a latitudine Lunae minuitur distantia Solis a vertice, dum ex alia parte augetur; eaque imminutio aequatur angulo,

gulo, sub quo e Sole videretur summa contrariarum latitudinum Telluris. Hinc intelligitur latitudinis lunaris effectus in reliquis circumstantiis.

Ea fuit per sex hosce annos nodorum Lunae positio, ut fere semper in nostris observationibus eius latitudo effectum praestiterit parallaxi contrarium: ea diminutio negligenda omnino non erat, sed eius habenda ratio fuisset in computanda summa parallaxium in singulis coniugationibus, quod cum praetermissum fuerit ea de causa, quam dixi, nunc errorem sic corrigo.

XXV.

Ex ephemeridibus Bononiensibus excerpti summam duarum latitudinum Lunae in singulis observationum paribus, cum erant contrariae, differentiam, cum eiusdem erant nominis. In prima coniugationum serie summa latitudinum omnium parallaxim minuendum, subducta summa, quae auget, fuit gr. 123, qua divisa per 27 numerum coniugationum obtinentur gr. 4, 33', qui sunt summa media duarum latitudinum Lunae, adeoque et Telluris e gravitatis centro visae, minuendum parallaxim in singulis coniugationibus. Radius circuli a Tellure circa centrum gravitatis descripti in Clairautii solutione est paulo maior coefficiente primi termini eius formulae, nempe 12'', 8: fiat proinde ut radius ad sin. 4. 33' = 793, ita 12'', 8 ad 1'', 02 parallaxim in latitudinem; quam, ut reducerem ad circulum declinationis, inveni angulum medium eclipticae cum parallelo gr. 21. 3': fiat proinde, ut radius ad cos. 21. 3' = 933, ita 1'', 02 ad 0'', 95, quibus minuendae sunt singulae parallaxium summae ex computo in prima coniugationum serie. Omnium itaque summa minuenda est 27 + 0'', 95 = 25'', 6, adeoque summa parallaxium omnium ex computo erit tantum 185''.

In

In secunda coniugationum serie summa latitudinum omnium parallaxim minuentium, subducta summa quae auget, fuit gr. 121, qua divisa per 34 numerum coniugationum, (una enim reiecta fuit), erit summa media 3. 34', cuius sinus est 622, ex quo per superiorem analogiam eruitur parallaxis in latitudinem 0'', 8. Angulus medius eclipticae cum parallelo fuit gr. 22. 1': erit itaque ut radius ad cos. 22. 1' = 927, ita 0'', 8 ad 0'', 74, subducenda a singulis parallaxibus in tabula notatis. Summa igitur omnium minuenda est 34 + 0'', 74 = 25'', 2, adeoque summa parallaxium omnium ex computo erit 252''.

XXVI.

Correctis summis fiat in prima serie, ut 185'' summa parallaxium ex computo ad 71'' summam ex observatione, ita 12'', 57 quantitas constans assumpta primi termini in Clairautii formula ad 4'', 82 quantitatem constantem substituendam. At in secunda serie fiat, ut 252'' ad 213, ita 12'', 57 ad 10'', 62 pariter in eodem termino substituenda: medium inter utrumque est 7'', 72.

XXVII.

Praetereundum silentio non est infigne discrimen 5'', 8 inter utriusque seriei consecutiones, quod partim ex variata eclipticae obliquitate proficiscitur, partim ex motu Gnomonis. Ex Caillii Tabulis a prima Iulii A. 1754 ad primam eiusdem mensis A. 1760, aucta illa est 8'': in nostris autem regionibus augmentum obliquitatis minuit distantiam Solis a vertice, cum ille in signis borealibus versatur: quare cum in omnibus fere observationibus Sol borealia signa occupaverit, variata eclipticae obliquitas cum parallaxi conspiravit, quando haec minuere debuit distantiam Solis a vertice, id est in coniugationibus secundae seriei; at illi contraria fuit in prima; hinc ex parte maiores prodierunt parallaxes in secunda, quam in prima serie.

Ex rudi computo inveni, ab huiusmodi causa gigni debuisse differentiam circiter 3'': quod reliquum est, ex motu Gnomonis profectum fuit; etenim ex observationibus circa Solitrium aestivum cognovi, in eo distantias Solis a vertice post annum 1754 aliquanto minores fuisse, quam postulet variata eclipticae obliquitas. Igitur et ipse Gnomon aliquid contulit ad parallaxes minuendas in prima serie, atque augendas in altera, adeoque ad differentiam parallaxium, quae ex utraque consequuntur, omnino augendam. Aliae fortasse non desunt causae, quae idem praestiterint, vel etiam differentiam, de qua loquimur, ab hisce duabus ultra 6'' auctam minuerint. Primae haberi potuisset ratio in computo, quod cum fieri non potuerit in secunda, ac multo minus in reliquis, ab inutili labore abstinendum censui.

XXVIII.

Mens erat observationes mutuo conferre quadriennio distantes; sed cum animadverterim, et multas non esse, et fere omnes ex iis, in quibus parallaxis minuit distantiam Solis a vertice in secunda observatione, ab ulteriori labore cessavi: qui enim errores ex motu Gnomonis in locupletiore coniugationum serie profecti sunt, contrariis in altera satis inope destrui facile non potuissent.

XXIX.

Industriam hanc nostram, quam organorum notae melioris inopia peperit, cum spe quadam coniuncta fore, ut parallaxi potirer duplo maiore, si licet in commune conferre cum laboribus Caillii, atque Clairautii, in quadraturis ea statui poterit 8'', 2, quae media est inter nostram (26) et eam, quam ex illius observationibus hic probabilius consequi putavit (12), in quo tamen istius sensus adoptandos cenfeo s).

Ad

s) J'avouerai cependant, que je ne suis que médiocrement attaché à ma détermination présente. Clair. Mem. de l'an. 1754. pag. 559.

Ad eam maxime accessissem, si summis parallaxium omnium fuisset usus, nulla duplicis seriei habita ratione; nam produissent $8''$, 17.

Hinc parallaxis menstruae formula haec erit
 $8''$, 2 Sin. $t+1''$, 96 Sin. $(t+z)-1$, 83 Sin. $(t-z)$,
 five commodius
 $8''$, 2 Sin. $t+1''$, 89 Sin. $(t+z)-1''$, 89 Sin. $(t-z)$,
 ex qua construi poterit gemina tabula ad eam ex datis, distantia Lunae a Sole, atque huius anomalia, expedite invenientur.

XXX.

Cum ex parallaxi menstrua ratio lunaris massae ad terrestrem sua sponte fluat, eam hic breviter innuam. In superiori formula lunaris massa proportionalis est singulorum terminorum coefficientibus, five quantitibus constantibus, si reliqua omnia eadem ponantur: at ex assumpto coefficiente primi termini $12''$, 57 massa lunaris esset quadragesima Telluris pars (10): fiat itaque, ut assumpta quantitas constans $12''$, 57 ad inventam $8''$, 2, ita Lunae massa illi congruens $1 : 40$ ad veram $8''$, 2 : $40 + 12''$, 57 = $1 : 61$, 3. Erit igitur massa lunaris ad terrestrem, ut 1 ad 61 quam proxime, quae ratio media circiter est inter eas quae circumferuntur.

Iam illud unice hic mihi superest, ut nostrae Physicorum Academiae de Gnomone gratuler, qui licet pedes Parisienses undeviginti non aequet, menstruae tamen parallaxi Solis demonstrandae par fuerit, in eius vero magnitudine definienda non admodum, ut mihi quidem videtur, a veritate aberraverit.

TABU-

TABULA I.
APPARENTES MERIDIANAE DISTANTIAE
SOLIS A VERTICE
ATQUE ELEMENTA CALCULI
 ad mensuram parallaxim inveniendam.

1754.

Ob- ser.	Dies	Mer. Pnn.	Distantiae Sol. a Vert.		Longitudo Solis.		Correc. "	Long. So- lis corr.	Diff. L. a S.	A. M. Solis.
			G.	"	S. G.	"				
1754.										
	Aug.									
1	8	51	27. 10. 2	"	4. 15. 40. 42	"	- 10	40. 32	240	38
2	10	53	27. 45. 6	"	4. 17. 35. 52	"	- 9	35. 43	265	40
3	11	53	28. 2. 46	"	4. 18. 33. 30	"	- 9	33. 21	277	41
4	12	54	28. 20. 34	"	4. 19. 31. 10	"	- 8	31. 2	389	42
5	24	63	32. 13. 37	"	5. 1. 4. 46	"	- 4	4. 42	76	54
6	25	64	32. 34. 14	"	5. 2. 2. 43	"	- 4	2. 39	88	55
7	28	66	33. 37. 10	"	5. 4. 56. 48	"	- 2	56. 46	124	58
8	29	67	33. 58. 23	"	5. 5. 54. 52	"	- 2	54. 50	136	59
1755.										
	Sept.									
9	9	78	38. 1. 12	"	5. 16. 35. 32	"	+ 2	35. 34	271	70
10	25	97	44. 12. 47	"	6. 2. 14. 10	"	+ 8	14. 18	106	86
11	26	99	44. 36. 6	"	6. 3. 13. 6	"	+ 8	13. 14	118	86
12	27	100	44. 59. 50	"	6. 4. 12. 5	"	+ 8	12. 13	130	87
13	29	102	45. 46. 33	"	6. 6. 10. 7	"	+ 9	10. 16	154	89
1755.										
	Apr.									
14	4	77	37. 39. 5	"	0. 14. 21. 11	"	- 5	21. 6	274	274
1755.										
	Aug.									
15	9	51	27. 23. 18	"	4. 16. 24. 19	"	+ 6	24. 25	22	39
16	11	53	27. 58. 31	"	4. 18. 19. 33	"	+ 6	19. 39	47	41
17	12	53	28. 16. 23	"	4. 19. 17. 12	"	+ 6	17. 18	59	42
18	12	54	28. 16. 23	"		"				
19	16	57	29. 30. 15	"	4. 23. 7. 59	"	+ 6	8. 5	108	46
20	25	64	32. 28. 57	"	5. 1. 48. 41	"	+ 7	48. 48	217	55
21	25	63	32. 29. 5	"		"				
22	29	66	33. 53. 7	"	5. 5. 40. 47	"	+ 7	40. 54	266	59
23	29	67	33. 53. 6	"		"				

TABULA I.								
1755.								
Ob- ser.	Dies	Mer. Pan.	Distantiae Sol. & Vert.	Longitudo Solis.	Cor- rect.	Long. So- lis corr.	Diff. L. a S.	A. M. Solis.
	Sept.		G.	S. G.	"	"	G.	G.
24	9	78	37. 55. 47	5. 16. 21. 23	+ 7	21. 30	40	69
25	26	99	4. 30. 19	6. 2. 58. 48	+ 7	58. 55	248	86
26	26	97	44. 30. 25					
27	28	100	45. 17. 24	6. 4. 56. 45	+ 7	56. 52	272	88
28	29	103	45. 40. 44	6. 5. 55. 47	+ 7	55. 54	284	89
1756.								
29	Apr. 3	77	37. 44. 38	0. 14. 6. 57	-14	6. 43	44	273
30	Aug. 16	57	29. 44. 38	4. 23. 51. 47	-16	51. 31	250	47
31	21	61	31. 22. 46	4. 28. 40. 54	-17	40. 37	310	51
32	24	64	32. 23. 53	5. 1. 34. 41	-17	34. 24	347	54
33	Sept. 3	73	35. 58. 24	5. 11. 15. 42	-18	15. 24	109	64
34	6	76	37. 5. 5	5. 14. 10. 33	-18	10. 15	146	67
35	14	84	40. 7. 42	5. 21. 58. 11	-19	57. 52	243	75
1757.								
36	Mar. 28	84	40. 9. 12	0. 7. 58. 11	+ 5	58. 16	100	267
37	29	83	39. 45. 42	0. 8. 57. 21	+ 5	57. 26	112	268
38	Aug. 8	51	27. 14. 52	4. 15. 56. 30	-32	55. 58	282	38
39	9	52	27. 32. 0	4. 16. 54. 5	-32	55. 33	294	39
40	21	61	31. 17. 41	4. 28. 26. 54	-35	26. 19	80	51
41	23	62	31. 58. 23	5. 0. 22. 43	-35	22. 8	104	53
42	25	64	32. 39. 40	5. 2. 18. 37	-35	18. 2	129	55
43	Sept. 4	73	36. 15. 8	5. 11. 59. 51	-36	59. 15	251	65
44	7	76	37. 22. 0	5. 14. 54. 46	-36	54. 10	287	68
45	8	77	37. 44. 36	5. 15. 53. 8	-36	52. 32	300	69
46	9	78	38. 7. 0	5. 16. 51. 31	-36	50. 55	312	70

FABULA I.									
1757									
Ob- ser.	Dies	Mer. Pun.	Distantiae Sol. a Vert. G.	Longitudo Solis. S. G.	Cor- rect.	Long. So- lis corr.	Diff. L. a S. G.	A. M. Solis G.	
47	10	79	38.29.54	5.17.49.58	-36	49.22	324	71	
48	14	84	40. 2. 11	5.21.44. 0	-36	43.24	13	75	
49	15	84	40.25.22	5.22.42.35	-36	41.59	25	76	
1758									
	Mar.								
50	16	100	44.58. 4	11.25.50.49	-7	50.42	84	255	
51	29	83	39.51.30	0. 8.43. 1	-10	42.51	242	268	
52	29	84	39.51.29						
53	30	83	39.28.14	0. 9.42.10	-11	41.59	254	269	
	Apr.								
54	19	63	32. 5. 3	0.29.17.48	-16	17.32	138	289	
55	21	61	31.24. 0	1. 1.14.40	-16	14.24	162	291	
	Aug.								
56	9	52	27.27.56	4.16.40.10	-11	39.59	63	39	
57	9	51	27.27.56						
58	13	55	28.39.10	4.20.30.43	-11	30.32	112	43	
59	22	61	31.33.11	4.29.10.47	-10	10.37	222	52	
60	23	62	31.53.28	5. 0. 8.41	-10	8.31	234	53	
61	25	64	32.34.32	5. 2. 4.35	-10	4.25	258	55	
62	29	67	32.58.45	5. 5.56.43	-9	56.34	307	59	
	Sept.								
63	7	76	37.16.44	5.14.40.39	-9	40.30	57	68	
64	8	77	37.39.19	5.15.39. 1	-9	38.52	69	69	
65	8	76	37.39.20						
66	10	79	33.24.34	5.17.35.49	-9	35.40	94	71	
67	10	78	38.24.35						
68	11	80	38.47.15	5.18.34.16	-9	34. 7	106	72	
1759									
	Mar.								
69	17	100	44.40.17	11.26.35.57	-22	35.35	225	256	
70	19	96	43.52.51	11.28.35. 4	-22	34.42	255	258	

TABULA I.								
1759								
Ob- fir.	Dies	Mer. Pan.	Distantiae Sol. & Vers. G.	Longitudo Solis. S. G.	Cor- rect.	Long. So- lis corr.	Dif- f. L. & S. G.	A. M. Sptis. G.
71	23	91	42. 18. 12	0. 2. 32. 55	-23	32. 32	299	262
72	24	90	41. 54. 35	0. 3. 32. 17	-23	31. 54	311	263
73	25	89	41. 31. 5	0. 4. 31. 37	-23	31. 14	323	264
74	26	87	41. 7. 23	0. 5. 30. 56	-23	30. 33	335	265
75	26	88	41. 7. 22					
76	27	86	40. 43. 53	0. 6. 30. 13	-23	29. 50	347	266
Apr.								
77	19	63	32. 10. 19	0. 29. 3. 37	-26	3. 11	268	258
78	20	62	31. 49. 38	1. 0. 2. 4	-26	1. 38	280	259
79	20	63	31. 49. 41					
80	22	60	31. 8. 48	1. 1. 58. 52	-26	58. 26	304	261
81	22	61	31. 8. 44					
82	23	60	30. 48. 38	1. 2. 57. 14	-26	56. 48	317	262
Aug.								
83	13	55	28. 34. 41	4. 20. 16. 43	-14	16. 29	242	43
84	30	67	34. 15. 5	5. 6. 40. 43	-13	40. 30	89	60
Sept.								
85	2	71	35. 20. 10	5. 9. 35. 11	-14	34. 57	126	63
86	8	76	37. 33. 40	5. 15. 24. 50	-14	24. 36	199	68
87	9	77	37. 56. 15	5. 16. 23. 13	-15	22. 58	211	69
88	10	79	38. 19. 5	5. 17. 21. 38	-15	21. 23	223	70
89	12	80	39. 4. 37	5. 19. 18. 33	-15	18. 18	248	72
90	17	87	41. 0. 19	5. 24. 11. 25	-15	11. 10	309	77
1760								
Mar.								
91	19	96	43. 34. 35	11. 29. 20. 12	-1	20. 11	32	259
92	23	90	42. 0. 1	0. 3. 17. 57	0	17. 57	80	263
93	23	91	41. 59. 58					
94	25	88	41. 12. 47	0. 5. 16. 37	+1	16. 38	105	265
95	25	89	41. 12. 49					
96	26	86	40. 49. 13	0. 6. 15. 55	+1	15. 56	117	266
97	26	87	40. 49. 12					

TABULA I.

1760

Ob- ser.	Dies	Mer. Pun.	Dist. Sol. a Vert.	Longitudo Solis.	Cor- rect.	Long. So- lis corr.	Dist. L. a S.	A. M. Solis.
	Apr.		G	S. G.			G.	G.
98	19	63	31.54.17	0.29.47.59	+5	48 4	50	289
99	20	62	31.33.53	1. 0.46.25	+5	46.30	62	290
100	21	61	31.13.14	1. 1.44.48	+5	44.53	74	291
101	22	60	30 53.16	1. 2.43.10	+5	43 15	86	292
	Aug.							
102	13	55	28.48.30	4.21. 0.31	-15	0.16	24	44
	Sept.							
103	1	71	35.14.53	5. 9. 21. 9	-20	20.49	255	62
104	17	87	41.17.17	5.24.55.55	-25	55.30	90	78

T A B U L A E II.
PARS PRIMA
CONJUGATIONES OBSERVATIONUM,
in quibus Parallaxis mentrua post Annum auget distan-
tiam Solis a Vertice.

Con- jug.	Obser- vation.	Ang. Ecl. cum Par. G.	Differ. Decl.	Dist. Solis a Vert. in 2. Obs. Ex 1. Obs. & comp.	Ex 2. Obser. G.	Diffe- rent.
1	1. 15	17. 22	+ 13. 6	27. 23. 8	27. 23. 18	+ 10
2	2. 16	17. 53	+ 13. 29	27. 58. 35	27. 58. 31	- 4
3	3. 16	18. 0	- 4. 14	7. 58. 32	27. 58. 31	- 1
4	3. 17	18. 9	+ 13. 41	28. 16. 27	28. 16. 23	- 4
5	4. 18	18. 19	- 4. 19	28. 16. 15	28. 16. 23	+ 8
6	9. 24	22. 54	- 5. 28	37. 55. 44	37. 55. 47	+ 3
7	20. 32	20. 56	- 5. 9	32. 23. 48	32. 23. 53	+ 5
8	31. 40	20. 20	- 4. 58	31. 17. 48	31. 17. 41	- 7
9	35. 48	23. 16	- 5. 43	40. 1. 59	40. 2. 11	+ 12
10	35. 49	23. 18	+ 17. 27	40. 25. 9	40. 25. 22	+ 13
11	36. 52	23. 16	- 17. 37	39. 51. 35	39. 51. 29	- 6
12	37. 51	23. 14	+ 5. 45	39. 51. 27	39. 51. 30	+ 3
13	37. 53	23. 12	- 17. 33	39. 28. 9	39. 28. 14	+ 5
14	38. 57	17. 26	+ 13. 11	27. 28. 3	39. 27. 56	- 7
15	39. 55	17. 33	- 4. 5	27. 27. 55	39. 27. 56	+ 1
16	44. 63	22. 45	- 5. 17	37. 16. 43	37. 16. 44	+ 1
17	44. 65	22. 47	+ 17. 19	37. 39. 19	37. 39. 20	+ 1
18	45. 64	22. 50	- 5. 18	37. 39. 18	37. 39. 19	+ 1
19	46. 67	22. 58	+ 17. 28	38. 24. 28	38. 24. 35	+ 7
20	47. 66	23. 0	- 5. 21	38. 24. 33	38. 24. 34	+ 1
21	50. 69	23. 20	- 17. 51	44. 40. 13	44. 40. 17	+ 4
22	54. 77	20. 46	+ 5. 5	32. 10. 8	32. 10. 19	+ 11
23	54. 79	20. 41	- 15. 35	31. 49. 28	31. 49. 41	+ 13
24	55. 81	20. 18	- 15. 17	31. 8. 43	31. 8. 44	+ 1
25	62. 84	21. 42	+ 16. 15	34. 15. 0	34. 15. 5	+ 5
26	83. 102	18. 34	+ 13. 56	28. 48. 37	28. 48. 30	- 7
27	90. 104	23. 23	+ 17. 36	41. 17. 55	31. 17. 57	+ 2

TABULAE II.						
PARS ALTERA						
CONJUGATIONES OBSERVATIONUM,						
in quibus Parallaxis mensura post Annum minuit distantiam						
Solis a Vertice.						
Con- juga- tion.	Obfer- vation.	Ang. Ecl. cum Par. G.	Differ. Decl. "	Dist. Solis a Vert. Ex 1. Obf. Ex 2. Obf. Ex 2. Obf. G. G.	Dist. Solis a Vert. in 2. Obf. Ex 2. Obf. G.	Diffe- rent.
28	5. 21	20. 53	+15. 43	32. 29. 20	32. 29. 5	+ 15
29	6. 20	20. 59	- 4. 58	32. 29. 16	32. 28. 57	+ 19
30	7. 22	21. 32	+16. 12	33. 53. 22	33. 53. 7	+ 15
31	8. 23	21. 37	- 5. 8	33. 53. 15	33. 53. 6	+ 9
32	10. 26	23. 28	+17. 46	44. 30. 33	44. 30. 25	+ 8
33	11. 25	23. 27	- 5. 42	44. 30. 24	44. 30. 19	+ 5
34	12. 27	23. 25	+17. 45	45. 17. 35	45. 17. 24	+ 11
35	13. 28	23. 22	- 5. 42	45. 40. 51	45. 40. 44	+ 7
36	14. 29	22. 50	+ 5. 35	37. 44. 40	37. 44. 38	+ 2
37	19. 30	19. 14	+14. 18	29. 44. 33	29. 44. 38	- 5
38	33. 43	22. 24	+16. 43	36. 15. 7	36. 15. 8	- 1
39	34. 44	22. 43	+16. 58	37. 22. 3	37. 22. 0	+ 3
40	40. 59	20. 23	+15. 26	31. 33. 7	31. 33. 11	- 4
41	41. 60	20. 40	- 4. 48	31. 53. 35	31. 53. 28	+ 7
42	42. 61	21. 1	- 4. 5	32. 34. 47	32. 34. 32	+ 15
43	58. 83	18. 34	- 4. 28	28. 34. 42	28. 34. 41	+ 1
44	53. 86	22. 46	+17. 4	37. 33. 48	37. 33. 40	+ 8
45	64. 87	22. 52	+17. 8	37. 56. 27	37. 56. 15	+ 12
46	65. 86	22. 49	- 5. 32	37. 33. 48	37. 33. 40	+ 8
47	66. 88	22. 59	- 5. 35	38. 18. 59	38. 19. 5	- 6
48	68. 89	23. 6	+17. 20	39. 4. 35	39. 4. 37	- 2
49	70. 91	23. 29	-18. 7	43. 34. 44	43. 34. 35	+ 9
50	71. 93	23. 27	-18. 4	42. 0. 8	41. 59. 58	+ 10
51	72. 92	23. 27	+ 5. 33	42. 0. 8	42. 0. 1	+ 7
52	73. 95	23. 24	-18. 2	41. 13. 3	41. 12. 49	+ 14

TABULAE II.

Pars altera.

<i>Con- juga tion.</i>	<i>Obser- vation.</i>	<i>Ang. Ecl. cum Par. G.</i>	<i>Differ. Decl.</i>	<i>Dist. Sol. a Veri. in 2. Obs. Ex 1. Obs. Et comp.</i>	<i>Ex 2. Obser. G.</i>	<i>Diffe- rent.</i>
53	74.97	23. 22	- 18. 0	40. 49. 23	40. 49. 12	+ 11
54	75.94	23. 24	+ 5. 32	41. 12. 54	41. 12. 47	+ 7
55	76.96	23. 21	+ 5. 31	40. 49. 24	40. 49. 13	+ 11
56	77.98	20. 44	- 15. 53	31. 54. 26	31. 54. 17	+ 9
57	78.99	20. 32	- 15. 44	31. 33. 54	31. 33. 53	+ 1
58	79.98	20. 38	+ 4. 47	31. 54. 28	31. 54. 17	+ 11
59	80.101	20. 9	- 15. 26	30. 53. 22	30. 53. 16	+ 6
60	81.100	20. 15	+ 4. 41	31. 13. 25	31. 13. 14	+ 11
61	82.101	20. 3	+ 4. 39	30. 53. 17	30. 53. 16	+ 1
62	85.103	22. 8	- 5. 20	35. 14. 50	35. 14. 53	- 3

T A B U L A III.

Summae Parallaxium ex observatione, atque ex computo, in singulis conjugationibus.

P A R S P R I M A.

Con- jug.	Ex ob- serv.	Ex comp.	Con- jug.	Ex ob serv.	Ex comp.	Con- jug.	Ex ob serv.	Ex comp.
1	+ 10	6.2	10	+ 13	9.5	19	+ 7	6.9
2	— 4	7.5	11	— 6	8.6	20	+ 1	5.9
3	— 1	7.4	12	+ 3	8.7	21	+ 4	6.7
4	— 4	7.7	13	+ 5	9.6	22	+ 11	8.8
5	+ 8	7.3	14	— 7	7.3	23	+ 13	9.1
6	+ 3	9.7	15	+ 1	6.9	24	+ 1	7.9
7	+ 5	4.7	16	+ 1	9.2	25	+ 5	7.3
8	— 7	6.9	17	+ 1	9.3	26	— 7	6.9
9	+ 12	8.7	18	+ 1	8.4	27	+ 2	7.5

P A R S A L T E R A.

Con- jug.	Ex ob- serv.	Ex comp.	Con- jug.	Ex obser.	Ex comp.	Con- jug.	Ex ob- serv.	Ex comp.
28	+ 15	8.8	40	— 4	8.7	52	+ 14	10.3
29	+ 19	8.6	41	+ 7	8.4	53	+ 11	9.6
30	+ 15	7.6	42	+ 15	7.2	54	+ 7	9.6
31	+ 9	6.7	43	+ 1	7.4	55	+ 11	8.8
32	+ 8	9.6	44	+ 8	8.7	56	+ 9	6.5
33	+ 5	8.8	45	+ 12	9.6	57	+ 1	7.6
34	+ 11	7.3	46	+ 8	8.8	58	+ 11	6.8
35	+ 7	4.4	47	— 6	9.7	59	+ 6	8.9
36	+ 2	6.8	48	— 2	9.5	60	+ 11	8.4
37	— 5	7.9	49	+ 9	4.6	61	+ 1	8.5
38	— 1	9.0	50	+ 10	10.0	62	— 3	7.8
39	+ 3	5.1	51	+ 7	9.8			

MENSIS IULII ET AUG. A. MDCCLXIV. 153

*SPECIMEN HISTORIAE GLOBI TERRAQUEI, DE
novis e mari natis Insulis, ad Hookianam Telluris hy-
pothesin, de origine montium et corporum petrefa-
ctorum, Auctore Rud. Erico RASPE.*

Amstel. et Lipsiae 1763, octonis, cum figg.

Hypothesis Roberti *Hookii*, quam amplecti et tueri pla-
cuit eruditiss. *Raspio*, proposita fuit libro *de terrae mo-
tibus*, qui inter opera eius posthuma a *Wallero* Londini 1705
binis editus est. Putabat Vir doctus, fieri posse vi subter-
ranea, ut terrae superficies moveatur et concutiatur, adeo-
que hinc inde altius extollatur, ut insulae montesque in con-
tinente, ipsoque mari exsurgant, idque evenire vel solo sub-
lato, vel massa subterranea ignis vi evecta, et terrae superfi-
ciei iniecta. Quod omnino probamus ea lege, si vis illa,
quam subterraneam vocat *Hookius*, non terrae propria et
physica, sed mathematica tantum dicatur. Nititur enim
facultate elementorum massae subterraneae primitiva, ipsius-
que effectus vehementiam determinant varii partium con-
iunctarum, situs, figurae, habitus ad res circumiectas, in-
deque ortae vires mechanicae, quae pro ipsa elementorum
coniunctione, aut seiunctione vel minima, multum efficere
valent. Facultatem elementorum recte dignoscere docet
Chemia; quibus probe intellectis adiungendae sunt leges
mechanicae, indeque concipitur horrendus effectus de quo
quaerimus. Statuebat porro *Hookius*, terrae superficiem,
marisque fundum, perruptis cavernis subterraneis, hinc
inde subsidere et deprimi, ignis subterranei explosione inte-
gros montes transponi, summaque inis misceri; denique
singulas terrae partes, subterraneo igne affectas, liquecere,
colligari, et in calcem aut lapides mutari. In quibus omni-
bus cum ipso consentimus, hoc uno excepto, quod igne
omnia liquecant; immo in iis corporibus, quae penitus li-
quesacta videantur fluxu ignis subterranei, probe distinguen-
da

da est massa ignis ipsius a rebus circumiectis; ignis non potest ultra vim suam physicam et mathematicam, ipsamque corporum resistantiam, serpere; neque omnino ea vincere, et liquida reddere, quae ignem haud recipiunt; quis hoc de omnibus elementis affirmarit? Itaque propositionis illius universalitatem ad meras coniecturas referimus; possibilitatem concedimus. Habes igitur hypothesin, quam quinque Capitibus confirmare conatus est Raspius.

Capite I. disserit de superficie Globi terraquei. Constat hoc caput 60 §§is, quibus in universoni varia de superficie globi terraquei observanda, proponuntur, v. c. de stratis terrae, quae materia adiectis quoque aeneis figuris illustratur, de massis terrae, et petrefactis in ea repertis, quae docte et solide dicta existimamus; liceat tantum monere contra §. 22. quod falso, in quolibet strato, in se considerato, gravitatis specificae leges observatae videantur auctori; quod ad globum conservandum nec necessarium, nec omnino verum est; immo prima rerum origine fieri potuit, multoque magis accidit postea, variis casibus, ut strata ipsa quovis modo ad nexum idoneo extenderentur, quod verum esse, ipsa experientia multis locis docuit.

Capite II. exponit Raspius de novis insulis et montibus per terrae motus exortis; ubi quae de Thera et Therasia e Plinio disserit, satis sunt incerta, et videtur omnino Plinii locus mendo laborare, nec Herodoti auctoritas deserenda esse. Quid si statuamus, eam ad tempus incognitam fuisse? Certiora sunt quae de Hera protulit, ex ipsis veterum monumentis erudite collecta. Quae de Delo et Rhodo insulis e mari eventis statuit, nullo modo probare possumus, partim ob ipsam insularum magnitudinem, vetustissimamque famam, partim ob silentium vetustissimorum historicorum. Dicta poetarum in tali re nihil efficere, nemo negarit, qui cogitet, veteribus poetis omnes Insulas e mari enatas videri, (quod interdum et Historici fingere auli sunt, v. Strab. L. VI. pag. 396. ed. Almel.) adeoque nullum tali testimonio argumentum contineri. Forte haec prima fuit universi globi post ipsam creationem

tionem facies, ut terra undique aquis sepulta et abscondita lateret, deinde facta aquarum separatione, emergeret; certo tactis fuit facies globi post diluvium, unde fama vetus imaginis pristinae memoriam propagavit; quo pertinere videntur pleraque veterum de enatis insulis commenta; scatent talibus fabulis, qui historiam et geographiam Graecias et Archipelagi scripserunt. *Siciliam* olim per Isthmum Italiae iunctam fuisse, veterum traditio narrat, nullo tamen tempore definitio; unde liquet, fatum peculiare hic tuto fingi non posse, neque debere, nisi regulas probabilis cognitionis migrare velis. Bis immutata fuit terrae superficies universa; primum Noachi tempore per *diluvium*, quod temere negat Raspius p. 132. 145. 146. iterum paullo ante natum *Pelegum*, per terrae universae concussionem, unde facta terrarum separatio, Pelegoque inde nomen tributum, Gen. X, 25. Quare Sicilia vel diluvio Noachico, vel concussione, unde Pelego nomen, ab Italia fuit avulsa. Nos, quid nobis de universa hac controversia videatur, hic paucis exponemus. Regionem integram aut Insulam aliquam maioris magnitudinis, olim undis tectam, e medio mari tandem prodidisse, nec probabile est, nec ullo exemplo confirmari potest; immo quicquid de eiusmodi terrae incrementis prodidere veteres et recentiores, redit ad montes ignivomos explosione quadam in altum evehctos, vel ad insulas eiusdem indolis, e mari propullas, in quibus tamen vix stabilis hominibus sedes esse potuit, quum constaret in Italiae et Archipelagi finibus, quae tali modo orta essent, vicissim quoque subidere solet. Massa ipsa, cuius vi talis fit impetus, nec multa est, nec ubique terrarum disseminata; unde nec multi nec satis magni fuerunt eius effectus. Itaque physice improbable est, hoc modo strata universi globi exorta esse, quae in ipso quoque maris fundo subsistunt; multo magis vero improbable, universam terram hoc modo in conspectum prodidisse. Quibus positis facile licet, quid de veterum testimoniis sentiendum sit, intelligere. Scilicet opinio, rerum naturae contraria, si vel sexcentis testibus constaret, omnino tamen esset

reicienda. Non potest enim ullo modo ipsa natura leges suas deseruisse, sine miraculo Dei, ad quod recurrere, in quaestione physica, non licet, quia tali argumento, quidquid placuerit, stabilire et divinae omnipotentiae praetextu excusare possemus. Unde v. c. liquet, *Siciliam, Delum, Rhodumque*, e mari non esse enatas, propter ipsam magnitudinem suam, famaeque celebritatem, inde a vetustissimis temporibus repetendam. Porro in narratione, physice non improbabili, non sufficit, rem ipsam exponi, nisi quaedam etiam temporis nota, plus minusve certa addatur. Talis enim prodigii epocham, si extiterit, memoriae non fuisse proditam, quis crediderit? Dissensus in tempore definiendo, si non sit magnus, rei veritatem haud suspectam reddit; hoc tamen probabile est, diversas de eadem re epochas, forte a diversis loci originibus et mutationibus repetendas esse, quippe quae successive evenire solent. Denique poetarum testimonia sola nihil probant; coniuncta cum historiae et geographiae scriptorum, fide, habent aliquod pondus ad confirmandum, nec tamen magnum et constans. Sic v. c. opinio de insula in conspectu Argonautarum exorta, merito ad fabulas ablegatur. Quin etiam ipsa insularum similitudo causa fuit, cur poetae idem ipsis fatum tribuerent, et quod de una alteraque mole exulta dictum esset, ad omnes vel certe ad multas insulas transferrent, quibus quaedam ignis explosio conspiceretur. Dudum hoc viderunt poetarum interpretes; quis igitur talibus exemplis argumenta tuto confecerit?

Capite III. disserit Cel. Raspius de *potioribus formati globi hypothesis*, e quo nihil excerpemus, ne nimis longe excurrat oratio. Pauca tantum in usum lectorum istius loci proferemus, quae adiungi volumus eis observationibus, quas ad Cap. II. proposuimus. Si omnes veterum et recentiorum Physicorum de telluris forma sententias velimus inter se diligenter comparare, apparebit sapientiores omnes existimare, quod primum aquis circumfusa fuerit universa terra, indeque, modo quem explicare nequeunt, tandem emerferit. Quumque in ipsa continente terra, v. c. Germaniae, Hispaniae

niae etc. reperiantur ossa animalium marinorum, et exterorum omnis generis remotissimorum, absque ulla ne minima quidem, fama, unde huc vel illuc advecta, et quo fato, sequitur, exinde haec duo argumenta recte confici posse: 1. Fuisse aliquam terrae universae inundationem; 2. eam tunc accidisse, quum iam extarent animalia vel marina, vel terrena. Et nescio an quicquam magis aptum sit ad haec duo recte ponenda, quam ipsum *diluvium*, de quo constat e sacris litteris.

Cap. IV. id agit auctor, ut *Hookianum Systema* de quo supra, confirmet, suamque opinionem proferat. Hic concedimus, terrae motus magnam habere vim, igneque subteraneo multa liquefieri; et ex solis terrae motibus universam globi figuram partiumque naturam cum Raspio explicare, temerarium nobis videtur, Physicaeque et Historiae contrarium. Satis improbalis esset talis coniectura, si de unica Insula majori affirmaretur; at omnino evanescit, si de globo universo sermo sit. Non potuit talis terrae motus ossa animalium Indiae in Hispaniam aut Germaniam detulisse, nec terrae strata formasse.

Capite V. sensit auctor defectus, de quibus modo diximus, adeoque coniecit, *exotica* animalia v. c. Indiae, olim *nostra* fuisse, quod lectoribus diiudicandum relinquimus.

*AELIANI VARIAE HISTORIAE, IN LINGUAM
Francogallicam versa a Formeyo.*

Berolini 1764, octonis.

Titulus libri francogallice sic expressus est: *Diversités Historiques, traduites du grec d'Elieen par Mr. Formey*. Nobis, quamquam hoc leve sit, rectius videbatur graecum *ποικίλη ιστορία* verti francice: *Mélanges Historiques*. Quod ad ipsam versionem Formeyanam attinet, laudamus Viri Celeb. institutum, et vehementer optamus, ut communi literarum

bono tandem scriptoribus veteribus omnibus tales contingant interpretes. Iple liber graecus librorum culpa multis locis misere corruptus et foedatus, tandem a celeberr. Perizonio pristinae integritati restitutus, splendidisque commentariis historicis illustratus fuit. Sed post hunc ipsum laborem multae etiamnum supersunt lacunae, quas vel male de codicibus scriptis iudicando, vel aliis de causis plane praeterierunt viri docti. Nos data hac occasione pauca de codicibus Aelianis in usum Criticorum proferemus. Adhibiti fuerunt a Viris doctis scripti codices Aeliani septem: *Parisienses* Regii 3 (quos Schefferus vocat A, B, C; Perizonius et nos post illum 1, 2, 3.) *Medicei* 2, *Sluiskianus* et *Lugdunensis*, qui, pro fide quam merentur, ad duas fere classes revocari possunt, quarum altera *emendatior* complectatur et probatior, 1 et 3 Parisiensem, Mediceos, et qui caeteris omnibus multum praestat SLVISKIANVM: altera *vitiosiores* et glossematis obrutos, Parisiensem 2 et tertium magis, et incredibili lectionum ineptia omnium maxime depravatum Lugdunensem, quem miror a Cl. Perizonio magni factum. Ad Sluiskianum proxime accedunt Medd. maxima 1 Gronovianus, qui fere semper consentit cum Sluiskiano, v. e. g. Ael. IX, 21. Parisiensis 2. et tertium margo cum Lugdunensis erroribus contentiunt saepissime, v. e. XII, 22, 27, 40, 54 etc. raro ab eis discedunt, nec nisi ut in peius ruant. Quae, quum usu comperta habeamus, facile intelligitur, quanta tunc fides habenda eruditissimi Perizonii aliorumque doctorum interpretum Commentaris, quibus saepe nimia auctoritas Lugdunensi MSto et Parisiensi 2do, marginique tertii tributa. Praeter hanc codicum notitiam, multae accedere debent regulae criticae ad recte diiudicandam lectionem genuinam historici scriptoris. *Ut enim historicus sciret esse negligentior, eo quoque magis in recensendis alius scriptoris etc. verbis oratione obliqua et recta promiscue utitur; quod quum non perpenderent librarii, talia loca saepe immutaverunt; vide Ael. X, 17 et 18. Student bonae notae historici brevi-*

*breviloquentiae, saepeque verba e superioribus repetenda, omit-
tunt et reticent.* Quo in genere celebris est inter sacros scri-
ptores *Lucas*; exemplum vide Ael. XIV, 15. ubi mirifice
hanc regulam migrarunt interpretes. *Solent quoque histori-
ci scriptores ad remotiora referre, quae prima quidem specie ad
propinquiora referenda videbantur; quem ordinem auctoris
saepe turparunt librarii; exemplum vide XII, 40.* Sed haec
et sexcenta alia, Criticis satis nota mittimus, et in tantis tex-
tus Aeliani corruptionibus, miramur et laetamur, doctissi-
mi Formeium, quae in Versione maxime conservanda essent
nec ne, fere ubique feliciter assequutum esse. V. c. Ael. I,
34. ubi in argumentatione occurrit *ἀμα καὶ ἐγὼ — ἀνεξήγησ-
μαι*, hoc sensu: *ita sane et ipse — crissiam* etc. Vetus inter-
pres male intellecta vocula *ἀμα*, sensum assequutus erat ve-
rum, vertendo *pariter*. At viri docti maximo dissensu cer-
tarunt. Schefferus *ὄντω* pro *ἀμα* scribendum putabat: Fa-
ber transpositis vocibus legebat *καὶ γλυκίων ἀμα γίνεται ἔτω
καὶ ἐγὼ* etc. Kuhnus errabat eundem cum Iusto Vulteio vetere
interprete errorem: Perizonius denique *ταῦτα* legendum con-
iciebat. Nos post *γίνεται* reponimus colon, et pro *ἀμα*
legimus *ἄρα*. Solet *ἄρα καὶ* in argumentationibus adhiberi;
sic Luci, Iove Tragoedo: *Ἐὶ γὰρ εἶσι βωμόν, εἶσι καὶ θεοί·
Ἄλλὰ μὴν εἶσι βωμόν· εἶσιν ἄρα καὶ θεοί.* Ael. V. H. II, 1:
*καὶ εἰ τῶν καθ' ἑα καταφρονεῖς, καταφρονητέον ἄρα καὶ τῶν ἠθροισμέ-
νων.* adde 1 Cor. XV, 16. Poterat id francice verti *de même*,
quod recte expressit Formeius. Sed in tanta interpretatio-
nis et crasse difficultate facile viros quoque doctos labi, quis
negarit. Liceat unum exemplum afferre, ubi totius loci ele-
gantiam sustulit Formeiana interpretatio, in oraculo Ael. V,
H. II, 32. *Ἡρακλῆν δὲ σε φοῖβος ἐπώνυμον ἐξονομάζει.* Non assequu-
tus est vim vocis *ἐπώνυμος* Iustus Vulteius, vertit enim: *He-
raclē te alio Phoebus iam nomine dixit.* Peior est Formeia-
na interpretatio: *Qu' Hercule soit ton nom: ainsi l'a dit le Dieu.*
Vera sententia haec est: *Quum antea patronymico appellatus
fueris, iam Apollo aliud atque tale tibi nomen imponiti a quo poste-
ri tui*

ri tui vocabuntur; nam ab *Hercule* dicti *Heraclides*. Ἐπώνυμος est is, a quo vocatur aliquid; v. c. ἀρχων ἐπώνυμος apud Athenienses fuit *Archon*, a quo, uti apud Romanos a consulis, *annus* vocaretur. Talis Archon Plutarcho auctore fuit Aristides, de quo vide Periz. ad Ael. p. 546. edit. Gronov. et ipse Aelianus II, 33. Agrigentum, fluvium, a quo nomen accepit urbs, vocavit ἐπώνυμον τῆς πόλεως. Sic pariter auctor gentis dicitur ἐπώνυμος, quia ab eius nomine cognomen nanciscuntur posterii.

Addit Cæl. Formeijs Versioni suae breves observationes, quae nonnunquam textus verba illustrant exemplis, interdum difficiliore res explicant, quod ut copiose, maxime in physicis factum sit, vehementer optaremus, quum constet de insigni harum rerum peritia, quae est in eruditissimo editore.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Sept. et Octob. Anno MDCCLXIV.

IO. BAPTISTAE MORGAGNI P. P. P. P.
*Opuscula Miscellanea, quorum non pauca nunc primum
prodeunt, tres in partes divisa.*

Venetis MDCCLXIII, PARS I. pagg. 120. PARS II.
pagg. 75, PARS III. pagg. 84. in folio.

Verum esse, quod ait Cicero: Manere ingenia senibus, modo maneat studium et industria: si quis alius, certe nunc maxime suo exemplo comprobat Cel. *Morgagnus*; quem non errabis, si Medicorum Nestorem dixeris, sive annos eius, sive annis respondentem sapientiam spectaveris. Quae percensenda nobis sumimus, Opuscula eius Miscellanea, infigne huic rei confirmandae argumentum praebent, in quibus non minorem vim ingenii, quam doctrinae exquisitissimae copiam; rerum, quas proponit, accuratam cognitionem et usum; dictionis denique tantam deprehendimus elegantiam, ut nihil sit, quod non multa cum oblectatio a nobis sit lectum, nihil fere, quod non probatum. Est vero totum opus tributum in partes tres, de quibus singulis nunc videbimus.

Parte I. continentur: Nova Institutionum Medicarum Idea. In qua proponenda Autor potissimum id agit,
X ut

ut doceat, quae res quoque ordine discendae sint iis, qui Medicinae scientiam sibi comparare velint perfectam et omnibus numeris, ut aiunt, absolutum. De via atque ordine in tradenda publice Medicina et Anatome servato, Epistola. Prooemia quaedam Anatomicarum Praelectionum. De Anatomicis Eustachii Tabulis Epistola. De Glandulis Epistola. De Lacrymalibus ductibus eorumque obstructione Epistola. De Lumbricis Epistola. De Acu intra vesicam intrusa, et de Excrecentia Membranae Adiposae Epistola. De Calculis Felleis Epistola. De Venae Cavae Varicibus Epistola. De Vesicae Calculis a Fr. Iacobo Beau lieu Patavii exsectis, et de casu Corneliae Bandiae Epistola. In locum Vitruvii Medicum Epistola. De iis, quae a Valvalva in Bononiensi Academia Instituti scientiarum, recitata fuerant, Epistola. Experimenta circa aquam calcis vivae. Responsum Medico-Legale circa obstetricum iudicium de mulieris virginitate, cuius certa signa et indicia ostendit esse nulla. Responsum Medico-Legale alterum super feminis emittendi impotentia. Responsum Medico-Legale tertium: An post septem a conceptione menses infans nasci possit vitalis et perfectus? Possè affirmat Auctor argumentis partim a ratione ductis, partim ab experientia; qua in re consentientes habet plurimos eosque eximie doctos Medicos. Finem huius Partis primae faciunt Epistolae X, quarum octo priores in A. Corn. Celsum, reliquae duae in Q. Seren. Samonicum sunt inscriptae. Disputat Auctor in illis prioribus, quae ad Celsum pertinent, erudite et subtiliter de eius libris, editionibus, praenomine, quod alii Aurelii, alii Auli esse volunt, tum de aetate et vitae genere Celsi; de quo quidem quid sentiat *Morgagnus* liceat huc transcribere. Medicusne fuerit, inquit, an non fuerit, adhuc apud aliquos dubium esse video. Qui, si hoc volunt, non ita exercuisse Medicinam, ut qui mercedis causa solent, sed tamen ut in gravioribus casibus ab amicis et pauperibus se pateretur adiri et consuli, Rubeum secum et

Linde:

Lindenium facientes habebunt, atque adeo, velut ego animadverto, Celsum ipsum. Qui si quaestum secutus, huc illic cursare consuesset, non facile pronunciaisset: *ab uno medico multos non posse curari, eumque, si artifex est, idoneum esse, qui non multum ab aegro recedit. Sed qui quaestui servant, quoniam is maior ex populo est, libenter amplecti ea praecipua, quae sedulitatem non exigunt.* Haec si ponant, vix aliquid inventient, cur Medicum fuisse non credant. Quod enim tot alia et tam varii argumenti ediderit, non inde conficitur, *universae naturae*, ut ipsum Columella vocabat, *prudentem virum*, medicinam prae caeteris non adamasse; de qua profecto accurate adeo scripsit, ut cum caetera eius opera aetatem non tulerint, hoc unum sagax posteritas conservavit. — Opponi quidem, pergit Morgagnus, silentium Plinii, qui in Auctoribus externis, etsi Medicos seorsum non ponit, tamen, cum Medici nomen adiungat pluribus, Cornelio Celso nunquam adiungit. Verum respondet: Plinium fortassis non tam spectasse, quod quisque scripsisset, quam quod et quatenus exercuisset, seu casu et incuria quadam factum esse, ut Celsum non adpellaverit Medicum, sicut et aliis, quos tamen diserte inter asseclas Aesclepiadis memoret Daniel Clericus, adpellationem hanc non addiderit; unde non apperere, cur ex simili eius silentio, Celsum non fuisse Medicum, inferatur. Porro Celsum vindicat Noster a criminationibus eorum, qui scepticismi eum accusarunt, et bonis, ut videtur, rationibus Eclecticum fuisse, demonstrat. Haec fere sunt, quae de Celsi vitae genere *Cel. Morgagnus* disputat. Neque vero magis illum subtilem disputatorem, quam diligentem et curiosum interpretem, cognovimus ex bene multis tum ex Celso, tum ex Samonico adductis locis difficilioribus, quos corruptos vel ex inspectis Codicibus collatisque diligenter editionibus restituit, vel, ubi hinc nihil auxilii est, ingenio emendavit, felici saltem coniectura illustravit, ita, ut Critici pariter ac Medici peritissimi partes

cum laude sustinuerit. Quo pertinet praecipue Epistola VIII. ubi auctoris nescio cuius adnotationes in Celsum castigans maximam eas partem vel supervacuas, vel ineptas, vel ipso interdum textu obscuriores esse, critico omnino iudicio demonstrat.

Parte II. continentur: De Prospero Alpino Epistolae duae. Rogatus Auctor, quae de Prosperi Alpini imagine comperta habet, utraque hac epistola exponit. Edidit huius Professoris vitam Thomassinus in *Illustrium Virorum Elogiis*, in cuius tamen libri quibusdam exemplis imaginem Alpini deesse Noster animadvertit. De Philologo Ravennate et de Angelo Bolognino Epistola. Exponitur in ea de utriusque tum vita cum scriptis, paullo accuratius tamen de prioris, cuius *de Lue Venerea* opusculi integra analysi exhibetur. De Vita et scriptis Dominici Guilielmi Commentariolum. De Vita et scriptis Antonii Mariae Valsalvae Commentariolum. De genere mortis Cleopatrae Epistolae duae. Multum diuque disputatum est ab hominibus doctis de genere mortis huius Reginae, quam a veneno interiisse, inter omnes quidem convenit; sed quale veneni illius fuerit genus, hoc est, de quo disceptatur. Vulgaris sententia est eorum, qui pictores secuti, Cleopatram admota pectori aspide occubuisse putant, quem quidem pictorum errorem, nemo prudentiorum facile erit, qui adhuc tueatur. Utrum vero (hoc est quod inter eruditos quaeritur) ab epoto veneno, an ab aspidis brachio illatae morfu Regina illa perierit, nunc dispicere et utriusque sententiae rationes excutere lubet. Dulce admodum nobis est videre Morgagnum nostrum in partibus eorum, qui aspidis morsum non modo probant, sed, quod ipse in duabus hisce epistolis egregie facit, argumentis etiam maxime probabilibus defendunt et confirmant. Occasionem super hac re differendi praebuit ipsi visa quaedam statua morientis Cleopatrae referens imaginem, in qua aspis, non quidem uberibus admota, sed ita
brachio

brachio alligata cernebatur, ut ipsius vinculi constrictione irritari et ad mordendum provocari videretur. Qua de re ad Lancisium, Pontifici Max. ab intimo Cubiculo, scribens, quid de morte Cleopatrae sentiret, exposuit. Primum non ignorare se ait, qui non aspidis ictu sed hausto veneno reginam mortuam esse, contenderent, eos de isto simulacro dicere posse, quod Franciscus Reditus de imagine in triumpho gestata, nimirum aspidem a sculptoribus additam, quod nulla alia ratione significare melius possent, quo illa se mortis genere interemisset. Sed quis, quaeso, epotum venenum indicaverit serpente, cuius venenum non gustu, sed in vulnere nocere, vel ipse olim Celsus docuit? Accedit testimonium Plutarchi, brachium Cleopatrae, inquentis, duas notas habuisse leviter impressas et humidas; quod mire congruit cum observatione veterum Medicorum ab Aetio adfervata, qui in iis, quos aspides momorderunt, non illud modo tradidit, *vulnera in demorso loco, veluti ab acu puncta inveniri*, sed hoc praeterea subiecit, *bina quidem ex masculi morfu, a quibus nihil fluit, nisi violentum animal sit, quod morsum inflixit*. Et quomodo tandem, si locus ictus non apparuisset, Augustus, ut Dio et Suetonius tradunt, admovere Pnyllos potuisset, *qui venenum ac virus exfugerent?* et hi, ut etiam hoc addamus, quomodo exfugere debebant, quod esset potu haustum? Occurritur quidem ab aliis, qui neutram harum sententiarum plane probant, huic incommodo ita, ut Cleopatram brachium sibi ipsam momordisse aut pupugisse, et vulnere venenum instillasse, dicant. Sed praeterquam quod haec est mera coniectura, ne rationes quidem eorum adeo graves sunt, quin facili negotio solvi possint. Nam quod primum aiunt, unius aspidis morfu reginam una cum duabus ancillis non potuisse interfici, quis tandem plures habere prohibuit? et ut unam tantum habuerint, quid cogit, aspidem uno morfu omne exhaustisse venenum existimare, siquidem et in viperis animadversum est, interdum non nisi quarto aut sexto morfu omne venenum exprimi?

Addunt, quod Plutarchus fatetur, aspidem ipsam a nemine conspectam esse, sed omittunt, quod ille statim subiicit: *Tractus duntaxat quosdam in littore, qua domus ad mare spectabat, esse visos*; indicio, serpentes, post ictus illatos, ab ancillis proiectos, se illac subduxisse. At a moribundis ancillis serpentes non potuerunt proiici? Recte, a moribundis; sed potuerunt a morfu statim. Pavidum denique natura foeminarum animum, quem, ut serpentem a Cleopatra removeant, in subsidium vocant, missis tum familiaritate Aegyptiorum cum aspidibus, de qua Aelianus scribit, tum desperatione salutis in Regina accedente, quae pavidis etiam animum addere solet, hunc pavidum, inquam, animum unum Velleii aequalis fere Historici testimonium satis refellit, qui, *Illata, inquit, aspide, morsus eius, sane expers muliebris metus, spiritum reddidit*. Ultimo loco adfert *Cel. Morgagnus* testimonium, quod sententiae de serpentibus stabilendae mirifice inservit, Horatii, scriptoris Augusto non modo aequalis, sed et perfamiliaris, qui iisdem pene diebus, quibus Cleopatra mortua est, de eius morte primus omnium posteris haec tradidit;

— — — *Quae generosus*
Perire quaerens, nec muliebriter
Expavit enses, nec latentes
Classe cita reparavit oras;
Ausa et iacentem visere regiam
Vultu sereno fortis, et asperas
Tractare serpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum,
Deliberata mors ferocior etc.

Iam etsi verba: *Tractare serpentes, et Corpore combibere venenum, quae illatae aspidi valde congruunt, urgere nol-*
 lis,

lis, at certe huius testimonii auctoritas valere propterea debet, quia omnibus reliquorum scriptorum, qui aspidis ictum in dubium vocarunt, narrationibus est prius, adeoque nec a sculptorum pictorumve licentia, nec ab aliorum traditionibus profectum esse potest. At enim testimonium est poetae? Est sane, sed narrantis, non fingentis. Nam qui in reliquis, quae de Cleopatra eodem loco tradidit, verum summa fide secutus est, quomodo credamus, hoc unum, quod ad eius mortem attinet, effinxisse libertate poetica usum? Et ut finxerit, quod tamen nullo modo concedendum est, quid tandem alterum illum ab Horatio, eadem de re tradentem, Velleium potuisset adducere, ut in narratione sua sequeretur fictionem poeticam historicus? Quicquid igitur sit, quod pro sententia de epoto veneno dicant morum aspidis reiicientes, hoc saltem ipsi non negabunt; si testimonii veterum Auctorum standum est, (et in rebus facti is fere stari debet,) vix esse, quo sententiam suam amplius tueantur. Rationibus enim philosophicis, ex quo genere fere sunt, quas adducunt, tantum in historia statuendum est pretium, quantum testimonii in philosophia. Earum in rebus historicis tum demum est usus aliquis, quum traditiones nobis vel nullae sunt, vel quae sunt, sanae rationi repugnant. Quod neutrum in hac nostra causa locum habet. Haec iam satis dicta sint de genere mortis Cleopatrae. Pergamus ad reliqua Part. II. momenta. De Ordinario Frontini Consulat. Dissenserunt olim in definiendo huius Consulis vero nomine duo illi maxime auctoritatis viri, Norisus et Pagius, quorum ille quidem Frontinum, hic maluit Frontonem. Aliquanto post tamen ipse Norisus, mutata nescio quo casu sententia, ad stipulatus Pagio in litteris ad eum datis ipse, *M. Iulium Frontonem probabilius Collegam Traiani poni*, asseveravit. Quod cum factum miraretur *Morgagnus*, rem paulo accuratius expendendam arbitratus, utriusque sententiae praecipua momenta hic exposuit, eorumque vi utrinque diligenter excussa, *Frontinum retinendum esse satis pro-*

probabiliter demonstravit, duabus praesertim rationibus, quarum altera a Fastorum auctoritate, altera est a veterum Scriptorum testimoniis petita. De quadam Librorum M. Varronis particula, ut legitur in Veteri Cod. Epistola. In Vitruvii locum ad tempus, quo scripsit, attinentem, et in alterum veteris Auctoris Compendii Architecturae Epistola. Dubitationes quasdam proponit *Cel. Morgagnus* de isto Vitruvii loco, quae, ut, quales sint, eo melius intelligatur, ipsius verba huc lubet transferre. Inscriptio epistolae est: Ad Marchionem Polenum. „Haereo, inquit, nisi tu forte, Vir „Clarissime, aliter legis in Vitruvio. Dices, ubi? Libro II. „Cap. 9. Ibi enim postquam alnum, scripsit, *in palustribus „locis infra fundamenta aedificiorum palationibus crebre fixam „— — permanere immortalem ad aeternitatem, et sustinere „immania pondera structurae, et sine vitiiis conservare* etc. tum „haec subiicit: *Est autem maxime id considerare Ravennae, „quod ibi omnia opera et publica et privata sub fundamentis eius „generis habent palus.* Quae cum lego, Strabonis simul venit in mentem, qui Tiberii aëvo de eadem urbe longe alia „edidit Lib. V. sic haerere me fateor, ut propemodum suspicari incipiam, aut ea, quae modo de Ravenna descripsi, non „esse a Vitruvio, aut si forte sint, non hunc libros suos Augusto, sed, contra ac plerique, nec sine multiplici ratione „creditis, alicui obtulisse posteriorum Imperatorum. Nam „si, ut summus ille Geographus post Augusti obitum mandavit litteris, *intra paludes urbs maxima Ravenna posita, erat „adhuc tota ligneis compacta aedificiis (ξύλοπαγῆς ὄλη)* qui fieri „potest, ut in ea, vivente Augusto, *omnia opera et publica „et privata* eiusmodi essent palis fundamentisque suffulta, „quae non modo *sustinerent immania pondera structurae; sed „(quod diu antea exaedificata opera significat) sine vitiiis „etiam conservarent?* Exemplum igitur ad confirmandam Vitruvii sententiam ab Ravenna maxime petendum, non scriptorem Augusto coaevum, sed aliquem potius videtur indicare, qui, postquam Claudius amplam illam et marmoribus

„bus ornatissimam portam, quam Auream vocabant posse-
 „ri, murosque Ravennae dederat, tunc demum viveret, si-
 „ve is Vitruvius, quod alii eius librorum loci minus credi-
 „bile mihi faciunt, sive alius fuerit, qui Ravennae exem-
 „plum in ora addiderit codicis sui, unde postea sit inter Vi-
 „truvii verba translatum.“ Haecenus *Morgagnus*. At enim
 nobis iste Strabonis locus non satis videtur efficere quod
 eo adferendo Vir eruditissimus effici voluit. Vix enim ap-
 paret, quatenam sint illa *longe alia* in narratione Strabonis,
 quae ab iis, quae Vitruvius eadem de re tradit, adeo abhor-
 reant, ut inde colligi possit, Vitruvium esse aut aevo Au-
 gusti iuniorem, aut locum eius interpolatum. Quid, quae-
 so, impedit; quo minus Vitruvii *opera publica et privata* una
 stare possint cum Strabonis *lignis aedificiis*, aut quid cogit,
inmania pondera structurae alia Ravennae fuisse, ac lignea,
 statuere? Dissensus igitur, quem Noster in his duobus lo-
 cis sibi reperire visus est, aut non est tantus, quantum ipse
 putat, aut propter descriptionis brevitate non satis explica-
 tus. Maiorem habent speciem, quae ad alium veteris cu-
 iusdam Anonymi locum *Cl. Morgagnus* coniicit; ubi, cum
 cerussae conficiendae rationem Scriptor proponit, verba
 edita sic habent: *Sarmenta vitiosa vineae infuso aceto in dolio*
sub tabulis plumbeis deponantur. Pro quibus Noster: *Sar-*
menta vitis amineae vult reponi. Sequuntur Laudationes a
Morgagno habitae olim, cum Gymnasiarchas, aliosve, Do-
 ctoris Insignibus exornaret. In Scriptores Rei Rusticae
 Epistolae quatuor. Harum duabus prioribus continentur
 maxime adnotationes in Columellam, Varronem, et Palla-
 dium, quorum loca non pauca aut vitiosa, aut dubia addu-
 cuntur, et tum consulendis Codicibus, tum conferendis plu-
 ribus editionibus, ita emendantur et illustrantur, ut, quod
 acerrimo summi Critici iudicio indignum sit, vix reperias.
 Duae reliquae versantur circa emendationem Pub. Vegetii
 ex Columella, unde Vegetius non pauca in libros suos de
Arte Veterinaria transtulit.

Parte III. continentur Epistolae XIV Historico-Criticae, quae nunc primum prodeunt, Aemilianae dictae, non modo quia pleraeque olim scriptae fuerant in Aemilia; sed et quia omnes ad Antiquitates et Geographiam attingunt partis non modicae illius provinciae, id quod ex subiectis hic singularum argumentis facile apparebit.

Ep. I. Novus accusator Flavii Blondi, super patria Cornelii Galli, refellitur, accusatoris errores ostenduntur. Inter haec de verbis agitur Gallo suppositis. Porro instituitur disquisitio, quo Lycoris tempore Antonium in Galliam secuta sit, quo anno Gallus natus, cur Foroiulienfis esse non potuisse videatur, et tandem Lycoris quae fuerit? de qua Ciceronis loci et Plutarchi adversus interpretes quosdam illustrantur. Sub finem epistolae agitur de Galli genere, de quo quidem satis certi nihil suppetit, nisi ad genus referre velis, quae Suetonius de eo tradit, in August. c. LXVI, ita scribens: *Neque enim temere, ex omni numero, in amicitia eius (Augusti) adflicti reperientur, praeter Salvidienum Rufum, quem ad Consulatum usque, et Cornelium Gallum, quem ad praefecturam Aegypti, ex infima utrumque fortuna provexerat.*

II. Exposita huius epistolae scribendae causa, primum eos errare, qui Bedesim et Vitim eundem omnem fuisse putant, demonstratur testimonio Plinii, qui Hist. Nat. L. III. c. 15. utrumque diserte distinguit. De duobus Forolivienfium fluminibus, Roncho et Montono, uter Bedesis fuerit, quomodo inquirendum. Nec Polentani, nec Veneti, Ravennam his fluviis cinxerunt; neque horum infra Ravennam confluentes Plinii tempore, et pluribus insequentibus seculis, esse potuerunt. Inter haec Agnelli Ravennatis duo loci emendandi, et errores quidam Cluverii, indicantur. Montonum fuisse Bedesim Plinio, Ronchum autem Vitim, conicitur, et circa hunc hallucinationes Alberti, Ferrarii, Baudrandi, ostenduntur. Tum obiectioni, cur Plinius in enarrandis

randis his fluviis Montonum omisisse videri possit, occurritur, Ronchum ipsi fuisse Vitim confirmatur. Hinc occasione data, error Cluverii et asseclarum, de antiqua Solona, evidentissime retegitur. Geographi plerique, et eorum Tabulae, in duobus illis fluviis graviter peccant. Quaeritur, Vitis in Plinio sit legendum, an Utis? Posterior lectio probatur Cluverio, qui tamen ex consensione Codd. et vetustorum, et recentiorum, qui omnes habent Vitis, refellitur; nec adiuvatur is loco Livii Dec. I. l. 5, ad quem pro *Utente*, sicut veteres libri habent, *Vite* esse legendum, iam Sigonius animadvertit. Denique, quod paullo ante coniectum fuerat, Ronchum antiquis fuisse Vitim, virorum quorundam doctorum auctoritate confirmatur.

III. Quae superiori. Epistola brevius attigerat, eorum in sequentibus uberiores Auctor instituit explicationem, de quinque fluviis in Ravennae aestuaria olim influentibus sigillatim dicturus. Primo quidem loco consideratur Padus. Unus de Padi alveis per mediam Ravennam ferebatur, non tamen, ut quidam Interpretes Dantis credunt, huius aetate. Initium ex Spinetico Padi alveo infra Vatroni fluminis confluentes cepit, nec angusta, sed angusta Fossa dicendus. Huius amplitudo, advecto simul cum aqua ex aliis alveis limo, paulatim contracta est, ut nulla iam sit. Quod cum minus attenderent Geographi, fictum est, ut plerique de fossa ista non satis accurate traderent. Agnelli de fossa ista loci illustrantur. Inter haec quaedam de porphyretico Theoderici Sepulchro ab Agnello tradita, cum posterorum autem scriptis difficile concilianda, attinguntur; Butrium ubi fuerit conicitur.

IV. De secundo et tertio flumine agitur, Anemone et Bedesi. De Anemone errores quidam Geographorum indicantur. Errant, qui italice *Anone* credunt, non *Lamide* esse dicendum, et quomodo vox illa prima nata sit, et unde alia Anemonis nomina. Circa eius finem errores Geographorum

phorum recensentur. Bedefis. In duobus amniculis, ex quibus oritur, error indicatur in Dante intelligendo: tum errores alii in Tabulis Geographicis. Quo primum tempore supra urbem fuerint duo illi amniculi unum in alveum corrivati, et quales huic, et quando pontes impositi. De antiqua utriusque amniculi per urbem via, et quae hinc consequantur. Agnelli scriptoris Ravennatis loci, qui ad Bedefim videntur spectare, considerati. Adiiuntur praetera alia de Bedefi, quae fere pertinent ad confirmandum magis id, quod Ep. II. de Ronchi et Montoni apud veteres adpellationibus dictum fuerat.

V. De quarto et quinto flumine, Viti et Sapi. Vitis nomen confirmatur. Ronchi nomen ab Roncho castello deductum; de ponte alio tempore illi imposito; et vetus Inscriptio ad pontem quomodo legenda. Unde Aquaeductus sit etiam vocatus, inquiritur; ubi de templo et rure eiusdem nominis. An ab Aquaeductu Theoderici, aut Romanorum potius; ubi alia de Aquaeductu Ravennate. Quae Galeatae ad Theoderici Palatium et Aquaeductum spectare possent, quaesita. In marmoribus ad templum, de quo paulo ante dictum, frustra, quae ad Aquaeductum spectarent, quaesita: ubi et de columella; ad illud templum conspicienda, agitur, indicaturque, quid fuerit, et cur gemina Inscriptio, litteris inter se adversis, insculpta. Boccaccii de fluminibus locus expenditur, indeque aliquid contra Cluverium deducitur. Aliorum errores in aliis Ronchi nominibus. Sapis. De hoc flumine adnotantur recentium Geographorum errata, ex vexatissimo illo Lucani versu fortassis orta:

Crussuminumque rapax et iunctus Isapis Isaro.

Quo de versu quid sentiat, late aperit *Morgagnus*; neque id aliene prorsus loco, siquidem tota eius disputatio eo redit, ut explicatio Sapis, de quo dicere instituerat, eo plenior efficiat.

efficiatur. Posthaec, notatis aliis aliorum hallucinationibus, etiam de Crustumio, oppido apud Anastasium Bibliothecarium memorato, verba fiunt. Denique Sapis quo tempore a Classensi portu, si unquam tamen in eum influxit, aversus fuisse videatur.

VI. Ravennae aestuaria quibus limitibus circumscriberentur, ad mare praesertim, et primum Orientem versus. Classensis portus amplitudo et autor. Inquiritur, num Plinius, ut plurimi aiunt, scripserit, Pharum portus huius fuisse maximum omnium Rom. Imperii, et num sacra turris S. Mariae in portu is Pharus fuerit: cuius templi qui conditores credantur, et quo tempore. Classensis Phari fundamenta, quae alibi reperta dicuntur. Mussivum opus, in quo is Pharus representari creditus est, describitur, Classis oppidi et Caesareae limites indicantur. Explicatur causa, cur Classis oppidum sit extructum. Castra hiberna Classiariorum, ut Pighius loquitur, paranda fuerant in perpetuum tempus, itaque et tutelae, muro et disciplinae causa cingendae. Ad milites igitur, ad turmas, ad socios navales, ad fabros maximae classis excipiendos, locumque his praebendum idoneum, quo suum exercerent munus, iis castris opus fuit, quae oppidi magnitudinem aequarent. Paullo difficilius est negotium, constituere, quod usque ad tempus apud illud oppidum fuerit classis Romanorum. Quod ut determinetur, quaeritur, ad quem de tribus Valentinianis Vegetius libros miserit de Re Militari, nisi potius ad Theodosium II. misit. Classense oppidum ad quod usque tempus perstiterit, inquiritur. Posthaec de Caesarea, et via, et oppido, agitur. De ponte Candiani; et num fluvius ullus fuerit eo nomine, isque aquis praesertim copiosissimis. Errores notantur Geographorum, aliorumque. Quis fluvius in veteri Inscriptione videatur intelligendus nomine Badrini. De Vatreno flumine; et quomodo legendus accipiendusque sit Martialis locus? Est ille Epigr. 66. ubi poeta viam ostendit,

dit, per quam ex Forocorneliensi agro transfiliat Ravennam De Vatrei influxu in Padum non semel mutato.

VII. De littore Ravennate ad Occidentem. Considerantur Agnelli de Aede S. Mariae ad Blachernas quidam loci. De Portu Ravennate. Qualis locus, ubi Ravenna primum condita est, et quomodo, et qua de causa non ipsa a mari, sed mare ab ipsa recefferit, et quibus saeculis. Causae mutationum portuum Ravennae exponuntur, et tandem qualis Ravennam missa fuerit Inscriptio, quae sub Pontificis statua insculperetur.

VIII. Praemisso huius et sequentium epistolarum argumento, Geographorum lapsus in Padi primis duobus alveis, in Vatrei et in Sylva Lucana indicantur. De Cotignolae oppidi conditoribus. Errata Geographorum in Anemone fluvio. Prope Martianum torrentem, qui ex Apenninis montibus defluit, Anemonem aucturus, est Mutiliana. Hinc quaeritur de oppido isto an idem sit cum Castro Mutilo Livii, quod L. XXXI. et XXXIII. commemoratur. Antiqua Solona ubi perperam quaesita, et ubi fortasse quaerenda sit. Ad finem errores Geographorum adnotantur in fluvio Forolivienfibus.

IX. Forum Livii a quo et quando conditum sit, conicitur, neque obstat Strabonis et Melae silentium. Quatenus Livia dictum sit? ubi de duabus Inscriptionibus. Cur paucae supersint. In his duae commemorantur celebres ob adscripta Consulium nomina. Conditum Forum inter amniculos duos. Eius antiqua tum longitudo, tum latitudo modica, ditio autem olim ampla. Cur eius viae quatuor maiores vocentur Suburbia. De pontibus alteri amniculorum impositis et restitutis cum Inscriptio, quae quomodo legenda. Peculiarium nominum, quibus singula Suburbia et Portae adpellantur, causae inquiruntur. Portae olim
plures

plures quatuor. Muri, fossae, et tres arces, quibus urbs munitur, quando incipi aut restitui potuisse videantur. De urbis foro antiquo et novo, huiusque ornamentis, et de multis in urbe turribus. Coenobia quaedam quo tempore aedificata. Episcoporum quatuor Foroliviensium nomina indicantur, Episcoporum Catalogo, in quo desunt, addenda. Quomodo eorum Chronologia reddi exactior possit, et Praetorum Foroliviensium saeculo XIII. nomina ad duodecim nosci queant. Causae denique recensentur, quare antiquiora civitatis documenta interciderint, incendia praesertim, quorum maxima suo quaque tempore indicantur.

X. De Cornelio Gallo, poeta, et primo Aegypti Praefecto, cuius Ep. I. mentio facta est, rursus agitur; et primum quomodo distinguendus sit ab aliis, qui cum eo confusi fuerunt. Gesta aliorum perperam ipsi tributa, et vera ipsius distinguuntur. Mortis eius, de qua supra iam dicta quaedam sunt, hoc loco credibilior causa, et modus certus proponuntur. Eius scripta, quae supposita, quae dubia, quae certa, et haec quod usque ad tempus servata. Quo in pretio fuerit apud alios poetas. Ad ea, quae de Cytheride, et de tempore, quo Antonium secuta sit, in Ep. I. scripta sunt, adiungenda. Alia de Gallo, tum dubia, tum certa. Attingat iam supra *Morgagnus* obiter controversiam super Galli patria motam; hic fusius, quae huc pertinent, exponit, et commemoratis primum in huius poetae patria definienda difficultatibus, ad rationes eorum respondet, qui Foroliviensem fuisse contendunt. Porro de multiplici vocis Foroliviensis significatione agit, et praesertim de Foro Iulii Narbonensi, et tandem rationem, cur Foroliviensis potius credendus sit Gallus, non contemnendam adducit.

XI. De Blondo, quem Ep. I. contra criminationes quorundam defenderat, iterum agitur, eiusque nomen Flavium fuisse confirmatur, et quod nomen avo fuerit, ostenditur;

ditur; unde quaedam, quae ad rem faciunt, deducuntur. Blondi probitas laudatur, et quidpiam, quod in Recineti Episcopum dixit de Decessore, non de optimo eius Successore Nicolao Hasteo, omnino intelligendum esse declaratur. A vita et moribus Blondi transitur ad eius scripta, et ex iis quidem, quae inedita adhuc creduntur, unum Oxonii esse dicitur calamo exaratum, inscriptumque: *de Cosmographia Italiae*, de quo *Morgagnus* coniicit, esse forte exemplar quoddam, antequam typographia institueretur, descriptum Operis, quod ipse autor edidit, quodque omnium iam nunc in manibus est, *Italiae Illustratae*. Huius enim regiones, urbes, oppida, lacus, flumina, montes, secundum prisca singulorum nomina, id quod ibi Blondus facit, recensere, quid aliud est, quam huius orbis partem describere? Sic etiam *de Roma Infaurata* libri ab aliquo inscribi poterant *Topographia Romae*. Utcunque id est, quanti laboris, et quanta simul utilitatis ea Blondi fuerint scripta eo tempore, facile erit existimare cogitanti, neque ipsi alios, qui idem tentassent, per ea saecula praeluxisse, neque antiquos intelligi potuisse scriptores, nisi traderetur, quibus nominibus, quas Italiae partes, et quae Urbis loca designassent. Excusatur, si qua forte in re lapsus sit, Blondus, ratione temporis, quo viveret, et multitudinem occupationum, quibus distentus libros suos conscriberet. Nec est cur negligentiae arguatur post tantorum virorum testimonia, qui eius in scribendo diligentiam maximopere laudarunt. Patriam non plus quam aequum esse videretur amasse ostenditur contra eos, qui amore patriae ductum, Eusebii locum de Gallo Foroiulensi corrupisse, iactitarunt. Eius fides in illa quoque Inscriptione defenditur, quae attinet ad Rubiconem. Quid censendum sit, quaeritur, de tegula quadam Forolivienti, ad Sextum Rufum Historicum spectare credita. De Hieronymi Mercurialis vita, meritis, et scriptis, editis et ineditis plura, et circa haec illamve non paucae quorundam hallucinationes notatae. De Iacobo a Torre, aliisque Forolivienfibus Philosophis et Medicis. De Cardinalibus et Episcopis.

XII. Reditur ad fluvios Forolivienſes. Agitur de Viſi, oppidisque ipſi adiacentibus, notatis erroribus Geographorum. Galeatae varia nomina, quam fuiſſe olim Municipium, Mevaniolam dictum, confirmatur. Errata Geographorum. Arcis Meldulenſis Inſcriptiones tum editae, notatis erroribus, tum ineditae, cum adnotationibus proponuntur.

XIII. Ab Inſcriptionibus, quo diverſerat Autor, redit ad fluvios, ipſisque adiecta oppida. Primum de Pineto Ravennate, tum de Foro Popilii et Bertinorio verba fiunt, erroribus Geographorum ſive aliorum adnotatis. Inter haec de poſitu illius Fori et vicinarum urbium ſcribitur, et de antiqui Ravennatis Anonymi Cosmographia. Tum de Inſcriptione perperam ad Forum Popilii ſpectare credita. Bertinorii priſcum nomen aliter ab aliis proſiſitum. Nomen Petrae Honorii, illi datum, in quem gravem errorem quosdam olim et nuper induxerit, oſtenditur.

XIV. Hac denique Epiftola de Sapi fluvio, adiectisque ipſi urbibus, fermo habetur: et primum de Sarſina, ubi errata notantur, tum in eius nomine ſcribendo, tum in ipſo et Bobio intelligendo. Quid ſit Sapia Tribus, inquiritur. Eruditorum alii, iſtam Tribum fuiſſe, ſcripſerunt, unam ex 120. Tribubus Gallorum Boiorum; alii autem, qui multo plures ſunt, inter Romanas Tribus referendam eſſe exiſtumarunt, quae aut nomen poſtea mutaverint, aut non uno adpellarentur nomine, aut ad ferenda ſuffragia ſimul cum aliqua magis notarum admitterentur. Quam utramque ſententiam eorum, qui pro ea Tribu intelligi populos putant, uti minime improbat Morgagnus, ita teſtimoniis Livii, eadem quoque Tribu ſignificari ipſum tractum, quem illi populi incolebant, demonſtrat. Locorum alter eſt L. XXXI. ubi ita ſcriptum: P. Aelius Conſul in Gallia C. Oppium praefectum tumultuaria manu per Umbriam, (quam Tribum Sapiam vocant,) agrum Boiorum invadere iuſſit; alter L. XXXIII.

L. Furius Purpureo Consul *per Tribum Sabiniam* in Boios venit. Post haec Caesena nomen, erroresque circa ipsum indicantur, et cur dicta Curva et Flavia Papia, inquiritur. De vinis Caesenatibus. Disputatur contra eos, qui vina Caesentia ac Meaenatiana, apud Plin. Nat. Hist. L. XIV. c. 6. commemorata, eadem esse tradiderunt. A Caesena pergit Auctor ad Cerviam, quam nec pervetustam, nec tamen valde recentem urbem esse, ostendit. Tandem, quid locus fuerit dictus Ad Novas, et de vico ad portum Caesenatem, sermo habetur, ubi et dubitationes quaedam super controversia de vero Antiquorum Rubicone proponuntur.

Haec igitur sunt praecipua Opusculorum *Morgagni* capita. Quibus perlustrandis tantum abest ut Auctoris apud nos exstimatio vel minima ex parte diminuta sit, ut potius nova hinc incrementa ceperit. Nam sive eum de ratione corporis humani praecipientem Medicum, sive in verum antiquorum scriptorum sensum, resque abstrusiores historicas inquirentem audiamus Criticum, in omnibus pariter versatissimum et diligentissimum, et, ut uno verbo dicamus, in omnibus loquentem audimus Morgagnum. Sunt fortasse nonnulla in Epistolis, praesertim Aemilianis, quae leviora videri possint extra Italiam viventibus; sed ne hi quidem habebunt quod recte carpant, si reputaverint secum, Italum ea ad Italos, et saepe rogatum scripsisse. Et praeterea quod inter ea, quae civibus suis proprie scripsisse videtur, multa reperiuntur ad recte intelligendos veteres scriptores valde utilia: orationis elegantia et concinnitas certe etiam exteris, qui minus forte curent oppida, amniculos, pontes, et Inscriptiones Italiae, suppeditabunt quo inter legendum delectentur. Quae cum ita sint, nihil profecto optaverimus magis, quam plura huiusmodi scripta ab eruditissimo Auctore edi; nisi senem ad scribendum provocare nonagenarium nefas putaremus.

PHILO.

*PHILOSOPHIAE NATURALIS SIVE PHYSICAE
dogmaticae TOMUS II. continens Aerologiam et Hy-
drologiam, vel scientiam aëris et aquae, tanquam con-
tinuationem Systematis Philosophici Crift. L. B. de Wolff.
Auctore MICHAELE CHRISTOPHORO HANOVIO,
Gymn. Acad. Ged. Prof. Philofoph. eiusdemque
Bibliothecario.*

Halae Magdeb. prostat in officina libraria Rengeria
MDCCLXV. in 4to, complexa pagg. 778. cum tabb.
aen. III. et indice locupletissimo.

Non immeritis Tomum I. huius Physicae dogmaticae
laudibus nos profecutos esse, et iudicia de eo aliorum
Virorum doctissimorum docuerunt, et lectio huius Iudi To-
mi quemvis satis superque docebit. Quo enim magis *Hanovius*,
tot illustribus in orbe erudito speciminibus clarus, ad intimio-
ra systematis Physicae Wolffiani, quod optimis Academiae
Caesareae naturae curiosorum, Petropolitanae, Parisinae,
Londinensis, Suecicae, et caeterarum, ut et clarissimorum Viro-
rum, quae in publicum prodierunt, inventis superstructum,
ac eximio ordine digestum est, capita illustranda progredi-
tur: eo clarius eius elegantia ac soliditas legentium animos
perstringit. Excussio, ut in recensione Tomi I. declaravi-
mus, inter elementa rerum materialium aethere, et expli-
catis plerisque Phaenomenis, quae ab eo pendent,
caetera hoc Tom. I. do elementa, eadem dexteritate,
in Aerologia scientiam aeris, et in Hydrologia scientiam aquae,
maximeque memoranda quae illorum vi fieri queant, et
solent, magno cum eruditionis ac doctrinae apparatu explicat
Auctor. Cl. Viam vero sibi ad solide pertractandas has scien-
tias munit in antecessum, stabiliendo aetheris aerisque cum
similitudinem, tum dissimilitudinem, essentiae ac naturae im-
mutabilem, ac demonstrando, maxime absurdam esse eorum
sententiam, qui fieri posse statuunt, ut ex aethere aër, et ex

aëre aether rursus fiat. Ex qua sententia cum maxima rerum confusio, innumeraeque inter Physicos controversiae enatae sint, auctor Cl. omnes ingenii vires eo intendit, ne iisdem hoc systema implicetur atque irretiatur, demonstrans, et extra omnem dubitationis aleam certis argumentis ponens, Aërem esse soni principium, et materiam sua natura propriam, aetherem vero lucis, caloris, colorumque: aetherem purum, quantumvis condensatum neque sonuisse unquam, nec sonare posse, aëre prorsus remoto; neque aërem quantumcunque attenuatum compressumque per se exferere aut capere aetheris vibrationes, vi sua tam pernices, quibus lux calorisve oriatur; nullam quoque rationem aut methodum superpetere, aërem prorsus ab aethere liberatum exhibendi, quare in ipso quaedam emergere aetheri admixto tribuenda: solam pernicitatem motus progressionis et vibrationum utriusque, ut virium insitarum effectus, ad haec evincenda sufficere abunde, utpote quae multis millibus maior in aethere quam in aëre dari possit: immo vim aëris ratione tam debilem tamque inferiorem esse vi aetherea, ut insigne intervallum detur, sensibus manifestum, inter summam vibrationum aëris celeritatem et progressionem, et initium vibrationum aetherearum, infimam lucem et colorem constituentium. Quantam vero diversitatem aërem inter et aetherem constituit A. Cl. eandem evincit inter aërem atque aquam intercedere, idque manifesto patere putat cum ex longe tardiori aquae progressionem ac vibrationem in ea excitata, tum ex multo maiori densitate et gravitate eiusdem, quae fere milies excedit vires densitatis gravitatisque aëreae. Nec aliter comparata est terrestris elementi indoles in hoc systemate. Cum enim in eodem evictum est, elementa non esse nisi primam corporum materiam, ideoque simplicem: necesse est ut terra quoque simplicitate cum caeteris elementis conveniat, nec nisi natura propria, h. e. gradu virium elementarium omnino diverso differat. Quae cum propria sit terrae, adeoque fieri nequeat communis, sicca
autem

autem a Philosophis aequae ac in genesi mundi Mosai-
ca dicatur, ex evoluta distinctius siccitatis indole rationes
et argumenta deducuntur, cur nec aqua fieri terra, nec ex
aethere aut aere coalescere terra, nec terra in aquam, aerem,
aut aetherem transformari possit. Maximo studio haec
ipsum Cl. auctoris verbis notavimus, cum ea maximi momen-
ti esse, et omni accuratiore consideratione dignissima, iudica-
bat nobiscum ii, quibus Veterum Physicorum Cosmogo-
niae, et nonnullorum recentiorum, inter quos nominasse suf-
ficiet Viros eruditione eminentes, Boyleum Nieuventitum,
Hookium, Ellerum, placita cognita sunt. Multis profecto
non solum incommodis et difficultatibus, quibus senten-
tia contraria obruitur, firmis constituta sententia clarissimi
auctoris argumentis, liberatur Physica generalis; sed etiam
plurimorum commentorum errorumque fontes obstruan-
tur, ac veritatis adyta aperiuntur. Aërologia ipsa, una cum
adiuncta aërometria, quatuor absolvitur capitibus. Caput
primum edocet aeris naturam, edendi et diffundendi sonos
tonosque, non solum clare, sed et distincte concipiendos, qua
intervalla progressionis duplae ac intermedia, qua voces,
cantus, concentus consonantiam, qua intelligenda instru-
menta campanarum, chordarum, tiliarum, tubarum, frago-
rum principia et fundamenta acusticae, diacusticae, et catacu-
sticae. Docet hoc caput praeterea naturam ventorum variam,
qua directionem, extensionem, magnitudinem, celeritatemque
eam qua irruit in vacuum, itaque et rarefactionem, et
condensationem, et vim elasticam. Docet statum aeris flui-
dum et fixum humidum et siccum, calidum et frigidum, tur-
bidum et serenum, nisum ad aequilibrium, gravitatem, in-
dolem spirabilem, vitalem salubrem et insalubrem, necessita-
tem ad flammam. Docet eius vim resistendi, naves et ma-
chinas agitandi, reflectendi sonos, propagandi, et remittendi
unde multiplex echo, eiusque leges considerantur, et artifi-
cia focorum phonicorum. Docet vim sonos intendendi, vi-
tra diffringendi, tubas stentoreas, cornua, et aures artifi-
ciales. Docet anemoscopia et anemometria velocitatem ven-
tilato-

tilatoris, turbinumque manometra, pycnometra, thermometra, aëria praesertim, psophometra, tonometra, echometra, hygrometra, et aëria prela. Ex quo rerum praestantissimarum, admirabili eruditionis apparatu tum ex aliorum penu, tum ex propria meditatione deprompto, declaratarum indice, lectores perspicere possunt, quanta vel hoc unicum caput superbiat rerum copia ac varietate. Maiorem vero invenient progrediendo ad caput huius sectionis secundum, in quo auctor Cl. disserit de natura athmosphaerae, vaporum et exhalationum, unde omnis telluris fertilitas derivanda, usuque atmometrorum et hygrometrorum. ipsam vero Athmosphaeram in tres dividit regiones, ac de earum altitudine erudite disserit, nec non de gravitate per barometra innotescente, cum supra montium cacumina, tum in profunditatibus accessis, item in phaenomenis antlia pneumatica productis, elatometro melius ostendendis. Inquirit deinceps in figuram et vires athmosphaerae resistendi, premendi, movendi, gignendi turbines, in thermobarometra, in extraordinariam barometrorum altitudinem, in naturam folium, siphonum, Antliarum, scloporum pneumaticorum, molarum pneumaticarum, in torcularia athmosphaerica, vim pulveris pyrii, aerolenos et antliam vaporum fervidam. Insignia in hoc capite artificia, in machinis ingeniose inventis, ac usibus vitae communis destinatis, magna solertia annotata invenient Lectores; interque alia maxime se commendabunt ea, quae circa machinam Hellanam auctor Cl. disserit. Tertio dein capite omnis meteorologia explicatur aetherea. Ubi explicatis in antecessum in genere meteoris, enarrantur emphatica, tum in inferiori, tum in superiore athmosphaerae regione: singula huc spectantia luculenter, ac admirabili ordine recensentur. Lectu digna sunt quae proferuntur de ignibus fatuis, noctivagis inanimis, lambentibus marinis, noctilucis animatis corporibus inhaerentibus, cicindelarum, pyraustarum pisciculorum, ostrearum, nec non de scintillis electricis pilorum, succinorum, vitrorumque. Posthaec explicantur meteora emphatica regionis superioris, et quidem

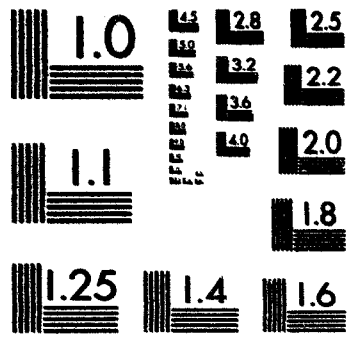
prime

primo lucentia, ut anticipati per refractionem siderum ortus, dilucula, varii arcus lucidi in coelo apparentes, trabeae vel columnae, stellae cadentes, dracones volantes, faces coelestes, caprae, hiatus et retrocessio sciaterici; deinde colorata, ut pallor lunae, solis, color coeli caerulei, irides multiplices, extraordinariae quoque inverfae, solares et lunares, coronae, et halones solis lunaeque concentrici, eccentrici, verticales se interfecantes et contingentes, cum parheliis, parafelenis, antheliis, hypeliis, hyperheliis, ac crucibus lucidis, nova plane ratione explicatis, adiuncta iridometria et halometria. Summa praeterea cum voluptate in hoc capite legimus, quae notavit Cl. auctor de auroris borealibus, et imprimis de meteoris emphaticis rarioribus, res terrestres in nubibus veluti depictas in speculo exhibentibus; quae effigies coelestes seu icones aerae rerum terrestrium, animatarum aequae ac inanimatarum, appellantur. Tandem sequuntur meteora ignea, calida aequae ac urentia. Hic tempestates statae et variabiles, caloris frigorisque, explanantur, tum fulgura, fulgetra tonantia, et fulmina varii generis, in his et congelantia, et magneticas acus in contrarios polos invertentia, nec non boehdes et globi igniti, praesteres, et terrae motus. Quantum iam caput considerat meteora aequae et mixta; illa sunt vel liquida, ut vapores, fumi, nebulae, nubes, ros, plécas, pluvia, imber: vel gelata, ut pruina, nix, grando. Quae dum qua genus, causas, phaenomena, vires effectusque, enucleantur, accurate simul expenduntur quae ad nephometriam, scotometriam, anemometriam superiorem, drofometriam, et hyetometriam illustrandam pertinent. In gelatis occurrunt gelicidia, effigies mirae, nivis varietas, unde sit eius summa albedo, ratio ad aquam in quam deliquescit, usus et noxa; grando extraordinaria, ut lapides glaciales, ova interdum aequantes. Mixta vero sunt odores et odoramenta varii generis, osphrantiam desiderantes, et osmometriam; procellae turbinae, terrestres et hypogaeae seu subterraneae; tubae turbineae terrestres, marinae, ac coelestes, stupendae haud raro violentiae. Eodem rerum varietas exhibetur in

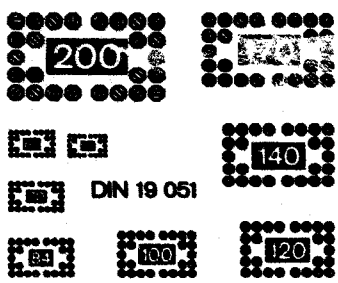
secunda

secunda Partis II dae sectione de Hydrologia. In eius capite primo agit Cl. auctor de hydrologia generali et pura, adiecta hydrometria. In illa docet Cl. auctor aquam puram esse elementum humidum fere millies maiori gravitate praeditum quam aer, ac principium et materiam omnis humiditatis, puram esse inspidam, inodoram, limpidam, pellucidam, speculari, evaporativam, et alimentorum vehiculum. Agit deinceps de statu eius duplici, fluido ac stabili, eiusque causis et notis, ostenditque, fluidae gradus caloris esse inter Fahrenheitianos 33. et 212. quo in mediocri atmosphaerae gravitate bullit, et copiose in vapores sursum abit. Docet praeterea in hoc capite vaporum ferventium diffusionem in spatium 1400 maius, vim quanta sit, et e bullitu oriendam thermobarometrum Fahrenheitianum, una cum gradibus intermediis inter gelationem et bullitum constantibus, et expansionem voluminis aquae per calorem, et mutatam sic gravitatem antequam evaporet. Docet ibidem gelatam et in vacuo fieri glaciem duram, quasi vitrum naturale; in cuius inquiri rationem, et vires ferendi distendendique, et variam refrigerationem, qua nondum glaciatur, nec non intensiorem gelidae glaci naturalis artificialemque: docet praeterea, inesse aquae vim solvendi, et soluta velut imbibendi, bifariam, extime intimeque, et veri similem eius statum fixum in siccis corporibus, quaeque in eo retineat, vimque elasticam ad aequilibrium quaquaversus nitentem, et causam fontium salientium Heronis et Hellani: variaque de vi ignea extinguendi, hydracontisterio, machina hydrophyria, et hydrometri usu proferuntur, declarato simul usu aquae hydrostatico amplissimo. Capite secundo de hydrologia speciali ac mixta, h. e. aqua impura, agens, illam dirimit in communem et peculiarem. Communis dimidiam fere telluris superficiem occupat, et vel salina est, vel insulsa seu dulcis: salinam continet Oceanus et Maria; insulsam potissimum lacus atque fluvii. Excipit itaque Clar. auctor naturam salinae ac marinae, propter contenta salina et oleosa gravioris, eiusque diversam saluginem, unde, et cur sit, et quomodo insulsa et pota-

potabilis fieri possit aqua marina; deinceps expendit aëstus marinos, cum ordinarios, tum extraordinarios, apertis causis, a quibus dependet, et quomodo aësiometro mensuretur discernaturque ab aliis motibus ei affinis: solide natura gurgitum, voraginum seu euriporum, sirtium vel turbinum marinarum, declaratur, adiuncta disquisitione de figura exteriori et profunditate Oceani, bathometris ex parte dimetienda, nec tamen ubique assequenda, sed tantum coniectanda: de sinibus, aestuariis, fretis, tentaminibus coniungendi maria, hypothetica a quæ marinae summa, possint integram tegere telluris superficiem; de difficiliori congelatione, montibus Oceani glacialibus, sæpe stupendis, ac fluctibus noctilucis tandem agmen claudit disquisitio copiosa, de aqua dulci stagnante, ac corrente: illam continere ait lacus, stagna, paludes differentis varietatis; hanc fontes rivos, fluviosque. Quemadmodum vero rationes lacuum diversorum, naturalium et humana arte factarum, stagnorum, paludum, caespitum ibidem combustibilium generatorum explicat: ita non minus luculenter declarat originem fontium, diversitatem, latentium investigationem, deductionem in puteos, cisternas, fossas, castellata, extraordinariamque fontium intermittentium, saxificorum, mineralium, salinorum, sulphureorum, mercurialium indolem, docetque mineralium alios esse salubres, alios insalubres, unde opus esse hydrozoimasia, vulgari et artificiali, physica, chemia, et hydrostatica. Ultimo considerat, qua ratione aqua e fontibus transeat sequæ explicet in rivulos, rivos, fluvios, et flumina, ibique de eorum alveis, pulvis, vadis, campis seu insulis, cataractis subdialibus, subterraneis, mixtisque, de vi fluviorum, ac de modo applicandi vim aquæ ad usus mechanicos, in genere, et in specie ad navigandum sine vento ac remis, agit. In appendice subnexa huic Tomo, occurrunt primo uberior censura sententiae Desaguillieri, de vaporum ascensu et descensu, Art. 3. No. 407. Tran. act. Phil. p. 6. 22. propositæ, atque refutatio. Sequuntur disquisitiones de facilitate motus corporum in

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART
NATIONAL BUREAU OF STANDARDS-1963-A

1:24

NOVA ACTA ERUDITORUM

LEIPZIG 1767

DER MICROFICHE-REPRODUKTION LIEGT
DAS ORIGINAL DER UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
ERLANGEN-NÜRNBER ZUGRUNDE

SIGNATUR: LTG. IX,88.

aqua, atque de vi materiali vel Hylozoismo, et annotationes mixtae de Veneris satellite, de parallaxi solari, a Stephano Rumowski, e suis et Pekingensibus observationibus transitus nuperi Veneris per discum solarem determinata, de novo thermometro nautico, de thermobarometro Christiani Habichtii Philos. experim. et Matheseos Professoris Vratisl. in Gymnasio Elisabethano, de dubitatione Cl. d'Alembert circa congelationem argenti vivi, de iride solari post solis ante 15 minuta occasum anno 1764. die 14. Septembris haud procul Lipsia Voigtsbergae observata. Tandem subiungitur tabula indicans altitudines montium Peruvianorum per descensum mercurii in Barometro, auctore Bouguerro, ad illustrandum §. 171. huius II. Tomi, nec non alia ex Horrebowii Elementis phycis.

METHODUS NOVA INVENIENDI LONGITUDINES locorum terra marique per, Lunam.

Audivi ex fama, quod visum sit ab Astronomis quod Longitudines locorum terra marique non possint pro certo dari nisi per Lunam, et quod hodie indagetur Methodus, quae dabilis; et quia in iuventute mea aliquo tempore applicui animum ad Scientiam Astronomicam, et ob illum finem perlegi RICCIOLVM, et vidi ab illo assumtas plurimum Methodos indagandi Longitudines ope Lunae, sed omnes improbatas propter difficultates circa Parallaxes, et sic reductionem Lunae observatae, seu apparenter visae, ad suum locum verum: propterea animum meum intendi ad inveniendam aliquam Methodum, quae illis difficultatibus non foret obnoxia. Et quia tunc inveni hanc sequentem, quae hactenus nemini in mentem venit, et caret illis difficultatibus, me oportet illam publico dare, ac iudicio et examini peritorum Astronomorum subiicere. At sciendum est, quod illam hic tradam prorsus sicut inveni scriptam in
iuven-

Fig. 1.

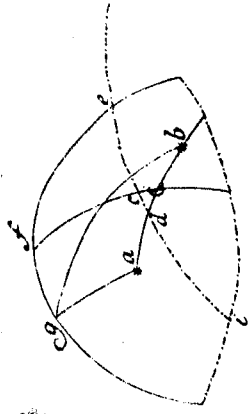

Fig. 2.

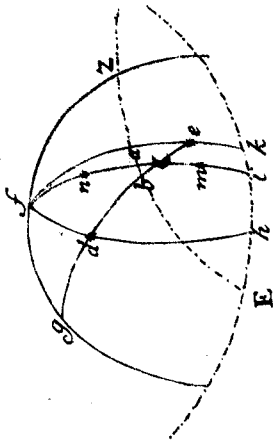

Fig. 3.

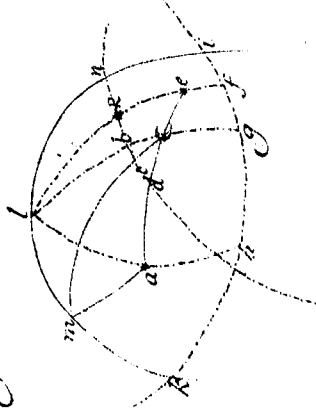
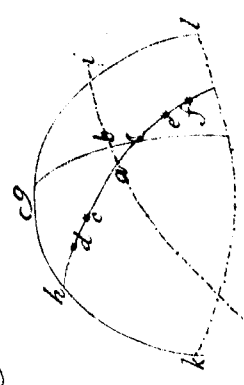

Fig. 4.

iuventute mea; nam post illa tempora iniunctum mihi est ab illo studio recedere, et rebus interioribus animum applicare.

IPSA METHODVS TALIS EST. Fig. 1. Sint binæ Stellæ visibiles, quarum Longitudo et Latitudo ex Tabulis sunt notæ. Observetur Tempus cum Luna in lineam eandem cum prædictis Stellis venit; hoc est, cum Luna \mathcal{D} ad Lineam cum Stellis $\ast\ast$ seu a. b. venit. Ex qua observatione patebit locus Lunæ apparentis, et dein verus, secundum methodos sequentes.

Hic duo Casus occurrunt. *Primus*, cum datur par Stellarum, quæ in eodem gradu Longitudinis sunt, sed differunt Latitudine. *Secundus*, cum binæ Stellæ differunt tam Longitudine quam Latitudine. In priori casu aliquanto facilior est observatio quam in posteriori.

Si binæ Stellæ in eodem Gradu Longitudinis sunt.

Fig. 2.

Si dantur binæ Stellæ, quæ in eodem gradu Longitudinis sunt, sed differunt Latitudine, sequitur: 1. Quod utraque Stella sit in uno circulo Latitudinis, et in eodem puncto Eccliptices; ut $\mathcal{Z}\mathcal{E}$ sit Zodiacus vel Eccliptica, duæ Stellæ (d) et (e), sunt in eodem gradu Eccliptices (b), sed differunt Latitudine (de). 2. Ex Tabulis habetur differentia Latitudinum, quæ est distantia (de). 3. Si secundum methodum prædictam observetur Luna, cum appellit ad eundem Circulum cum prædictis Stellis, scil. ad \mathcal{D} , habetur locus eius apparentis sine ulla observatione Altitudinis, nam est visualiter vel apparenter in puncto (b), sive in eodem Gradu Eccliptices in quo sunt Stellæ. 4. Dato loco apparente habetur verus, per reductionem eius ab apparenti ad verum ope parallaxeos, quæ investigatur modo uno ex sequentibus.

1. Per altitudinem trium, scil. Lunæ et utriusque Stellæ: Capiatur Altitudo illorum trium, scil. (ke) (iD) (hd); unde

Aa 2

de

de dantur complementa (df) et (ef): ex tribus lateribus (fe) (fd) (ed), innotescit angulus (d); et consequenter ex Altitudinum complementis (df) (df) et angulo (d), angulus subparallacticus (D); quo dato in Triangulo parallactico (a) (b), ex angulo praedicto (D) et recto ad (b), et parallaxi altitudinis (aD), habetur parallaxis Longitudinis (ab), quaedam vel adiecta ad Locum apparentem, obtinetur Locus verus Lunae in (a), cum apparens sit in (b).

2. *Facilius per unam Distantiam et duas Altitudines.* Observetur distantia (Dd); et capiantur Altitudines (Di) et (Db); unde datis tribus lateribus (fdD), habetur Angulus subparallacticus (D); quo noto in Triangulo parallactico (a) (b), habetur (ab) Parallaxis secundum longitudinem.

3. *Aliter facilius per unam Altitudinem et unius Anguli observationem.* Scilicet per altitudinem Lunae (iD), et Angulum (iD); unde datur sine calculo Angulus subparallacticus (a) (b), qui una cum recto in Triangulo parallactico dat parallaxis secundum Longitudinem (ab). In hoc casu facilius habetur Angulus quam alias, si modo perpendiculariter pendeat instrumentum, et collimetur ad centrum Lunae (D) et Stellam (i); unde datur Angulus (a) (b).

4. *Aliter facilius ex nuda inspectione obliquitatis Stellarum.* Si enim Stellae (de) sunt verticaliter sitae, adeo ut circulus altitudinis transeat per centra utriusque Stellae, tunc in suo Nonagesimo Lunam esse dico, et omni parallaxi in longitudinem carere. *Demonstratio:* si (**mn) in eodem circulo sunt, linea recta secat Eclipticam in (a), unde est circulus ille cum Luna in Nonagesimo, et caret parallaxi longitudinis. 2. Si ad dextrum vel ad sinistrum declinent Stellae, ut (bd) Fig. 4; praeter propter nudis oculis observari potest obliquitas; quoque magis in obliquum cadunt, eo maior parallaxis, sed quo minus eo minor. 3. Si dextror-

sum

sim cadunt Stellae, demenda est parallaxis, si vero sinistror-
kam, addenda est. Adeo ut ex sola inspectione pateat ma-
gnitudo parallaxeos, et sere quantum auferendum est vel
quantum addendum.

Hic proposuimus illum casum, cum Stellae binae sunt
in eodem puncto Longitudinis, sive in eodem Cir-
culo Latitudinis, quarum plures reperiuntur in Ta-
bulis, ut, in Capite Cassiopeae, et Lucida Cathe-
drae $29^{\circ} : 35'$. Duae in Andromeda et Cassiopeae
Gyro umbilici $37^{\circ} : 52'$. Duae in Triangulo, $38^{\circ} : 58'$.
Duae in Piscibus $112^{\circ} : 29'$. In Urfa maiore et Argonavi,
 119° . In Urfa maiore et Cancro $122^{\circ} : 57'$. In Gemi-
nis $109^{\circ} : 6'$. Tres in Orione et Hydra $115^{\circ} : 44'$, prae-
ter alibi. Ad quarum circulum cum appellit Luna, *sive su-
pra, sive infra, sive intermedia*, habetur statim Locus apparens,
et ex Altitudinibus, Distantiis, aut Angulis, vel nuda Inspe-
ctione, Locus verus. Adeo ut calculi prolixitas e Tabulis
ad indagacionem Lunae et Parallaxium eius non necessaria sit,
cum habeatur omne per Observationem.

Si duae Stellae differunt tam Longitudine quam Latitudine.
Fig. 3.

In hoc Casu, cum differunt Loca Stellarum tam Lon-
gitudine et Latitudine, etiam nec difficulter reduci potest
Luna a Loco apparente ad verum. Sint in Tabula 3 binae
Stellae, (a) et (c), quae differunt tam Longitudine quam
Latitudine; sint Stellae primi generis. Cum itaque per
quoddam ex illis destinatum est usui, in antecessum opus est,
ut secundum regulas ab Astronomo quodam, vel ab ipso Ob-
servatore, ex nota Longitudine et Latitudine illarum, calcu-
letur. 1. Distantia Stellarum (a e). 2. Distantia Stellae a
Zodiaco (ad) et (de). 3. Angulus (D a m) et (Z d e): quae
tria ex nota Longitudine et Latitudine Stellarum facile ha-
ber-

bentur; et in usum dein per Saeculi tempus fervari, et ab Astronomo in Ephemerides referri possunt. His notis caetera observatu facilia sunt, scil: cum appellit Luna ad Circulum Stellarum (a e), parallaxis et locus eius verus deinde habentur. Vel

1. *Per tres Altitudines, scil: per Altitudinem Lunae et utriusque Stellae.* Si capiatur Altitudo Lunae (g D) et Stellarum (e f) (a h), habentur complementa (1 a) et (1 e), cum distantia intermedia (e a) prius calculata. Ex his Tribus datur Angulus (1 a e); unde ex Tribus in Triangulo (1 a D), scil: Altitudinis complementis (1 a), (1 D) et Angulo ad (a), habetur Angulus (1 D a); quia notus est Angulus (b d D); hinc in Triangulo (b d D) ex notis Angulis (d) et (D) et parallaxi altitudinis (D b), habetur Parallaxis Longitudinis (d b); qua ablata vel addita ad gradum puncti (d), qui notus est, habetur Locus verus Lunae (b). Vel

2. *Facilius per unam Distantiam et duas Altitudines.* Scil: si Altitudo (a h), et (D g) sint notae, et distantia (D a), per observationem; ex Tribus datis in Triangulo (1 a D) habetur Angulus ad (1); unde in Triangulo (b d D) noti sunt anguli (D) et (d); ex priori calculo, et parallaxi Altitudinis (b D) habetur distantia (d b) a puncto noto (d) ad verum (b) Vel

3. *Adhuc facilius per unam Altitudinem et unius Anguli observationem:* per Altitudinem Lunae (1 D) et Angulum (f D d), unde habetur sine calculo Angulus subparallacticus (b D d), adeo ut statim intromittatur Observator in Triangulum (b d D), in quo notus est Angulus (D) et (d) ex praecedente calculo, et Altitudinis parallaxi (b D); unde habetur distantia (d b), hoc est, a puncto Zodiaci (d) ad hunc locum. Ad Anguli observationem adhiberi potest Instrumentum Hevelianum, vel alterius, modo pendeat verticaliter, et collinietur a centro Lunae ad stellam (* a). Vel

4. *Adhuc*

4. *Adhuc facilius ex nuda inspectione obliquitatis Stellarum.* Cum notus est Angulus, quem facit Arcus inter Stellas medius (ae), et Angulus sectionis eius et Zodiaci (d), etiam habetur differentia Anguli illius a recto; si sit 10, vel 20, vel 30 gradd. Exempli gratia 30 gradd. cum par illud declinat 30 gradd. est punctum (d) in gradu nonagesimo; et cum observatur in hac declinatione Luna cum Stellis, nullam Parallaxin Longitudinis habet; sed quo magis declinat a 30 gradd. versus sinistrum vel dextrum, eo maior evadit Parallaxis. Hoc ex Angulo dato nuda inspectione aliquo modo videri potest, ut et num adiicienda sit Parallaxis vel auferenda.

Hinc videmus in hoc situ stellarum non opus esse notitia Loci apparentis Lunae; sed tantum puncti Zodiaci (d), quae datur ex nota Latitudine et Longitudine Stellarum. Si paria sint electa 10 vel 50, labore bidui ab Astronomo haberi potest notitia distantiae stellarum (ae), distantiae a Zodiaco (ad), punctum et angulus sectionis in Zodiaco, etc. quibus notis non difficile est in notitiam reliquorum, sine taediola Parallaxeos cuiusdam aut Latitudinis calculatione venire.

P R A X I S.

*Tradidi Methodum, quando Luna transit inter binas Stellas, unam supra, et alteram infra Ecclipticam suam; sed usque idem obtinetur, si observatur Luna dum transit sub duabus Stellis, aut supra duas Stellas; videatur Fig. 4, cum Luna in linea est cum binis Stellis supra (dc**), aut in linea cum binis Stellis infra (ef**).*

Haec Methodus potest practica fieri, si modo ab Astronomo formentur *Tabulae*, aut conficiantur *Chartae* vel *planas*

planæ vel hæmifphæricæ cum *Eccleptica mobili*, ex quibus videri potest *Locus Lunæ verus*, in quem cadit *linea ducta per centra duarum Stellarum*; et tunc possunt omnia *paria Stellarum declinantia*, et cum *Luna noctu conspicua*, in *Tabulis aut Chartis designata*, *inservire usui*; imprimis *paria perpendiculariter incidentia*.

Calculare et scire *Locum Lunæ in Eccleptica*, ita *Locum eius verum ex datis duabus Stellis illuc declinantibus*, *Astronomus Geometæ* novit. At si quis dixerit, hoc non posse fieri propter *difficultates*, ille sciat, quod tunc omnis intentio indagandi *Longitudines per Lunam frustranea sit*, quoniam in omni *inventione per Lunam locus eius verus exhibendus est*. *Locus Lunæ verus etiam mechanicè in Globis aliquatenus videri potest*.

Postquam *Tabulæ aut Chartæ confectæ sunt*, ex quibus videri potest *incidentia Lunæ in illum Ecclepticæ suæ gradum*, in quem convergunt *binæ Stellæ*, tunc possunt *annua Cælandaria*, in quibus *progressiones Lunæ in sua Eccleptica una cum temporibus iuste designatæ sunt*, *inservire usui tam navigantibus quam peregrinantibus*.

At si forte *Cælandaria non satisfaciunt*, possunt *exactæ Ephemerides ad certum Meridianum formari*, in quibus *appellus Lunæ, quovis Mense lunari, ad quemlibet Ecclepticæ suæ gradum, cum horis et minutis ad oculum exstat*.

Quod ad *differentiam temporum inter Meridianos attinet*, hoc non parit aliquam *difficultatem*, liquidem *nautæ* per *Instrumentum suum ad amissim sciunt horas dierum suorum, ubicunque sunt, ex observato Sole in sua meridie*.

In hac *Methòdo habetur similitudo observationis Lunæ sicut in eius Eccleptibus*; non enim aliter hic *Luna intrare*

trare videtur in gradum Eccliptices correspondentem binis Stellis, primum cum Limbo, dein cum Centro, et postea a Circulo eodem emergere, quam illa cum Ecclipsin patitur. Quomodo autem haec possint exacte observari in omni apparentia seu facie Lunae sagacium industriae relinquo. Docti et periti Astronomi hoc facile, ut praevideo, inventient: quibus ideo totius huius inventionis practicae gloriam et auctoramentum addico.

ERSTE, ZWEYT, EUND DRITTE ABHAND-
LUNG AUS DEM OESTERREICHI-
SCHEN STATSRECHTE.

hoc est:

*FRANC. FERDIN. SCHROETTERI, I. V. D.
et Academiae Roboretanae Socii, Dissertationes ad
illustrandum Jus Publicum Austriacum
spectantes.*

PRIMA, Vindebonae, 1762. pagg. 264. SECUNDA, ib.
eod. pagg. 363. TERTIA, 1763. pagg. 188. cum Ap-
pendice et tabula pagg. 66. octonis.

Quum ad illustranda et defendenda iura atque instituta patriae suae merito boni omnes, quidquid est in ipsis ingenii, doctrinae, fidei, atque diligentiae, conferant: iidem excitatus stimulis doctissimus Auctor, quam olim in isprudentiae Persarum veterum explicandae operam singulari Diatribe impenderat, nunc maiori iure sanctionibus, privilegiis, et decretis Augustissimae gentis Austriacae, quibus illa non minus quam armorum et potentiae

terrore, splendidum inter Europae principes locum sibi vindicavit, enucleandis tribuit. Eandem quidem antea cum *Christian. Augustus a Beck* viam ingressus erat, editis duobus Speciminibus *de Iure Publico Austriaco*. Sed hic primas potius lineas huius doctrinae ducere instituerat, quam pleniorum eius proponere exegesis. Itaque primus fere noster utilem pariter et gloriosum laborem suscipit, eoque adhuc ita perfunctus est, ut, quod ipse prodit consilium, dissertationes hae sensim Corpus Iuris publici Austriaci sint suppeditaturae.

Videamus iam singulas. Prima earum in quatuor sectiones tributa est, quarum princeps de origine et historia Sereniss. Domus Austriacae tradit, pag. 1-27. Dicit hoc loco Auctor primum sententiam de libellis quibusdam, qui iura domus Austriacae pertractarunt; tum de ortu Marchionatus Austriaci regnante *Carolo II.* disputat; translationem eius in stirpem Babenbergicam ab *Ottone III.* factam enarrat; quae cum nondum haereditarium ius complexa esset, accessit istud litteris *FridERICI I.* Deinde erroris convincit eos, qui hunc Marchionatum iam inde a *Leopoldo*, victoriis clari, aetate, haereditarium Imperii Germ. feudum fuisse existimant; docet postea, inter successiones huius Marchionis, *Henricum II.* cui cognomen erat *Isomirgott*, dignitate Ducis, iuribusque praecipuis et regionibus a *Friderico I. Imp.* auctum; *Leopoldum* autem *Virtuosum*, si quidem hoc nomine uti licet, Ducatum Stiriae adiunxisse reliquis possessionibus suis. Extincto per mortem *FridERICI* Ducis A. 1126. stemmate Babenbergico, *Ottocarus* quidem, Rex Bohemiae, Austriam et Stiriam armis occupavit, sed victus a *Rudolpho Habsburgico*, hic utramque provinciam cum Caruolia et Marchia Vindica A. 1182. filiis, *Alberto et Rudolpho*, feudi loco tribuit in Comitibus Augustanis, consentiente Principum collegio. Atque ab ea inde aetate, Austria, cum ceteris Ducatibus annexis, mansit

in hac gente Augusta, donec novum stemma Austriaco-Lotharingicum conderet: quae nimis nova sunt, quam ut commemoranda videri possint.

Sectione II. de Circulo Imperii Austriaco ita agit Vir Doct. ut ex historia Germaniae ortum eius repetat, et quibus terris contineatur ostendat. Tertia Sectione Litteras Regum et Imperatorum Romanorum persequitur, quibus ad tempora usque *Rudolphi I.* singularia iura et privilegia domui Austriacae concesserunt, moti meritis Marchionum et Ducum illius in Imperium Germanicum. In his est, post facta privilegia *Iulii Caesaris et Neronis*, quae Marchionatui Orientali impertivisse dicuntur, Privilegium *Henrici IV.* anni 1058. quo duo priora, quasi revera tributa et scripta sint, confirmavit, novaque iura adiecit; cuius diplomatibus veritatem tanto iustiore fiducia defendit Auctor, quod eius ἀρχαίον in Scriniis Domus Augustae inspexit, refutatque quaecunque contra illud dicta sunt. Secutae sunt Litterae *Friderici I.* a. 1156. quae quasi basis Privilegiorum Austriacorum appellari possint, quibus nimirum Ducatus Austriacus creatur; Duces illius a publicis Imperii tributis solvuntur; conceditur iis libertas, ut intra fines provinciae suae collationem feudorum Imperii Germ. accipiant; liberantur ab obligatione ut ipsi in comitiis praesentes sint; aliaque his non minora adiciuntur decora, ac denique successio in terris Austriacis etiam filiabus libera relinquitur; ultimoque Duci ius tribuitur, donandi terras suas, aut per testamentum legandi, cuicumque placuerit. Sed cum et harum litterarum γυναικίον nonnulli oppugnaverint, his quoque ita respondet A. p. 57. sq. ut satis dixisse videatur. Hinc venit ad *Henrici* Regis Rom. diploma anni 1228. quo, vivente adhuc patre *Friderico II.* Imp. *Leopoldo Glorioso*, Duci Austriae, cuius filiam *Margaritam* uxorem duxerat, eiusque successoribus, nova tribuit privilegia: in his illud quoque, ut his Ducibus liceret, feuda Imperii pro lubitu, quo-

vis pactorum genere, comparandi, nec vel Imperator, vel Imperium, morari hos eorum conatus possit; deinde aliud, quo permittitur iisdem, ut in pileo Ducum etiam diadema coronae Regum Romanorum gestent. Tandem *Fridericus II.* inter alia iura, in regiae adeo dignitatis fastigium evexit Austriae Stiriaeque Ducatum ut aiunt, quo tamen nec *Fridericus Belliosus*, qui eos tum tenebat, nec Successores eius unquam usi sunt. Pertexit denique Auctor hanc narrationem Sectione IV. qua reliqua diplomata recenset, quibus inde a *Rudolpho Habsburgico* nova iura accepit Domus Austriaca. Post ipsum nimirum *Rudolphum*, *Ludovicus Bavarus* a. 1320. pristina privilegia Ducum Austriae, et in his facultatem, Iudaeos in terris suis alendi, confirmavit. Alia adiecit *Carolus IV.* et qui hunc secuti sunt Imperatores. Sed maxime memorabile est *Friderici III.* diploma a. 1453. quo, consentientibus et consulentibus Electoribus, Duces Austriae *Archiduces* creavit, et vetera eorum privilegia novis amplificavit. Nec tacendum est diploma *Caroli V.* anni 1530. quod quasi epitomen et explicationem complectitur iurium omnium, quae domui Austriacae adhuc concessa fuerant: quod adeo novo decreto firmavit anno 1728. *Carolus VI.* His ad pag. usque 84. expositis, in reliqua parte Dissertationis I. subicit Auctor ipsa illa diplomata, privilegia, et literas, de quibus ad huc dixerat: quod optimo consilio, et profecto egregia accuratione, factum esse intelligimus.

Secundae Dissertationis argumentum sunt *tituli honorum*, et *summa in Imperio Rom. Germ. munera Archiducum Austriae (Reichs-Erz-Herzter)*. Ubi quidem Sectione I. de titulo seu nomine eorum Archiducali copiose differitur. Quaerit primum Auctor, quae sit natura et indoles eius nominis. Legitimum esse, non arbitrarium, aut pro lubitu assumptum, praeterea vero huic soli genti proprium, ostendit. De origine eius varias sententias profert variorum, qui-

quibus confutatis docet, *Rudolphum IV.* primum fuisse ex Ducibus Austriae, qui hunc sibi titulum proprio motu, non longe post imperii initia, anno 1359. tribuerit. Quod ut certius A. evinceret, pag. 23. 39. catalogum nescit omnium diplomatum huius *Rudolphi*, quae quidem adhuc reperire potuit. Patet etiam ex his eius diplomatibus et sigillis, eum primo tempore quoque adiecisse huic titulo vocem *Phallens*, (quae ex *Palatini* vocabulo orta est,) quam tamen deponere a. 1360. coactus est, querelas propterea ad Imperatorem deserente Palatino Rheni; deinde eum in diplomatibus, in quibus ipsi cum Principibus paris aut maioris cum sua dignitatis res erat, *Ducale* tantum nomen usurpasse, *Archiduale* magis in sigillis quam in diplomatibus. Si quaeras, per quam occasionem, et quo iure nixus, hoc *Archiducis* nomen vindicaverit sibi *Rudolphus*: breviter respondet Auctor pag. 42. fecisse id eum sola gloriae cupiditate ductum, quae in nominum honorificorum comparatione alimenta omni tempore quaesiverit. Nam cum tot provinciarum possessor, parem cerneret sibi cum Electoribus Imp. Rom. potentiam adesse; non satis aequo animo tulit, hos tot honoribus auctos a *Carolo IV.* condita A. 1356. celeberrima lege Imperii, quae Aurea Bulla adpellatur, sibi contra in secunda Ordinum Imperii classe subsistendum esse, cum tamen gens eius iam a *Friderico I.* multa eorum privilegiorum iam esset adepta, quae Electoribus Aurea Bulla demum attribuit. Ut igitur dignitatem et illustria iura domus suae verbis saltem exprimeret, et opponeret quasi Electorum splendori, *Archiducem* se dixit; quod nomen iam *Fridericus I.* in diplomate supra excitato Ducibus Austriae adscripserat his verbis: *Si quibusvis Curijs publicis Dux Austriae praesens fuerit, unus de Palatinis Archiducibus est censendus, et nihilominus in confesso et incessu ad latus dextrum Imperii, post Electores Principes obtineat primum locum.* Postremo iam ostendit Auctor, qua ratione hoc titulo usi sint

Principes Aufriaci ad hanc usque aetatem. *Sectione II.* transit ad *titulos Ducales* eorundem Principum, quo pertinent nomina Ducum *Burgundiae, Brabantiae, Mediolani, Stiriae*, rel. quorum omnium origines ex historia rite deducit: ut adeo hae *Sectiones*, cum sequenti, vicem quasi *Commentarii* in maiorem ut aiunt titulum Augustissimi Imperatricis *Mariae Theresiae* sustineant. Nam *tertia Sect.* reliqua quae in eo occurrunt nomina illustrat: v. c. *Principis Sueviae, et Transylvaniae, Marchionis S. R. I.* item *Burgaviae et Moraviae*, principali dignitate *Comitis Habsburg.* cet. adiectis rursus et historiae testimoniis, et diplomatum fide, et optimorum scriptorum auctoritate. *Quarta Sectio* enarrat munera summa, quibus Domus Aufriaca in Imp. Germ. fungitur. Atque hic primo loco diligenter in eo est Auctor, ut dignitatem *supremi venatorum magistri et R. I. Ducibus Carinthiae*, atque adeo, qui in eorum locum successere, Ducibus Aufriae primum tributam fuisse doceat. Primus inter hos Duces eo nomine usus est idem ille *Rudolphus IV.* de quo supra diximus; incensus sine dubio emulatione, quod videret hunc titulum, quem olim Duces Carinthiae iam gessissent, sua aetate a *Carolo IV. a. 1350. Friderico*, Marchioni Misniae et Landgravio Thuringiae, adscriptum fuisse. Posthaec de aliis muneribus disputat Auctor, ad quae Domui Aufriacae per varias provincias suas aditus patuit: v. c. privilegium Ducum Brabantiae, ut in publica Imperatoris aula, gladium Imperii ei praeferret; quae tamen in praerogativa merito cedendum denique fuit *Archimareschallis Imperii, Serenissimis Saxoniae Electoribus.* Adiecta est huic quoque *Dissertationi* egregia *Diplomatum XX. seges*, quibus omne illius argumentum illustratur et corroboratur.

Tertia denique *Dissertatio*, de *homagio hereditatis iure praestando Archiducibus Aufriae* ab Ordinibus Provinciarum, (von den Erbfuldigungen,) de *insignibus dignitatis* eorum, (von

(von ihren Kleinodien,) ita tradit, ut nihil superfit quod lectores de utroque genere scire aveant. De natura primum homagii illius, deque controversis quibusdam quaestionibus, quae super eo natae sunt, disquiritur ab Auctore; tum vero caerimoniae ipsae, quae in eo recipiendo observari solent apud Archiduces Austriae, a pag. 76. 138. panduntur, non neglectis et illis, quae Ducatum Stiriae, Carinthiae, et Carnioliae homagium concernunt. Ubi ad Insignia Archiducum pervenit Auctor, pileum imprimis Archiducalem a pag. 139. ad 171. quam accuratissime non modo describit, sed etiam origines eius historiae ope evolvit, adiungitque notitiam sceptri, pomi imperialis, et reliquorum insignium. Claudit Dissertationem, quae vexilli Archiducalis imagine exornata est, appendix diplomatum et documentorum 17. quae omnia fere ad homagium, de quo retulimus, spectant. Accessit etiam pag. 43. diploma sanctionis statuae argenteae, et pilei archiducalis, quae in honorem S. *Leopoldi*, Marchionis Austriae, *Maximilianus* Archidux, supremus Ord. Teutonici magister, Ecclesiae quae Claustro-Neoburgi est, offerebat die XXVII. Novemb. a. MDCXVI. quo quidem pileo adhuc utuntur Archiduces in solemnibus homagii recipiendi.

Verum satis iam de his Dissertationibus dixisse nos existimamus ad intelligendum, quantum satisfecerit doctiss. Auctor lectorum expectationi. Gratiam ei cum voluptate eximia copulatam habebunt non modo Iuris Publici Austriaci, sed in universum Romano-Germanici, cum quo illud
con-

coniunctissimum est, deinde etiam historiae patriae studiosi. Est enim in eo praeclara iuris omnis, maximeque publici, peritia; nec minor doctrina historica, lectioque locupletissima scriptorum optimorum, qui utrumque scientiae genus vel inventis et observationibus suis, vel certe narrationibus fide dignis ditaverunt. Utitur etiam dicendi genere satis apto et perspicuo; studium autem summum erga Augustissimam Domum Austriacam iis significationibus prodit, quas nec alieno loco, nec profecto immerito editas dicere quisquam possit. Itaque laetamur, eum in scribendis his Dissertationibus nondum defatigatum esse: quarum recentiores suo tempore indicabimus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Novembr. et Decembr. Anno MDCCLXIV.

*ANNALES VETERES HUNNORUM, AVARUM
et Hungarorum, ab anno ante N. C. CCX. ad A. C.
CMXCVII. deducti, ac maximam partem ex Orientis
Occidentisque rerum Scriptoribus congesti, opera et
studio GEORGII PRAY, Societatis Iesu
Sacerdotis.*

Vindobonæ, sumptibus Herm. Iosephi Krüchten, Univers.
Bibliopolæ. A. 1761. fol. pagg. 388. cum Tabula, qua
populi interioris Asiae et Hunnorum imperium ab anno
ante N. C. CCX. exhibentur,

Consilium operis scribendi primus Auctori suggestit do-
ctissimus nuper in eodem Ordine Collega, *Erasmus
Froelichius*, qui et scriptores, e quibus narrationes decer-
pendae essent, adiuncto de singulis iudicio, ei indicavit, et
suos etiam, quos super hoc argumento composuerat, com-
mentarios, breves quidem, sed accuratos, ei tradidit; ver-
bo, ita illum instituit, ut sperare confidentius posset, non
tenuem se operae bene collocatae laudem reportaturum es-
se. Verum ipse, cum impatienter ferret, solos tunc esse
Hungaros, populares suos, qui, protractis in lucem tot ce-
terarum gentium monumentis historicis, maiorum stirum
res gestas, nec in unum collectas, et densis praeterea tene-
bris

bris obvolutas haberent: animum ad indaganda historiae Hungaricae monumenta summo studio appulit. Descripto opere in tres partes, quorum prima res Hunnorum, secunda Avarum, tertia Hungarorum complecteretur, intellexit, sibi ad originem usque Hunnorum Asiaticam recurrendum esse. Hoc autem loco plurimas sibi difficultates obstare sensit. Nam quae Graeci scriptores univérse de Scythis prodiderunt, Hunnis, et qui deinceps ex iis orti sunt, tribui generatim non possunt, quod Sarmatae quoque et Teutones apud hos scriptores Scytharum nomine veniunt. Hunnos certe peculiare imperium in Asia habuisse, vel res ipsorum in Europa gestae loquentur; ubinam autem illud situm fuisset, quatenam habuisset fata, e Graecis elicere prorsus non poterat. A patriis scriptoribus non plus praesidii sperare potuit; nam si in ceteris narrationibus probandi sunt, de ortu tamen gentis nihil fide magnopere dignum, certe quod sit accuratioris ingenii, tradunt. Tandem accepto *Deguinesii* vel potius *Degumii*, V. Cl. opere eruditissimo, quo ante annos haud multos historiam Hunnorum, Turcarum, Mogolorum, aliorumque Tartarorum occidentalium, ex monumentis Sinensibus, quae Bibliotheca Regis Christianissimi servat, egregie illustravit, (*Histoire generale des Huns, etc*) insignem quaestioni huic primariae lucem adspergi vidit, eoque in hac enodanda diligentissime usus est. In Europaeis autem Hunnorum et Hungarorum rebus hoc sibi negotii datum credidit, ut, quae sparsa apud alios, eosque se e coevos, aut supparos, reperiret, colligeret, vera secerne et a falsis, sublesta eliminaret, ac redigeret denique in ordinem, chronotaxi, quantum fieri poterat, ad criticam exacta. Quae cum alicubi, (ipsius verba recitamus,) ob pertinax scriptorum silentium hiaret, maluit operam suam *Annales* quam *Historiam* appellare. Praeterea quamvis *Annalium* partem praevia Dissertatione communicavit, qua cuiusvis e tribus illis gentibus res in Asia gestas, tum vicissitudines, ac ea quae cum nonnullo legentium fastidio *Annalium* ordinem intercepissent, complectitur. Quia autem

tem in Asiaticis praesertim Hunnorum rebus ante C. N. varia regionum, urbium, fluviorum ac montium nomina occurrunt, non satis lectoribus omnibus usurpata, chartam geographicam adiunxit, quae si, quod fieri vix potest, loca omnia non profus certo definit, eo tamen valebit, ut intelligatur, quam late Hunni dominatum suum per Asiam porrexerint. Id unum profecto in praestantissimo opere *Deguiano* desideres, quod tabula eiusmodi careat.

Ad opus ipsum ut veniamus, offert se primum Dissertatio praevia de Origine Hunnorum. Ea vero orditur a refutatione erroris eorum, qui hanc originem in vago Scytharum, gentis amplissimae nomine, ab antiquiore inde aetate, quaesiverunt. Refelluntur etiam ii, qui eandem originem a Slavis renetierunt vel a Germanis. *Theoph. Sigfr. Hoyerus* ea fere coniecturis assecutus iam est, quae *Deguianus* ex literis Sinarum hausit: nisi quod Scythicae originis negaverit esse Hungaros. *Desericius* denique plurima recte de originibus illis docuit, sed eo tamen penetrare, quo *Deguianus*, non potuit. Hoc igitur auctore, Hunni una ex primis coloniis suere, quae a diluvio post linguarum confusionem campum Senaar deseruere. Via illis, dum reliquae in Orientem abirent, septentrionem versus fuit, qua Armeniae et Georgiae montes porriguntur. Hinc, ut sensim auctus populus est, per angustos, qui ad Derbentum urbem sunt, aditus, in planitiem Volga et Tanai conclusant, quo ipsa via ducebat, eluctati, pars ad Orientem, pars ad Occidentem concessere: ex his Europaeas gentes, ex illis Tartarorum postea nationem exortam, verisimillimum est. Isti quod montibus secluti a ceterorum consuetudine vitam pastorum ducere, rudes omnino literarum et artium, nihil quod maiores sui gesserant, posterorum memoriae commendarunt: quidquid de eorum rebus perscriptum est, ad Sinenfium annalibus debemus, quibus iam a primordiis fundati imperii perpetua cum illis armorum collatio fuit. Quaedam auctor historiae genealogicae Tartarorum

(*Abul-Gazi-Bahadur-Khan*) de gentis origine narrat, sed fabulis permixta. Sed multo certiora Sinesium annales referant. Memorant enim, in iis plagis, qua tres provinciae, *Chensy*, *Chanfy*, et *Pe-tcheli* septentrionem spectant, gentem olim, et frequentia et rebus gestis celebrem fuisse, quae deinceps sub nomine Hunnorum, Turcorum, Mogolorum, Hungarorum ac Tartarorum claruerit. Incunabula gentis quam antiqua sint, inde patet, quod Sineses suo imperio coevam perhibent. Imperante *Tuo*, qui *Martinero* (introducitur ad *Hist. Asiat.*) auctore, anno ante N.C. 2057. regnare coepit, sub nomine *Chan-Tung*, quasi montanos barbaros dicas, cogniti fuere. Deinceps commutata fuit nominis ratio. Sub prima dynastia, quam Sinae *Hia* dicunt, *Thong-yo*; sub ea autem quae *Tcheou* nomen obtinuit, *Hien-youn*; denique familia *Han* regnante, *Hiong-nu* dictos esse, ex iisdem Sinicis annalibus constat. Postremo nomine, quod Sinae aut corruerant, aut cuius enunciatio nobis minime cognita est, Hunnos designari, extra dubitationem positum est. Idem confirmat *P. Gaubil*, Missionarius de familia Iesuitarum, qui nomine *Hiong-nu*, (quod Sineses fere idem est ac *infelices servi*.) Hunnos ab ipsis intelligi diserte ait. Haec conspiratio duorum virorum, quorum alter Pekini, Parisiis alter scripsit, dubitare nos non sinit, Hunnos eosdem cum *Hiongnuis* esse, et plagas quae Sinae ad septentrionem opponuntur, coluisse.

Gentem omnem, quae olim hodiernam Tartariam colebat, in barbaros orientales et occidentales Sinesium geographi divisere. Illi maiores Tartarorum orientis sunt, et a Petchelensi provincia ad mare Orientale sedes tenebant; illi plana et valles, qua septentrio provincias *Chanfy*, *Chensy*, et partem *Petchely* respicit, vastissimo spatio porrectas, coluere, pluribus capitibus, pro more eius aetatis, obnoxii. Vitae illis ratio universim agrestis erat; divitiae pro pecudum copia; caesae tentoria carris imposita. Cum his demibus ambulatorius facile sedes aliorum transulere,

tuleri, quo ripas fluviorum et pascua pecoribus idonea
 sponte vocabant. Hunc vivendi ritum hodierni quoque
 Tartari sequuntur; idem et veteribus Hunnis fuit: eadem
 opera carne pecudum vescabantur, et pellibus corpora te-
 gebant adversus aeris iniurias; terrae portione, quae aut
 forte, aut studio cuivis obtigit, diligenter exculta. Scriben-
 di arte ceterisque etfi destituti essent, fide tamen antesta-
 bant omnibus, eratque illius tanta apud omnes aestimatio;
 ut, dum pacis, aliarumque rerum cum finitimis tractatio
 incideret, Hunnorum promissio verbis concepta, iurisiu-
 randi instar haberetur. Homicidas et latrones morte mul-
 tabant. Liberos ad venationem et arma ducebant inde a
 teneris, nec quisquam apud eos inter viros prius censeba-
 tur, quam hostem trucidasset, aut id, si occasio ferret, fa-
 cturus videretur. Cum ab armis confecto bello cessabatur,
 ne otio corrumpereentur, finitimos sibi populos, Sinas in-
 primis, infestabant. In omnem fortunae eventum perinde
 comparati erant; si faveret, in mediterranea hostium incur-
 siones protulerunt; sin contra, nihilo minus laudi duce-
 bant, fugam arripere, sed in ipsa fuga metuendi. Usita-
 tum enim illis ex improviso in proelium descendere, et ea-
 dem opera, cum res postulabat, tergum hosti obvertere.
 Ad eam pugnandi rationem equorum celeritas mirum in
 modum faciebat, neque facile a Sinis, quod hi pugnae sta-
 tariae magis consuevissent, vinci poterant: et si victis cam-
 po excedere necesse fuit, desertas plagas ultro petiere, ubi
 victori magis cum aerumnis, quam cum hoste, confingen-
 dum fuit. Qui caesi in proelio commilitonis corpus secum
 abstulisset, eiusdem haeres ex asse scriptus est. Ceterum
 bellis gerendis hoc maxime agebant, ut multos sibi capti-
 vos compararent: in his divitias suas ponebant, eosque
 pascendis pecoribus praeficiebant. Praeter arcum, sagittas
 et enses nullum illis armorum genus aderat. Uxoribus nu-
 merus pro fortunarum copia maior minorve fuit: neque ul-
 la in coniugiis ineundis necessitudinis ratio: ut adeo filius
 novercam, frater uxorem fratris saepius sibi matrimonio co-
 pularet.

pularet. Hi fere veterum Hunnorum mores erant, a Sinenſium historicis delineati.

Prima Hunnorum memoria in annalibus Sinicis anno ante N. C. 2207. regnante dynaſtia *Hia*, occurrit. Tum rerum potentibus Imperatoribus familiae *Cham*, crebro in imperium procurrerunt, praedas illic rapturi. Mox adeo metuendi evaſerunt, ut Imperator *Vutingus*, qui anno ante N. C. 1266. obiit, necesse habuerit, copias adverſus eos educere. Deinceps acciſae nonnihil ſunt Hunnorum res, cum ſub *Vujejo* anno ante C. N. 1196. in fugam coniecti eſſent. *Vuvano* poſtea, anno ante C. 1116. qui dynaſtiam *Tcheou* dictam fundarat, ad clavum ſedente, tributarii Sinarum, una cum Tartaris *Niu cheenſibus* facti, ſervierunt usque ad annum ante N. C. 910. quo, imperante *T-vano*, ad *Kim-yam* provinciae *Chenſy* urbem repetitis incurſionibus arma protulerunt. Deſuncto *T-vano* procurſiones ſuas reſumerunt, ſed alio itidem *T-vano*, anno ante N. C. 879. imperante, eorum ferocia tantisper repreſſa eſt, poſtquam eos multis equis privafſet. Denique adverſus tot eorum incurſiones murus ille Sinicus aedificatus eſt, primum a *Tihao* rege, qui traducto in eorum provincias bello, eos proſtigaverat. *Chi houm-tius* vero, cum Sinae a tyrannis internis liberafſet, primus omnium de refracnandis Hunnis cogitavit. Hinc coniuunctis muri partibus, qui ſenſim exſtructus fuerat, *Mum-tienum*, ſupremum militiae praefectum, cum 300 millibus in eos movere iuſſit. Coſſit ea expeditio utcunq; feliciter: occupata enim a Sinis *Ortuſorum* ditio, Hunni verſus ſeptentrionem retruſi ſunt. Quo magis imperium ab iſtorum incurſionibus tutum deinceps redderet, ripam *Hoangi* fluvii, quem croceum alias dicunt, quadraginta quatuor praefidiis militari opere exſtructis communivit, aliaque iis oppoſuit repagula. Geſta haec ſunt verſus annum ante C. N. 210. quo Hunni Imperatorem *Tru-manum* habuere, qui copiis Sinarum cedere coactus eſt, ipſe ex Sinico ſanguine progenatus.

Ad

Ad hunc vero, quem modo diximus annum, referenda sunt Hunnici imperii initia. *Teu-manus* enim, cum *Sinas*, mortuo *Chi-hoam-tio*, curam imperii negligere, et praesidia parum curare cerneret, comparato exercitu croceum flumen transmisit, ac *Ortusorum* regionem, cuius possessione antea deturbatus fuerat, facile recuperavit. Continebatur iam antea Hunnorum imperium duobus magni nominis fluminibus, *Amuro*, (vel *Tamur*, hodiernis Tartaris *Sangalien-Ula*, Sinis *Kelan-Kiang*.) et *Irtischo*; ille ab occidente in orientem delatus supra Iaponiam oceano illabitur; ille a meridie ortum trahens, converso in septentrionem cursu, *Obio*que, non minoris famae fluvio, permixtus, in mare glaciale se exonerat. Ad meridiem, superato *Hoango*, Chinae se infuderant Hunni, ac finitimos deinceps populos sibi tributarios reddidere, initiis usi satis felicibus, nisi mox *Teumanus* a filio *Meteo* parricida sublatus fuisset. Ab his igitur initiis Hunnici in Asia imperii, res Hunnorum illic gestas persequitur Auctor Libro I. p. 13-58. donec post interna dissidia, A. Chr. 92. a Sinis memorabili clade affecti essent, eorumque in Asia imperium convelleretur.

Libro hinc secundo ostendit Auctor, Hunnos sensim ab hoc tempore Europae appropinquasse, et aliquamdiu quidem res suas in Asia tutatos esse, sed A. Chr. 134. a Tartaris Sienpuiis penitus in Occidentem propulso fuisse. Ab anno 374 denique, ut Auctori videtur, in Europam pervenerunt, victis prius Alanis, Gothis, aliisque per eas oras populis. Transiit tamen qui illis tribuitur per paludem Maeotidem, commentum est. A. 377. utramque Pannoniam armis occuparunt, sociis Gothis, quibus antea auxilium adversus *Valentem* Imperatorem tulerant. Victis *Theodosio* a. 379. pacem cum Romanis inierunt, sed minime diuturnam. Disputat hic Auctor de celebri proelio, quod Romanos inter et Hunnos ad urbem Potentianam circa a. 380. gestum scribunt Historici Hungari, sed ad sequentia tempora referendum ostendit, quod praeterea satis fabulosa

fabulosa narratione nititur. A. 383. Hunni a Gratiano Aug. in Italiam evocati sunt, ex quo *Baronius* alique occasionem sumserunt, scribendi, *Ursulam* cum societas virginibus hoc anno ab Hunnis trucidatum fuisse. Sed *Noster* haec cum *Calleso* et aliis ad *Attilianae* tempora referendum existimat. Atque ita porro res Hunnorum Europaeas ad annum usque 434. post C. N. deducit Auctor, (p. 106.) quo quidem anno *Attila* et *Bleda* fratres regni possessionem adierunt. Harum iam res gestas Libro III. tradit, sed maxime *Attilae*, usque ad A. 451. quo exercitum in Gallias promovit. Hinc Libro IV. (p. 142. sq.) reliquam Hunnorum historiam describit, imprimis celeberrimam *Attilae* in Galliam expeditionem. In reditu eius ex Gallia narrando, inquiri etiam pag. 156. sq. in historiam de caede XII. virginum. Profus improbable ei videtur, eas ex Britannia advectas esse. Primus in martyrologio *Beda* *Florus* de earum martyrio retulit; primus autem historiam uti nunc vulgo narratur, tradidit *Sigeb. Gemblacensis*, et quam serus scriptor! Auctor itaque caedem virginum Christianarum omnino hoc tempore Coloniae patratam fuisse ab Hunnis existimat; sed numerum undecim millium pro definito positum esse a scriptoribus, adoptatque adeo *Callesi* in *Annal. Ecol. Germ.* T. I. L. V. Num. 106. et 107. super ea re coniecturas, non improbabiles omnino, sed et parum firmas. Reliqua *Attilae* usque ad a. 454. quo diem suum obiit, pari cura expedit *Noster*, deducitque historiam Hunnorum omnem ad a. usque 469. quo *Dangisicus*, *Attilae* filius, victus et caesus est, cumque eo Europaeorum Hunnorum imperium cecidit.

Pars II. *Annalium* a p. 183. res gestas *Avarum* ab A. C. 310. ad annum 827. complectitur. In vestra est Opera tabula, quae populos exhibet, ante et post a. Chr. 557. eas regiones incolentes, in quas se tum progredientes ex Asia Avaros effuderunt. Dissertatione praevia de Avaribus, ostendit primum ex *Dagunio* A. populum hunc in Asia *Geougenerum* nomine notum fuisse, ortuque genus Hunnicum.

cum. Gentis primordia Sinensium historicus *Venhientum-kau* ad A. C. 310. consignat. Auctorem eius *Mokotum*, quo nomine Calvum Topai Tartari notabant, fuisse perhibent. Imperium eorum in Asia Turci prostraverunt ad A. C. 551. gens ex veterum Hunnorum reliquiis confata. Hinc Geougeni victi pars in Chinam, pars in Europam secesserunt. Atque hi prorsus sunt, qui occidentalibus scriptoribus Avarum nomine celebrantur. Erant autem Ogoricae, potentissimae inter Hunnos Tribui, adscripti, a principibus suis *Var* et *Chuni Purchunitae* dicti. Pars in Thracia confedit, pars in Scythiam minorem reiecta, in Cuturguros et Uturguros divisa fuit. Cum Attilanis denique reliquiis in unam gentem coaluerunt. Ad Istrum, qua hic se in Pontum exonerat, ante annum 553. venisse, et ante hunc annum quoque Moldaviam iam tenuisse, et quod ceterius est ad Borysthenem, videntur. Occupata vero Dacia, Romanis demum innotuerunt. Haec ex Dissertatione, Annales ipsos Avarum p. 200. ab A. C. 557. orditur Auctor, cum, regnante *Iustiniano*, legationem Constantinopolin adornarunt, paxque inter eos et Romanos coaluit, hac lege, ut illi in Hunnos Cuturguros moverent. Hinc res eorum reliquas Libro I. Annalium narrat A. ad annum usque 599. quo Chaganus Avarum, XII. millia captivorum Romanorum, quos redimere *Mauritii* avaritia recusavit, interfici iussit. Liber II. eiusdem populi res ad annum usque 745. profert, quo tempore Avaros, vastata Boioaria, nominis sui famam renovarunt. Tertio denique Libro, a pag. 266. 292. historia eorum ab a. 746. ad medium Seculum nonum producit, quo eorum imperium et memoria sensim cessavit, postquam a *Carolo M.* bello victi essent, Chaganus eorum A. 805. christiana sacra, et mox cum eo Avarum plurimi, recepissent, sedesque obtinissent inter Carnuntum et Sabariam, seu eam Pannoniae partem, quae a Comageno monte ad Arrabonem fluvium tenditur, et a meridie Cilleiensi provincia definiebatur. Has veluti avitas sedes a *Carolo M.* acceptas satis pacate incolabant, sive

quod christianis moribus imbuti sensim a militari ferocia remitterent; sive, quod attritis viribus, nihil deinceps praeclari essent ausi: nam ab oriente Slavicis populis, a meridie Carentanis, ab occidente Boioaria, ad septentrionem Danubio et Marahanis, concluderentur. Eadem fortuna eorum fuit, qui trans Tibiscum habitabant, et intra solam Daciam hinc a Marahanis, quos ad Tibiscum usque ditiones protulisse verisimile est, illinc a Bulgaris et Chrobatis Savianis, redacti fuerant.

Denique Annalium Pars III. res gestas *Hungarorum* ab A. C. 551. ad A. 997. exponit. Praemissa est Tabula, quae populos ante et post annum C. 889. in Asiae et Europae parte, quoad Hungaris habitata fuit, incolentes sistit. Eam sequitur Dissertatio praevia de Hungaris, a p. 295 - 322. Docet hoc loco Auctor, Hungaros iam tum, cum in Asia adhuc morarentur, Latinis scriptoribus *Hungarorum* nomine notos fuisse, ut ex *Iornande* de Reb. Getic. c. 5. patet. Apud Graecos autem scriptores serius hoc nomen invaluit, cum illi potius passim eos *Turcos* appellent. Nominis originem hanc produunt scriptores Sinici. Hunni, qui in fidem *Geougenorum* concesserant, et *Altai* montes horum iussu colebant, a monte, qui ob similitudinem cassidis *Turc* dictus est, *Turcorum* quoque nomen deinceps mutuarunt. *Turci* igitur, ex veterum *Hunnorum* reliquiis conflati, proxime ad *Sinas* colebant, *Toumueno* omnium primo a. 551. qui imperio apud eos inclaruisset. Varia illis bella et negotia cum *Persis*, *Sinensibus*, denique et *Arabibus* intercessere, a quibus in arctum redacti, et ab *Hunnis* *Hoeikeis* versus *Volgam* fluvium retrusi, imperium eorum in Asia versus a. 742. penitus concidit. Hinc sedes intra *Tanaim* et *Volgam* collocarunt, et *Chazaris* postea se sociarunt. Sed a *Paczinacitis* victi, in duas partes divisi sunt. Pars ad occidentem secessit, et *Daciam* occupavit, electo *Arpado*, qui toti genti praeesset. Altera pars *Persidis* partem colendam accepit, atque ab his hodiernos *Turcos* ortos esse, valde
vero-

verosimile est. Repetit etiam Auctor p. 317. sq. ex *Descriptio* memorabilem illam de Hungaris ad Volgam colentibus narrationem, quam nuper quoque Ill. *Bellius* ex eodem, in hac urbe iterum formis describendam curavit. Annum deinde, quo Hungari in Daciam advenerint, definire conatur Noster, colligitque ex Annalibus Bertinianis, eos ante annum 862. eam provinciam occupasse.

Haec postquam Dissertatione praevia uberius eruisset Auctor, ipsas Hungarorum res gestas a pag. 323. investigat. Ac primum quidem de iis Librum ab a. 889. exorditur, quo illi a Paczinacitis, et ipsis Turcico seu Hunnico genere, Transilvania eieciti fuerunt. Tum vero plagas ad Tibiscum occuparunt, et mox a Graecis contra Bulgaros in subsidium vocati sunt, quos etiam Hungari profigarunt. Hinc Bulgari cum Paczinacitis foedus adversus Hungaros A. 890. ineunt. Hi contra ab *Arnulfo* adversus Slavos Marahanos A. 892. evocantur. Processu temporis in finitima irruerunt, et A. 896. quod intra Granum et Vagum fluvios est, subegere; Carinthiam A. 899. invaserunt, mox et Boioariam et Italiam. Sequuntur latissimae eorum per Germaniam populationes et bella, donec ab *Henrico Aucupe* A. 934. celebri clade affecti sunt. Quae quidem copiose et accurate persequitur Auctor, qui etiam p. 354. commentum appellat, quod *Aventinus* narrat, tributi loco canem scabiosum ab *Henrico* Hungaris datum fuisse, plus tribuens *Witichindo*, qui Dalemencios potius Hungaris contra Saxones festinantibus, pinguisimum canem, quasi pro munere, sed re ipsa in contumeliam, projecisse tradit Librum II. pag. 357. inchoat a procurfione Hungarorum per Alemanniam in Lotharingiam usque, quam A. 935. susceperunt. Pace tandem cum Graecis, quos et ipsos vexaverant, inita, duces eorum, *Bolosades* et *Gylas*, medio Seculo X. Constantinopoli sacris Christianis initiati sunt. Hic cum *Schwarzus* V. Cl. ostenderit, conversae Hungariae gloriam Graecae Ecclesiae deberi, eumque refutandum susceperit *Stiltingius*

Magis in Actis SS. Antwerp. huius argumenta in compendium mittit Noster, quae nobis profecto parum satisfacere. Reliquas deinde res memorabiles Hungarorum ad a. usque 997. quo *Geisa* vita functus est, ita enarrat, ut maxime de huius et filii *Stephani* baptismo, quae fidem maiorem mereantur, colligat et excutiat. Tum vero veteri Hungarorum historiae coronidem imponit. Ipsos Regum Hungariae Annales alio opere scripsit Vir Doctiss. de quo propediem narrationem in his Commentariis instituemus: gratulati interea Hungariae diligentem, eruditum, et accuratum rerum suarum Historicum.

PHILOSOPHIAE NATURALIS SIVE PHYSICAE dogmaticae TOM. III. continens Geologiam, Biologiam, Phytologiam generalem, et Dendrologiam; vel terrae, rerum viventium, et vegetantium in genere, atque arborum scientiam. Tamquam continuationem systematis Philosophici CHRIST. L. B. de WOLFF. Auctore MICHAELE CHRISTOPHORO HANOVIO, Gymnasii Academ. Gedan. Prof. Philosoph. eiusdemque Bibliothecario.

Halae Magd. prostat in officina libraria Rengeriana in 4to, pag. 806. una cum indice eiusdem.

Eandem, quam in recensendis Tomo I. et II. elegantis huius, rerum copia et selectu non minus, quam admirabili earum nexu se commendantis Physicae, secuti sumus rationem observaturi, brevem lectoribus totius huius Tomi, III. eamque luculentam ideam exhibebimus. Animus Cl. Auctori fuerat, Geologiam Tomo II. inferere, quare in praefatione eiusdem, de terrae propria vi elementari, ob quam

quam nulla eius in aliud elementum transformatio dari potest, docte differuit: sed cum Tomus ille nimium excrevisset, ita ut reliqua Geologiae capita in eo locum reperire non potuerint, ab iis pertractandis orditur Tomus III. in duas sectiones tributus. Harum prima tria continet capita. In primo occurrit Geologia et Geometria generalis, in secundo Oryctologia vulgaris, ac in tertio Cimeliologia s. doctrina de gemmis ac metallis. Ut terrae, h. e. illius partis telluris, quam pedibus calcamus, quae circiter alterum eius superficiei dimidium, quantum adhuc liquet, occupat, ubi aqua non est, indolem, intimioremque naturam accuratius declarat Auctor Cl. omnium primo sollicitè evoluit notionem siccitatis, eamque a confusione, qua, quid sit utcumque sentitur, sed non intelligitur, liberat, eiusque discrimen tum ab ariditate, tum ab aqua, vel gelata in glaciem, vel fixa in corporibus, et aëre fixo, tartaro, nitro, calculis, etc. evidenter quantum fieri potest constituit, indeque consequi docet, terram per se non esse humidum, sed potius siccum elementum, impenetrabile, stabile, fixum, non minus in aqua, quam in igne, eaque in re plane eam recedere a natura fixae aquae, aërisque fixi, adeoque et ab aethere fixo, per se lucendi vis exortem; meritoque dividendam esse terram in puram, ac impuram. Pura ac sincera terra, definiente auct. Cl. seiuncta est et liberata ab alienis admixtis, ideoque et segregata ab aliis elementis. Unde et terra virgo appellatur. Impura autem vel mixta ei audit, quae coniuncta est cum aliis elementis, sive illa iis adhaereat, sive alia inhaereant illi. Terram puram generalemque mixtae indolem excutit et pertractat Geologia; quae cum indigeat mathematica cognitione, in subsidium vocanda est Geometria, non illa strictior, Mathematicis tantum usitata, et hoc nomine insignita, sed latius dicta, prout omnè genus adhibendarum dimensionum, et staticarum, mechanicarum, cohaerentiae, frictionis, etc. involvit. Inter praecipuas terrae purae proprietates has referendas docet Auct. Cl. Terra pura est alba, insipida, inodora, in statu separato facile distillanda,

mollis, gravior tamen aqua, ut recte dicatur elementum gravissimum, continens rationem maioris, quam caetera elementa, densitatis, cohaerentiae, opacitatis, duritiei, habitatis praestandi corpora asbesta, superficiei asperae, mensurabilis frictionis, firmitatis insignis montium valliumque. Hinc deprehenditur mater corporum ficcorum, et materia trium naturae regnorum caducorum, specuum, cavernarum, estque capax concussionum ac tremorum. Occasione harum quasi sub oculos breviter positarum terrae purae proprietatum maxime memorabiles meditationes tradit auct. Cl. partim conferendo sententias suas cum antiquissimorum non minus quam recentiorum Philosophorum opinionibus, partim docendo diversos praestandi terram puram modos ac vias, partim asserta aliorum adversa suis diudicando ac destruendo, (ut Rüdigeri, precario statuentis, terram consistere ex bullula aëria omni aethere orbata; Newtoni, similiter precario asserentis, aetherem esse terram; nec non Cartesii fictiones, et Boylei experimenta, quibus demonstratum ire voluit, aquam mutari in terram:) partim tandem colligendo Bourhavi, Crameri, aliorumque Virorum in arte chemica insignium chemica experimenta, quibus pleraeque proprietates terrae purae in luce positae sunt. Impura terra peregrina continet, i. e. varie admixta cetera elementa. Amplissimam itaque Auct. Cl. instituit disquisitionem, de genesi mixtionis, indole et varietate; ut explicari mixta terrestria melius possent, ex arte combinatoria universali non sine acumine colligens, generatim ex mixtionibus simplicibus, quando uni tantum heterogeneo ex elementis iuncta spectatur, et ex compositis, quae plurium, h. e. vel duorum vel trium homogeneorum adiunctionem requirit, oriri decem mixtorum genera, quae superiora vocat; porro mentis acie directa vel in aequalitatem miscibilium, unde primaria mixta, vel inaequalitatem eorum, unde secundaria mixta oriuntur, triginta quinque mixtorum inferiorum colligit dari. Tandem vero concipiendo aliam praeter ea differentiam mixtorum, non minus sensibilem, quae e mixtorum primariorum et secundariorum

com-

compositione ortum ducit, docet, infinita mixtorum genera prodire: unde non mirum, cum tanta prodeant mixtorum genera, fieri posse, ut non tantum mixta terrestria communia, sed et peculiaria ordinari, et extraordinaria, superiora et inferiora, explicari possint. In superficie telluris firma occurrit orbis antiquus, constans Europa, Asia, et Africa; et novus, Americam meridionalem et septentrionalem sistens, praeterea insulas, peninsulas, isthmos, clivos, colles, montes, rupes, promontoria, littora, valles, fundos, fossas, et abyssos. Quemadmodum in his declarandis non vulgaris eruditionis copia et apparatus A. utitur, ita deveniendo ad terram, qua sterilem, docet eam non esse inutilem censendam, sed suorum finium causa necessariam; sive mollis qua statum deprehendatur, uti creta, marga, argilla, sive dura, ut arena, sabulum etc. Qua vero fertilem, docet, eam restare vel oriri destructis viventibus, eorumque alimentis, testibus experimentis K lbelianis, in ea dissertatione de fertilitatis causis, quae Burdigalae A. 1741. praemio decorata est, esse admodum subtilem, teneram, et propemodum elementarem, sale diversae indolis intermixtam, h. e. vel nitroso, vel alcalino, vel mediae formae, neque eidem deesse principium oleosum, empyreumaticum, volatile, et oleosum fixum, pluraque ad theoriam foecunditatis terrae declarat. Tandem curiosae disquisitiones sequuntur de omni terrea massa, qualis et quanta sit statuenda, cava sit an solida? Solida, ex placitis physicis et astronomicis, praefertur cavae ac fornicatae. Denique asseritur, inferiorem esse officinam innumerorum mixtorum, diversorumque stratorum, specuum, cryptarum, finibus divinis respondentium. Capite huius sectionis primae secundo Nevteologia, quam vocem Micraelius in Lexico Philos. pro Oryctologia usurpat, dividit mixta subterranea vulgatiore in concreta seu glebas, et compacta sive massas. Occasione fossilium queritur Auctor Cl. ea, ob defectum nominum usitatorum, plerumque in multa genera haud accurate a Physicis dispesci, ita ut nemo scire possit, cur sic nec aliter fiat, indeque esse, quod alii aliter de mineralium classibus praecipiant, et quis-

quisque recentiorum, ut Bourhavius, Linnaeus, Wallerius, Wolterdorffus, suo sensu abundet, nulla idonea ratione suffultus. Hinc rationes uberius declarat A. quare omnia fossilia in concreta dispescuerit, et compacta seu massas. Concreta lapida esse docet, salia, olentia autem sulfura, saliumque ex aethere, aqua, et terra compositorum, alios esse simplices, alios compositos. Simplex sal, iudice Cl. Auctore, vel acidus est, vel acris vulgo alcali, et ex utroque mixtus vocatur medius, sive neuter, aut enixus; hos vero vel nativos esse docet, vel factitios: ambo aut volatiles, aut fixos, attamen ex his illos fieri posse; docet praeterea A. acidum fixum impuriorem, vel adstringentem alumen esse, vel vitriolum, seu acerbum, internoscique proprietatibus aliis, usibus crystallisque. Enodatis alcali nativo et lixiva, volatili et fixo, aphronitra et natro, ad salia neutra, h. e. ad salem culinarem et nitrum, nec non sales compositos declarandos, ut arcanum duplicatum, sal ammoniacum, digestivum etc. progreditur, quorum ortus, notae, varietates, usus, magno eruditionis apparatu illustrantur. Olientia dari ostenditur et humida et sicca, volatilia et fixa, esseque halitus e sale volatili, aqua et terra inflammabili constantes, seu odores vel per se manifestos, vel eliciendos e. g. attritu, igne; alios constantes ac fere perpetuos, quales sunt moschi; alios minus, vitro includendos, ne dissipentur; darique eos in spiritibus, oleis, naphta, petroleo, maltha, asphalto, bitumine, lithantrace, ambra, gagate, succino, sulfure vivo vel factio, unde ratio pendeat acidularum thermarumque. Ad compactiora iam transit Auctor Cl. robora, h. e. lapides, quorum hoc loco gregarios tantum tractat, tanquam arenarias massas. Dividit eos in puros, seu homogeneos, quos petras dicit, et impuros, heterogeneis mixtos, quos mineras adpellat. Petrae in igne immutabiles, lapides apyri, mutabiles vero vel in vitrum transeunt, vel in pulverem, qui farinarii dicuntur, ut illi liquefcentes. Apyri vel communes sunt, vel peculiares. Priores sunt petrae corneae, molliores durioresve. Posteriores vel pingues tactu viden-

videntur, ut talcum, vel fibrosi, ut micae, ollares, asbestus, amiantus. Farinosi lapides vel calcarii sunt, vel gypsei, ut alabastrum et selenites. Calcareis accensentur marmora, spatum, osteocola, tophus, et belemnitae. Liquefcunt in vitrum cotes omnis generis, filtra, fusiles, pyromachi gregarii, silices, quarzum, pumex, porphyrites, saxa, lateres, testae, murrhina. Digna sunt lectu, quae de his singulis differit auctor Cl. imprimis vero quae his subiungitur de ortu usque lapidum disquisitio. Tertium huius Sectionis caput est cimeliologicum. Cimelia vocantur in hac Physica corpora egregia, quibus homines, ob eximiam naturae praestantiam, raritatemque, ingens pretium statuerunt; quaeque sola vi corporea procreantur, ac merito dicuntur naturalia cimelia; cum eorum non nisi pauca dentur in regno animali ac vegetabili, hic potissimum fossilia cimelia suum locum fortiuntur. Ad ea referuntur metalla ac gemmae: ubi generatim agit auctor Cl. de mineris matricibus cimeliorum fossiliumve, metallorum ac gemmarum, de notis communibus ac perfecta mixtione metallorum, eorumque ortu ac interitu. Curiose deinde disquirat, anum hodie metalla oriantur intereantque? possit ne aliud quoddam in aliud mutari? Neminem has disquisitiones legisse poenitebit, una cum aliis de indole terrea metallorum; de ratione; qua ea liquantur ac funduntur; de raritate, praestantia, varietate, ac utilitate, et imprimis de proprietatibus eorum; de terra ac natura metallica; de glutine metallico; de cohaerentia ac ductilitate metallorum etc. Acerrimo hic auctor Cl. iudicio aliorum sententias de his omnibus diiudicat, veraque ac probabilia a falsis ac improbabilibus discernit; iisque generatim explicatis, ex parte tantum metallica, semimetalla in statu ordinario, vel illiquida, vel liquida. Illa vel duriora sunt, ut Arsenicum, Antimonium, Cobaltum; vel molliora, ut bismuthum, Cincum etc. Liquidum unicum est, hydrargyrum. Metalla nativa alia sunt nobiliora, alia ignobiliora. Horum molliora sunt stannum et plumbum, duriora aes et ferrum. Nobiliora sunt aurum, Chrysiargyros vulgo Platina, et argentum.

tum. In quorum matricibus, mineris, segregatione, purificatione, docimasia, materia, diversitate, et praeparatis inde cum aliis, tum et metallis factitiis seu mixtis, ut tuttanegine, aere albo, orichalco, calario, campano, principe, tom-baco, auro sophistico nequam, et bene multis aliis declarandis et enucleandis tantam diligentiam adhibuit auctor Cl. ut si omnia pulcro illo ordine, quo illic meditationes sibi succedunt, exhibere vellemus, limites recensendi et scopum transilire nos oporteret. Ultimo huius capituli loco agit de gemmarum materia propria, generatione, divisione in genuinas et spurias, naturales ac factitias. Genuinae vel sunt animales, ut bezoar et margaritae; vel minerales, quasi gemmae et gemmae. Quasi gemmae sunt corallia, iisdemque affinia, et crystalli. Gemmae opacae sunt boreae, vulgo turcoides, iaspides, camei, iacobinae, achates, opali, chalcidoni, onyches, sardoniches, carneoli, berylli. Gemmae pellucidae sunt Rubini, et in his carbunculi, Hyacinthi, Topazii, Smaragdi, Sapphiri, Amethysti, Granati, et Adamas. De earum notis, adulteratione, pretio aestimando, ita A. praecipit, ut lectori optima, quae de his quidem nunc reperiri possunt, proponat. Absoluta sectione prima, in secunda *Biologiam*, h. e. res vita praeditas, pertractandas sibi sumit, eiu. que primo capite de vita corporea agit, praemissa in antecessum brevi diatriba de sapiente vivorum et non viventium nexu, duplici nixo principio, causali coexistentiae et successio-nis, et finali, descripta dein communi vivorum et non viventium indole, accedit ad organa viventium explicanda, unde corpora vocentur organica, eorumque functiones atque structuram. Hic demonstrat, structuram organicam non sufficere ad vitam, sed necessum esse ut organa sint *viva*: concipi ergo et dari nulla potest vita sine essentia natura vitali praedita, quae nisi a Deo haberi nequit, cuilibet viventi eam tribuente et conservante. Quod si itaque adfuerit in corpore organica structura, cum vi vitali se formandi et nutriendi, sensui quodammodo in obscura perceptione principii vegetantis analoga, regulam sui generis observans, adesse tum in

eo corpore vegetationem docet auctor Cl. Inque hac vi consistere infimum vitae gradum, et ex ea, in statu maturo, sequi propagationem subolis, legi naturali subolefcendi sibi convenientissimae conformem, eamque fieri et absolvi vel vi solitaria, vel sexus diversi socia. Notatu dignae sunt leges viventium generales, primum a nostro auctore in Physicis prolatae, solidaque valetudinis, invaletudinis, mortalitatisque explicatio, et distributio viventium in animata et inanimata: unde oritur divisio in Phytologiam, seu scientiam vegetabilium, et Zoologiam, i. e. animantium. Multa, occasione harum idearum, auctor Cl. alias multis atque densissimis tenebris obruta, in egregia constituit luce, subiunctis lucidis notionibus de motu vegetantium, de fermentatione, acescentia, putrefactione, et destructione, quibus ea mutantur et intereunt. Capite II de Phytologia generalis communem plantarum et essentiam, et naturam, vitalium organorum vegetationis expendit, eorumque functiones. Spectat huc universum regnum vegetabile, cuius Deus est rex supremus, illiusque velut cives sunt omnes vegetantium classes, ordines, et genera universa. Vegetationem ipsam incipit auctor Cl. deducere a simplicioribus vesiculis, inde pergere eam demonstrat ad composita, utriculos ac fibras, quibus praeparatur, miscetur, filtratur, secernitur, et distribuitur succus nutritivus, qui sapa vocatur, pulpa, item medulla et germen, quae sunt novarum plantarum rudimenta. Ubi et venae et tracheae, seu fistulae aereae, et vasa seminalia, atque organa genitalia consideranda docet, et dividenda, uti naturaliter differunt. Ex quo considerandi modo enasci demonstrat tandem divisionem inter plantas molles vel herbas, et duras seu arbores; ipsam adeo Phytologiam abire in Dendrologiam et Botanologiam; posteriorem iterum dispeisci in generalem ac specialem. Dendrologia generalis traditur Capite III. quod proinde ea explicat, quae omnibus arboribus sunt communia, ut partes eorum proprias, et communes, et genera. Exponuntur itaque hoc loco radices, stipites, scapi, truncus, rami, folia, horum petioli, flores cum suis partibus,

cortex, nodi, furculi, stolones, turiones, termites, frondes, femina nuda et pericarpia, fructus et femina, veluti capsulae, nucleae, baccae, poma, drupae. Quibus ex Ludwigi. Linnæi. aliorumque doctorum virorum scriptis propriisque experimentis uberrime declaratis, tandem exhibetur Dendrologia specialis arborum præcipuarum, capite IV. præter traducem, sexu vel seiuncto in diversis disitisque stipitibus, vel coniuncto in eorum stipite, floribus masculinis et femininis, aut separatis, aut in unum florem coalescentibus, propagandarum. Quarum istae dioeciae, illae monoeciae, dielinae, hae hermaphroditae vel monocliniae dicantur. Proceritate et magnitudine sua principatum tenentes merito præcedunt. Inter dioecias eminent palmae, cedri, larices, terebinthi, lentisci, salices, populi, fraxini, hisque affines. Monoeciarum præcipuae sunt castaneae et castaneta, betulae, quercus variae, iuglandes, coryli, carpini, pini, fagi, platani, cupressi, aliaeque nuciferae. Hermaphroditarum tandem sequitur feræ, pomiferarum, drupiferarum, bacciferarum, et exoticarum variarum nondum satis notarum. His subiunguntur frutices, et cavæ arundines, tandemque marinae.

*COMMENTATIONES SOCIETATI REGIAE
Scientiarum Göttingensi per Annos 1758. 1759. 1760. 1761
et 1762. oblatae a IO. DAV. MICHAELIS, eius
Societatis Directore.*

Bremæ, sumptibus Georg. Ludov. Försteri, MDCCLXIII,
1 Alph. 2. pl. in 4to.

In ea, quam celeberrimus auctor huic collectioni præmisit, brevi præfatione, ait, se iure, quod Superiores sodalibus Societatis regiae concesserint, usum, novem illas commentationes, diēlos per annos recitatas, seorsum hic edidisse. Nos quidem optamus, ut caeteri illius Societatis cives dignissimi, inter quos honoris causa nominamus illustr. Kæstnerum, doct. Hey-

Heynium, virorum summorum, Hollmanni atque Michaelis, sequantur exempla, inque edendis praelectionibus curam diligentiamque ponant. Etenim iniustum fere est, saltem dolendum, quod eruditorum res publica, quae priora commentariorum volumina, laeto animo accepta, continuata non vidit, novam eorum partem in hunc usque diem frustra expectat, causamque istius morae non membris Societatis celeberrimis, sed infelici cuidam cum bibliopola liti, adscribere cogatur. Speramus autem, nos brevi tempore totius collegii scripta aliqua lecturos, (memoriamque b. Gesneri imprimis grata cum mente renovaturos esse,) quemadmodum nunc unius solum membri, celeberrimi Michaelis, perlegere dissertat. aliquas licet. Gravem vero adesse gratulandi nobis de foetu hoc novo Cl. Göttingensium Philologi causam, omnes, qui aut librum ipsum iam evolverunt, aut nostram percurrere velint recensionem, aut lecta ista deum excitentur ad illum accuratius perlustrandum, uno ore confitebuntur. Omnino enim hae IX. commentationes dignae sunt, quae diligentius perlegantur, non modo ob novas, quas in iis saepius invenimus opinionationes, aut mutatam dicendi tractandique rationem; sed etiam ob refutatas, quae viro Cl. displicuere, aliorum opinioniones, vel, si arriderent, confirmatas, novisque argumentis, iisdem quidem gravioribus, fultas atque illustratas. Antequam vero ipsam adgreddiamur istorum libellorum uberiores paullo descriptionem, necesse esse credimus, ut primo argumenta commentationum indicemus, quo magis appareat, ne materiam quidem, cui tractandae Cl. auctor operam suam impendit, vulgarem esse; deinde lectores nostros moneamus, id compendii, quod auctor ipse adhibuit, singulis paragraphis singula adscribens argumenta, in usum quoque nostrum nos convertere, atque ea, quae praeter ceteris memoratu digna nobis videntur, addituros. *Primo* igitur harum commentationum *de Theraphis* agit, inde a pag. 1. 11. *Secunda*, de censibus Hebraeorum, a p. 12. 30. *Tertia*, de exilio X. Tribuum, a p. 31. 49. *cum epimetra*, de numero exilium

lum Iudaeorum a Nabuchodonosore deportatorum, a pag. 50-59. *Quarta*, de natura et origine maris mortui: Commentatio prior a p. 60-68. *Quinta*, de eodem mari Commentatio posterior, a pag. 87-124. cum epimetro a pag. 124-133. *Sexta*, de Nitro Plinii, a p. 134-150. *Septima*, de Nitro Hebraeorum, seu חַיִּיב , a p. 151-165. *Octava*, de Syrorum vocalibus ex Ephraëmo, a p. 166-175. *Nona*, de paradoxa lege Mosaica, septimo quovis anno omnium agrorum serias indicente, a p. 176-194.

Iam pergimus ad uberiores commentationis primae de Theraphis expositionem, visuri quodnam singulis paragraphis insit argumentum, quaque ratione illustratum. (§. 1.) *Iudaeorum de Theraphis sententiae cur non colligantur?* Nempe, nulla in re minorem esse Iudaeis fidem habendam, quam in Idololatriae historia, ex his inprimis apparere causis, quod primo deorum peregrinorum veneratio et legi mosaicae contraria, et Iudaeis ipsis abominationi fuerit; deinde vero etiam huic populo, praeter codicem sacrum, nulli relicti sunt libri antiqui, ideoque omnia, quae ab illo narrentur, traditione orali eademque suspecta et mendacii nitantur. Accedit huius gentis exigua, aut plane nulla graecarum litterarum scientia, quae tamen fons quasi sint, ex qua in hac doctrinae parte hauriendum sit. (Miramur, ab auctore nimis rejici Iudaeorum narrationes: nam ut taceamus de usu, quem ex eorum traditione habere nos posse in illustranda Michaelae historia censet Cl. Michaelis ipse p. 6. (sic quoque, veram esse eius de hac re sententiam,) cur non liceret nobis, in exquirendis eorum opinionibus, dictis, forte et fabulis ac traditionibus, eadem uti libertate ac cura, quam auctor §. 6. adhibuit, arbitratus, et *fictis inesse aliquid veri.* (§. 2.) *Theraphi esse videntur Silani Graecorum.* Pausanias in Graeciae descriptione l. VI. c. 24. ita: $\text{Θηταιν ειναι τα γυνος των Σιλων, ηνquit, ινασαι τα αν μαλιστα ισο τοις ταφαις αυτων. 'Εν γαρ τη θβραειων χωρη Σιληνι μνημο.$ Quo loco adducto praesertim nititur V. Cl. ita concludens: si vel Mose auctore constet, *desseos* saltem esse in quadam Palaestinae regione deos, non sepul-

sepultos, sequi hoc, ut Pausanias aut spectarit eos, aut in suspicionem absurdi mendacii veniat. In diis vero, quos Iacobus Sichemi defodit, Genes. XXXV, 4. sine dubio fuerunt Theraphim, hos enim Rahel furata est, Gen. XXXI. etc. Iam E. A. Schulzius, in exercitatione de Silenolatris Samaritanorum putavit, licet de Theraphis non cogitaret, illam Hebraeorum terram Pausaniae, quae sepulcra Silenorum habere credebatur, Sichemum videri et Garizim. (§. 3.) *Etymon hebraei nominis Theraph, formae Silenorum conuenit.* Arabice $\tau\theta\eta\tau\theta$ non solum lautioris vivendi rationem, sed etiam vultus aliquam turpitudinem, praecipueque laborum nasque deformitatem significat. Utraque vero huius vocis interpretatio in Silenos quadrat, atque omnino coniungi potest; posterior tamen aliqua ex parte erit anteferenda, si traditionem Hebraeorum spectes, quae Theraphis formam humanam tribuit, nec ab auctore reiicitur, ut supra diximus. Quum ergo Theraphi iidem sint qui Sileni, hi vero humana forma fuerint, sequitur; et Theraphos hominibus similes fuisse. (Haud accurate asserit auctor, alios coniecturis, detorsionibus, litterarumque mutationibus indulgisse, in inquirenda verbi huius interpretatione versatos. Licet enim fuerint, qui ita agerent; tamen iam Pfeifferus priorem ex Arabia desumptam significationem $\tau\theta\eta\tau\theta$ adduxit, et ex Syria meliorem posteriore auctoris, ex nostra quidem sententia, dedit. In idiomate Syriaco nimirum Theraph modo percontari est, modo indicare. Spectare hoc ad vim Theraphorum, edendi oracula, perspicuum est, quam denegare eis disarta Scr. S. loca vetant.) (§. 4.) *Theraphi Hebraeorum, prorsus ut Sileni Graecorum, ad Satyrorum genus referuntur.* Neque enim Levit. XVII, 7. בשרם pilosos hircos interpretari vult Cl. auctor, (quam significationem haec vox nuda posita non habet, licet cum בשרם coniuncta eam accipiat,) neque credere, Israelitas, vitae pastoritiae deditos, capris divinum honorem habuisse. Iam quis est qui putet, genti ulli idem numen et sacrificium fuisse, aut potius eam tanta fuisse perversitate, ut caprum capro immolaret. Pilosi ergo hi non hirci videntur esse, sed ex simia-

simiarum maiorum, poetarum pictorumque arte nonnihil mutatarum, genere; atque, Vitringa ad Ies. XXXIV, 14. docente, Graecorum Satyri. Hos pro diis coluerunt Israelitae. Suspicatur adeo Cl. M. defolios Sicheimi Theraphos a scriptore Chronicorum vocari Satyros, 2 Paralip. XI, 15. (§. 5.)

Coniectura Hardii, de origine nominis Silenorum, non omnino repudianda: Deum scilicet, quem X. Tribus, earumque posteri Samaritani, colere credebantur, a Silunte nomen שילון Dei Silani vel Silantici accepisse, ut Iudaeorum Deum a Sione. Sed est coniectura. (§. 6.)

Unde fabula de Satyris, Silenis, Theraphis orta? In fabulis non omnia ficta censenda sunt, veritati potius aliquid dandum est; igitur inquirere quoque paulo diligentius in discrimen utriusque eum oportet, qui rem non satis perspicuam illustrare cupit. Sic Cl. Mich. de Theraphis, ad maius simiarum genus a se relatis, agens, ficta a veris socernit, simiasque illas accurate describit, quo magis pateat superstitionis illius, divinique iis habiti cultus causa et fundamentum, crescens quoque paulatim magnitudo. (§. 7.)

Defiderata. Theraphos fatidicos fuisse, quanquam non simpliciter negat Cl. M. nimis tamen late affirmat. Quod porro ad insignulas Theraphorum attinet, de quibus Iudaei multa loquuntur, quarum vis infurrandi futura praedicatur, auctor modeste ignorantiam suam confitetur. Ceterum, multa in hac dissertatione speciem veritatis tantum prae se ferunt, argumentisque historicis destituuntur.

Sequitur II. de censibus Hebraeorum commentatio. (§. 1.)

Qui bono de hoc argumento disputetur? 1) ut necessitas institutiendi census appareat, plebisque de eo perversa sententia evanescat. 2) Intricatum illud ac veri dissimile, quod in censibus Hebraeorum inest, cognoscatur. 3) Ad veram de Polygamia sententiam deducatur. (§. 2.)

Census Israelitarum ubi voluit Deus. Dis enim a Mose institutus est; nimirum primo et ultimo connumerationis in Arabia anno, et leges per eum latae, census populi saepius actum iri, pro certo sumunt, Exod. XXX, 14. Ex eo, quod Iudaei, post exilium Babylo-

illicubi viventes, quantum certum degresseretur numerus, dimidium

dium tamen siclum quotannis Deo deberi sanxerunt, sequitur, eos credidisse, singulis annis populi census esse institutos. Eadem, qua isti Iudaei, sententia fuisse Iosum, colligitur ex Paralip. XXIV, 6. Rara census acti mentio non tollit annuam ipsius celebrationem: quae enim quotannis fiunt, ut nota ab historico omittuntur. Populum vero saepe numeratum esse, locutiones inde ortae probant, quae cum saepius repetitae in Sc. S. occurrant, nonnisi a rebus consuetis peti solent. Huc pertinet liber seu census viventium apud Moſen, aliosque Scriptores sacros, Exod. XXXII, 32. Pf. LXIX, 29. Ezech. XIII, 9. (Pradus, Geyero ad Psalmum illum commemoratus, in explicatione Ezech. ita: ascendentes ex Aegypto et Babylonia Israelitae superstites, relati sunt omnes in catalogum, qui dicebatur Scriptura domus Israel, aut liber vitae seqq. Quae ideo addimus, ut appareat, iam aliis comparationem ipsam quidem non ignotam fuisse, neque vero in mentem venisse ab ista usitata formula ad censuum institutorum multitudinem concludere, quemadmodum auctor fecit: nescimus, an bene?) (§. 3.) *In censu Davidis quid peccatum sit?* Neque enim sacrilegium, s. non solum dimidium siclum, ex Iosephi sententia; neque, ut recentiores volunt, superbia regis Davidis, causae divinae irae fuerunt; sed consilium, omnes Iudaeos ad militiam et servitum perpetuam obstringendi; quod regis consilium detestandum; vel Ioabo, ut bono civi, licet alias homini nequam, displicere potuit. Haec est auctoris sententia, quae sine dubio multis placebit. (§. 4.) *Nodus in censu Moſis, incredibilis primogenitorum paucitas.* Ex Numer. III, 43. patet, numerum primogenitorum fuisse 22, 273. Cl. auctor census et non census in has intulit tabulas: fuerunt nimirum

censi	-	603559
non censi	-	301775
seorsum censi Levitae	-	22000
		<hr/>
		927325.

Ff

Habe-

Habemus ergo, posteriori numero cum priori comparato, ex 42. Israelitis singulos tantum primogenitos, et in singula coniugia medium natorum numerum quoque 42. Talivero matrimoniorum felicitati haec tria obstant: 1) Neque anni quidem uxorum, ad partum apti, sufficiunt. 2) Lactatio apud Hebraeos ad XXX. menses durabat, quo tempore lactantibus abstinendum erat a Venere. 3) Medio hoc numero assumto, alia coniugia, aliis foecundiora, 90 vel 100 liberis abundant necesse est. Manifestus ergo error videtur hic deprehendi posse; qui ut evanesceret, auctor olim significationem כֹּהֵן restrinxit. Verum haec erroris solutio ei, aliam eandemque meliorem instituturo, displicet. (§. 5.) *Indicium enim est illa primogenitorum paucitas polygamiae frequentissimae, ex lege Mosaica et consuetudine valde usitatae.* Quare et numerus ille in singulas familias medius non incredibilis videtur, tot enim liberos ab homine robusto ex pluribus foeminis suscipi posse a veritate non abhorret. Accedunt aliae foecunditatis causae ab auctore commemoratae, a nobis omissae, ne nimis longiores essemus. In familiis vero Hebraeorum polygamis non nisi unum habitum fuisse primogenitum, assertio est, cui, inter alia Iacobi exemplo nixae, obiectio e פֶּטֶר רַחֵם desumpta obesse minime potest. (§. 6.) *Corollaria.* Premontvallus, polygamiam et lege civili illicitam, et minus frequentem Israelitis Mosis tempore fuisse, ostendere voluit. Prius in alio libello impugnavit ill. M. posterius, quamquam olim crediderat, nunc tamen quoque renitit. In Aegypto certe celebrata plurimum fuit polygamia, cui et tribuenda erit primogenitorum in deserto paucitas. Neque porro incredibile videbitur, qui populus Israeliticus, intra CCXV. annos, ex LXX. capitibus in tantam exurgere potuerit multitudinem, quantum tempore exitus ex Aegypto fuisse constat. Ceteram non in omnibus Tribubus aequè viguit polygamia.

III. Observatio. *De exilio X. Tribuum.* (§. 1.) *Multi gravesque errores orti sunt ex alio errore de exilio X. Tribuum.*
Magnae

Magnae gentes his Tribubus, in exilio multiplicatis, ortum suum adscribunt: argumenta vero, e. e. linguarum morumque cum Israelitarum consuetudine consensus, satis levia sunt, magisque late patent. Alii ad easdem Tribus Synagogas illas referunt, quas ubique in remotissimis Asiae aut quaerunt, aut inveniunt. Alii liberationem, ab Hosea imprimis et Ieremia Ephraemitis, (sic auctor X. tribus a tribu imperante appellat,) promissam, huc usque vero non impletam, olim in regno demum millenario impletum iri arbitrantur, Israelitas nescimus in quae incognita loca deducentes. Cadente ergo errore de exilio X. tribuum, et caeteri cadant necesse est. (§. 2.) *Reliquiae populi post gravissimum bellum non magnae esse potuerunt, nec multi in exilium rapti.* Bella interna s. civilia, crudelia deinde externa cum Syris aliisque gentibus gesta, coniunctaque cum iis matrimoniorum raritas, Samaria per tres annos obsidione clausa, refugium Ephraemitis in terra Iudaea patens, quo aliqui certe, ut exilium effugerent, usi sunt: magnae sane fuerunt causae diminuti populi, ab Assyriis in exilium deportati. Non igitur integrae X. tribus in Assyriam migrarunt, sed earum quasi reliquiae, numerum vix 12,000 implentes; quod posterius s. collatione Ierem. LII, 28. 30. et 2 Reg. XXIV, 14. 16. in epimetro p. 50. ostenditur. (§. 3.) *Nec solebant integri populi in exilium duci, sed ditiores, aliqui, qui rebellaturi videbantur, relicta in agris patriis imbelli plebscula, quae sine duce et armis minime metuenda, augendae potius et propagandae soboli inservit.* Omnia haec uberius ab auctore pertractata (§. 4.) ex historia exilii Babylonicum confirmantur. Iam (§. 5.) concluditur: *multos ex decem tribubus Israelitis in patria videri remansisse*, nempe in agro Samaritano. (Ipsi enim Samaritani et volunt esse posterii Iacobi, et olim voluerunt, Ioh. IV, 12.) eiusmodi vero reliquiarum indicia satis clara habes in nimis illo neglecto Chronicorum libro, 2 Par. XXXIV, 33. XXXV, 17. 18. (§. 6.) *Reliquiae decem tribuum, si quae gentibus barbaris non commixtae fue-*

runt, sub Cyro cum Iudaeis videntur in Palaestinam rediisse. Cyri enim edictum omnes spectabat, non Iudaeos modo, sed et Israelitas, nec Ephraemitarum sedes extra Cyri, Assyriae etiam heredis, regnum quaerendae nobis sunt. Numerus Iudaeorum in Palaestinam redeuntium (Ezr. 2, 64.) fuit 42, 360. qui tantus non fuisset, nisi Iudaeis multi ex Ephraemitis se adiunxissent. (§ 7.) *Dubia diluuntur.* Primum ex 1 Par. V, 26. ducitur, sed locutione ista, *in hunc usque diem*, recte intellecta, et illud solutum est. Neque enim pleonasticam solum esse auctor putat, sed pluribus, quos liber Chronicorum habuit, auctoribus communem, quorum quisque res sui temporis in hoc libro enarravit. Alterum dubium inde oritur, quod in Ezrae et Nehemiae libris, cum census instituitur reducum in Palaestinam, etc. nulla reliquarum X. tribuum mentio fit. Solutionem auctoris lectores nostri perlegent. (§ 8.) *Si qua decem tribuum progenies remansit in exilio, non ubiuis illa terrarum quaerenda, sed in Media, Assyria, et Mesopotamia.* Locus disertus, quo auctor nititur, est 2 Reg. XVII, 6. Media scilicet ad Caspium mare, et ad Cyrum fluvium pertingit. Chalach urbs est Assyriae. Chaboras vero fluvius cum duplex sit, alter notior in Mesopotamia, alter in Assyria; prior ab auctore posteriori (et recte quidem) antepositus, contra Schultensium defenditur. (§ 9.) *His vero in regionibus reliquiae X. tribuum non inventae sunt.* Quae enim in Mülleri collectaneorum Russicorum T. IV. de Iudaeis, ad occidentem maris Caspii, et circa Cyrum fluvium sparsis, leguntur, non admodum placent auctori; sed sunt tamen aliqua attentione, accuratiorique inquisitione digna. (§ 10.) *Zaffe Ibrahim in Madagascara non sunt Israelitae, sed Arabes;* multo minus reliquiae X. tribuum, quemadmodum ex Flacurtii historia Madag. colligi possent. (§ 11.) In isto ad §. 2. epimetro auctor conciliationem Ier. 52. cum 2 Reg. 24. tentat, veramque textus horum locorum lectionem (§. 12.) contra Zwinglium (§. 13.) contra Kennicotum, qui uterque librorum putat adesse errorem, defensam sistit. De priori inter alia (p. 55.) ita M. „hunc eius (quem puto) „erro-

„errorem malim ante duo secula commisisse, quam omnia
 „ista disputare, quae hac in commentatione legantur, mihi-
 „que videntur vera.“

IV. et V. *De natura et origine maris mortui.* (§. 1.)
 Descriptione huius maris auctor et antiquitati iudaicae, et
 scripturis lucem affundere, spicilegium post Relandi Palaesti-
 nam scribere, neque vero omnia, quae ad illud spectant, re-
 censere vult aut repetere. (§. 2.) *magnitudo maris mortui in-
 certa.* Dissident enim inter se veteres et recentiores. Et
 ex his quidem Maundrellum et Pocokium nominat, allatis-
 que eorum verbis, aut si mavis testimoniis, nonnulla addit
 attente observanda: scilicet, Maundrellum excerpere videri
 Plinium, non in oriente audita repetere. Causam vero hu-
 ius dissensus auctor in credulitate iter facientium ponit, quo-
 rum nemo arte ac ratione mare illud emensus sit, sed oculis
 modo quivis illud, incolarum narratione fretus, perfrustrat.
 Ostendit porro, et Shawium in errore mathematico fuisse
 versatum. (§. 3.) *Mera pene salugo Asphaltites, unde est quod
 vivit nihil in eo submergitur.* Mare mortuum Hebraeis quo-
 que dicitur mare salum (מֶלַח הַיָּם), quia sale abundat, vel,
 Galeno docente, mera salugo est; quo fit, ut nec sal in eius
 aquam coniectus liquecat, nec vivit quidquam ob eius gra-
 vitatem in ea submergi possit. Cum Galeno recentiores
 illi consentiunt, qui et ipsi natandi periculum fecerunt, non
 submersi, sed in altius sublati. Fere idem narratur a Strabo-
 ne: quae enim de lacu Sirbonide loquitur, ad mare Sodo-
 miticum referenda sunt, ut dudum observarunt interpretes.
 Ponderus salinae huius aquae ad aquam dulcem, est ut 5. ad 4.
 (§. 4.) *Salis maris mortui Palaestinae utebatur; suppeditabatur
 enim nullo pene sumtu et negotio.* Nihilominus hoc natu-
 rae donum plerisque recentiorum Sc. S interpretum igno-
 tum fuit, quare ab auctore nostro, Pocokio praecedente, de-
 scribitur. In valles scilicet, quibus Asphaltites cingitur, Ior-
 danes, verno tempore vehementior factus, incurrit; a qui-
 bus recedens aestate, tenui strato salis vestitas valles relin-
 quit.

quit. Tum accolae fossas in littore excavant, in quibus refidua aqua sole aestivo coquitur, salemque iis relinquit. Zeph. II, 9. hae salis fossae commemorantur. Cur vero vallis circa Asphaltiten *vallis salis* saepius in sacro codice appelletur, ex antea dictis facile apparet. Ezech. XLVII, 11. ita ab auctore explicatur: „palustria ac fossae maris mortui non sanabantur, sed salii destinabantur.“ Tam necessarius Palaestinae fuit huius salis usus. Qui tamen num gustu bonus, et cibis condiendis aptus fuerit, dubitat Carpzovius, Lubecensium praeful; contra quem disputans auctor, ostendit, salem maris mortui verum salem culinarem fuisse, et esse. (§. 5.) *Sal Sudomiticus Rabbiorum est verus sal communis, non bitumen.* Illum enim adhibitum fuisse tam in sacrificiis, Levit. 2, 13. quam in suffimento sacro, Exod. 30, 35. Rabbiorum est sententia; esse vero bitumen, Lightfootus inprimis, van der Hardt, et Schöttgenius affirmarunt, Michaele negante. Et auctor quidem noster rationes pro sua sententia affert, in quibus hae praesertim notandae. Bitumini nulla omnino similitudo est cum sale; incredibile videtur, utramque rem tam diversissimam eodem fuisse dictam nomine; non soli exteri bitumen salem non vocant, sed ipsi illud Hebraei *רַקִּי* dixerunt; quas enim p. 75. affert praetermittimus. Nulli, praeter Hardtium, eandem bitumini quam sali tribuerunt falsuginem. In nota quadam Cl. Mich. b. Gesneri, qui aliquando e Schöttgenii, postea ex auctoris parte fuit, dubia solvit. Quae Hardtii et Schöttgenii argumenta refutatione digna censuit, haec fere sunt: 1) Hardtius dixit *bitumen suavem ex se spargere odorem*: certe autem succinum cum bitumine confudit; posterius enim tristi esse odore, tam ex experientia, quam Linnaei de bitumine definitione ostendit auctor. Bitumen iudaicum veterum medicorum Aegypti est, non Asphaltitis munus, utrumque tamen molesto odore. (Hillii hist. foss. p. 414.) quare si illud spectasset Hardtius, argumentum eius nihil ex eo acciperet roboris. 2) Idem asserit: *cornem adipemque citius ab igne consumi potuisse bitumine*

ne adperso; concessa vero hac eius sententia tamen nostra non tollitur, aut מִיִּזְבֵּחַ bituminis nomen est, aut victimae salendae bitumine conspergendae sunt. 3) *Desperat, locum Marc. IX, 49.* explicare posse, nisi sal, quo victimae salendae sunt, bitumen sit. Michaelis vero אֲשֵׁר casu tertio, non sexto sumit, atque ita interpretatur: igni seu flammae victimae saliantur; aut, totus flammae salietur, ut omnis victima sale conspergi solet. 4) *Schöttgenius* urget, *salem Sodomiticum* Rabbiorum *ne sabbato quiescere*, quoniam *mare*, unde sal conficitur, omnibus diebus *exundet*. Sed Sch. ignoravit, quomodo in fossis sal oriatur, (cf. §. 4.) alias cognovisset, verum salem communem describi ex illo mari paratum. 5) et 6) Argumenta fati levia sunt, ut molestos lectoribus fore nos credamus, si in iis adducendis laborem ac tempus terere velimus. (§. 6.) *Christi simile, de sa'e fatuo fatto, non a bitumine petium, sed a sale communi.* Hardtius et Schöttgenius bitumen inspidum fieri posse, fuisseque in plateis acclivioribus ab Hierosolymitanis sparsum, ne euntes caderent, crediderunt. Verum 1) bitumen natura sua iam est inspidum, ergo non potest מִיִּזְבֵּחַ . 2) Dicit, non probat Schöttgenius, plateas Hierosolymae fuisse *bitumine* consperfas, igitur adest petitio principii. 3) Ad verba Christi nihil facit, sive salem, sive bitumen in plateis acclivibus sparsum esse putes. Vult enim Redemptor, ut sal inspidus omni prorsus utilitate careat; haberet vero aliquam in plateis sparsus. Auctor communem salem, sorditiemque tabidam (germanice, das Salz wird schmierig), quae illum salendis cibis ineptum reddit, intelligit: (§. 7.) ex Rabbiorum ergo sententia sal marinus, ex lacu Asphaltite excoctus, et sacrificiis salendis, et suffimento parando, adhibendus fuit. (§. 8.) *Piscesne alat Asphaltites?* Carere piscibus et cochleolis mare mortuum, Hieronymus, alique veteres crediderunt; posterius Maundrelli, qui conchyliis in littore huius maris vidit, tollitur testimonio, et prius incertum esse, Ezech. XLVII, 9. 11. docet. Ex eo enim, quod inter miracula et hoc commemoratur, *pisces*
in

in mari mortuo captum iri, sequitur: Asphaltiti ex more pisces non inesse. Accedit salugo huius maris, propter quam pisces in eo submergi nequeunt. (§. 9.) *Exitu caret Asphaltites, ideoque verno Iordane supra solitum auctus exundat.* Credit auctor, vapores quotidianos, aquae, quam Iordanes devehit, exhauriendae sufficere; ostendit, magnitudinem huius maris a Shawio duplicatam, plus vero aquae Iordani tributum esse, quam ad mare istud deferat. Etenim Iordanes Martio et Aprili mense acerrime fluit, aestivo et autumnali tempore tardius. Illis autem dictis mensibus, in quibus vere exundat mare mortuum, quum ad Asphaltiten accesserat Shawius, nec tardioris, qui alio tempore huic mari est, cursus rationem habuerat, in determinanda illius celeritate et latitudine erravit. Ceterum, Asphaltiti subterraneos in alia maria meatus auctor nullos tribuit. (§. 10.) *De Bitumine.* Michaelis nec bituminis Sodomitici naturam, nec ortum, colligendique rationem, explicare vult, certos huius rei testes desiderans. Strabo fabulosa admiscet; Shawius, quas e mari erumpentes bituminis bullas enarrat, non ipse vidit, sed ab aliis, de quorum dubitatur auctoritate, accepit; quae tamen, si verae essent, locis Sc. S. quibusdam, e. c. Sap. X, 7. Iudae v. 7. lucem afferrent. Bitumen maris mortui, iudaico vetere, medicis commemorato, inferius est, et Shawio teste nigrum, taliique splendore, quali gagates. Verum et Hillii et Shawii testimoniis, aliqua saltem ex parte, A. diffidit. (§. 11.) *Naphtha in vicinia maris mortui.* Nec enim bitumen sine Naphtha nascitur, cuius ergo fontem et in vicinia Asphaltitis fuisse, et esse, licet iter facientibus non commemoratum, auctor putat, et ex Ies. XXXIV, 9. 10. colligit; quo in loco interpretes de Naphtha minime cogitarunt; qua tamen cognita, et Kaempferi testimonio collato, dictum Prophetarum clarum est. Montes in vicinia maris Sodomitici ex se bitumen edere, Strabo iam testatur. Ipsum Naphthae nomen facit, ut eam in Arabiae aliqua parte fundi auctor existimet; est enim ab Arabibus, apud

apud quos *ἄβυθός* ebullire significat, ad Medos, ab his vero ad Graecos translatum. (§. 12.) *Vapores Asphaltitis quales? aeruginemne auro inducant?* Strabo, cuius latinum interpretem merito arguit auctor, et Baruch. VI, 24. de aerugine auri loquuntur; huc pertinet etiam Iacob. V, 2. 3. Thren. IV, 1. Diodorus Siculus autem mutatum auri colorem, brevi post redeuntem, commemorat. Ultra ergo eligenda est sententia? difficile est, certi quid statuere. Fortasse halitus cum fumo naphtheo erumpentes tristem auro colorem afferre potuerunt, quem accolae postea aeruginem nominarunt. Halitus certe ac fumus naphtheus eruptionem bituminis annuntiarunt. Isto vero tempore, et XX. dies ante illam bituminis eruptionem, maxime noxius aëri fuit halitus etc. (§. 13.) *Pentapolis sita in valle, quam nunc Asphaltites implet.* Relando contradicens, quatuor pro sua sententia Auctor adducit rationes: 1) Genes. XIV, 3. 10. 2) Mose: vallem istam admodum fertilem describit c. XIII, 10. quae fertilitas in aliam vallem, mari mortuo vicinam, non quadrat. 3) Si in illo stabili littore sita fuisset Pentapolis, difficile dictu est, cur effugium incolis nullum patuerit. 4) Non urbes modo vastatae dicuntur, sed tota circumiecta planities, Genes. XIX, 25. Quae Relandus contra auctoris adducere potest sententiam eo fere redeunt: nullibi in sacris litteris inundationem Sodomorum, sed conflagrationem commemorari; nec autem vere opponi ei possunt. Michaelis enim, negans submersas esse has urbes, igne coelesti tactas conflagrasse dicit. Qui Iosephum priori testem esse arbitrantur, ignorant quam diversa sint, quae Antiqu. Iud. l. I. c. 8. §. 3. narrat, ab iis, quorum de B. I. l. IV. c. 8. §. 4. mentio fit. (§. 14.) *Ante excidium Sodomorum palus iam sub terra stagnabat, strato bituminis aliud glebas fertili stratum, ipsasque urbes continens.* Vel in Germania, in nonnullis locis, in quibus olim terra agrique erant, paludes tibi occurrunt; ecquis est qui insulas natantes ignoret? Praeterea duo haec addit Cl. M. 1) Aqua maris

maris mortui, caeteris aquis gravior, maius imponi sibi onus pati potest. 2) Fundus maris bitumen eructat, quod, aqua Sodomitica levius, modo ei innatat, modo in dies crescens stratum bituminis fit etc. (§. 15.) *Quo devenerit aqua Jordanis, antequam palus ista subterranea incendio detegeretur.* Sciendum est, multum aquae exhalationibus quotidianis absumi; plus autem aquae eius, quae terrae commiscetur, quam quae pura restagnat. Fortasse porro Iordanes, rivique alii, non toti subierunt terram, sed canalibus multis per totam vallem divisi sunt, quo facilius fluvii isti in vapores abirent. (§. 16.) *Vallis illa ante incendium innumeris rigata canalibus,* probatur ex Genes. XIII, 10. auctorque מִשְׁקָה ex arabico idiomate vertit, terram canalibus fossisque rigatam; quam significationem et LXX, et Syrus Onkelosque videntur spectasse, atque alii Sc. S. loco, huic simili, nempe Ezech. XLV, 15. licet paulo mutatam, adscribit Cl. Mich. (§. 17.) *Fontes bituminis et naphthae in valle Siddim,* qui victis regibus effugii viam, abscessa tanquam planitie, negarunt, Genes. XIV, 10. Naphthae enim fontes, quales a Kämpfero describuntur, fragili et intuto lapide marginem incrustantes, accedentem fallunt, aut hauriri illum, aut prodituri persequentibus. (§. 18.) *Fulminum iactu, non pluvia sulphurea proprie sic dicta, urbes deletae.* Praeter Iosephum et Clericum, pluviam hanc proprie intellexerunt interpretes, de fulmine autem in illo loco Genes. XIX. sermonem esse auctor putat: 1) Quia phrasis mosaica, *igne et sulphure pluit,* non priva est Sodomitico exitio, sed et alibi occurrit, e. c. Ps. XI, 6. Ezech. XXXVIII, 22. 2) Quia, accepta fulminis explicatione, cum iis, quas a Mose narrantur, et alii v. c. Iosephus et Tacitus, congruunt. (§. 19.) *Stratum bituminis, quod agros fertiles sustinebat, cum fulminum iactu exarsisset, necesse fuit agros in subiectam paludem descendere.* Etenim bitumen, in sodinis latens, neque expositum aëri, multo inflammabilius est eo, quod ad nos deferri videmus: quanta porro est vis fulminum! quanta naphthae fontibus ignem

arripiendi celeritas! quam apta denique falsugo maris mortui ad alendum propagandumque ignem! Ex his omnibus patet, qui fieri potuerit, ut tam pauci, et Lothi solum familia, istud effugerent periculum. (§. 20.) *Quid in Clerico, plerumque vera habente, reprehendendum?* 1) Quod multa de terrae motu disputet; nec noto mosaicae historiae, nec ad urbium submerfionem necessario. 2) Quod ante hanc exustionem nullam habet voraginem subterraneam, aquas a Iordane devectas haurientem. (§. 21.) *Strabonis locus p. 764. al. 1108. de ambitu LX. stadiorum residuo, qui de urbis Sodomorum magnitudine, conspicuisque eius in mari rudibus intelligi solet, explicatur, et quidem ita:* „unde facile credo accolarum narrationi, XIII. ibi olim urbes habitatas fuisse, quarum Sodoma metropolis; huius ex circumiecta regione X. circiter stadiorum ambitum superesse.“ *Κυκλος* est secundum auctorem ambitus agri, *σφισθαι* vero servari. Vulgarem Strabonis latinam interpretationem in hoc certe loco inferiorem esse ea, quam auctor dedit, statim patet ex utriusque collatione. (§. 22.) *Omnino veri dissimile, ruinas Sodomorum sub mari mortuo conspici, nec certi huius rei testes;* Strabo enim nihil de rudibus sub mari visis habet. Iosephi quod afferunt testimonium, haud satis clarum est, nec perspicuum. Qui vero Maundrello tale quid narrarunt, duo patres Hierosolymitani, fide indigni, nec a pio mendacio, quo in Palaestina nihil usitatus, alieni censendi sunt. (§. 23.) *De uxore Lothi.* Auctor *נציב* monumentum ex sale Sodomitico, a posteris uxoris Lothi in eius memoriam erectum, ac conservatum, interpretatur, nec *נציב* statuam potius esse, quam cippum, ex rabbinica et arabica linguis patere dicit. Dubitamus, num Arabem Erpenii recte interpretatus sit Cl. M. credimus nos, illum sententiae huius magis accedere, quam ipse quidem putet; quum vero coniecturam nostram, ex eodem fortasse, quo auctor usus est, fonte haustam, firmis satis argumentis fulcire nequeamus, quaerimus saltem: possitne arabicum illud *نوكاله* etiam cippum significare?

Ceterum optamus, ut lectores *Jenischianii* de hac re scriptum, ab auctore, ut aequum erat, laudatum, perlegere velint.

VI. *De Nitro Plinii.* (§. 1.) *Instituti ratio.* Salem, quo Moses in victimis conspergendis uti iussit, non bitumen esse, contra triumviros, Lightfootum, Hardtium, Schöttgenium disputare, de nitro veterum copiosius agere, atque ad Plinii l. XXXI, c. X. §. 46. commentari vult Cl. auctor. (§. 2.) *Plinius nitri nomine, nitrum, natrum, et Alkali complectitur.* Duo salia uno nitri nomine apud Latinos continentur, nempe nitrum nostrum, et sal lixivii, h. e. Germanorum Salpeter et Potaſche. Posterioris salis duplex est genus: 1) Soda s. solida Hispanica, e frutice Kali aliisque herbis in cinerem redactis parata. 2) Germanicum nostrum Potaſche. Accedit his alkali fossile s. naturale, frequens in Aegypto. Haec tria salis alcalini genera, a Plinio descripta, cum vero nitro uno communi *nitri* nomine comprehendi, auctor arbitratatur, neque tamen aliis persuadere vult, Plinio nihil praeter haec tria genera dici nitrum. Quae de re ut accuratius magisque distincte ageret, (§. 3.) totam Plinii locum de nitro descripsit, explicuit, illustravit. Neminem poenitebit, has ad auctorem latinum difficilem animadversiones perhibuisse. et ad eas quidem legendas lectorem remittimus; hoc unum addentes, Pliniam ab auctore passim nitri naturae ignarum appellari.

VII. *De Nitro Hebraeorum s. Borith.* (§. 2.) *Quid de Borith Malachias meliores habuunt interpretes, exponitur.* Locus ille Malach. III, 2. classicus quasi est in determinanda *רַבְרָבִית* significatione; quem interpretes, raro rei metallurgicae gnari, non intellexerunt. Hieronymus huic herbae Borith eandem, quam nitro, vim tribuit; verum nitrum Hieronymo non idem est, quod nobis, sed sal lixivii, ut Plinio. Io. Mich. Langius, Theologus Altorfinus, suam de herba Borith in tribus dissertat. exposuit sententiam, (qua assumpta haec herba eadem est, quae Kali, ex qua solida Hispanica paratur,) ibique ex Rhauwolfio docuit, a Syris lixivii salis magnam

gnam copiam vendi. Iam ante Moſis tempora, ſal lixivialis Phoenicibus ingentis mercaturae materiam praebuit. Nec vero Langius aliquid de ſolida Hiſpanica, ſub nomine Borith, ſuſpicatus eſt. Rudbekius, quem b. C. B. Michaelis iam conſutavit, purpuram male intellexit. Olaus Celfius autem Kali, Arabum herbam, indeque paratum ſmegma, allumit.

(§. 3.) *Borith Malachiae eſt ſolida Hiſpanica.* De eo alcali apud Malachiam agitur, quod metallis fundendis adhibetur. Salis vero lixivialis ope, et flamma miniſtra, quae metallum non ſunt vitreſcunt, fiuntque ſcoria; atque metalla nobiliora ab ignobilioribus ſunt ſeparanda. Sicigitur Malachiam auctor interpretatur: „Severum eccleſiae ac terribilem reformatorem fore, legatum Dei, cuius adventus aequae ſit malis extimeſcendus, ut ſcoriis ignis metallurgi addita ſolida. Hinc futurum, ut ſcoriis purgata eccleſia, auri inſtar ſinceri prodeat.“ Quam plurimi a veſtibus abluendis deſumptam eſſe ſimilitudinem putarunt, eam contextui minime convenire, conſtat.

(§. 4.) *Iſ. I, 25. explicatur:* liquabo tanquam ſolida ſcorias tuas. Ex quo loco patet, alcali non ſolum feminine בריית, ſed et maſculine בר dictum fuiſſe, eodem modo Iob. IX, 30. exponitur. (§. 5.) *Iſ. XLII, 6. XLIX, 8. בריית legendum, ubi editiones maſoreticas habent בריית.* Plerumque locus uterque ita vertitur, ut Meſſias conſtitutus ſit in foedus populi; melius: reddidi te alcali, ſeu ſalem lixivialeſt populi.

(§. 6.) *Triplex (non duplex) ex loco Iſaiae conſeſtarium.* Quae haecenus dicta ſunt, faciunt 1) ad haeſtoriam artium, ſuntque argumento, diu ante Romam conditam notum fuiſſe uſum ſalis alcalini in depurandis metallis. 2) Pundtorum vocalium errorem luculenter demonſtrant. 3) Suadent, eodem modo, quo duobus Iſaiae locis, et aliis mederi nos oportere. (§. 7.) *Levit. II, 13. בריית סלה non eſt ſal ſuavis, ſed ſal utri, ſacris purior habitus. Item Exod. XXXVII, 35. ſal purus ſufframenti.* Moſes ſalem purum elegit, altaribusque deſtinavit, naſtus forteſt hunc morem ab Aegyptiis, quibus diſtinctio fuit ſalem purum inter atque

impurum, priori tantum in sacros usus adhibito. (§. 8.)
Fortè et sal purum Latinorum nitrum. (§. 9.) *Quid sit בריח מלח*
Num. XVIII, 19. et 2 Paral. XIII, 5. בריח מלח interpretatur
 auctor salarium purum, ut Latini a sale salarium dixe-
 runt, ita et orientales: Chaldaei certe, stipendia salem ap-
 pellarunt, Ezr. IV, 14. sed 2 Par. XIII, 5. cum Syro legit
 בריח מלך foedus regium. (§. 10.) *De כתר Jerem. II, 22.*
Prov. XXV, 20. Istud in utroque loco auctor vertit alcali,
 atque hanc כתר כתר significationem e Syriaca dialecto contra
 Schultensium probat.

VIII. *De Syrorum vocalibus ex Ephraemo.* (§. 1.) *De*
Syrorum vocalibus cur disputetur? Quia cum ista quaestione
 alia coniuncta est, nimirum haec, fuerintne antiquis Hebraeis
 vocalium signa, et quo tempore inventa? (§. 2.) *Syri quo*
tempore vocales Graecorum suas fecerint, ex Affemanno exponi-
tur. Ex huius enim Biblioth. Orient. I. 477. 478. et p. 64.
 discimus, Iacobum, Seculo VII. ecclesiae Edessense episco-
 pum, septem tentasse vocalium figuras, nec tamen usu vul-
 gatas; Theophilum vero Edessenum, quum Homerum ver-
 teret, primum ausum esse, ambiguas voces quinque vocali-
 bus Graecorum, civitate Syriaca deinde donatis, notare.
 (§. 3.) *Iam ante has graecas vocales Syri puncta habuerunt vo-*
calia, sed ut Arabes nonnisi tria, nempe a, i, et o significantia,
 sed et nonnunquam ut e et u pronuntiata. Syri, Arabum in
 scribendo magistri, initio nonnisi tres habuisse vocales vi-
 dentur. Büttneri de litteris Mendaeis observatio attentio-
 ne lectorum digna omnino est, ac facit ad probandam au-
 ctoris sententiam. (§. 4.) *Haec puncta, tempore Ephraemi*
Syri, sub Constantino M. nati, iam erant antiqua, nempe tria il-
 la, ut apud Arabes. Alioquin Theophilus Seculo VIII. vocales
 a Graecis non mutuatus esset. Locus, de quo sermo est, in
 Ephraemi Opp. T. I. pag. 184. deprehenditur, spectatque
 Genes. XXXVI, 24. Vertitur ita a V. Cl. Sciendum est,
 quod in utroque huc usque testamento semper *כֶּמֶר*
 (Chemre) invenerimus, non autem *כֶּמֶר* (Chmore) ut
 putant

putant aliqui ex incertitia. " Ephraemi ergo tempore Syriam habuerunt puncta vocalia. Obiter observamus, latinam Ephraemi versionem haud esse accuratam: nostrum e. c. locum Cl. Mich. melius interpretatus est romano interprete, qui modo addit aliqua, modo detrahit, etc. (§. 5.) Confectaria: 1) *Ergo et Iudaei videntur iam ante Saeculum IV. puncta vocalia habuisse.* (§. 6.) 2) *Ergo videntur Hebraei antiquitus tres tantum vocales habuisse, a, i, o, nonnunquam tamen ut e, u, et y pronunciatas.* Neque haec mera coniectura, sed in Cozri libro tres modo vocales numerantur, Kamuts, Peticha, et Scheber, h. e. O, A, I. (§. 7.) 3) *Ergo eo ipso tempore, quo puncta vocalia habebant orientales, in lapidibus illis non utebantur: nec lapides et numismata Phoenicum et Hebraeorum quidquam ad quaestionem de antiquitate punctorum faciunt.* (§. 8.) 4) *Ergo vocales, quas in masorethica biblicorum editione legimus, non sunt antiquae, licet Hebraei vocales antiquitus habuerint.* Additur necessaria de cavendo abusu Grammatices in illis vocalium mutationibus etc. admonitio.

IX. *De paradoxa lege Mosaica, septimo quovis anno omnium agrorum ferias indicente.* (§. 1.) *Lex de anno sabbathico, Lev. XXV, 2-7. paradoxa, et multorum quoque sententia a reipublicae salute seiuncta est.* (§. 2.) *Ferias agrorum legitimae non peregrinae nobis; at id novum, omnium agrorum eodem anno ferias indicere.* Apud nos quidem in orbem eunt illae agrorum feriae, unde nullus sine messe annus; qua cum annus Mosis Sabbathicus per universam Palaestinam careat, fames septimo quovis anno apud Israelitas metuenda videtur. (§. 3.) *Promissio de eximia sexti anni ubertate, Levit. XXV, 18-22. notum non solvit, addita enim est conditio, si populus legibus divinis obedierit.* Quoties ergo publice peccatum esset, anno septimo fames imminerebat, totiusque populi, messe carentis, aut dispersio, aut interitus. Quae omnia in sapientem non cadunt legislatorem. Stata, certisque temporibus adstricta miracula, in Sc. S. non commemorantur; sexto autem quovis anno incidens insolentior agrorum ubertas ef-

set miraculum, etc. Fortasse non sexto anno tantam Moses fertilitatem promisit, sed sex annis integris. Quam auctor de librorum errore tulit sententiam, omittimus. (§ 4.) *Non audiendi, qui ex huius legis a prudentia civili seiunctione efficiunt, Mosén divinum hominem fuisse.* Quod quidem, auctor pergit, ut breviter dicam et candide, quid est aliud, quam divinam legationem Mosés ex incredibili legum mosaicarum probare stultitia. (§ 5.) *Annus sabbathicus potentissimum contra famem remedium, cogens patres familias, aliquid semper frumenti servare, etenim vel lucri spe, vel inopiae metu, omnes patres familias, qui rem curarent, nec essent valde inopes, septimi anni necessitatibus partem proventuum servabant; ideo accidere vix unquam potuit, ut Palaestina, tot plenis horreis, fame laboraret.* (§ 6.) *Hoc famis remedium potentius est regum granariis.* Multis Iosephi et Pharaonum, ubertatis tempore de fame cogitantium, atque granaria instruendum, futurae sterilitati subventura, placet exemplum: verum auctor ostendit, praestare singulorum patrum familias curas in hanc rem collatas. (§ 7.) *Dardanariorum beneficio, utilissimorum civium, a famis metu tuti plerumque Germania. Sed his carere potuit respublica Israelitica, omnibus patribus familias annonam servantibus.* In ista enim republica quisque paterfamilias frugis futurae sterilitati prospexit, dum anno se sabbathico prospicere arbitraretur, omnes enim sciebant, septimo anno messem non fore. (§ 8.) *Aliae legis utilitates: ad feras, greges, et servos spectantes, e Levit. XXV, 6. 7. cognoscuntur.* (§ 9.) *Lex ab Israelitis neglecta, et Iudaeorum avaritia in desuetudinem abiit. tam id veritus Mosés videtur, Lev. XXVI, 35. nec frustra. Neque enim in omni regum Israeliticorum historia ulla anni sabbathici rite acti mentio fit. Quare auctor, neglectae legis initium in tempora Sauli regno proxima incidere putat, atque ex 2 Par. XXXVI, 21. probat, legens פָּדַף, ac vertens, terra sabbata usquedum sua rependisset.*